

उत्तराध्य-
यन सूत्रम्

॥५७७॥

॥ श्रीजिनाय नमः ॥

॥ अथ श्रीमदुत्तराध्ययनसूत्रम् ॥

(मूलगाथा अने तेनुं भाषांतर-टीका अने टीकानुं भाषांतर)

(मूलकर्ता-श्रीसुधर्मास्वामी, टीकाकार-श्रीलक्ष्मीवल्लभगणि)

भाषांतरसहित छपावी प्रसिद्ध करनार-पंडित श्रावक हीरालाल हंसराज—(जामनगरवाळा)

॥ अथ दशममध्ययनं प्रारभ्यते ॥

आ द्रुमपत्रनामनुं दशम अध्ययन आरंभ थाय छे.

नवमेऽध्ययने चारित्रविषये निष्कंपत्वमुक्तं, तन्निष्कंपत्वं शिक्षात एव भवति, ततो दशमेऽध्ययने शिक्षां वदति, इति नवमदशमाध्ययनयोः संबंधः. दशममध्ययनं श्रीगौतममुद्दिश्य श्रीवीरेणाभिहितमिति गौतमवक्तव्यता तावदुच्यते—

भाषांतर
अध्य० १०

॥५७७॥

उत्तराध्य-
यन सूत्रम्

॥५७८॥

नवमाध्ययनमां चारित्र्य विषये निष्कर्षत्व=अङ्ग पणे रहेवानुं कथं, ते निष्कर्षत्व शिक्षावडे करीनेज थइ शके छे तेथी दशम अध्ययनमां शिक्षा कहे छे; एवीरीते नवमा तथा दशमा अध्ययननो संबंध=संगति दर्शावी. आ दशम अध्ययन श्रीगौतमने उद्देशीने श्रीमहावीरे कथित छे तेथी गौतम वक्तव्यता प्रथम कहेवामां आवे छे.

पृष्ठिचंपा नाम्नी नगरी, तत्र शालनामा राजा, महाशालनामा युवराजः, तयोर्भगिनी यशोमती, तस्याः पिठर-
नामा भर्तास्ति, यशोमतीकुक्षिसंभूतः पिठरपुत्रो गांगलिनामा वर्तते. अन्यदा भगवान् श्रीमहावीरस्तत्र समवसृतः,
शालराजा महाशालादिपरिवृतस्तत्रागतो भगवंतं वंदित्वाग्ने धरणीतलोपविष्टः श्रीमहावीरकृताभिमां देशनामशृणोत्
मानुष्यादिका धर्मसाधनसामग्री दुर्लभास्ति, मिथ्यात्वादयो धर्मप्रतिबंधहेतवो बहवो वर्तते, महारंभादीनि नरकका-
रणानि संति, जन्मादिदुःखप्रचुरः संसारोऽस्ति, कषायाः संसारपरिभ्रमणहेतवः संति, कषायपरित्यागे च मोक्षप्रा-
प्तिरिति भगवद्देशनां श्रुत्वा संवेगमुपागतः शालराजा जिनेंद्रप्रत्येवमुवाच, भगवच्चरणमूलेऽहं तपस्यामादास्ये, परं महा-
शालं यावद्राज्ये स्थापयामि तावत् श्रीभगवद्भिरय्यत्र विहारो न कार्यः. भगवतोक्तं प्रतिबंधं माकार्षीरिति शालराजा
गृहे गत्वा महाशालं भ्रातरं प्रत्येवमाह बंधो ! त्वं राज्यं पालय? अहं व्रतं गृह्णामि, महाशाल उवाच भवद्ब्रह्म संविशो
ऽस्मि, अलं महारंभहेतुना राज्येन, ममापि प्रव्रज्याग्रहणमनोरथोऽस्ति.

आ भारतवर्षमां पृष्ठिचंपा नाम्नी नगरी इती तेना शाल नामे राजा इता तेना भाइ महाशाल नामे युवराज इता, आ बेयनां यशोमती नामे ष्हेन इतां अने तेना पति पिठर नामना इता. आ यशोमतीनी कूखथी पिठरने गांगलि नामे पुत्र थयो इतो.

भाषांतर
अध्य० १०

॥५७८॥

उत्तराध्य-
यन सूत्रम्

॥५७९॥

एक समये भगवान् श्रीमहावीर त्यां (पृष्ठिचंपानगरीमां) समवसृत थया=पधार्या. शालराजा पोताना भाइ युवराज महाशाल वगेरेने साथे लइ त्यां आवी भगवान्ने वंदन करी आगळ पृथ्वी तळ उपर बेसी श्रीमहावीरे करेली देशना सांभळवा लाग्या— “मनुष्य जन्म आदिक धर्म साधननी सामग्री मळवी घणी दुर्लभ छे, तेनी साथे मिथ्यात्वादिक धर्मना प्रतिबंधक हेतुओ घणा छे, वळी सांसारिक महोटां कार्योंना आरंभ करवा ए बधां नरक प्राप्तिना कारणो छे, तेमज जन्म जरा मरणादि दुःखोथी भरेलो आ संसारमां परिभ्रमणना हेतुओ नाना प्रकारना कषायो छे; ए तमाम कषायनो परित्याग थाय त्यारे मोक्ष प्राप्ति थाय.” आ प्रमाणे भगवद्देशनानुं श्रवण करतां शालराजा संवेग पामीने जिनेन्द्र प्रत्ये एम बोल्या के—हे भगवन्! हुं तो हवे आपना चरणमां रही तपस्या ग्रहण करीश तेने माटे मारा अनुज महाशालने राज्यपर स्थापीने हुं पाछो आवुं त्यां सुधी आपे अन्यत्र विहार न करवो, भगवाने कहुं—‘प्रतिबंध नज करशो? त्यारे शालराजा घरे जइ पोताना भाइ महाशालने कहेवा लाग्या के बंधो! आ राज्य तमारुं समजी तमे तेनुं प्रतिपालन करो अने हुं तो व्रत=दीक्षा=ग्रहण करीश, महाशाले उत्तरभां कहुं के—‘हे भाइ! तमारी पेठे हुं पण कंटाळ्यो छुं, आ महान्यवसाय पूर्ण राज्यनुं मारे प्रयोजन नथी. मारे पण प्रव्रज्या ग्रहण करवानो मनोरथ थयो छे.

तदा शालराजेन भगिनीपुत्रो गांगलिः स्वराज्येऽभिषिक्तः, शालमहाशालौ द्वावपि प्रव्रजितौ, भगिनी श्रमणो-
पासिका जाता, भगवांस्ततो विहारं चकार. शालमहाशालमुनी एकादशांगान्यधीतौ, भगवान् राजगृहे समवसृतः,
तत्रानेकभन्यान् प्रतिबोध्य स्वामी चंपायां गतः, तत्र शालमहाशालौ स्वामिनंप्रत्येवमूचतुर्यदि भवदाज्ञा स्यात्तदा वयं
पृष्ठिचंपायां व्रजामः, यदि कश्चित्तत्र प्रतिबुध्यते सम्यक्त्वं वा लभते तदास्माकं महान् लाभो भवतीति. स्वामिना

भाषांतर
अध्य० १०

॥५७९॥

ઉત્તરાધ્ય-
યન સૂત્રમ્

॥૫૮૦॥

તદા તયોર્ગૌતમઃ સાર્થે દત્તઃ, ગૌતમસ્વામી તાભ્યાં સહ પૃષ્ઠિચંપાયાં ગતઃ, તદા ગાંગલિરાજા પિતૃમાતૃભ્યાં પિઠરયશો-
મતીભ્યાં સહ વંદિતુમાયાતઃ, સમાગતાયાં પર્ષદ્યેવં દેશનાં ચકાર—

જ્યારે યુવરાજે પળ રાજ્યનું પ્રત્યાખ્યાન કર્યું ત્યારે શાલરાજાએ તેની બહેનના પુત્ર ગાંગલિનો પોતાના રાજ્યપદ ઉપર અભિષેક કર્યો અને શાલ તથા મહાશાલ બન્ને પ્રવ્રજ્યા ગૃહણ કરી, આ બે ભાઈઓનો ત્યાગ જોઈ તેની બહેન યશોમતીને પળ વૈરાગ્ય થવાથી તે પળ શ્રમણા=ઉપાસિકા થઈ. તદનંતર ભગવાન્ મહાવીરે તે સ્થાનકેથી વિહાર કર્યો. શાલ તથા મહાશાલ મુનિ એકાદશાંગનું અધ્યયન કરી તત્ત્વજ્ઞાન સંપન્ન થયા. ભગવાન્ ત્યાંથી રાજગૃહ નગરમાં સમવસૃત થયા, ત્યાં અનેક ભવ્યજીવોને પ્રતિબોધ આપી ત્યાંથી સ્વામી ચંપામાં આવ્યા ત્યારે શાલ તથા મહાશાલ બન્ને સ્વામીને વંદવા આવ્યા, વંદના કરી બોલ્યા કે—‘હે ભગવન્! જો આપની આજ્ઞા હોય તો અમે પૃષ્ઠિચંપામાં જઈએ ત્યાં જો કોઈ પળ ભવ્યને પ્રતિબોધ થઈ સમ્યક્ત્વ લાભ થાય તો અમને મહોટો લાભ થયો ગણાય. સ્વામીએ તે બન્નેની સાથે ગૌતમને આપ્યા અને આજ્ઞા આપી તેથી ગૌતમને સાથે લઈ બન્ને પૃષ્ઠિચંપા નગરીમાં ગયા તે વારે ત્યાંના રાજા ગાંગલિ પોતાના પિતા પિઠર તથા માતા યશોમતી સાથે લઈને વંદન કરવા આવ્યા. જ્યારે પર્ષદ્=શ્રોતૃજન વર્ગ= આવી બેઠો ત્યારે તે મુનિ આ પ્રમાણે દેશના કરવા લાગ્યા.

ઓ ભવ્યાઃ! વિષયપ્રસક્તા મા તિષ્ઠત? અનેકદુઃખદારુણે સંસારે પ્રતિબંધ મા કુરુત? કષ્ટેન મનુષ્યાદિસામગ્રી પ્રાપ્તાસ્તિ, સંધ્યાભ્રરાગસદૃશો યૌવનાદિપ્રપંચોઽસ્તિ, ક્ષણદૃષ્ટો નષ્ટઃ સકલસંયોગોઽસ્તિ, જલવિંદુચંચલં જીવિતમસ્તિ,

ભાષાંતર
અધ્ય૦ ૧૦

॥૫૮૦॥

उत्तराध्य-
यन सूत्रम्

॥५८१॥

ततो जिनधर्मे प्रकाममुद्यमं कुरुत? तथाकृतेऽचिरेण शाश्वतपदाप्राप्तिर्भवतां भवतीति गौतमदेशनां श्रुत्वा गांगलिः
प्रतिबुद्धो भणति, भगवन्नहं भवदंतिके प्रव्रज्यां गृहीष्ये, नवरं मातापितरौ पृच्छामि, ज्येष्ठपुत्रं च राज्ये स्थापयामि.

एवमुक्त्वा गृहे गत्वा मातापितरौ पृष्ठौ, ताभ्यामुक्तं यदि त्वं प्रव्रजिष्यसि तदा वयमपि प्रव्रजिष्यामः. ततः पुत्रं
राज्ये स्थापयित्वा गांगलिराजा स्वमातृपितृभ्यां सह प्रव्रजितः. गौतमस्वामी तैः शिष्यैः सह पश्चादलितः.

‘हे भव्यजनो! तमे विषयोमां आसक्ति न राखो. अनेक दुःखोर्था दारुण आ संसारमां प्रतिबंध मा करो, अर्थात् मोक्षमार्गमां
अटकायत करे तेवां आचरण मा करो. आ मनुष्य देह जेवी मोक्षनी सामग्री अति कष्टे सांपडी छे. आ यौवनादि अवस्था वगेरे
सघलं संध्या समयना वादळांना रंग जेवुं छे आ संसारना संयोग एक क्षणवारमां जोत जोतामां नष्ट थवाना छे. जलना बिंदु जेवुं
चपळ आ जीवित छे. माटे जिनधर्ममां खंतथी प्रवृत्ति करो. तेम करवाथी थोडा समयमांज शाश्वत पदनी प्राप्ति तमोने थशे.” आ
प्रमाणे गौतमस्वामीनी देशनानुं श्रवण करतां राजा गांगलिने प्रतिबोध थयो तेथी ते बोलया के-‘हे भगवन्! हुं आपनी पासे प्रव्र-
ज्या ग्रहण करीश, माता पिताने पूछवानुं पण मने ठीक नथी लागतुं, मारा ज्येष्ठ पुत्रने राज्य उपर स्थापुं छुं.’ आम कही घरे जइ
माता पिताने पोतानो विचार पूछतां तेमणे कहुं के-जा तुं प्रव्रज्या छे तो पछी अमे पण प्रव्रज्या गृहण करीशुं. आ पछी पोताना
पुत्रने राज्य उपर स्थापी राजा गांगलि पोताना माता तथा पिता सहित प्रव्रजित थया. आ बधा शिष्योने साथे लइ गौतमस्वामी
त्यांथी पाछा बळया.

मार्गे शालमहाशालयोः शुभाध्यवसायेन केवलज्ञानमुत्पन्नं, पुनरग्रे गच्छतां गांगलिप्रमुखाणां त्रयाणामपि

भाषांतर
अध्य० १०

॥५८१॥

उत्तराध्य-
यन सूत्रम्

॥५८२॥

शुभध्यानेन केवलज्ञानमुत्पन्नं. एवं सर्वेऽपि ते गौतमसहिताश्रंपायां गताः. गौतमस्वामिना भगवच्चरणौ प्रणतौ, शाल-
महाशालादिकेवलिनो भगवतः प्रदक्षिणां कृत्वा तीर्थं प्रणम्य केवलपर्वदभिमुखं चलिताः, तावदुत्थितो गौतमस्तान्-
प्रत्येवं भणति भोः शिष्याः क्व व्रजत? वंदत तीर्थकरं? तावता भगवान् प्राह गौतम! केवलिनो माशातयेति भगव-
द्वचसा गौतमस्तान् क्षामयति, मनस्येवं च चिंतयति, अहं न सेत्स्यामि, मदीयाः शिष्याः केवलज्ञानमासादयन्ति,
किंत्वद्य यावन्मया केवलज्ञानं न प्राप्तं.

मार्गमां शाल तथा महाशाल बन्ने शुभ अध्यवसायने परिणामे केवलज्ञान उत्पन्न थयुं. फरी आगळ जतां गांगलि पिठर तथा
यशोमती ए त्रणेने पण शुभ ध्यानना प्रभावथी केवलज्ञाननो अविर्भाव थयो.

आम सर्वे गौतम सहित पाछा चंपानगरीमां आग्या त्यारे गौतमस्वामीए भगवान् पासे जइ चरणमां प्रणाम कर्या. पण पेला
शाल तथा महाशाल आदिक केवली वर्ग तो भगवान्ने प्रदक्षिणा करी तीर्थने प्रणाम करी केवल पर्वदने अभिमुख चालवा गांडे छे
त्यां गौतमे उठीने पडकार्या के-‘हे शिष्यो! तमे क्यां जाओ छो? आ तीर्थकरनी वंदना करो.’ त्यारे भगवान् बोल्या के ‘हे गौतम!
केवलीनी आशातना मा करो’ आबुं भगवाननुं वचन सांभळीने गौतमस्वामी ते केवलज्ञानिआने खमाववा लाग्या, अने मनमां
विचार्युं के-‘हुं तो हजी सिद्धि पाम्यो नहिं त्यां तो आ मारा शिष्यो केवलज्ञानने प्राप्त थइ गया मने तो हजी सुधी पण केवल-
ज्ञान प्राप्त न थयुं.

इतोऽवसरे मिथो देवानामेवं संलापो वर्तते यद्य भगवता व्याख्यानावसरे एवमादिष्टं यो भूमिचरः स्वलब्ध्या-

भाषांतर
अध्य० १०

॥५८२॥

उत्तराध्य-
यन सूत्रम्

॥५८३॥

ष्टापदाद्रौ चैत्यानि वंदते स तेनैव भवेन सिद्धिं यातीति श्रुत्वा गौतमः स्वामिनं पृच्छति हे भगवन्नहमष्टापदे चैत्यानि वंदितुं यामीति.

आ अवसरे देवोनां परस्पर संलाप थयो जे—‘आजे व्याख्यान टाणे भगवाने एम आदेश कर्यो के—‘जे भूमिचर पोतानी लब्धिवडे अष्टापद पर्वतमांना चैत्योनुं वंदन करे ते तेज भवथी सिद्धि पामे; आ सांभळी गौतमे स्वामीने पूछ्युं, के—‘हे भगवन् ! हुं अष्टापदमां चैत्योनी वंदना करवा जाउं? भगवाने ‘भळे अष्टापद पर्वते जाओ, अने चैत्यने वंदो आम कहुं तेथी हर्ष पामी गौतम स्वामी भगवान्ना चरण वांदी पोते अष्टापद पर्वत गया.

भगवतोक्तं ब्रजाष्टापदे? तत्र चैत्यानि वंदस्व? ततो दृष्टो गौतमो भगवच्चरणौ वंदित्वा तत्र गतः, पूर्वं हि तत्राष्टापदे तादृग्जनसंवादं दृष्ट्वा पंचपंचशतपरिवारास्त्रयः कोडिन्नदिन्नसेवालाख्यास्तापसा गताः संति, तेषु कोडिन्नस्तापसः सपरिवार एकांतरोपवासेन भुंक्ते, पारणे मूलकंदान्याहारयति, सोऽष्टापदे प्रथममेखलारूढोऽस्ति. द्वितीयो दिन्नतापसः सपरिवारः प्रत्यहं षष्ठषष्टपारणके परिशदितानि पर्णानि भुंक्ते, स द्वितीयमेखलामारूढोऽस्ति. तृतीयः सेवालतापसः सपरिवारो त्रिरंतरमष्टमपारणके सेवालं भुंक्ते, स तृतीयमेखलामारूढोऽस्ति.

जे संवाद सांभळीने गौतम अष्टापद पर्वत उपर जवा तत्पर थया तेवोज संवाद सांभळी गौतमना पहेला पांचसो पांचसोना परिवार सहित. कोडिन्न, दिन्न वया सेवाल, एवा नामना त्रण तापस अष्टापद पर्वते पहेलोवेला तेमां पहेलो कोडिन्न तापस पोताना

भाषांतर
अध्य० १०

॥५८३॥

उत्तराध्य-
यन सूत्रम्

॥५८४॥

परिवार सहित एकांतर उपवास करी पारणामां कंदमूलनो आहार करता हता ते अष्टापद पर्वतनी प्रथम मेखला उपर आरूढ थया हता; बीजा दिन तापस परिवार सहित प्रतिदिन छठे छठे पारणे पाकीने खरी गयेलां पांदडां खाता हता ते अष्टापदनी बीजी मेखला सूधी चड्या हता; बीजा सेवाल तापस परिवार सहित हमेशां आठमे पारणे सेवाल खाता हता ते अष्टापद पर्वतनी बीजी मेखला पर आरूढ थया हता.

एवं तेषु विलक्ष्यमानेषु गौतमः सूर्यकिरणावलंबेन तत्रारोहुमारब्धः. ते तापसार्थितयः येष स्थूलवपुः कथमत्राधि-
रोहुं शक्यते? वयं तपस्विनोऽप्यशक्ताः. एवं चिंतयत्स्वेव तेषु पश्यत्सु स गौतमः क्षणादष्टापदपर्वतशिखरमधिरोहः,
ते पुनरेवं चिंतयन्ति यदासावतरिष्यति तदास्य शिष्या वयं भविष्यामः. अथ गौतमस्वामी प्रासादमध्ये प्राप्तो निज-
निजवर्णपरिमाणोपेताश्चतुर्विंशतिजिनेन्द्राणां भरतकारिताः प्रतिमा वंदे, तासां चैवं स्तुतिं चकार—‘जगच्चिंतामणि
जगनाह । जगगुरु जगरक्खण॥’ इत्यादि स्तुतिं कृत्वा पूर्वदिग्भागे पृथिवीशिलापट्टकेऽशोकवरपादपस्याध एकरात्रौ
पर्युषितः. इतश्च शक्रलोकपालो वैश्रमणस्तत्र चैत्यानि वंदितुमायातः, प्रत्येकं चैत्यानि वंदित्वाशोकतरोरधः समा-
यातः, गौतमस्वामिनं वंदित्वाग्रे निषण्णः, तस्याग्रे गौतम एवं धर्मं कथयति—धर्मार्थकामास्त्रयः पुरुषार्थाः, तत्रार्थ-
कामसाधकत्वेन धर्म एव प्रधानः, स च देवगुरुभक्तिरागेण भवति, देवः पुनः सर्वज्ञः सर्वदर्शयष्टादशदोषरहितो
भवति, गुरुवः सुसाधवो भवन्ति, साधवः समशत्रुमित्राः समलेष्टुकांचनाः पंचसमितास्त्रिगुप्ता अममा अमत्सरा
जितेन्द्रिया जितकषाया निर्मलब्रह्मचर्यधराः स्वाध्यायध्यानसक्ता दुश्चरतपश्चरणा अंतर्प्रांताहाराः शुष्कर्मासरुधिराः

भाषांतर
अध्य० १०

॥५८४॥

उत्तराध्य-
यनसुत्रम्

॥५८५॥

कृशशरीरा भवन्ति. इमां गौतमक्रियमाणां देशनां श्रुत्वा वैश्रमणमनस्येवं विसंवादो जातोऽहो एतेषां विशेषपुष्टि-
तिधरं शरीरं, यतिवर्णनं चेदृशमिति वैश्रमणमनोवितर्कं ज्ञात्वा गौतमस्तदा पुंडरीकाध्ययनं प्ररूपितवान्- तथा च—

आम ए त्रणे आगळ बधवाना असामर्थ्यने लड ह्देश पामता द्दता त्यां गौतमे त्यां जड्ने मूर्यना किरणोना अवलंबन वडे ए
अष्टापदपर आरोहण करवा मांडयुं. त्यारे ते त्रणे तापसो विचार करवा लाग्या के—‘अति स्थूल शरीरवाळा आ अष्टापद उपर केम
आरोहण करी शकशे? ज्यां चडवाने अर्भे तपस्वी अशक्त थया’ आम ते त्रणे विचार करता जोड रह्या छे तेदलामां गौतम तो एक
क्षणमात्रमां ए अष्टापद पर्वतना शिखर उपर आरूढ थया. आ जोड ए त्रणे तापसोए विचार्युं के—‘ज्यारे ए उतरशे त्यारे आपणे
त्रणे एना शिष्यो थशुं? गौतमस्वामी अष्टापदपर्वत उपरना प्रासाद मध्ये पढोंच्या त्यारे त्यां आवेली—पोतपोताना वर्ण परिमाण युक्त
चोवीशे तीर्थकरोनी प्रतिमाओनुं वंदन कर्युं अने ते प्रतिमाओनी—‘जगत्ना चिंतामणि, जगत्ना नाथ, जगतना गुरु तथा जगत्ना
रक्षण हार! इयादि वाक्यो वडे—स्तुति करीने पूर्वदिशा तरफ आवेला एक पार्थिवशिलापट्ट उपर अशोक वृक्षने नीचे एक रात्रि
निवास कर्यो. अहीं इन्द्रलोकपाल वैश्रमण त्यां चैत्योनुं वंदन करवा आवेला ते पण दरेक चैत्योना वंदन करी एज अशोक वृक्षतळे
आन्या. ते गौतमस्वामीने वंदीने आगळ बेठा त्यारे तेनी आगळ गौतमे कहेवा मांडयुं के ‘धर्म अर्थ तथा काम आ त्रण पुरुषार्थ छे,
तेमां अर्थ तथा कामनो साधक होइ धर्म प्रधान गणाय छे ए धर्म देव तथा गुरुनी भक्तिमां अनुराग थवाथी लाभे छे, देव तो
सर्वज्ञ, सर्वदर्शी, अष्टादश दोष रहित छे, अने गुरु तो शुभ लक्षण साधुओ होय छे. साधुओ शत्रु मित्रमां समताधारी, लोष्ट=माटीनुं

भाषांतर
अध्य० १०

॥५८५॥

उत्तराध्य-
यन सूत्रम्

५८६॥

ढेकुं तथा कांचनने समान, भावे जोनारा, पंचसमित, त्रिगुप्त, ममकाररहित, मत्सर दोष विमुक्त, जितेंद्रिय, क्रोधादिकषाय जेणे जीत्या छे एवा, निर्दोष ब्रह्मचर्यधारी, स्वाध्याय ध्यानमां निरंतर आसक्त, इतरथी न थइ शके तेवा तपनुं आचरण करनारा, अंतप्रांत आहार सेवनारा तेमज मांस तथा रुधिर शुष्क यतां कृश=दुबळा=शरीरवाळा थाय छे.' गौतमस्वामीए प्ररूपण कराती आदेशना सांभळीने वैश्रमणना मनमां विसंवाद=संशय=थयो के—'अहो!! आ साधुओनां शरीर तो विशेषपुष्ट तथा कांतिवाळां देखाय छे अने साधुओनां गुण वर्णन तो आवां कष्टयुक्त करे छे; आतो वधुं बीजाने समजाववानुं लागे छे अने पोताने आचरवानुं तो जुहुंज जणाय छे.' आबो तर्क वैश्रमणना मनमां आव्यो ते गौतममुनि जाणी गया ते बखते तेमणे ए वैश्रमणना मनना तर्कनुं निवारण करवा माटे पुंडरीक अध्ययननुं प्ररूपण आरंभ्युं.

भाषांतर
अध्य० १०

५८६॥

पुष्कलावतीविजये पुंडरीकिण्यां नगर्यां महापद्मराजाभवत्, तस्य पद्मावती राज्ञी बभूव, तस्याः कुक्षिसंभूतौ पुंडरीककंडरीकनामानौ पुत्रौ जातौ, पितर्युपरते पुंडरीको राजा जातः, कंडरीको युवराजो जातः. अन्यदा तत्र स्थविरा साधवः समायाता, स्थिता नलिनीवनोद्याने, कंडरीककसहितो पुंडरीकस्तत्र गतो बंदिताग्रे निषण्णो धर्मदेशनां शुश्राव, पुंडरीकः श्रावक धर्म प्रपन्नवान्, कंडरीक प्रबुद्धस्तान् प्रत्येवं जगादाहं भवन्निकटे प्रव्रज्यां गृहीष्ये, नवरं पुंडरीकराजानं पृच्छामीत्युक्त्वा पुंडरीकंप्रत्याहं प्रव्रजामीत्युक्तवान्, पुंडरीकोऽप्याह इदानीं त्वं मा प्रव्रज्यां गृहाण? तवाद्य राज्याभिषेकं करोमि, त्वं निश्चितः सन् राज्यं पालय? यथेष्टं सुखं भज? कंडरीको नैतदंगीकुरुते, पुनः प्रव्रज्याग्रहमेव कुरुते

उत्तराध्य-
यनसूत्रम्

॥५८७॥

यावदसौ राज्यादिलोभेन गृहे स्थापयितुं पुंडरीकेण न शक्यते, तावत्संयमकष्टं पुंडरीकोऽस्य दर्शयति—

पुष्कलावती विजय प्रदेशमां पुंडरीकिणी नामे नगरी हती तेमां महापद्म नामनो राजा राज्य करतो हतो ए राजानी पद्मावती नामे राणी हती. तेनी कूखथी जन्मेला पुंडरीक तथा कंडरीक एवा नामना बे पुत्रो हता, पिता उपराम पाम्था पछी पुंडरीक राजा थयो अने कंडरीकने युवराज कर्यो. एक समये त्यां वृद्ध साधुओ आल्या, नलिनीवन नामना उद्यानमां स्थित थया. कंडरीकने साथे लइ राजा पुंडरीक त्यां गया अने साधुओने वंदन करी आगळ बेठा त्यां धर्मदेशना सांभळीने पुंडरीके श्रावकधर्म स्वीकार्यो, अने कंडरीक तो प्रबुद्ध थयो तेथी तेणे ते साधुओने कहुं के—‘आपनी पांसे हुं प्रव्रज्या गृहण करीश, मारे पुंडरीकने पूछवुं नथी, आम पुंडरीकने कहुं के—हुं प्रव्रजित थाउं छुं.’ पुंडरीके कहुं के—‘हमणां तुं प्रव्रज्या लेमां, हुं आजेज तने राज्याभिषेक करुं छुं, तुं निश्चित थइने राज्यपालन कर, यथेष्ट राज्यवैभवोना सुख भोगव? कंडरीके ज्यारे आ मांगणीनो अंगीकार न करतां प्रव्रज्यानो आग्रह करवा मांडचो अने राज्यादिकना प्रलोभनथी पण पुंडरीके तेने घरे राखी न शक्यो त्यारे तेने संयमना कष्ट देखाडवा मांडया.

अयं संयमः सत्यः सर्वदुःखक्षयंकरः, परं बालुकास्वादसदृशः, गंगाप्रमुखमहानदीप्रवाहसन्मुखगमनवद् दुःसाध्य, भुजाभ्यां समुद्रतरणवत्कष्टानुष्ठेयः. अत्र द्वाविंशतिपरीषदाः सोढव्याः, ततः सुकुमालशरीरेण भवता नायं संयमः पालयितुं शक्यः, तस्माद् गृह एव तिष्ठ? राज्यसुखं च भजेति पुंडरीकेणोक्तः कंडरीकः प्राह, कापुरुषाणां परलोकपराङ्मुखाणामिहलोकविषयसुखतृष्णावतामयं संयमो दुःपाल्योऽस्ति अहं च विषयसुखपराङ्मुखः परलोकसंमुखः

भाषांतर
अध्य० १०

॥५८७॥

उत्तराध्य-
यन सूत्रम्

॥५८८॥

शूरतरोऽस्मीति नाहं संयमाद्विभेमीति वदंतं कंडरीकं पुंडरीको राजा संयमः यानुज्ञातवान्. पुंडरीककारितमहामहः
पूर्वकं कंडरीकः संयमं गृहीतवान्; क्रमेण स्थविरांतिके स एकादशांगानि पपाठ. चतुर्थषष्ठाष्टमादितपांसि चकार.
एकदा तस्य तपस्विनस्तपःपारणके तुच्छाहारैर्दाघज्वरादयो रोगाः प्रादुर्भूताः, तथाप्यसौ स्थविरैः समं विहारं चकार.

“आ संयम सत्य छे, सर्व दुःखनो क्षयकारक छे किंतु वेळुना कोळीया चाखवा जेवो तेमज गंगा आदि महा नदीना प्रवाह
सामे धसवा जेवो अति दुःख साध्य छे, वळी हाथ वती समुद्र तरवा जेवो कष्ट अनुष्ठानवाळो छे. जेमां बावीश परीषदो सहन कर-
वाना होय छे ते आ सुकुमार शरीरे तमाराथी ए संयम पाळी शकशे नहिं माटे घरे रहो अने राज्यसुख भोगवो’ आम पुंडरीके
कहुं ते सांभळी कंडरीक बोल्यो—परलोकथी विमुख तथा आ लोकना विषय सुखोनी तृष्णावाळा कायर पुरुषो ए आ संयम पाळी
न शकाय ए बात ठीक छे पण हुं तो विषय सुखोथी पराङ्मुख होइ परलोक संमुख थवामां शूरतर छुं तेथी ए संयमनी कठिनता
सांभळी डरतो नथी? आम ज्यारे कंडरीक बोल्या त्यारे पुंडरीक राजा ए संयमनी अनुज्ञा आपी अने पुंडरीके कराबेला महोत्सव
पूर्वक कंडरीके संयम ग्रहण कर्यो. पछी ते स्थविर साधुओ पांसे रही कंडरीके क्रमे करी एकादश अंगनुं अध्ययन कर्युं, चोथा छठा
तथा आठमा आदिक तपनुं आचरण कर्युं. आम करतां ते कंडरीक तपस्वीने तपना पारणामां तुच्छ आहार करवाथी दाहज्वर
आदिक रोगो थया तो पण ते रोगजन्य दुःख सहन करता ए स्थविर साधुओनी साथे विहार करता रह्या.

एकदा ते स्थविराः कंडरीकेण समं विहरंतः पुंडरीकिण्यां नगर्यां समायाताः, नलिनीवने समवसताः, पुंडरीक-

भाषांतर
अध्य० १०

॥५८८॥

उत्तराध्य-
यनसूत्रम्

॥५८९॥

राजा तेषां वंदनाय तत्रायातः, स्थविराणां देशनां श्रुत्वा कंडरीकमृषिं वंदते, तद्वपुः सरोगं पश्यति, पुनः स्थविरा-
तिके समागत्यैवमवादीद्यदि स्थविराणामाज्ञा स्यात्तदाहं कंडरीकमुनेर्वपुषि प्रासुकौषधादिभिश्चिकित्सां कारयामि,
यूयं मम यानशालायां तावत्कालं तिष्ठत? ततस्ते स्थविराः कंडरीकेण समं यानशालायां गत्वा स्थिताः. ततः स
पुंडरीकराजा कंडरीकस्य प्रासुकौषधैश्चिकित्सां कारयति, त्वरितमेव तस्य रोगोपशान्तिर्जाता, स्थविरास्ततो विहारं चक्रुः,
रोगातंकाद्विप्रमुक्तोऽपि कंडरीकमुनिर्मनोज्ञाहारादिभिर्मूर्च्छितस्ततो विहारं कर्तुं नेच्छति, कंडरीकस्य तादृशं स्वरूपमा-
कर्ण्य पुंडरीकराजा तदंतिके समागत्यैवमाह धन्यस्त्वं, कृतपुण्यस्त्वं, सुलक्षणस्त्वं, सुलब्धमनुष्यभवस्त्वं, येन राज्य-
मंतःपुरं च परिहृत्य संयममादृतवान्, एवं द्वित्रिवारं पुंडरीकेणोक्ते प्राप्तलज्जः पुंडरीकराजानमापृच्छ्य कंडरीकः स्थविरः
समं ततो विजहार.

एक समये ए स्थविरो कंडरीक सहित विहार करता करता पुंडरीकिणी नगरीमां आवी नलिनीवन स्थानके समवसृत=स्थित
थया. ए स्थविरोनुं वंदन करवा राजा पुंडरीक त्यां आग्या. स्थविरोने वंदीने तेओनी देशना श्रवण करी कंडरीकमुनिने वंदन
कर्तुं त्यारे कंडरीकनुं शरीर रोगग्रस्त दीठुं. फरी स्थविरोनी समीपे आवी पुंडरीक राजा एम बोल्या के-जो आपनी आज्ञा होय
तो आ कंडरीकना शरीरनी प्रासुक औषधादिक बडे चिकित्सा करावुं, अने त्यां सुधी आप सर्वे मारी यानशाळामां स्थिति करो.
स्थविरोए कंडरीकने उचार करवानी आज्ञा आपी अने पोते सर्वे स्थविरोए राजाना कहेवा प्रमाणे तेनी यानशाळामां स्थिति करी.

भाषांतर
अध्य० १०

॥५८९॥

उत्तराध्य-
यन सूत्रम्

॥५९०॥

राजाए कंडरीकने प्रासुक औषध सेवन करावतां थोडा दिवसोमां कंडरीक रोगरहित थयो, त्यारे वधा स्थविरो त्यांथी विहार करवा तत्पर थया, पण रोगना दुःखथी मुक्त थयेलो कंडरीक तो मनमान्या आहारमां लोलुप बनेलो तेथी तेणे विहार करवा अनिच्छा बतावी एटले कंडरीकनो तेवो आश्रय सांभळी राजा पुंडरीके तेनी पासे आवीने कहुं के-‘तुं धन्य छो, तें घणां पुण्य करेलां छे, तुं शुभ लक्षणवान् छो, तें मनुष्यभवनुं सार्थक्य कर्युं के जे राज्य तथा अंतःरपुनो त्याग करीने संयममां आदरवाळो थयो, आम पुंडरीके बे त्रण वार कहुं त्यारे शरमाइने पुंडरीक राजानी रजा लइ कंडरीके स्थविरोनी साथे विहार कर्यो.

कियत्कालमुग्रविहारं कृत्वा पश्चात्संयमाद्विखिन्नः शनैः शनैः स्थविरांतिकान्निर्गत्य पुंडरीकिण्यां नगर्यामशोक-
वाटिकायामशोकवरपादपस्थाधः समागत्य शिलापट्टमारूढ उपहतमनःसंकल्पः किंचिद् ध्यायन्नेव तिष्ठति. ततः पुंड-
रीकोऽपि तत्रागत्य तं त्रिःप्रदक्षिणीकृत्य धन्यस्त्वमित्याद्युक्तवान्, कंडरीकस्य तद्वचनं न रोचते, सर्वथा संयमाद्भ्रष्टं
तं ज्ञात्वा पुंडरीकः पुनरेवमुवाचाहो भ्रातस्ते यदि विषयार्थस्तदेदं राज्यं गृहाणेत्युक्त्वा तं राज्येऽभिषिक्तवान्, स्वयं
तु पंचमौष्टिकं लोचं कृत्वा संयममुपात्तवान्, कंडरीकसत्कं पात्रोपकरणादिकं च गृहीतवान्. स्थविराणामंतिके प्रव्रज्यां
गृहीत्वाहारं गृहीष्ये, नान्यथेत्यभिग्रहं कृत्वा स्थविराभिमुखमेकाक्येव चलितः,

आम केटलोककाळ अणगमता मने स्थविरोनी साथे विहार करी पाळळथी संयम पालन करवामां कंटाळो खाइ धीरेधीरे स्थ-
विर समीपेथी नीकळी पाछा पुंडरीकिणी नगरी प्रति आव्या अने अशोक वाटिकामां अशोकना सुंदर वृक्षनी नीचे एक शिलापट्ट

भाषांतर
अध्य० १०

॥५९०॥

उत्तराध्य-
यनसूत्रम्

॥५९१॥

हतो तेना उपर चढी मनः संकल्प उपहत थवाथी जाणे कंडीक ध्यान करता होय तेम उद्विग्न थइने बेठा, आ वखते राजा पुंडरीक त्यां आवी तेने त्रण प्रदक्षिणा करी प्रथमनी पेठे 'तमे धन्य छो' इत्यादि कहेवा मांडयुं. कंडरीकने आ वचनो रुच्यां नहिं. त्यारे 'आतो सर्वथा संयमथी अष्ट थयो छे' एम जाणीने फरी पुंडरीके तेने कहुं के- 'अहो भाइ! तमो जो विषयभोग भोगववा इच्छता हो तो आ राज्य ग्रहण करो.' आभ कहीने राजा पुंडरीके कंडरीकने गाममां लइ जइ पोताना राज्य उपर अभिषिक्त कर्या अने पोते स्वयमेव पंच मुष्टि लोच करी संयम ग्रहण कर्युं, कंडरीकना पात्र उपकरण वगेरे पोते लीधां अने 'स्थविरोनी समीपे प्रव्रज्या ग्रहण कर्या पछी आहार करीश ते बिना नहिं' आवो अभिग्रह स्वीकारीने स्थविरोना तरफ एकलाज चाली नीकल्या.

भाषांतर
अध्य० १०

॥५९१॥

कंडरीकस्तु राजगृहांतर्गत्वा तस्मिन्नेव दिने सरसमाहारं भुक्तवान्, रात्रौ च तस्य तदाहारस्य रसात्कृशशरीर-
स्योदरे महाव्यथोत्पन्ना, न कोऽपि तस्याग्रे मंत्रिसामंतादिकश्चिकित्सार्थं समायाति, प्रव्रज्यापरित्यागादयोग्य इत्ययं
सर्वैरपि लोकैरुपेक्षितः, स आर्त्तरौद्रध्यानोपपन्नः कालं कृत्वा सप्तमनरकपृथिव्यां नारकत्वेनोत्पन्न. पुंडरीकस्तु स्थवि-
रांतिके गत्वा पुनर्दीक्षां गृहीतवान्, प्रथममष्टमं तपः कृतवान्, पारणे च शीतलरूक्षाहारेण वपुषि महावेदना समु-
त्पन्ना, ततस्तेनानशनं विहितं, चत्वारि शरणानि कृतानि, आलोचितप्रतिकांतः पुंडरीकः कालं कृत्वा सर्वार्थसिद्धि-
माने देवत्वेनोत्पन्नः, इममाख्यानं वैश्रमणाग्रे उक्त्यैवं पुनरुवाचाहो देवानुप्रिय! दुर्बलशरीरोऽपि कंडरीकः सप्तमीं
भूमिं गतवान्, सबलशरीरोऽपि पुंडरीकः सर्वार्थसिद्धिविमाने गतस्तस्माद् दुर्बलशरीरं संयमसाधनं तद्व्याघातकं

उत्तराध्य-
यन सूत्रम्

॥५९२॥

बा, एवं नियमो नास्ति, किंतु ध्यानमेव तत्साधनं, यस्य शुभध्यानं स संयमाराधकः, यस्य तु ध्यानशुभं स संयम-
विराधकः. एवं गौतमस्वामिव्याख्यानं श्रुत्वा वैश्रमणो वंदित्वा स्वस्थानं गतः.

अहीं कंडरीके तो राजगृहनी अंदर जइ तेज दिवसे सरस आहार खुब तृप्ति पूर्वक खाधो. आ आहार कृश शरीर कंडरीकना उदरमां जरी न शक्यो तेथी तेना पेटमां महा व्यथा=पीड=थवा लागी. तेनी पांसे मंत्री साभंत बगेरेमाना कोइ पण आवे नहिं, केमके प्रव्रज्यानो तेणे परित्याग कर्यो तेथी अयोग्य गणी बधाय तेनी उपेक्षा करता हता, आथी ए कंडरीक आर्त तथा रौद्र ध्यान वाळो बनतां मरण पामी सातमी नरक भूमिमां नारकी उत्पन्न थयो. पुंडरीके तो स्थविरोनी समीपे आवी दीक्षा ग्रहण करीने अष्टम तपने अंते पारणामां टाढा तथा सूक्ष अन्ननो आहार कर्यो तेथी तेना शरीमां महा वेदना उत्पन्न थतां तेणे अनशन व्रत लइ चार शरणो गृह्यां. आवी रीते पुंडरीक प्रतिक्रांतनी आलोचना करतो मरण पामी सर्वार्थ सिद्धि नामना विमानमां देव भावे उत्पन्न थयो; त्यांथी च्युत थशे त्यारे महाविदेह क्षेत्रे जन्म लइ सिद्धिपद पामशे. आ आख्यान वैश्रमण आगळ कढीने गौतममुनि फरीने बोल्या के—‘हे देवानु मिय! दुर्बळ शरीर वाळो पण कंडरीक सप्तमी नरक भूमिण गयो अने सबळ शरीरवाळो पुंडरीक सर्वार्थ सिद्धि विमाने गयो; ते उपरथी—दुर्बळ शरीर संयम साधन छे अथवा पुष्ट शरीर समयनुं व्याघातक छे आवो कंइ नियम नथी किंतु शुभ ध्यानज संयम साधन छे, जेने शुभ ध्यान छे ते संयमनो आराधक अने जेनुं ध्यान अशुभ ते संयमनो विराधक समजवो. आवुं गौतमस्वामीनुं व्याख्यान श्रवण करी वैश्रमण वंदन करी पोताने स्थाने गया.

भाषांतर
अध्य० १०

॥५९२॥

उत्तराध्य-
यनसूत्रम्

॥५९३॥

गौतमः प्रभाते चैत्यानि नमस्कृत्याष्टापदात्प्रत्यवतरतिस्म, तापसास्तदैवमाहुर्गुणमस्मद्गुरवो वयं भवच्छिष्या भवामः, तदा गौतमस्वामी भणति मम धर्माचार्यस्त्रिलोकगुरुर्वर्धमाननामास्ति, ते च भणन्ति युष्माकमप्याचार्यो वर्तते किं? गौतमः प्राहेदृशो मम धर्माचार्यो वर्तते, यथा सर्वज्ञः सर्वदर्शी रूपसंपदा तिरस्कृतत्रिलोकरूपः किंकरीकृतसकलसुरासुरविरचितसमवसरणोपविष्ट उपरिधृतच्छत्रत्रयः सुरेंद्रवीज्यमानचामरयुगलः चतुस्त्रिंशदतिशयनिधानः श्रमणभगवान् श्रीमहावीरनामा वर्तते.

प्रभातमां गौतम चैत्याने नमस्कार करी अष्टापद पर्वत उपर उतर्यां त्यारे पेला तापसोए कहुं के-तमे अमारा गुरु थाओ अमे तमारा शिष्यो थवा इच्छीये छइए. गौतमस्वामी बोल्या के-‘मारा धर्माचार्य त्रिलोकगुरु वर्द्धमान नामना छे,’ त्यारे तापसो बोल्या के-‘वली आपनाय कोइ आचार्य छे!’ गौतमे कहुं-‘मारा आचार्य तो एवा छे के-ते सर्वज्ञ छे, सर्वदर्शी छे, रूप संपत्तिथी त्रणे लोकना रूपनो तिरस्कार करे एवा तथा सकल सुर असुर जेना किंकर थइ समवसरण रचना करे तेना उपर बेठेला छे, जेना उपर त्रण छत्र धरायेलां छे, सुरेंद्र जेने चामर ढोळे छे, चोत्रीश अतिशयोना निधान श्रमण भगवान् महावीरनामना मारा परमाचार्य छे’

एवं वीतरागस्वरूपमाकर्ण्य तेषां तापसानां सम्यक्त्वोपचयः संपन्नः. ततः सर्वेऽपि तापसा गौतमस्वामिना प्रवाजिताः, शासनदेव्या तेषां सर्वेषां लिङ्गान्युपनीतानि, तैः सर्वैः शिष्यैः सह गौतमस्वामा ततश्चलितः कस्मिंश्चिद् ग्रामे गतः, भिक्षावेला जाता, गौतमेनोक्तं यद्भवतां रोचते तद्वक्तव्यं, मया तदानीयते, तैरुक्तं पायसमानेयं, सर्वल-

भाषांतर
अध्य० १०

॥५९३॥

उत्तराध्य-
यन सूत्रम्

॥५९४॥

धिसंपन्नो गौतमः कश्चिद् गृहे पतद्ग्रहं पायसेन भृतवान्, उपाश्रये आगत्य सर्वेषां तेषां मंडल्यामुपवेशितानां पात्रेषु क्षीरं परिवेषितवान्, न च क्षीरं क्षीणं भवति, महानसिकलब्धिमता गौतमेन पतद्ग्रहैर्गुष्टक्षेपाज्जेमतामेव सेवालतापसानामीदृशः परिणामो जातोऽहोस्माकं शुभकर्मोदयो जातः, यतोऽनभ्रवृष्टिसदृशः समस्तशास्त्रार्णवपारगामीदृशो गुरुस्माभिलब्धः, इत्यादि भावनां भावयतां तेषां तदैव केवलज्ञानमुत्पन्नं.

आवुं बीतरागतुं स्वरूपाख्यान सांभळतांज ते तापसोने सम्यकत्वनो उपचय थयो तेथी ए सर्वे तापसोए गौतमस्वामी पासे प्रव्रज्या ग्रहण करी. शासनदेवताओए ते सर्वे तापसोने सर्व (रजोहरणादि) लिंग=चिन्हो=आप्यां एटले गौतमस्वामी ते सर्व शिष्योने साथे लइ त्यांथी चालीने कोइ गाममां गया त्यां भिक्षावेळा थइ त्यारे गौतमे शिष्योने कहुं के-‘तमने जे भोजन रुचे=भावे=ते बोलो एटले हुं ते लइ आवुं.’ ते तापसो बोल्या के-‘पायस भोजन लावो’ गौतम सर्व लब्धि संपन्न होवाथी पांसेना गामेथी कोइ गृहस्थने त्यांथी पात्र पायसथी भरी लाव्या. उपाश्रये आवी ते सर्व साधुओने मंडळीमां बेसाडीने सर्वना पात्रमां खीर पीरसी, वधा साधुओ तृप्त थया तथापि खीर खूटी नहिं केमके गौतमे माहानसिक=रसोडां संबंधी=लब्धि=सिद्धि मेळवेली तेथी तेओ पातरामां पोतानो अंगुठो नाखे तेथी पायस क्षीण=ओलुं=थाय नहिं. आ अवसरे जे पांचसोने एक अष्टपदनी त्रीजी मेखलाए पहोंचेली सेवा-लवर्गी साधुओ हता तेओने जमतां जमतां एवोज कोइ परिणाम थयो के-‘अहो ! आपण ! शुभ कर्मनो उदय थयो के जेथी वादळां विना जेम वृष्टि थाय तेम आज आपणने समस्त शास्त्ररूपी सागरना पारने पामेला आवा गुरु मल्या;’ आवी आवी भावनाओनुं

भाषांतर
अध्य० १६

॥५९४॥

उत्तराध्य-
यनसूत्रम्

॥५९५॥

अनुध्यान करतां तेओने तेज क्षणे केवलज्ञान उत्पन्न थयुं.

दिन्नतापसानां तु भोजनानंतरं चलितानां भगवत्समीपे प्राप्तानां भगवतश्छात्रादिविभूतिं च पश्यतां तथाविधशुभा-
ध्यवसाययोगेन केवलज्ञानमुत्पन्नं. कोडिन्नतापसानां तु स्वामिनं साक्षाद् दृष्ट्वा तादृशाध्यवसायेनैव केवलज्ञानमुत्पन्नं.
गौतमस्वामी भगवच्चरणौ प्रणनाम, ते तापसमुनयः केवलिनस्त्रिःप्रदक्षिणीकृत्य केवलिपर्षदभिमुखं चलिताः. तदा
गौतमस्वामी अणतीहागच्छत? भगवंतं प्रणमत? भगवान् महावीरः प्राह गौतम! केवलिनो माशातय? ततो गौतम-
स्तेषां मिथ्यादुष्कृतं ददौ. ततःपरं गौतमस्य महत्प्रवृत्तिर्जाता. ततो भगवान् महावीरः गौतमस्वामिनंप्रत्याह गौतम!
पूर्वभवपरिचितत्वेन तव मयि महान् रागोऽस्ति, तत्क्षयमंतरेण तव केवलज्ञानं नोत्पद्यते, क्षीणे च तस्मिन्नेव भवे
तवावश्यं केवलमुत्पत्स्यते, प्रशस्तोऽपि रागः केवलप्रतिबंधको भवत्येव, त्वमहं च द्वावपि निर्वाणे तुल्यौ भविष्याव
इति माऽधृतिं कार्षीरिति. तदानीं स्वामी महावीरो हुमपत्तयमध्ययनं प्ररूपितवान्.

बीजी मेखालामां अवस्थित हता ते दिन्न आदिक पांचसोने एक साधुओ भोजन कर्या पछी चाली भगवत्समीपे पहुँच्या त्यां
तेओने भगवान्नी छात्रचामरादि विभूति=वैभव=जोडने तादृश शुभ अध्यवसायनां योगे केवलज्ञान उत्पन्न थयुं. प्रथम मेखलावाळा
कोडिन्न आदिक पांचसो एक साधुओने ज्यारे महावीरस्वामीनुं साक्षात् दर्शन थयुं त्यारे तादृश शुभ अध्यवसायना प्रभावथी केवल-
ज्ञान उत्पन्न थयुं. गौतमस्वामी भगवान्ना चरणमां प्रणाम करता हता त्यां आ पंदरसोने त्रण केवळी तापसमुनिओ भगवान्ने त्रण

भाषांतर
अध्य० १०

॥५९५॥

उत्तराध्य-
यन सूत्रम्

॥५९६॥

प्रदक्षिणा करी केवळी पर्षद्ने अभिमुख चालता थया. त्यारे गौतमस्वामीए कहुं के-अहीं आवो अने भगवान्ने प्रणाम करो.' आ समये भगवान् महावीरस्वामीए कहुं के-‘हे गौतम केवळीनी अशातना मा करो’ आ वचन सांभळी गौतमे ते मुनिओने ‘मिथ्या दुष्कृतं’ कहीने खमाव्या; पण गौतमना मनमां महोटी अधृति (धैर्य रहितता) थइ पडी त्यारे भगवान् महावीरे गौतमस्वामी प्रत्ये कहुं के-‘हे गौतम! तमारो मारे विषे पूर्वभवना परिचयने लीधे महान् राग छे ते रागनो क्षय थया विना तमने केवळज्ञान उत्पन्न नथी थतुं, ज्यारे ए राग क्षय पामशे त्यारे एज भवे तमने केवळज्ञान अवश्य उत्पन्न थशे. राग गमे तेवो प्रशस्त=सारो होय तो पण केवळज्ञाननो प्रतिबंधक थायज. एटले तुं तथा हुं आपणे बन्ने निर्वाणपदे तुल्य थइथुं माटे तमे अधृति मा करशो. एम कही ते समये महावीरस्वामीए आ ‘द्रुमपत्त’ अध्ययननी प्ररूपणा करी.

इदं चाध्ययनं सूत्रतोऽर्थतश्च भगवता श्रीमहावीरेणैव प्ररूपितमिति श्रीमदुत्तराध्ययनबृहद्बृत्तौ. ततो ये वदत्युत्तराध्ययनसूत्रे वीरवाणीस्पर्शोऽपि नास्ति ते कुमतय एव बोद्धव्याः.

आ अध्ययन सूत्ररूपे तथा अर्थथी पण भगवान् श्रीमहावीरस्वामीएज प्ररूपित छे एम उत्तराध्ययननी बृहद् वृत्तिमां निर्देश करेलो छे तेथी जेओ एम बोले छे के ‘उत्तराध्ययनमां वीरवाणीनो स्पर्श पण नथी’ तेओने कुमति समजवा.

द्रुमपत्तए पंडुरए । जहं निबडइ राइगंगाणमच्छए ॥ एवं मणुआणूजीवियं । समेयं गोयम मां पमायए ॥१॥

भाषांतर
अध्य० १०

॥५९६॥

उत्तराध्य-
यनसूत्रम्

॥५९७॥

[जहा] जेम (राइगणाणं अच्चए) रात्रि वीती गया पछी [पंडुअए] पाकी गयेल (दुमपत्ताए) वृक्षनुं पांदडुं (निवडइ) पडी जाय छे (एव) एज प्रमाणे (मणुआण) मनुष्योनुं (जीविअं) जीवित=आयुष्य क्षीण थाय छे तेम (गोअम) हे गौतम ! (समयं) एक समय मात्र पण (मा पमायए) प्रमाद करवो नहिं. १

भाषांतर
अध्य० १०

॥५९७॥

व्या०—भगवान् श्रीमहावीरदेवो गौतमस्वामिनमुद्दिश्यान्यानपि भव्यजीवानुपदिशति—हे गौतमैवमनेन दृष्टान्तेन मनुजानां मनुष्याणां जीवितं जानीहि? त्वं समयं समयमात्रमपि मा प्रमादीः? प्रमादं मा कुर्गाः? अत्र समयमात्रग्रहणमत्यंतप्रमादनिवारणार्थं, अनेन केन दृष्टान्तेन? तद् दृष्टान्तमाह—यथा रात्रिगणानामत्यये गमने, रात्रीणां गणा रात्रिगणाः कालपरिणामा रात्रिदिवससमूहास्तेषामत्ययेऽतिक्रमे पांडुरकं द्रुमपत्रकं पत्रं वृताच्छिथिलप्रायं पर्णं निपतति, तथैव दिनानामत्यये आयुर्लक्षणे वृंते शिथिले जाते सति जीवितं शरीरं पतति, जीवो जातो यस्मिंस्तज्जीवितं शरीरमित्यर्थः, जीवितस्य कालस्य विनाशाभावात्, जीवितशब्देन शरीरमुच्यते. यदाह निर्युक्तिकारः—परियत्तिय लावन्नं । चलंति संधिं मुअंति विटगं ॥ वसणं पत्त पत्तं । काले पत्ते भणइ गाहं ॥ १ ॥ जह तुज्जे तह अम्हे । तुज्जेवि अहो हिआ जहा अम्हे ॥ अप्पाहेइ पडंतं । पंडुअपत्तं किसलयाणं ॥ २ ॥ न विअत्थि नवि अ होही । उल्लावो किसलपंडुपत्ताणं ॥ उवमा खलु एस कया । भवियजणा विबोहणट्ठाए ॥ ३ ॥ यथा हि किसलयानि पांडुपत्रेणानुशिष्यंते तथान्योऽपि यौवनगर्वितोऽनुशासनीयः. ॥ १ ॥ अथायुषोऽनित्यत्वमाह—

ઉત્તરાધ્ય
પન સૂત્રમ

॥૫૯૮॥

ભગવાન્ શ્રીમદ્દાવીરદેવ ગૌતમસ્વામીને ઉદ્દેશીને અન્ય પળ મન્ય જીવોને ઉપદેશ કરે છે. હે ગૌતમ! આ દૃષ્ટાંત ઉપરથી મનુ-
વ્યોનું જીવિત જાણો, અને તમે સમયમાત્ર પળ પ્રમાદ મા કરો. અહીં સમય માત્રનું ગૃહણ અત્યંત પ્રમાદ નિવારણાર્થ કરેલું છે. કયા
દૃષ્ટાંતથી? આના ઉત્તરરૂપે દૃષ્ટાંત કહે છે યથા=જેમ=રાત્રીના ત્રણ=કાલપરિણામ વિશેષ=અર્થાત્ રાત્રી તથા દિવસના સમૂહોનો અત્યંત=
અતિક્રમ થતાં પાંદુરક ઇટલે ફીકા રંગનું થઈ ગયેલું ડુમપત્ર=જાડનું પાંદડું=પાકીને ડીટમાંથી છુટું પડવાની અળો પર આવેલું સ્વરી
પડે છે તેવીજ રીતે દિવસો વીતતાં આયુષ્યરૂપી ડીંટ શિથિલ થતાં જીવિત=(જેમા જીવ જન્મ્યો કહેવાયો તે)શરીર પડી જાય છે. અહીં
જીવિત કાલનો તો વિનાશ થતો નથી તેથી જીવિત શબ્દે કરી શરીરજ સમજવાનું છે. નિર્યુક્તિકાર લખે છે કે-‘જ્યારે લાવણ્ય=કોમલતા
યુક્ત ચમક=હતી તે પર્યય=નાશ પામી, તથા સાંધા ચલિત થઈ ગયા અને વૃંતાગ્ર=ડીંટડું પળ મુકાઈ ગયું તે કાલે વ્યસન=અવસ્થા-
તર=ને પામેલું પાંદુર પત્ર=પીંગલું થઈને સ્વરતું પાન,=કિસલય=નવાં કુંપળીયાંને કહે છે.? જેમ હમણાં તમે છો, અમે પળ એક કાલે
તેમ હતાં અને હમણાં જેમ અમે છીએ તેવા તમે પળ એક કાલે થશો. ૨ આ કુંપળીયાં તથા સ્વર્યા પાંદડાંનો ઉલ્લાપ=સંવાદ થયો નથી
તેમ થવાનો પળ નથી કિં તુ આ એક ઉપમા ભવિક જનોને વિબોધનાર્થે કહી છે. ૩ અર્થાત્ જેમ પાંદુપત્રોએ કિસલયને શિશ્વામળ
આપી તેમ અન્ય યૌવન ગર્વિત જનને પળ શિશ્વામળ દેવાની છે. ૧ હવે આયુષ્યની અનિત્યતા કહે છે.

માર્ગાંતર
અધ્ય૦ ૧૦

॥૫૯૮॥

કુસગ્ગે જહ ઓસવિંદુણ । થોવં ચિટ્ટહ લંબમાણણ ॥ એવં મણુયાણ જીવિયં । સમયં ગોયમ માં પમાયણ ॥૨॥

(જહ) જેમ (કુસગ્ગે) દર્મના અગ્રભાગપર (લંબમાણણ) લટકતું (ઓસવિંદુણ) જાકલનું બિંદુ [થોવ] અલ્પ કાલ [ચિટ્ટહ]

उत्तराध्य-
यनसूत्रम्

॥५९९॥

रहे छे, (एव) तेज प्रमाणे [मणुआण] मनुष्योनुं [जीविअ] जीवीत छे, तेथी करीने [गोयम] हे गौतम! [समय] एक समय मात्र [मा पमायए] प्रमाद न करवो, २

व्या०—हे गौतम! समयमात्रमपि मा प्रमादीः? तत्र हेतुमाह—कुशस्याग्रेऽवऽश्यायविंदुर्लवमानः सन् स्तोकं स्तोककालं तिष्ठति, वातादिना प्रेर्यमाणः सन् पतति, तथा मनुष्याणां जीवितमायुरस्थिरं ज्ञेयं. एवमायुषोऽनित्यत्वं ज्ञात्वा धर्मे प्रमादो न विधेय इत्यर्थ.

हे गौतम! समयमात्र प्रमादन करशो. तेमां हेतु कहे छे, जेम दर्भना अग्र भाग उपर लटकतो झाकळनो विंदु अत्यंत स्वकल्प-काल स्थित थइ वायु आदिकथी भेराइ झट पडी जाय छे तेम मनुष्योनुं जीवित=आयुष्य पण एना जेवुंज अस्थिर जाणवुं. आम आयुष्यनी अस्थिरता=अनित्यता याद राखी धर्माचरणमां सर्वथा प्रमाद करवो नहिं. २

इहत्तरियेमि आऊए । जीविंए अ बहुपच्चवायाए ॥ विहुणाहि रयं पुरेकडं । समयं गोयम मा पमायए ॥ ३ ॥

[इह] आ प्रमाणे [आए] आयुष्य [इत्तरिअम्मि] अल्पकालनुं छते [जीविआए] जीवित [बहुपच्चवायए] घणा विघ्नवाळु [पुरेकडं] पूर्वे करेलां [रयं] कर्मरूपी रजने (विहुणाहि) तुं दूर कर? (गोयम) हे गौतम! (समय) एक समय पण (मा पमायए) प्रमाद न करवो. ३

व्या०—इत्युक्तदृष्टान्तेनेत्वरे स्वल्पकालपरिमाणे मनुष्यस्यायुषि भो गौतम! पुराकृतं रजः प्राचीनकृतं पातकं

भाषांतर
अध्य० १०

॥५९९॥

उत्तराध्य-
यन सूत्रम्

॥६००॥

दुःकर्म विशेषेण धुनीहि? जीवात्पृथक्कुरु? हे गौतम! पुनर्जीवितकेऽर्थात्सोपक्रमे आयुषि बहवः प्रत्यवाया उपघातहे-
तवोऽध्यवसायादयो वर्तन्ते यस्मिंस्तद्बहुप्रत्यवायकं, तस्मिन् बहुप्रत्यवायके समयमपि मा प्रमादं कुर्याः? अत्रायुःश-
ब्देन निरुपक्रममायुर्भण्यते, जीवितशब्देन सोपक्रमं भण्यते. एति प्राप्नोत्युपक्रमहेतुभिरतः प्रवर्त्यतया यथास्थित्यैव-
मनुभवमित्यायुः, तस्मिन्नायुषि निरुपक्रमे आयुषि स्वल्पपरिमाणेऽपि दुःकृतं दूरीकुरु? यद्यपि पूर्वकोटिप्रमाणमायुर्भवति,
तथापि देवापेक्षया स्वल्पमेव ज्ञेयमतृप्तत्वात्. यदुक्तं—धनेषु जीवितव्येषु । रतिकामेषु भारत ॥ अतृप्ताः प्राणिनः
सर्वे । याता यास्यन्ति यांति च ॥१॥ अत्र सोपक्रमनिरुपक्रममायुर्ज्ञानं केवलिन एव भवेत्. ॥३॥

भाषांतर
अध्य० १०

॥६००॥

एम् उक्त दृष्टान्तथी इत्वर-सततगमन करतुं-स्वल्पकाल परिमाणनुं मनुष्य आयुष्य छे माटे हे गौतम! पूर्वे करेलां दुष्कर्म रजने
विशेषे करी खंखेरी नाखो-जीवथी छुटां करी नाखो. हे गौतम! जीवित-सोपक्रम आयुष्यमां घणा प्रत्यवाय=उपघातना हेतुओ
अध्यवसायादिक रहेला होय छे माटे समय=क्षण पण प्रमाद मा करशो. आ गाथांमां आयुः शब्दथी निरुपक्रम आयुष्य कहेवाय
छे तथा जीवित शब्द वडे सोपक्रम आयुष्य कहेवांमां आव्युं छे. 'एति'=उपक्रम हेतु वडे अनुभवाय छे ते आयुः, ते स्वल्पपरि-
माणना निरुपक्रम आयुष्यमां पण दुष्कृतने दूर करो. आयुष्य तो जोके पूर्व कोटि प्रमाण छे तो पण देवोनी अपेक्षायै स्वल्प मनाय
कारण के आयुष्य विषयमां सर्व अतृप्तज होय छे. कह्युं छे के—'धन, जीवित अने काम सुख; आ त्रणेना विषयमां प्राणिओ हमेशां
तृप्ति पाम्या विनाज गत थया छे, गत थशे अने गत थाय छे.' आ सोपक्रम तथा निरुपक्रम आयुष्यनुं ज्ञान केवलीनेज होय छे. ३

उत्तराध्य-
यनसुप्रम

॥६०१॥

दुल्लहे खलु माणुसे भवे । चिरकालेणवि सव्वपाणिणं ॥ विगाढा य विवागकम्मुणे । समयं गोयम मा पमायए ॥ ४
(सव्वपाणिणं) सर्व प्राणीने (चिरकालेण वि) चिरकाले करीने पण (माणुसे भवे) मनुष्यभव (दुल्लहे खलु) दुर्लभजळे (य) कारणके (कम्मुणो) कर्मोना (विवाग) विपाको (गाढा) गाढळे तेथी [गोयम] हेगौतम! (समयं) समयमात्र (पमायए) प्रमाद करवो नहिं ४

खल्विति निश्चयेन सर्वप्राणिनां सर्वजीवानां चिरकालेनापि मनुष्यो भवो दुर्लभो दुःप्राप्यो वर्तते, तत्र हेतु-
माह—कर्मणां मनुष्यगतिविघातकानां विपाका विगाढा विशेषण गाढा विगाढा विनाशयितुमशक्यास्तस्मात्समय-
मात्रमपि प्रमादं मा कुर्याः ॥ ४ ॥ कथं मनुजत्वं दुर्लभमित्याह—

खलु=निश्चये जाणजो जे सर्वप्राणी=जीवो=ने लांबे काळे पण मनुष्यभव दुर्लभ=दुष्प्राप्य छे, कारण के=मनुष्यगतिनां विघातक जे कर्मो छे तेना विपाक विशेषतया गाढ=ढढ होय छे, अर्थात् तेओनो विनाश सहेलाइथी थइ शकतो नथी माटे हे गौतम समय=क्षण पण प्रमाद मा करशो. ४ हवे मनुष्यत्व केम दुर्लभ छे? ते करी देखाडे छे.

पुढविक्कायमइगओ । उक्कोसं जीवो उंसंवसे ॥ कालं संखाईयं । समयं गोयम मा पमायए ॥ ५ ॥

(पुढविक्काय अइगओ) पृथ्वीकायने पामेलो (जीवोउ) जीव [उक्कोसं] उत्कर्षथी (संखाईयं कालं) संख्यातीत काल सुधी (संवसे) रहे छे (गोयम) हे गौतम! (समयं) एक समय पण (मा पमायए) प्रमाद करीश नहिं ५

जीवः संसारी पृथ्वीकायमधिगतः पृथ्वीकायभावं प्राप्तः सन्नुत्कर्षत उत्कृष्टकालं संख्यातीतमसंख्योत्सर्पिण्यव-
सर्पिणीमानं कालं संवसेत्तद्रूपतयावतिष्ठेत्, तस्मात्समयमात्रमपि मा प्रमादीः? ॥ ५ ॥

भावांतर
अध्य० १०

॥६०१॥

उत्तराध्य-
यन सूत्रम्

॥६०२॥

संसारी जीव पृथ्वीकाय भावने पाम्या पछी उत्कर्षतः संख्यातीत=असंख्यात उत्सर्पिणी अवसर्पिणी प्रमाणना काल पर्यंत तद्रूपेण संवास करे छे अर्थात् पार्थिवकायमांज उत्कर्ष पाम्या करे छे; माटे हे गौतम! समय=निमेष मात्र काल पण प्रमाद करवानो नथी. ५

आउक्कायमइगओ । उक्कोसं जीवो उंसंवसे ॥ कालं संखाईओ । समयं गोयम मा पमायए ॥६॥

तेउक्कायमइगओ । उक्कोसं जीवो उंसंवसे ॥ कालं संखाईयं । समयं गोयम मा पमायए ॥७॥

वाउक्कायमइगओ । उक्कोसं जीवो उंसंवसे ॥ कालं संखाईयं । समयं गोयम मा पमायए ॥८॥

(आउक्कायं अइगओ) अक्कायने पामेलो. (तेउक्कायं अइगओ) तेजस्कायने पामेलो. (वाउक्कायं मइगओ) वायुकायने पामेलो जीव ते ते कायामां असंख्यातो काल रहे छे तथा हे गौतम, एक समयमात्र पण प्रमाद न करवो. ६-७-८

व्या०—तथाप्कायमधिगतो जीव उत्कृष्टमसंख्योत्सर्पिण्यवसर्पिणीमानं कालं संवसेत्, तस्मात् समयमात्रमपि मा प्रमादीः? ॥६॥ एवं तेजस्कायमग्निकायमधिगतो जीव उत्कृष्टं संख्यातीतं कालमसंख्योत्सर्पिण्यवसर्पिणीमानं कालं संवसेत्, तस्मात्समयमात्रमपि प्रमादं मा कुर्याः ॥७॥ एवं जीवो वायुकायमधिगतोऽप्युत्कृष्टमसंख्योत्सर्पिण्यवसर्पिणीप्रमाणकालं संवसेत्, तस्मात् समयमात्रमपि प्रमादं मा कुर्याः? ॥ ८ ॥

तथा=पूर्वकथित पृथ्वीकायर्ना पेठे=अक्काय=जलकायने पामेलो जीव उत्कृष्ट असंख्य उत्सर्पिणी अवसर्पिणी प्रमाण काल पर्यंत संवास करे छे माटे समयमात्र पण प्रमाद न करवो. एमज तेजस्काय अग्निकायने तथा वायुकायने पामेलो जीव उत्तरोत्तर उत्कृष्ट संख्यातीत=असंख्य उत्सर्पिणी अवसर्पिणी काल संवसे छे माटे हे गौतम! समयमात्र पण प्रमाद मा करो. ६-७-८

भाषांतर
अध्य० १०

॥६०२॥

उत्तराध्य-
यनसूत्रम्

॥६०३॥

वणस्सइकायमइगओ । उक्कोसं जीवो उंसंवसे ॥ कालमणंतं दुरंतं । समयं गोयम मा पमायए ॥९॥
 बेदियकायमइगओ । उक्कोसं जीवो उंसंवसे ॥ काळं संखिज्जसन्नियं । समयं गोयम मा पमायए ॥१०॥
 तेदियकायमइगओ । उक्कोसं जीवो उवसंवसे ॥ कालं संखिज्जसन्नियं । समयं गोयम मा पमायए ॥११॥
 चउरिदियकायमइगओ । उक्कोसं जीवो उंसंवसे ॥ कालं संखिज्जसन्नियं । समयं गोयम मा पमायए ॥१२॥
 पंचिदियकायमइगओ । उक्कोसं जीवो उंसंवसे ॥ सत्तट्ठभवग्रहणे । समयं गोयम मा पमायए ॥१३॥

व्या०—जीवः संसारी वनस्पतिकायमधिगत उत्कर्षत उत्कृष्टं कालमनंतमुत्सर्पिण्यवसर्पिणीमानमनंतकायिका-
 पेक्षं वसेत्, कथंभूतमनंतं कालं? दुरंतं, दुष्टोऽन्तो यस्य स दुरंतस्तं, ते हि वनस्पतिकायमधिगता जीवास्तस्यानादु-
 धृता अपि प्रायो विशिष्टं नरादिभवं न लभंते, तस्माद् दुरंतमिति विशेषणं. तस्मात् समयमात्रमपि प्रमादं मा
 कुर्याः? ॥९॥ द्वीन्द्रियकायं जीवोऽधिगतः सन्नुत्कृष्टं कालं संख्यातसंज्ञकं संख्यातासंख्यातवर्षसहस्रात्मकं कालं द्वीन्द्रिय-
 कायं तिष्ठेदित्यर्थः, तत्समयमात्रमपि गौतम मा प्रमादं कुर्याः. ॥१०॥ एवं जीवश्चद्वीन्द्रियकायमधिगतः संख्यातवर्षसहस्रा-
 त्मकं कालमुत्कृष्टं वसेत्, तेन त्वं समयमात्रमपि प्रमादं मा कुर्याः? ॥११॥ एवं जीवश्चतुरिन्द्रियकायेऽधिवसन् संख्या-
 तवर्षसहस्रात्मकं कालमधिवसेत्, तस्मात्त्वं प्रमादं समयमात्रमपि मा कुर्याः? ॥१२॥ पंचेन्द्रियकायमधिगतः पंचेन्द्रियत्वं
 प्राप्तः सन्नुत्कृष्टं सप्ताष्टभवग्रहणे संवसेत्, सप्ताष्टौ वा परिमाणं येषां ते सप्ताष्टाश्च ते भवाश्च सप्ताष्टभवास्तेषां
 ग्रहणं सप्ताष्टभवग्रहणं, तस्मिन्. यदा हि पंचेन्द्रियो मृत्वा पंचेन्द्रियो भवेत्तदोत्कृष्टं सप्ताष्टवारं स्यादित्यर्थः. तस्मा-

भाषांतर
अध्य० १०

॥६०३॥

उत्तराध्य-
यन सूत्रम्

॥६०४॥

तसमयमात्रमपि मा प्रमादीः? कश्चित्पुण्यवान् संख्यातायुष्को जीवः सप्तभवान् करोति, कश्चिदसंख्यातायुष्को जीवोऽष्टभवान् वा करोति, एवं ज्ञात्वा प्रमादो न विधेयः. ॥१३॥

संसारी जीव वनस्पतिकाय [वड पीपळा आदि] ने पामेलो उत्कर्षथी अनंत=उत्सर्पिणी अवसर्पिणी प्रमाण काल (अनंतकायिकापे-
क्षाथी) वसे छे. केटलो काळ? अनंत तथा दुरन्त, एटले जेनो अंत=परिणाम दुष्ट होय एटला काळ पर्यंत संवास करे छे. वनस्प-
तिकायने पामेला जीवो ते स्थानमांथी उधृत थइने पण प्रायः विशिष्ट स्थान=नरादिभव पामता नथी तेथी 'दुरंत' विशेषण कह्युं;
माटे समयमात्र प्रमाद मा करो. वेदिकाय० तेंदिकाय० चउरिन्दिकाय० पंचदिकाय०, द्वीन्द्रिकायने तथा त्रीन्द्रिकायने अने
चतुरिन्द्रिकायने पामेलो जीव उत्कृष्टकाळे संख्यात संज्ञक=असंख्यात वर्ष सहस्रात्मकाळपर्यंत अधिवास करे छे, माटे हे गौतम
किंचिन्मात्र समय पण प्रमाद मा करो. पंचेन्द्रिकायने पामेलो जीव, उत्कृष्ट सात आठ भव ग्रहणमां संवसे छे माटे गौतम! सम-
यमात्र पण प्रमाद माकरो. पंचेन्द्रिकायने अधिगत=पामेलो जीव उत्कृष्टवर्ष सात आठ भव ग्रहणकरतो संवास करे छे, अर्थात् सात
अथवा आठ भवनुं ग्रहण करे छे, कोइ संख्यात आयुष्यवाळो जीव सात भवनुं ग्रहण करे छे अने कोइक असंख्यातायुष्क जीव आठ
भव कहे छे, एम जाणीने हे गौतम समय मात्र पण प्रमाद न करवो. ९-१०-११-१२-१३

देवे नेरइमइगओ । उकोसं जीवो उस्वसे ॥ इक्केकभवग्गहणे । समयं गोयम मा पमायए ॥ १४ ॥
(देवे) देवपणाने तथा (नेरइए) नारकीपणाने (अइगओ) पामेलो (जीवो उ) जीव [उक्कसं] उत्कर्षथी [इक्किक्कभवग्गहणे]
एक एक भव ग्रहणने वि [स्वसे] रहे छे, तेथी [गोयम] हे गौतम! [समयं] १४

भाषांतर
अध्य० १०

॥६०४॥

उत्तराध्य-
यनसूत्रम्

॥६०१॥

न्या०—देवे देवभवे नरके नरकभवेऽधिगतः संसारी जीव उत्कृष्टमेकैकस्मिन् भवग्रहणे संवसेत्, तस्मात्समय-
मात्रमपि प्रमादं मा कुर्याः? देवो मृत्वा न स्यात्, नारको मृत्वा नारको न स्यात्, एकमन्यद्भवांतरं कृत्वा पश्चात्स्या-
दित्यर्थः, तस्मादेकैकभवग्रहणमित्युक्तं. ॥१४॥

देवभवमां तथा नरकभवमां अधिगत=प्राप्त थयेलो संसारी जीव उत्कृष्ट एक एक भव ग्रहण करतो संवसे छे, माटे समयमात्र
पण प्रमाद मा करो. देव मरीने पाछो कंइ देव नथी थतो, तेम नारकी मरीने नारकी नथी थवातुं. किंतु बच्चे एकाद भवांतर
पामी पछीथी थवाय तेथी एक एक भवग्रहण कहुं छे. १४

एवं भवसंसारं । संसरइ सुहासुहेहिं कम्मेहिं ॥ जीवो पमायबहुलो । समयं गोयम मा पमायए ॥१५॥
(एवं) उपर प्रमाणे (भवसंसारं) आ संसारने विषे (पमाय बहुलो) घणा प्रमादवालो (जीवी) जीव (सुहासुहेहिं कम्मेहिं) शुभा-
शुभ कर्मो करीने (संसरइ) भ्रमण करे छे तेथी (गोयम) हे गौतम! (समयं) १५

एवममुना प्रकारेण जीवो भवसंसारं भवभ्रमणे शुभाशुभैः कर्मभिः प्रेर्यमाणः संसरति पर्यटति. कीदृशो जीवः?
प्रमादबहुलः, प्रमादो बहुलो यस्य स प्रमादबहुलः प्रमादवर्तीत्यर्थः, तस्मात्प्रमादस्य दुर्निवारत्वं ज्ञात्वा समयमात्रमपि
प्रमादं मा कुर्याः ॥१५॥ मनुष्यत्वं प्राप्तस्याप्युत्तरोत्तरगुणाप्तिर्दुर्लभेत्याह—

एष=पूर्वोक्त प्रकारे=जीव, भवसंसारमां=भवभ्रमणमां शुभअशुभ कर्मो वडे मेरायेलो थको संसरे छे=भटके छे. केवो जीव?
प्रमाद बहुल=जीवितकाळनो अधिकांश प्रमादमांज गाळनारो; माटे प्रमादथी बचवुं बहु दुष्कर जाणीने गौतम! समयमात्र पण

भाषांतर
अध्य० १०

॥६०१॥

उत्तराध्य-
यन सूत्रम्

॥६०२॥

प्रमाद मा करशो. १५

लब्धूण वि माणुसत्तणं । आयरियत्तं पुणरेव दुल्लहं ॥ बहवे दसुया मिलच्छुया । समयं गोयम मा पमायए ॥१६॥
[माणुसत्तणं] मनुष्यपणुं [लब्धूण वि] पास्या छतां पण [पुणरवि] फरीने तेमां (आरिअत्तं) आर्यपणुं [दुल्लहं] दुर्लभ छे [बहवे] घणा जीवो तो [दसुया] पर्वतादिकमां वसनारा [मिलच्छुआ] म्लेच्छ=अधर्मी तेशी करीने [गोयम] हे गौतम [समय] १६

ध्या०—मनुष्यत्वमपि लब्ध्वा आर्यत्वमार्यदेशोत्पत्तिभावं पुनरपि दुर्लभं, यद्यपि मनुष्यत्वं जीवः प्राप्नोति, तदा-
प्यार्यदेशे मनुष्यत्वं दुर्लभमित्यर्थः. यत्र देशेषु धर्माधर्मजीवाजीवविचारः स आर्यो देशस्तत्रोत्पत्तिर्दुर्लभा, पुनरपि
बहवो जीवा दस्यवश्चौरा देशानां प्रांते पर्वतादिषु निवासकारिणस्तस्करा भवन्ति, म्लेच्छाः के? येषां वाक् सम्यक्के-
नापि न ज्ञायते ते म्लेच्छा उच्यन्ते. पुलिदा नाहला नेष्टा । शबरः वरटा भटाः ॥ माला भिल्लाः किराताश्च । सर्वेऽपि
म्लेच्छजातयः ॥१॥ तत्र च धर्माधर्मज्ञानं दुर्लभं, तस्मात्समयमात्रमपि प्रमादं मा कुर्याः? ॥१६॥

मनुष्यपणाने पामीने पण आर्यदेशमां उत्पन्न थवुं एतो फरी पण अति दुर्लभ छे. यद्यपि जीव मनुष्यत्व पाप्मे तथापि आर्यदेशमां
मनुष्यत्व तो अत्यंत दुर्लभ छे; जे देशोमां धर्म, अधर्म, जीव, अजीव, इत्यादि विचार रह्या छे ते आर्यदेश, ए देशमां उत्पत्ति
अति दुर्लभ छे, बळी घणा जीवो तो दस्यु होय छे, एटले पर्यंत देशोमां पर्वतादिस्थानोमां रहेनारा तस्करो होय छे तेम केटलाकतो
जेनुं बोलवुं आपणे समजी न शकीये तेवा म्लेच्छ होय छे, 'पुलिद, नाहल, नेष्ट, शबर, वरट, भट, माल, भिल्ल तथा किरात;
आ नवे म्लेच्छ जाति कहेवाय छे' एवी जातिमां धर्माधर्म ज्ञान दुर्लभज होय माटे हे गौतम! समये प्रमाद मा करो. १६

भाषांतर
अध्य० १०

॥६०२॥

उत्तराध्य-
यनसूत्रम्

॥६०३॥

लब्धूण वि आयरियत्तणं । अहीणपंचेदिअया हु दुल्लहा ॥ विगलिदिअया हु दीसइ । समयं गोयम मा पमायए ॥१७॥
[अरिअत्तणं] आर्यपणुं [लब्धूण वि] पामीने पण [अहीण पंचेदिअया] पंचेन्द्रियपणुं [दुल्लहा हु] प्राप्त थनु दुर्लभ छे कारण के (विगलिदिअया) विकलेन्द्रियता होय [हु] बहोळताए [दीसइ] जोवामां आवे छे तेथी (गोयम) गौतम! (समय) १७

व्या० — आर्यत्वमार्यदेशोत्पत्तिभावमपि लब्ध्वा, हु इति निश्चये, अहीनपंचेन्द्रियता पुनर्दुर्लभा, हु इति बाहुल्येन बहूनां विकलेन्द्रियता दृश्यते, विकलानि रोगाद्युपहतानांन्द्रियाणि येषां ते विकलेन्द्रियास्तेषां भावो विकलेन्द्रियता, सा दृश्यते. बहवो हि दुःकर्मवशाद्रोगोद्रेकेण विगतनेत्रश्रवणरसनस्पर्शनचरणवीर्या दृश्यन्ते, ते च धर्मानुष्ठानकरणेऽसमर्था भवन्ति, तस्मात्त्वं समयमात्रमपि हे गौतम! प्रमादं मा कुर्याः? ॥१७॥

आर्यत्व एटले आर्यदेशमां उत्पन्न थइने पण सरेन्द्रिय संपन्न होवुं अति दुर्लभ छे केमके घणा जणोमां कोइने कोइ इन्द्रियनी विकलता जोवामां आवे छे, अर्थात् घणाय रोग शीतलाइत्यादिकथी आंख, कान, जीभ, स्पर्शेन्द्रिय, पग हाथ हलाववानुं सामर्थ्य जेनां नष्ट थयां होय तेवा जोवामां आवे छे अने तेथी तेओ धर्मानुष्ठान करवामां अशक्त वनी जाय छे तेथी हे गौतम! तमे समय= कालमात्र पण प्रमाद वश थशोमां. १७

अहीणपंचिदिपत्तं पि से लहे । उत्तमधम्मसुई हु दुल्लहा ॥ कुतिथिनिसेवए जणे । समयं गोयम मा पमायए ॥१८॥
[अहीणपंचिदिपत्तं] अन्यून पंचेन्द्रियपणाने पण [से] ते जीव कदाच (लहे) पामे तो पण (उत्तमधम्मसुई) उत्तम धर्म श्रवण (दुल्लहा हु) दुर्लभछे कारण के (जणे) घणा लोको (कुतिथिनिसेवए) कुतीर्थीओने सेवनारा होयछे. तेथी (गोयम) हे गौतम! (समय)

भाषांतर
अध्य० १०

॥६०३॥

उत्तराध्य-
यन सूत्रम्

॥६०४॥

व्या०—से इति स जीवोऽहीनपंचेंद्रियत्वमपि चेह्यभेत तदापि हु इति निश्चयेनोत्तमधर्मश्रुतिर्दुर्लभा, जिनधर्मस्य श्रवणं दुःप्राप्यमित्यर्थः. तत्र हेतुमाह—जनो लोकः कुतीर्थिनां मिथ्यात्विनां निषेधकः, कुतीर्थिनो हि सत्कार-यशोलाभार्थिनो भवन्ति, ते च प्राणिनां विषयादिसुखसेवनोपदेशेन बह्वभत्वमुत्पाद्य जनान् रंजयन्ति, अतस्तेषां सेवा सुकरा, तेषां सुखाद्धर्मवार्ता कुत इत्यर्थः. १८

‘से’ ते जीव अहीन पंचेंद्रियत्व पण कदाच पामे तारे पण ‘हु’=निश्चये उत्तम धर्म=जिनधर्मनुं श्रवण दुष्प्राप्य छे, तेमां हेतु कहे छे जनो लोको कुतीर्थि निषेधक थाय छे;—कुतीर्थि=मिथ्यात्वीना अनुयायी थइ जाय छे, केमके कुतिर्थिओ सत्कार यश तथा लाभना अर्थी होय छे तेथी तेओ प्राणीओने विषयादिसुख सेवनानो उपदेश करी लोकाना वहाला बनी जनोने रंजीत करे छे आथी तेवा-ओनी सेवा सुकर लागे छे. एवाओना मुखेथी धर्मवार्ता सांभळवानुं क्यांथी मळे? माटे हे गौतम! समये प्रमाद न करो. १८

लध्धूण वि उत्तम सुइं । सदहणा पुणरवि दुल्लहा ॥ मिथ्यत्तनिसेवए जणे । समयं गोयम मा पमायए ॥१९॥
(उत्तमं) उत्तम धर्मनुं (सुइं) श्रवण (लध्धूणवि) पामोने पण (पुनरवि) पुनः (सदहणा) श्रद्धा थवी [दुल्लहा] दुर्लभ छे [जणे] घणा माणसो (मिच्छत्तनिसेवए) मिथ्यात्वने सेवनारा छे तेथी (गोयम) हे गौतम (समयं) १९

व्या०—उत्तमधर्मस्य श्रुतिमपि लब्ध्वा पुनः श्रद्धा दुर्लभा । तत्त्वरुचिर्दुःप्राप्या, यतो हि जनो लोका मिथ्या-त्वनिषेधकः स्यात्, मिथ्यात्वं हि कुगुरुकुदेवकुधर्मलक्षणं नितरां सेवते इति मिथ्यात्वनिषेधकः, तस्मान्मिथ्यात्वोद-याज्जिनधर्मरुचिर्दुर्लभा, तस्मात्समयमात्रमपि त्वं मा प्रमादीः? १९

भाषांतर
अध्य० १७

॥६०४॥

उत्तराध्य-
यनसूत्रम्

॥६०५॥

उत्तम धर्मनी श्रुति पामीने फरी श्रद्धा दुर्लभ छे=तत्त्वमां रुचि थवी दुष्प्राय होय छे; कारण के जन=लोक, मिथ्यात्व सेवी थाय छे तेथी तेओमां मिथ्यात्वनो उदय थवाथी तेओनी जिनधर्ममां रुचि दुर्लभ थायछे तेथी हे गौतम! समयमात्र पण तमे प्रमाद मा करशो.

धम्मं पि हु सद्वहंतया । दुल्लहया काएण फासया ॥ इह कामगुणेषु मुच्छिथा । समयं गोयम मा पमायए ॥२०॥
[धम्म] धमने [सद्वहंतया पिहु] सद्वहता थका पण [काएण] तेने कायावडे [फासया] स्पर्श करनारा [दुल्लहया] अति दुर्लभ छे कारण के [इह] आ जगतमां [कामगुणेषु] कामभोगने विषे [मुच्छिथा] मूर्छावाला होय छे छतां [गोयम] हे गौतम! [समयं]

व्या०—धर्म जिनोक्त धर्म श्रद्धातः, जिनोक्तमागमं साधुश्रद्धधर्म वा सर्व सत्यमिति जानतोऽपि जीवस्य कायेन शरीरेण, कायग्रहणेन कायसंबद्धयोर्वागमनसोरपि ग्रहणं, तस्मात्कायेन वचसा मनसा च स्पर्शना दुर्लभिका, धर्मक्रियानुष्ठानकरणं दुःकरमित्यर्थः. इह जगति जीवाः कामगुणेषु विषयेषु मूर्छिता लोलुपा भवन्ति, विषयिणो हि धर्मक्रियास्वयोग्याः, हे गौतम! धर्मक्रियानुष्ठानकरणं दुःकरमिति समयमात्रमपि प्रमादं मा कुर्याः? ॥२०॥

धर्म=जिनोक्त धर्मने श्रद्धाथी पामीने पण, अर्थात्-जिनोक्त आगम तथा साधुश्रद्धधर्म सर्व सत्य छे एम जाण्या छतां पण जीव, कायावडे=(अहि 'काय' शब्दथी काया साथेना वाणी तथा मननुं ग्रहण करवानुं छे) काया मन तथा वाणी वडे स्पर्शना=धर्मक्रियानुं आचरण करवुं ए तो अति दुर्लभ=दुष्कर=छे. आ जगत्मां जीवो काम गुणोमां मूर्छित=लोलुप होय छे, एटले विषयीजनो धर्मक्रियामां अयोग्य गणाय तेथी हे गौतम! धर्मक्रियाओनुं अनुष्ठान करवुं ए अति दुष्कर होवाथी समयमात्र पण प्रमाद मा करशो. २०

परिञ्चरइ ते सरीरयं । केसा पांडुरया हवंति ते ॥ से सोयबले य हायई । समयं गोयम मा पमायए ॥२१॥

भाषांतर
अध्य० १०

॥६०५॥

उत्तराध्य-
यन सूत्रम्

॥६०६॥

[ते] तारुं [सरीर्य] शरीर [परिद्वरइ] सर्व प्रकारे जीर्ण थाय छे तथा [ते] तारा [केसा] केशो (पांडुरया) वृद्धावस्थाने लीधे श्वेत [हवति] थाय छे [अ] तथा [से] ते [सोअण्णते] श्रवणेंद्रियनुं बळ [हायइ] हानि पामे छे माटे [गोयम] हे गौतम! (समय) २१

व्या०—हे गौतम! ते शरीरकं परिजीर्यति, परि समंतात्सर्वप्रकारेण वयोहानिजरया जीर्णत्वमनुभवति, तव पुनः केशाः पांडुरकाः श्वेता भवन्ति, अत्र ते तवेति कथनात्प्रत्यक्षानुभवेन संदेहो न कर्तव्यः, यथा हस्तकंकणस्यात्मदर्शावलोकनं. यथा तव शरीरं तथा सर्वेषामेव ज्ञेयमित्यर्थः. से इति तच्छ्रोत्रबलं हीयते हीनं स्यात्, तच्छब्दग्रहणाच्छब्दग्रहणं कर्तव्यं, यत् श्रोत्रयोर्बलं तरुणावस्थायां स्यात्तद् वृद्धावस्थायां हीयत इत्यर्थः. अत्र पूर्वं श्रोत्रग्रहणं धर्मश्रवणत्वख्यापनार्थं, यतो हि धर्मश्रवणादेव धर्मकरणमतिः स्यादित्यर्थः, तस्मात् श्रोत्रबले सति धर्मश्रवणादरः कर्तव्यः, तत्र समयमात्रमपि त्वं मा प्रमादीः? ॥२१॥

हे गौतम! तारुं शरीर परि=चारेकोरथी सर्व प्रकारे वयोहानिरूप जरावडे जीर्णता अनुभवे छे, तेम वळी तारा केश पांडुरक=श्वेत थइ गया छे. अहीं 'तारा' एम कहे छे तेथी प्रत्यक्ष अनुभवाता होवाथी तेमां संदेह करवा जेवुं रहेतुं नथी; जेम हाथना कंकणमां पोताना स्वरूपनुं अवलोकन निःशंश थाय छे तेम तारुं तेमज बीजानां पण सर्वेना शरीर एवाज समजवाना छे. ते श्रोत्रबळ=शब्दग्रहण सामर्थ्यरूप=जे श्रवणेंद्रियनुं बळ युवावस्थायां हतुं ते पण हीन थयुं. अत्रे बीजा इन्द्रियो न गणतां श्रोत्रनी प्रथम गणना करी तेनो आशय एवो छे के-धर्मनुं श्रवण करवाथी धर्म करवामां प्रीति थाय तेथी ज्यांसुधी श्रोत्रइन्द्रियनुं बळ क्षीण नथी थयुं तेदला-मांज धर्मश्रवणमां आदर करवो, ए बावतमां समयमात्र पण तुं प्रमाद करीशमां. २१

भाषांतर
अध्य० १०

॥६०६॥

उत्तराध्य-
यनसूत्रम्

॥६०७॥

परिञ्जरइ ते सरीरयं । केसा पांडुरया हवंति ते ॥ से चक्षुबले य हायई । समयं गोयम मा पमायए ॥२२॥
परिञ्जरइ ते सरीरयं । केसा पांडुरया हवंति ते ॥ से घाणबले य हायई । समयं गोयम मा पमायए ॥२३॥
परिञ्जरइ ते सरीरयं । केसा पांडुरया हवंति ते ॥ से जिष्मबले य हायई । समयं गोयम मा पमायए ॥२४॥
परिञ्जरइ ते सरीरयं । केसा पांडुरया हवंति ते ॥ से फासबले य हायई । समयं गोयम मा पमायए ॥२५॥
परिञ्जरइ ते सरीरयं । केसा पांडुरया हवंति ते ॥ से सव्वबले य हायई । समयं गोयम मा पमायए ॥२६॥

२१ गाथा प्रमाणे अर्थ. तेमां विशेष ए के (चक्षुबले अ) नेत्रनुं बळ पण (हायई) हानि पामे छे, वली नालिका, जिह्वाबळ स्पशे-
द्रियनुं बळ, हाथ, पग विगेरे सर्व अवयवोनुं बळ पण नाश पामे छे माटे हे गौतम! समयमात्र प्रमाद न करवो. २२-२३-२४-२५-२६

व्या०—गाथायाः पूर्वाधेस्यार्थः पूर्ववद् ज्ञेयः, तत्पूर्वसत्कं चक्षुर्बलं हीयते, तद्धानौ च धर्मकरणं दुर्लभं ज्ञात्वा
मा प्रमादं कुर्याः? ॥२२॥ तत्पूर्वसत्कमपि घ्राणबलं नासाबलं हीयते, तस्मान्नसाबले सति त्वया सुरभिदुरभिगंधग्रह-
णेन विषये रागद्वेषकरणवेलायां प्रमादो न विधेयः. ॥२३॥ तत् जिह्वाबलं हीयते, यादृशं तरुणावस्थायां भवेत्तादृशं
वृद्धावस्थायां न स्यात्, तस्माज्जिह्वाबले सति स्वाध्यायादिधर्मक्रियायां प्रमादं मा कुर्याः? ॥२४॥ तत्स्पर्शबलं शरीर-
बलं हीयते, यादृशं यौवने शरीरबलं भवेत्तादृशं जरायां न स्यात्, तस्माद्धर्मानुष्ठानादौ प्रमादं मा कुर्याः? ॥२५॥
तत्तरुणावस्थासत्कं सर्वबलं करचरणदंतादीनां बलं हीयते, तस्मात्समयमात्रमपि त्वं मा प्रमादीः? ॥२६॥

आ पांचे गाथाना पूर्वार्द्धनो अर्थ तो पूर्वनी एकवीशमी गाथा प्रमाणे जाणी लेवो. विशेष कहे छे—ते पूर्वे हतुं तेवुं चक्षुर्बल हीन

भाषांतर
अध्य० १०

॥६०७॥

હસ્તરાધ્ય-
યન સુત્રમ

॥૬૦૮॥

થયું, તેની હાનિ થઈ એટલે ધર્મ કરવામાં દુર્લભપણું જાણી પ્રમાદ મા કરો. તે પૂર્વે હતું તેવું વ્રાણ વઢ=નાસિકા વઢ હીન થાય છે. નાસિકાનું સુગંધ દુર્ગંધાદિ ગ્રહણ સામર્થ્ય હોય ત્યારે તે વિષયમાં રાગ દ્વેષ કરવા વેળાએ પ્રમાદ ન કરવો. તે જિહ્વાનું વઢ હીન થાય છે. જેવું યુવાવસ્થામાં હોય છે તેવું વૃદ્ધાવસ્થામાં નથી હોતું. માટે જીહ્વા વઢ હોય ત્યાં સુધીમાં સ્વાધ્યાયનું અધ્યયન કરવામાં પ્રમાદ મા કરશો. તે સ્પર્શ વઢ=શરીર વઢ જેવું યુવાવસ્થામાં હોય છે તેવું જરાવસ્થામાં રહેતું નથી માટે ધર્માનુષ્ઠાનમાં પ્રમાદ મા કરો. તે તરુણ અવસ્થામાં હતું તેવું સર્વ વઢ=હાથ પગ દાંત વગેરેનું વઢ પળ હીન થાય છે માટે સમયમાત્ર પ્રમાદ મા કરો. ૨૨-૨૬

અરહ ગંડં વિસ્રહ્યા । આયંકા વિવિહા ફુસંતિ તે ॥ વિવડહ વિદ્વંસહ તે શરીરં । સમયં ગોયમ મા પમાયણ ॥૨૭॥

(અરહ) અરતિ=ઉદ્વેગ (ગંડ) લોહીના દોષથી તથા (વિસ્રહ્યા) વિસૂચિકા (વિવિહા) વિવિધ પ્રકારના (આયંકા) આતંક (તે) તારા શરીરને (ફુસંતિ) સ્પર્શ કરે છે, તથા (તે શરીરય) તારું શરીર [વિવડહ] વઢની હાનિ થવાથી પડે છે, (વિદ્વંસહ) જીવ રહિત થઈ વિધ્વંસ પામે છે, માટે (ગોયમ) ગૌતમ (સમયં) સમયમાત્ર પ્રમાદ ન કરવો, ૨૭

વ્યા૦—હે ગૌતમ! તે તવ વિવિધા નાનાપ્રકારા આતંકા રોગાઃ શરીરં સ્પૃશંતિ, તે કે ચાતંકાઃ? અરતિશ્ચતુરશી-તિવિધવાતોદ્ભૂતચિત્તોદ્વેગો વાતપ્રકોપ इत्यर्थः, ગંડં રુધિરપ્રકોપોદ્ભૂતસ્ફોટકઃ, વિશૂચિકાઽજીર્ણોદ્ભૂતવમનાધ્મા-તવિરેચાદિસચોમૃત્યુકૃદ્રુક્, इत्यादयो रोगा आतंका देहं पीडयन्ति, તે રોગૈઃ પીડિતે શરીરે સતિ ધર્મારાધનં દુષ્કરં, તે શરીરં રોગાભિભૂતં સદ્વિપતતિ, विशेषेण बलापचयान्नश्यति, पुनः शरीरं ते तव विध्वंस्यते, जीवमुक्तं सद्विशेषे-णाधः पतति. अत्र सर्वत्र यद्यपि ते तवेत्युक्तं, गौतमे च केशपांडुरत्वादीन्द्रियाणां हानिश्च न संभवति, तथापि तन्नि-

भाषांतर
अध्य० १०

॥६०८॥

उत्तराध्य-
यनसूत्रम्

॥६०९॥

अयापरशिष्यादिवर्गं प्रतियोधार्थमुक्तं, दोषाय न भवति, तथा च प्रमादो न विधेयः. २७

हे गौतम! तने विविध=नाना प्रकारना आतंक=रोगो शरीरे स्पर्शसे ते क्या आतंको? अरति= चोराशी प्रकारना वातव्याधिओथी थतो वात प्रकोप जन्य चित्तनो उद्वेग, गंड=रुधिर प्रकोपथी थतां गड गुंवड, विमूचिका=अजीर्ण विकारथी उद्भवतां वमन विरेचन आफरा वगेरे तत्काल मृत्यु करनार रोगो; इत्यादिक आतंक तारा देहने पीडे छे. ते रोगोवडे पीडाता शरीरथी धर्मारान्न दुष्कर बने छे ते रोगाभिभूत शरीर विशेषतया बळ घटी जवाथी नाश पामे छे; एटले ते तारुं शरीर विध्वस्त=जीव रहित थइ नीचे पडे छे. अत्रे सर्वत्र 'ते' तारुं=एम गौतमने निर्देशी कहेवामां आव्युं पण गौतममां केशपांडुरता के इंद्रियोनी बळ हानि नथी संभवती तथापि तेनो आश्रय लइ अपर शिष्योने प्रतियोध देवा माटे तेम कहेवुं ए दोष नथी; माटे प्रमाद सर्वथा न करवो. २७

बुच्छिंद सिणेहमप्पणो । कुमुयं सारइयं व पाणियं ॥ से सव्वसिणेहवज्जिए । समयं गोयम मा पमायए ॥२८॥
(सारइअं) शरदऋतु [कुमुअ] कमल (पाणिअं वा) जळने जेम तजी दे छे तेम (अण्णो सिणेहं) पोतानो स्नेह [बुच्छिंद] दूर कर [से] अने पछी (सव्वसिणेहवज्जिए) सर्व स्नेह रहित थयो थको [गोयम] हे गौतम! (समयं) २८

ध्या० — हे गौतमात्मनः स्नेहं मयि विषये रागं व्युच्छिधि? अपनय स्नेह? बंधनं त्यजेत्यर्थः. किं किमिव? कुमुदं कमलं पानीयमिव, यथा कुमुदं पानीयं त्यक्त्वा पृथक्किष्टति, तथा त्वमपि स्नेहं त्यक्त्वा पृथग्भवेत्यर्थः. कीदृशं पानीयं? शारदं, शरदि ऋतौ भवं शारदं अत्र पानीयस्य शारदमिति विशेषणेन मनोरमत्वं स्नेहस्य दर्शितं, स्नेहो हि संसारिणो जीवस्य मनोहरो लगति, सेशब्दोऽथशब्दार्थः, अथ त्वं सर्वस्नेहवर्जितः सन् समयमात्रमपि प्रमादं मा कुर्याः? २८

भाषांतर
अध्य० १०

॥६०९॥

उत्तराध्य-
यन सूत्रम्

॥६१०॥

हे गौतम! आत्मानो स्नेह, अर्थात् मारे विषये तारो जे अनुराग छे तेने छेदी नाख हृदयमांथी दूर करी नाख; स्नेह बंधन छेकज त्यजी दीयो. केनी पेठे? कुमुद कमळ जेम शरद पाणीने त्यजी पृथक् थाय छे तेम. आ स्थाने पाणीने शरद विशेषण आप्युं. तेनो अभिप्राय एवो छे के-शरद् ऋतुमां पाणी बहु निर्मळ होवाथी मनोहर लागे छे तेम संसारी जीवने स्नेह पण मनोरम लागे छे, 'से' पदनो अय शब्दना जेवो अर्थ छे एटले तुं सर्व स्नेहवर्जित थइ अनंतर समय लेश पण प्रमाद करीश मां. २८

चिच्चा धणं च भारियं । पव्वइओहि सि अणगारियं ॥ मा वंतं पुणोवि पायए । समयं गोयम मा पमायए ॥२९॥

[हि] कारण के [धणं] धन [च] अने [भारिअं] भार्याने [चिच्चा] तजीने [अणगारिअं] मुनिपणाने [पव्वइओहि] पाम्यो छे तेथी (वंतं) वमेलाने [पुणोवि] फरीथी (मा आविष) पी नहिं [गोयम] गौतम! (समयं) २९

व्या०—हे गौतम! यदि त्वमनगारितां साधुत्वं प्रव्रजितोऽसि प्रकर्षेण प्राप्तोऽसि, किं कृत्वा? धनं च पुनर्भार्या च त्यक्त्वा, तदा पुनरपि वांतं त्यक्तं मा पिब? त्यक्ते वस्तुनि पुनर्ग्रहणादरं मा कुर्याः? एतस्मिन् विषये समयमात्रमपि मा प्रमादीः? ॥ २९ ॥

हे गौतम! जो तमे अनगारिता=साधुपणाने प्रव्रजित=प्रव्रज्या ग्रहण पूर्वक प्रकर्षे करी प्राप्त थया छां; क्रम कराने? धन तंमज भार्याने त्यजी दइने; तो पछी फरीने वांत वमन करेला पदार्थने मा पियो. त्याग करेल वस्तुनुं फरी ग्रहण करवामां आदर मा करो; ए विषयमां समयमात्र पण प्रमाद मा करो. २९

अवउज्झिय मित्तबंधवं । विउलं चेव धणोहसंचयं ॥ मा तं बीइयं गवेसए । समयं गोयम मा पमायए ॥३०॥

भाषांतर
अध्य० १०

॥६१०॥

उत्तराध्य-
यनसूत्रम्

॥६११॥

[मित्रबांधवं] मित्रो तथा बांधवोने [चेव] अने [विउल] विस्तारवाळा [धणोह संचय] धनना समूहने [अवउज्झिअ] तजीने [त] ते मित्रादिकने [विइअ] पुनः [मागवेसए] तुंगवेषणा कर, माटे (गोयम) हे गौतम! (समयं) ३०

व्या०—हे गौतम! मित्रबांधवं 'अवउज्झिय' अपोह्य त्यक्त्वा च पुनर्विपुल धनौघसंचयं, धनस्योघः समूहो धनौघस्तस्य संचयो राशिकरणं, तदप्यपोह्य त्यक्त्वा, 'विइयमिति' द्वितीयवारं पुनरित्यर्थः, तन्मित्रबांधवधनौघसंचयादि मा गवेषयेत्, तस्मात्समयमात्रमपि मा प्रमादीः? ॥३०॥

हे गौतम! मित्र तथा बांधवोने 'अवउज्झिय' = त्यजीने तेमज विपुल धनौघसंचय = पुष्कळ धन राशिने पण मनमांथी खसेडी नाखीने वीजीवार फरीथी ते मित्र बांधव तथा धन संचयने गोततो जाइशमां आम कहीने समयमात्र प्रमाद करशो मां. ३०

न हु जिणो अज्ज दिस्सइ । बहुमए दिस्सइ मग्गदेसिए ॥ संपइ नेयाउए पहे । समयं गोयम मा पमायए ॥३१॥
[अज्ज] आजे (जिणे) जिनेश्वर (न हु दीसइ) नथीज देखोता तोपण [मग्गदेसिए] मोक्षमार्गने देखाडनार (बहुमए) देखायछे, अर्थात् मोक्षमार्ग देखाय (संपइ) हमणा (नेआउए) मुक्तिरूपी मार्गने विषे (गोयम) हे गौतम! (समयं) ३१

व्या०—पुनरपि गौतमादीन् दृढीकरोति श्रीमहावीरः—हे गौतम! संप्रतीदानीं मयि विद्यमाने प्रत्यक्षप्रमाणेन गृह्यमाणे सति नैयायिके मुक्तिरूपे पथि मार्गे मा प्रमादं भवान् कुर्यात्, यद्यपि तवेदानीं केवलज्ञानं नास्ति, तथाप्यहं विद्यमानोऽस्मीति सांप्रतं संशयाभावेन प्रमादस्त्याज्यः. अग्रे तु मद्भिरहे एतादृशा भाविनो भव्यजीवा भविष्यन्ति ये इति विचिंत्येत्यनुमानप्रमाणं विधाय नैयायिके मार्गे साधुधर्मे मयि च स्थिरा भविष्यन्ति, तत्किमनुमानं कृत्वाऽप्रमा-

भाषांतर
अध्य० १०

॥६११॥

उत्तराध्य-
यन सूत्रम्

॥६१२॥

दिनः स्थिराश्च भविष्यन्ति तदाह-मार्ग इव मुक्तिनगरंप्रति पंथा इव देशितः कथितो मार्गदेशितः, अयं जीवदयाधर्मो मुक्तिमार्ग इव कथितो दृश्यते, अद्येदानीं जिनो न दृश्यते, कथंभूतोऽयं मार्गदेशितः? बहुमतः, बहुभिर्बहूनां वा मतो बहुमतः, अथवा बहवो मता नया यस्मिन् स बहुमतः, नैगमसंग्रहव्यवहारकजुसूत्रशब्दसमभिख्यैवंभूतादिसप्तनयात्मकः, ज्ञानदर्शनचारित्राणि मोक्षमार्गः, अपरमते छेकांतवादित्वं, तस्मादयं जैनमतस्तु बहुमतः. एवं विधेयं मुक्तिमार्गोऽतीन्द्रियार्थदर्शिनं जिनं केवलिनं विना न स्यात्, तस्मादस्य बहुमतस्य मुक्तिमार्गस्य, एवं भव्या ज्ञास्यन्ति चेदयं मुक्तिमार्गोऽस्ति जिनो नास्ति, तदास्य मार्गस्य कश्चिद्वक्तव्यत्वात्, न च स कश्चिद्वक्तव्यत्वात् सामान्यः, किंत्वस्य धर्मस्योपदेष्टा कश्चिदाप्तो जिन एव भवितुमर्हति, इति मद्भिरहेऽप्यप्रमादिनो भविष्यन्ति, संप्रति मयि केवलिनि सत्यस्मिन्नयायिके पथि सर्वथा प्रमादस्त्याज्य एवेति भावः. निश्चित आयो मुक्तिलक्षणो लाभो यस्मिन् स नैयायिको ज्ञानदर्शनचारित्ररूपरत्नत्रयात्मक इत्यर्थः. अथ पुनरप्यस्या गाथाया अयमर्थोऽप्यस्ति-हे गौतमाद्येदानीं भवान् जिनः केवलो न दृश्यते, दृश्यत इतिक्रियाबलाद्भवानितिपदमनुक्तमपि गृह्यते, परं बहुभिर्मतो मान्यो ज्ञातो वा बहुमतः, अर्थात्प्रसिद्धो मार्ग इव जिनत्वभवनमार्गो देशितो मया तत्रोपदिष्टः, स मार्गस्त्वया विलोक्यत एव, तस्मात् संप्रतीदानीं मयि जिने सति नैयायिके मार्गे मदुक्ते मार्गे समयमात्रमपि मा प्रमादीः? मयि विद्यमाने सति मयि विषये मोहाद्भवान् जिनोपश्चात्त्वं न वर्तते, जिनो भावी, तस्मादिदानीं मद्ब्रचने प्रमाणं विधेयमित्यर्थः. ॥३१॥

पुनरपि फरीने पण श्रीमहावीर गौतममादिकने वधारे दृढ थवा कहे छे. हे गौतम! हमणां=हूं विद्यमान छूं, अर्थात् प्रत्यक्ष प्रमाणवडे

भाषांतर
अध्य० १०

॥६१२॥

उत्तराध्य-
यनसूत्रम्

॥६१३॥

विद्यमान छुं तेथी आ टाणे संशयनो अभाव होवाथी प्रमाद त्यजी देवो, आगळ उपर तो मारा विरह टाणे एवाज भावी भव्य जीवो यशे के जे एम अनुमान प्रमाणथी विचारी नैयायिक मार्ग=साधुधर्म=मां तथा मारे विषये पण स्थिर थशे. तेओ केवुं अनुमान करी अप्रमादी बनी स्थिर थशे? ते कहे छे-मुक्तिनगर प्रति जाणे मार्गज देशित कयों होय नहि. तेवो आ जीवदयाधर्म मुक्तिमार्ग जेवो कहेलो देखाय छे आजे ए जिन तो नथी देखाता तथापि मार्ग उपदिष्ट दीसे छे, केवो मार्ग? बहुमत, घणानो मानेलो, अथवा जेमां घणा मत=नय आवेला छे जेवा के नैगम, संहग्र, व्यवहार, ऋजु; सूत्र; शब्द, समभिरूढ; इत्यादि सप्तनयात्मक ज्ञानदर्शनचारित्र एज मोक्षमार्ग. अपरमतमां एकांत वादिपणुं होय छे तेथी आ जैनमत तो बहुमत छे. आवा प्रकारनो ए मुक्तिमार्ग अतींद्रिय अर्थभादर्शी तथा केवळी जिन विना निरूपणा न थाय; माटे आ बहुमत मुक्तिमार्ग छे एम भव्य जीवो कदि जाणशे के आ मुक्तिमार्ग छे पण जिन नथी तयारे ए मार्गनो कोइ वक्ता तो हतोज; अने ते वक्ता पण कोइ सामान्य जन तो नहींज किंतु आवा धर्मनो उपदेष्टा कोइ आप्त जिनज होवा योग्य छे, एम मारा असांनिध्यमां पण अप्रमादी थशे. हमणां तो हुं केवळी हाजर होवाथी ए नैयायिक मार्गे सर्वथा प्रमाद त्यजीज देवो. नैयायिक एटले जेमां निश्चित आय=लाभ रखो छे तेवो; अर्थात् ज्ञानदर्शन चारित्ररूप रत्नत्रयात्मक, ए मोक्षमार्ग उपदेशेलो छे. आ गाथानो आम पण अर्थ छे-हे गौतम! आजे तमे केवळी जिन नथी देखाता 'दृश्यते' ए क्रियापदना बळथी 'भगवान्'='तमे' ए पद कहेल नथी तो पण अध्याहारथी लेवाय छे. परंतु बहुए मान्य करी जाणेलो अर्थात् अति प्रसिद्ध मार्ग=जिनत्वभवना मार्ग तुल्य में तमने देशित=उपदिष्ट करेलो ए मार्ग तो तमे जोयोज छे, ते माटे हवे हुं जिन संनिहितज होवाथी में कहेला ए मार्गमां समयमात्र पण प्रमाद मा करो. हुं विद्यमान छुं त्यां सुधी मारामां मोह होवाथी तमे

भाषांतर
अध्य० १०

॥६१३॥

उत्तराध्य-
यन सूत्रम्

॥६१४॥

जिन नथी पण पाछळथी तमें जिनभावी थशो ते माटे हमणां तो तमारे मारा वचनमां प्रामाण्य भाव राखीनेज वर्तवुं योग्य छे. ३१

अवसोहिय कंटगापहं । उत्तिण्णोसि पहं महालयं ॥ गच्छसि मग्गं विसोहियं । समयं गोयम मा पमायए ॥३२॥

[कंटगापहं] कंटकरूप भव [अवसोहिया] त्याग करीने [महालयं] मोटा [पहं] मोक्षरूपी भाव मार्गमां [उत्तिण्णो सि] आवेलो छे [विसोहिया] ते मार्गमां [मग्ग] तेज तुं [गच्छसि] चाले छे तेथी (गोयम) हे गौतम! (समयं) ३२

व्या०—हे गौतम! त्वं महालयं पंधानमुत्तीर्णोऽसि, महान् सम्यग्ज्ञानदर्शनचारित्र्यलक्षण आलय आश्रयो यस्मिन् स महालयस्तं महालयं, एतादृशं पंधानं राजमार्गं प्राप्तोऽसि, किं कृत्वा? कंटकपथमवशोध्य, कंटकानां बौद्ध-चरकसांख्यादीनां पंधः कंटकपंधः, आकारः प्राकृतिकः. अथवा कंटैः कुतीर्थिकैराकीर्णो व्याप्तः कुत्सितपंधाः कंटकाप-थस्तं परिहृत्य सम्यग्मुक्तिमार्गं राजमार्गमिव प्राप्तोऽसि. हे गौतम! यदि विशेषेण शोधिते निरवद्ये मार्गे गच्छसि तदा समयमात्रमपि प्रमादं मा कुर्याः. ३२

हे गौतम! तमे महालय=जेमां सम्यग्ज्ञानदर्शन चारित्र्यलक्षण महोदो आलय [आश्रय] छे एवा पथ=राजमार्गे प्राप्त थया छो. केम करीने? कंटकपथ=कंटकरूप बौद्ध चरक सांख्यादिकना पंधने अवशोधन करीने=साफ करीने, (कंटकापथ शब्दमां 'आ' कार छे ते प्राकृतने लीधे तेम थइ शके तेथी छे.) अथवा कंटक=कुतीर्थिकोए आ=आकीर्ण (व्याप्त) कुत्सित मार्ग कंटकापथ, तेने परहरीने सम्यग् मुक्तिमार्ग=राजमार्ग जेवाने प्राप्त थयो छे, माटे हे गौतम! इवे ज्यारे विशेषतया शोधित निर्दोष मार्गे जाओ छो तो समयमात्र पण प्रमाद मा करशो. ३२

भाषांतर
अध्य० १०

॥६१४॥

उत्तराध्य-
यनसूत्रम्

॥६१५॥

अबले जह भारवाहए । मा मग्गे विसमेवगाहिया ॥ पच्छा पच्छाणुतावए । समयं गोयम मा पमायए ॥३३॥
(जहा) जेम (अबले) अशक्त (भारवाहए) भारवाहक (विसमे मग्गे) विषम मार्गमां (अवगाहिया) प्रवेश करीने [पच्छा] पछी [पच्छाणुतावए] पश्चात्ताप करनाए [मा] म थाओ माटे (गोयम) हे गौतम! [समय] ३३

व्या०—हे गौतम! यथा कश्चिद्भारवाहको विषयं मार्गमवगाह्य विषये मार्गे स्वर्णादिभारमुत्पाद्य समे मार्गेऽवलः स्यात्, स च भारवाहकः पश्चाद् गृहमागत्य पश्चादनुत्पद्यते पश्चात्तापपीडितः स्यात्, कोऽर्थः? यथा कश्चिद्भारवाहकः शिरसि कतिचिद्दिनानि यावद्विषमे मार्गे स्वर्णादिभारमुद्रहति, तदनंतरं कुत्रचित् पाषाणादिसंकुले मार्गे भारेणाक्रान्तोऽहमिति ज्ञात्वा तं भारमुत्सृजति, स च भारवाहकः पश्चाद् गृहमागतः सन् निर्धनत्वेन पश्चादनुत्पद्यते, पश्चात्तापपीडितः स्यात्, तथा त्वमपि विषमं मार्गं तारुण्यादिवयोविशेष महाव्रतभारमुद्राह्य समे मार्गे यौवनात्तारे कुत्रचित्परीषदादिना स्वल्पं महाव्रतभारं त्यजन्नबलो भवन् पश्चादंत्ये वयस्यागतः संयमधनरहितो भूत्वा मा पश्चादनुत्पद्येः, मा पश्चात्तापपीडितो भूया इति विचिंत्य समयमात्रमपि मा प्रमादीः? ॥३३॥

हे गौतम! जेम कोइ भारवाहक विषम मार्गने पार उतरीने, अर्थात् वसमा मार्गमां सुवर्णादिभार उपाडीने बळहीन बने अने ते भार वाहक पछी घरे आवी पश्चात्तापे करी पीडित थाय; अर्थ एवो छे के—जेम कोइ भारवाहक माथा उपर केटलाक दिवस सूधी सुवर्णादिभार उपडी अति वसमो मार्ग उतर्यो तदनंतर जरा पाणा वगेरेथी खडबचडो मार्ग आवतां 'हुं' तो आ भारथी थाकी गयो' एम कंटाळी ए वोजो फगावी नाखी पश्चात् घरे आवीने 'अरेरे! ए भार न नाखी दीधो होत तो केवुं सारुं? आवी रीते निर्धनताना

भाषांतर
अध्या० १०

॥६१५॥

उत्तराध्य-
यन सूत्रम्

॥६१६॥

पश्चात्तापयी पीडाय तेम तुं पण विषमार्ग=यौवनअवस्थामां महाव्रत आदिक भार वही हवे यौवन उतर्या पछी सीधे मार्गे आवीने कोइ एक परीषहादिकमां स्वलन पामी महाव्रत भारने अबल थइ तजी दइ पाछळथी छेली अवस्थामां आव्या थका संयम धन रहित बनी पश्चात्तापवडे अनुताप मा पामशो आम विचारीने यत्किंचित् समय लेश प्रमाद सर्वथा म करशो. ३३

तीण्णोसि अण्णवं महं । किं पुण चिद्धसि तीरमागओ ॥ अभितुर पारं गमित्तए । समयं गोयम मा पमायए ॥३४॥
[मह] मोटा (अण्णवं) संसार समुद्रने [तिण्णो हुसि] तुं तरीज गयो छे [पुण] हवे [तारमागओ] कांठे आव्यो थको [किं चिद्धसि] केम अटकी रहे छे (परं गमित्तए) पार पामवाने [अभितुर] उतावळ कर. तेथी [गोयम] हे गौतम! [समयं] ३४

व्या०—हे गौतम! त्वमर्णवं भवसमुद्रं तीर्णं एवासि, उल्लघितप्रायोऽसि, किं पुनस्तीरमागतः सन् निष्ठसि? औदासीन्यं भजसि. हे गौतम! भवार्णवस्य पारं गंतुमभित्वरस्व? पारगमने उत्तालो भवेत्यर्थः. तोरमत्र मुक्तिपदमुच्यते, तस्मात्समयमात्रमपि मा प्रमादीः? ॥३४॥

हे गौतम! तुं अर्णव=आ भवरूपी समुद्रने तरी गयोज छे घणे भागे अर्णव ओलघाइ गयो छे, हवे शुं छेक तीरे आवीने उभो छे? केम उदासीनता धारण करी रह्यो छे? हे गौतम! भवार्णवने पारने पामवा उतावळो था, अही तीर एटले मुक्तिपद कहेवाय छे=ते कारणथी हवे समयमात्र पण प्रमाद मा करजे. ३४

अकलेवरसेणिमुस्सिया । सिद्धिं गोयम लोयं गच्छसि ॥ खेयं च सिवं अणुत्तरं । समयं गोयम मा पमायए ॥३५॥
[गोयम] हे गौतम! तुं (अकलेवरसेणि) कलेवर रहित श्रेणिने [ऊसिआ] प्राप्त करीने (खेमं च) क्षेम तथा [सिबं] कुशळ (अणु-

भाषांतर
अध्य० १०

॥६१६॥

उत्तराध्य-
यनसूत्रम्

॥६१७॥

त्तरं) सर्वोत्कृष्ट एवा (सिद्धिं लोभं) मोक्ष प्रत्ये [गच्छसि] जइश तेथी (गोअम) हे गौतम! (समयं) ३५

व्या०—हे गौतम! त्वं सिद्धिं नामकं लोकं स्थानं गमिष्यसि प्राप्स्यसि, किं कृत्वा? अकलेवरश्रेणिमुत्सृज्य, न-
विद्यते कलेवरं शरीरं येषां तेऽकलेवराः सिद्धास्तेषां श्रेणिरुत्तरोत्तरप्रशस्तमनःपरिणतिपद्धतिः क्षपकश्रेणिस्तानक-
लेवरश्रेणिमुत्सृज्य, उत्तरोत्तरसंयमस्थानप्राप्त्योन्नतिमेव कृत्वा, कथंभूतं सिद्धिलोकं? क्षेमं परचक्राद्युपद्रवरहितं, पुनः
कीदृशं? शिवं सकलदुरितोपशमं, पुनः कीदृशं? अनुत्तरं सर्वोत्कृष्टमित्यर्थः. ॥३५॥

हे गौतम! तुं सिद्धिनामक लोके जइश, थुं करीने? अकलेवर श्रेणि=एटले जेओने कलेवर=शरीर होतां नथी एवा जे सिद्ध, तेओनी
श्रेणि=उत्तरोत्तर प्रशस्त मनःपरिणामनी पद्धति अर्थात् क्षपक श्रेणिने छोडी दइ एनाथी पण आगळ वधी=एटले उत्तरोत्तर संयम-
स्थान पामतां पामतां उन्नतिज करीने क्षेम=परचक्रादिक उपद्रव रहित तेमज शिव=सकल दुरितनो ज्यां उपशम छे तथा अनुत्तर=
सर्वथी उत्कृष्ट सिद्धिलोकने तुं पामीश, माटे हे गौतम समयमात्र पण प्रमाद मा करजे. ३५

बुद्धे परिनिव्वुडे चरे । गामगए नगरे च संजए ॥ संतिमग्गं च बूहए । समयं गोयम मा पमायए ॥३६॥
[गाम] गाम [नगरे च] नगरने विषे रहेलो [संजए] संयत तथा [बुद्धे] नत्वज्ञ एवो [तुं] तुं [परिनिव्वुडे] कषायथी शांत थयो
थको (चहे) चारित्रनुं सेवन कर [च] तथा (संतिमग्गं) मोक्षमार्गने [बूहए] बुद्धि पमाड ते माटे [गोयम] हे गौतम! [समयं]
समयमात्र [न पमायए] प्रमाद कर नहिं, ३६

व्या०—हे गौतम! परिनिर्वृतः शान्तरससहितः सन् चर? संयमं सेवस्व? कीदृशः? ग्रामे गतो ग्रामगतः, च पुन-

भाषांतर
अध्य० १०

॥६१७॥

उत्तराध्य-
यन सूत्रम्

॥६१८॥

नगरे गतः, चशब्दादने वा स्थितः, पुनः कीदृशः? संयतः सम्यग्यत्नं कुर्वाणः, पुनः कीदृशः? बुद्धो ज्ञाततत्त्वः, च पुनर्हे गौतम! शांतिमार्गं त्वं बृंहये, भव्यजनानामुपदेशद्वारेण वृद्धिं प्रापये; अत्र कार्ये समयमात्रमपि मा प्रमादीः? हे गौतम! पारनिर्वृत=शांत रसयुक्त थइने चर=विहरजे; संयमने सेवा. केवी रीते? गामे गयो हो अथवा नगरे गया हां के 'च' शब्द छे तेथी वनमां स्थित हो तो पण संयत=सम्यक् यत्नपरायण रही तेमज बुद्ध=ज्ञाततत्त्व थइ अने शांतिमार्गने तुं वृद्धि पमाडजे अर्थात् भव्यजनोने उपदेश करी जगत्मां विस्तारजे; आ कार्यमां समयमात्र पण प्रमाद मा करजे. ३६

बुद्धस्स निसम्म सुभासियं। सुकहियमट्ठपओवसोहियं ॥ रागं दोसं च छिदिया। सिद्धिं गए भयवं गोयमत्तिवेमि ॥ ३५
[सुकहियं] सुकथित [अट्ठपओवसोहियं] शब्दोथो अलंकृत थयेलु (बुद्धस्स) तत्त्वज्ञ=महावीरस्वामीनुं (भासियं) कथन (निसम्म) श्रवण करीने (भयवं गोयमे) भगवान् गौतमस्वामी [राग दोसं च] राग तथा द्वेषने (छिदिया) जीतीने [सिद्धिं गए गए] मोक्षपदने पाम्या, (त्तिवेमि) एम हुं कहुं छुं. ॥३५॥

व्या०—गौतमः सिद्धिं मुक्तिस्थानं प्राप्तः, किं कृत्वा? बुद्धस्य श्रीमहावीरदेवस्य सुबुद्ध शोभनं भाषितं सुभाषितं सम्यगुपदेशं निशम्य श्रोत्रद्वारेण हृद्यवधार्य च, पुनः रागद्वेषं च छित्त्वा कीदृशं सुभाषितं सुकथितं, सुतरामनिशयेन शोभनप्रकारेणोपमायोगेन कथितं, तथा अर्थपदोपशोभितं तथाहं तवाग्रे ब्रवीमीत्यर्थः. ॥ ३७ ॥

इति द्रुमपत्राख्यं दशममध्ययनं संपूर्णं.

गौतम, सिद्धि=मुक्तिस्थाने प्राप्त थया. केम करीने? तं कहेवाय छे. बुद्ध=श्रीमहावीर देवनुं सु=शोभन भाषित=सम्यक् उपदेशने

भाषांतर
अध्य० १०

॥६१८॥

उत्तराध्य-
यनसूत्रम्

॥६१९॥

सांभली, अर्थात् श्रोत्रद्वारा हृदयमां अवधारण करीने, च-पुनः राग तथा द्वेषने छेदीने; सुभाषित केवुं? सुकथित=सम्यक्प्रकारे उपमायुक्त दृष्टांत सहित कहेवायलुं तथा अर्थपदोपशोभित=कहेवा धारेला अर्थनुं निरूपण करवामां समर्थ पदोथी शोभीतुं. [श्रीमहा-वीर देवना सुभाषितना विशेषण छे] 'एम हुं बोलुं लुं.' आ वचन सुधर्मास्वामीनुं जंबूस्वामी प्रत्येनुं छे. ॥३७॥

इति श्रीमदुत्तराध्ययनसूत्रार्थदीपिकायामुपाध्यायश्रीलक्ष्मीकीर्तिगणिशिष्यश्रीलक्ष्मीवल्लभगणिविरचितायां दशमाध्ययनस्यार्थः संपूर्णः ॥ श्रीरस्तु ॥

ए प्रमाणे उपाध्याय श्रीलक्ष्मीकीर्तिगणिना शिष्य श्रीलक्ष्मीवल्लभगणीनी रचेली श्रीमद् उत्तराध्ययननी वृत्तिमां दशमुं द्रुमपत्र अध्ययन पूर्ण थयुं.

॥ अथैकादशमध्ययनं प्रारभ्यते ॥

अथ दशमेऽध्ययने प्रमादपरिहारार्थमुपदेशो दत्तः, स च विवेकिन एव स्यात्. विवेकी च बहुश्रुतो भवेत्. अन एकादशमध्ययनं बहुश्रुताख्यं बहुश्रुतवर्णनमुच्यते—

संजोगा विपमुक्कस्स । अणगारस्स भिक्खुणो ॥ आयारं पाउकरिस्सामि । आणुपुण्विसुणेह मे ॥ १ ॥

(संजोगा) अर्थ प्रथम अध्ययननी प्रथम गाथा प्रमाणे समजवो.

भाषांतर
अध्य० ११

॥६१९॥

उत्तराध्य-
यन सूत्रम्

॥६२०॥

व्या०—हे जंबू! संयोगाद् विप्रमुक्तस्य अनगरस्य भिक्षोः आचारं साधुयोग्यक्रियां बहुश्रुतपूजारूपं बहुश्रुत-
स्वरूपज्ञानं आनुपूर्व्या अनुक्रमेण प्रादुःकरिष्यामि प्रकटीकरिष्यामि, मे मन कथयिष्यतस्त्वं शृणु? । १॥ अथवा साधो-
राचारं आकारं बहुश्रुतस्य आकारं, बहुश्रुतः कीदृग् स्यात्? तत्प्रकटीकरिष्यामि. ॥१॥ प्रथमं तत्परिज्ञानार्थं अबहुश्रु-
तस्य लक्षणमाह—

अथ बहुश्रुत पूजा नामनुं अगीयारमुं अध्ययन

दशमा अध्ययनमां प्रमाद परिहारार्थ उपदेश दीधो पण ए प्रमाद परिहरवो ए तो विवेकीथीज थइ शक्के अने विवेकी बहु-
श्रुतज होय एटला माटे आ एकादश अध्ययन बहुश्रुत नामनुं अर्थात् बहुश्रुतनाज वर्णन वालुं कहेवाय छे.
हे जंबू! संयोगथी विप्रमुक्त, सांसारिक संबंधथी लुटो थयेलो तथा अनागर=ग्रह रहित एवा भिक्षु=संयमी साधुनो आचार=साधु-
योग्य क्रिया, अर्थात् बहुश्रुत पूजारूप आचार माटे नियत बहुश्रुतस्वरूप ज्ञान, आनुपूर्वीथी एटले अनुक्रमे प्रकट करीश, जे मे कहे-
वाशे ते तुं श्रवण कर. अथवा साधुनो आचार=आकार, एटले बहु श्रुतनो आकार, बहुश्रुत केवो होय? ते हुं प्रकट कही देखाडीश. १
बहुश्रुतनुं निरूपण करता पहेलां, बहुश्रुतनुं यथार्थ स्वरूप परिज्ञान थवा माटे अबहुश्रुतनुं लक्षण कही देखाडे छे.

जे यावि होइ निव्विज्जे । थद्धे लुद्धे अणिग्गहे ॥ अभिक्खणं उल्लवइ । अविणीए अबहुस्सुए ॥ २ ॥

[जे] जे कोइ [निव्विज्जे] अविद्य [होइ] होय [अवि] अपि (थद्धे) अहंकारी होय [लुद्धे] लुब्ध होय [अणिग्गहे] इन्द्रिय अने
मनना निग्रह रहित होय (अभिक्खणं) बारंवार [उल्लवइ] उल्लाप करतो होय (अ) तथा [अविणीए] विनय रहित होय ते (अब-

भाषांतर
अध्य० ११

॥६२०॥

उत्तराध्य-
यनसूत्रम्

॥६२१॥

हुस्सुए) अबहुश्रुत कहेवाय छे. २

व्या०—यश्च यो मनुष्यो निर्विद्यो भवति, अपिशब्दात् यः सविद्यो वा भवति, स चेत् स्तब्धोऽहंकारी भवति, पुनर्लुब्धो भवति, रसादिषु लोलुपो भवति, पुनर्योऽनिग्रह इन्द्रियदमनरहितो भवति, पुनर्योऽभीक्ष्णं वारंवारं उल्लपति, उत्प्राबल्येन यथातथा अविचारितं लपति, वाचालो भवति, स पुरुषोऽविनीतो विनयधर्मरहितो बहुश्रुत उच्यते. सविद्योऽपि अबहुश्रुतः चेत् स्यात् स विद्यत्वस्य फलं न प्राप्नुयात्, तद्विपरीतो बहुश्रुतः स्यात्. ॥ २ ॥ अबहुश्रुतस्य कारणमाह—

जे मनुष्य निर्विद्य=शास्त्राध्ययन रहित होय; अपि शब्द छे तेथी जे भले सविद्य=अधीत शास्त्र होय पण ते कदाच स्तब्ध=अहं-कारवान् होय तेम लुब्ध=रसादि विषयोमां लोलुप रहेतो होय अने वळी अनिग्रह=इन्द्रिय दमन रहित होय, एटलुंज नहिं वळी जे वारंवार प्रबलता पूर्वक जेम तेम अविचारित बकवाद करतो वाचाल होय ते पुरुष अविनीत=विनय धर्म रहित होवाथी अबहुश्रुत कहेवाय छे. सविद्य होय तो पण अबहुश्रुतमां गणाय तो तेना सविद्यत्वनुं फल न पामे. आनाथी विपरीत होय ते बहुश्रुत कहेवाय. हवे अबहुश्रुतनां कारण कहे छे.

अहं पंचहिंठाणेहिं । जेसिं सिक्खा न लभ्मइ ॥ थंभा कोहा पमाएण । रोगेणालस्सेण य ॥ ३ ॥

[तह] हवे [जेहिं] जे [पंचहिं] पांच [ठाणेहिं] स्थानोवडे [सिक्खा] ग्रहण (न लभ्मइ) पामती नथी. [थंभा] मानथी [कोहा] क्रोधथी [पमाएण] प्रमादथी [रोगेण] रोगथी [आलस्सेण य] आलसथी ३

भाषांतर
अध्य० ११

॥६२१॥

उत्तराध्य-
यन सूत्रम्

॥६२२॥

व्या०—अथ श्रोतुः पुरुषस्य उत्कीर्णताकरणे यैः पंचभिः स्थानैः पंचभिः प्रकारैः शिक्षा ग्रहणासेवनारूपा न लभ्यते, न प्राप्यते, तानि पंचस्थानानि शृणु इत्यध्याहारः. स्तंभः, क्रोधः, प्रमादः, रोगः, आलस्यं च. स्तंभादहंकारात् शिष्यो योग्यो न भवति, तथा क्रोधादपि शिष्यो योग्यो न भवति. तथा पुनः प्रमादेन मदविषयकषायनिद्राविकथारूपेण उपदेशयोग्यो न स्यात्, तथा रोगेण वातपित्तश्लेष्मकुष्ठशूलादिव्याधिना शिक्षाग्रहणार्हो न भवति, तथा आलस्येन अनुद्यमेन, चशब्देन एतैः सर्वप्रकारैः. अथवा एतेषां स्थानानां मध्ये एकेनापि स्थानेन शिक्षा न प्राप्यते, गुरुपदिष्टशास्त्रार्थाभ्यासं कर्तुं न शक्नोति, शिक्षालाभस्याभावात् अवहुश्रुतत्वं स्यात्. ॥ ३ ॥ अथाग्रेतनगाथायां बहुश्रुतहेतूनाह—

अथ=हवे श्रोता पुरुषने असर उत्पन्न करवामां जे पांच स्थानो वडे शिक्षा=ग्रहण तथा आ सेवना रूप=शिक्षा लब्ध यती नथी=पमाती नथी; ते पांच स्थानो सांभळ; [आटलो अध्याहार करवानो छे.] स्तंभ, क्रोध, प्रमाद, रोग तथा आलस्य; आ पांच स्थान छे तेमां प्रथम स्तंभ=अहंकारने लीधे शिष्य योग्य नथी गणातो. तेम क्रोधथी पण योग्य नथी रहेतो वळी प्रमाद=मद विषय कषाय निद्रा विकथारूप=ने लइ शिष्य उपदेश योग्य नथी रहेतो तथा वातपित्तश्लेष्म कुष्ठ शूलादि व्याधि वडे शिक्षा ग्रहण लायक नथी थतो तेमज आलस्य=अनुद्योगथी, 'च' शब्दथी ए बधा प्रकारो वडे शिष्य शिक्षा योग्य नथी रहेतो. अथवा ए पांच-मांथी एकाद स्थानथी ए बधा प्रकारो वडे शिष्य शिक्षा योग्य नथी रहेतो. अथवा ए पांचमांथी एकाद स्थानथी पण शिक्षा प्राप्त यती नथी, अर्थात् गुरुए उपदिष्ट शास्त्रार्थनो अभ्यास करी शकातो नथी एटले शिक्षा लाभ न थवाथी अवहुश्रुतता थाय छे. ३

भाषांतर
अध्य० ११

॥६२२॥

ઉત્તરાધ્ય-
યનસુત્રમ્

॥૬૨૩॥

હવે આગળની ગાથામાં વહુશ્રુતપણાના હેતુઓ કહે છે.

અહ અઢ્ઢિ ઠાળેહિં । સિક્ખાસીલત્તિ વુચ્છઈ ॥ અહસ્સિરે સયા દંતે । ન ય મમ્મમુદાહરે ॥ ૪ ॥

(અહ) હવે [અઢ્ઢિ] આઠ (ઠાળેહિં) સ્થાનો વડે [સિક્ખાસીલે ત્તિ] શિક્ષાશીલ (વુચ્છઈ) કહેવાય છે. (અહસ્સિરે) ઓછા હાસ્યવાળો (મયાદંતે) હૃદયોને દમન કરનારો [ય] તથા (મમ્મ) મર્મને [ન ઉદાહરે] ન કહેતો હોય તે ૪

વ્યા૦--અથાનતરમેતેરષ્ટાભિઃ સ્થાનૈરષ્ટાભિઃ પ્રકારૈઃ શિક્ષાશીલ ઇત્યુચ્યતે, શિક્ષાં ગ્રહણાસેવનારૂપશાસ્ત્રં શીલં તે ધારયતીતિ શિક્ષાશીલઃ. તાનિ અષ્ટપ્રકારાણીમાનિ--'અહસ્સિ' અહસનશીલઃ, પુનઃ સદા દાંતો જિતેન્દ્રિયઃ, પુનર્યો મર્મ ન ઉદાહરેત્, ય એતાદૃશો ભવતિ, સ ગુરુણાં શિક્ષાયોગ્યો ભવતિ, ગુણિનો ગ્રહણાદ્ ગુણાનાં ગ્રહણં કર્તવ્યં. ॥૪॥

અથ=અનતર આ આઠ સ્થાન=આઠ પ્રકાર વડે શિક્ષાશીલ એમ કહેવાય છે; અર્થાત્ શિક્ષા=ગ્રહણ તથા આ સેવનારૂપ=છે શીલ જેનું=તેવી શિક્ષાનો ધારણ કરનાર શિક્ષાશીલ કહેવાય. તે આઠ પ્રકાર દર્શાવે છે-જેને હમંશાં હસવાની ટેવ ન હોય, વળી જે સદા દાંત=જિતેન્દ્રિય હોય અને કોઈનાં મર્મ ન બોલે; એવો જે હોય તે ગુરુઓની શિક્ષાને યોગ્ય હોય છે, અહીં ગુણોના ગ્રહણથી તે તે ગુણવાળાનું ગ્રહણ કરવાનું છે એમ સમજી લેવું. ૪

નાસીલે ન વિસીલે । ન સિયા અહ્લોલુપ ॥ અકોહણે સચ્ચરઈ । સિક્ખાસીલેત્તિ વુચ્છઈ ॥ ૫ ॥

[ન અસીલે] શીલ રહિત (ન વિસીલે) જે વિરૂ ૫ શીલવાળો તે તથા [અહ્લોલુપ] અત્યંત રસલંપા (ન સિયા) નહોય તે ૬ [અકોહણે] જે અતિ ક્રોધી ન હોય તે ૭ તથા [સચ્ચરઈ] સત્યવ્રતને વિષે રક્ત હોય તે [સિક્ખાસીલેત્તિ] શિક્ષાશીલ છે એમ

ભાષાંતર
અધ્ય૦ ૧૧

॥૬૨૩॥

उत्तराध्य-
यन सूत्रम्

॥६२४॥

[बुद्ध] कहेवाय छे. ५

व्या०-पुनरेतादृशः शिक्षाशील उच्यते, एतादृशः कः? यः सर्वथा अशीलो न स्यात्, न विद्यते शीलं यस्य सः अशीलः शिलरहित इत्यर्थः. पुनर्यो विशीलो न स्यात्, विरुद्धशीलो विशीलः, अतीचारैः कलुषितव्रतो न स्यात्. यः पुनरतिलोलुपोऽतिरसास्वादलंपटो न स्यात्, अथवा अतिलोभसहितो न स्यात्, पुनर्योऽक्रोधनः क्रोधेन रहितः स्यात्, पुनर्यः सत्यरतिः स्यात्, स शिक्षाशीलः स्यादित्यर्थः. हास्यवर्जनं १, दांतत्वं २, परमर्मानुद्घाटनं ३, अशीलवर्जनं ४; विशीलवर्जनं ५, अतिलोलुपत्वनिषेधनं ६, क्रोधस्य अकरणं ७, सत्यभाषणं ८ च. एतैरष्टभिः प्रकारैर्बहुश्रुतत्वं स्यादिति भावः. ॥५॥ अथ अबहुश्रुतत्वबहुश्रुतत्वहेत्वोरविनीतविनीतयोः स्वरूपमाह-

पुनरपि जे आवो होय ते शिक्षाशील कहेवाय. केवो होय? जे सर्वथा अशील=शीलरहित न होय तेम जे विशील=विरुद्ध-शील=अतिचारवडे कलुषित व्रत न थयो होय, वळी जे अति लोलुप=अति रसास्वादलंपट न होय, अथवा अति लोभयुक्त न होय, वळी जे अक्रोध न=क्रोध रहित तथा सत्यरति, अर्थात्-सत्यमां दृढ प्रीतिवाळो होय ते शिक्षाशील थाय. हास्य वर्जनः दांतत्व, पर मर्मानुं अ कथन, अशील वर्जन, विशील त्याग, अति लोलुपपणांनो निषेध, क्रोध न करवो. तथा सत्य भाषण; आ आठ प्रकारे बहुश्रुत पणुं थाय छे. एवो बेय गाथानो भावार्थ छे. ५

हवे अबहुश्रुतना तथा बहुश्रुताना हेतु अविनीत तथा विनीत ए बेयनां स्वरूप कहे छे.

अह चउदसहिंठाणेहिं । वट्टमाणे उ संजए ॥ अविणीए बुद्धि सो उ । निव्वाणं च न गच्छइ ॥६॥

भाषांतर
अध्य० ११

॥६२४॥

उत्तराध्य-
यनसुप्रम्

॥६२५॥

[अह] हवे [चउदसहि] चौद [ठाणेहि] स्थानोने विवे (वट्टमाणे उ) रहेतो (संजए) मुनि [अविणीए] अविनीत [बुच्चइ] कहेवाय छे [उ] बळी (सो) ते अविनीत [निव्याणां च] निर्वाणने [न गच्छइ] पामतो नथी. ६

व्या०-अथ चतुर्दशसु स्थानेषु वर्तमानः संयतोऽविनीत उच्यते, स चाविनीतो निर्वाणं मोक्षं च न गच्छति, न प्राप्नोति. अथवा निर्वाणं निर्वाणकारणं ज्ञानदर्शनचारित्र्यलक्षणं रत्नत्रयं सुखकारणं न प्राप्नोति. अत्र 'चतुर्दशसु स्थानेषु' इति सप्तम्यर्थे प्राकृतत्वात्तृतीयाबहुवचनं. ॥६॥ अथ तानि चतुर्दशस्थानानि निःसृभिगाथाभिराह-

हवे चतुर्दश स्थानोमां वर्तनारो संयत=मुनि=अविनीत कहेवाय छे अने ते अविनीत निर्वाण=मोक्षने पामतो नथी. अथवा निर्वाणना कारणभूत ज्ञानदर्शनचारित्र्यरूप रत्नत्रय के जे परमसुखनां कारण छे तेने नथी पामतो. अत्रे 'चतुर्दशसु स्थानेषु' एम सप्तमी जोइए तेना स्थानमां तृतीया बहुवचन निर्देश कर्यो ते प्राकृतमां सप्तमी स्थाने तृतीया थइ शके छे. ६

उपर निर्दिष्ट करेलां चउद स्थानो त्रण गाथावडे निरूपण करी दर्शावे छे.

अभिद्रवणं कोही ह्वइ । प्रबधं च प्रकुब्धइ ॥ भित्तिज्जमाणो वमइ । सुयं लब्धूण मज्जइ ॥७॥

अवि पावपरिक्खेदी । अवि भित्तेसु कुप्पइ ॥ सुप्पियस्सावि भित्तस्स । रहे भासइ पावगं ॥८॥

पइन्नवाई दुहिले । थद्धे लुद्धे अणिग्गहे ॥ असंवि भागी अवियत्ते । अविणीएत्ति बुच्चई ॥९॥

अभीक्षण=वारंवार=क्रोधी थाय छे, अने प्रबध=उत्तरोत्तर प्रकुपितज रह्या करे छे; मित्र जेवो जणाता छतां वमे छे, अर्थात् मैत्री त्यजी दे छे. श्रुत=शास्त्राध्ययन पामीने पण मद=गर्व धारण करे छे. पाप वडे बीजानो निंदक पण थाय छे अने मित्रना उपर

भाषांतर
अध्य० ११

॥६२५॥

उत्तराध्य-
यन सूत्रम्

॥६२६॥

पण कोपे छे षट्पुंज नहिं सारी रीते प्रिय होय तेवा मित्रना पण तेनी पूंठे पाप=दोष भाषे छे=बोले छे. वळी जे 'आ आमज छे' एम प्रतिज्ञायवादी होय, अथवा प्रकीर्णवादी=असंबद्ध प्रलापी=होय तथा द्रोही स्वभाववाळो, स्तब्ध=गर्हिष्ठ, लुब्ध=लोभी, अनिग्रह=इंद्रियो जेनां निगृह्योत नथी तेवो, तथा असांविभागी=कोइने कशुं आपे नहिं तेवो अने अप्रीतिकर=जेनाथी कोइ राजी न थाय तेवो होय ते अविनीत=अवहुश्रुत=कहेवाय छे. ७-८-९

व्या०—अथ तानि चतुर्दश स्थानानि विभजति. य ईदृशो भवति स च पुमान् अविनीत इत्युच्यते. ईदृशः कीदृशः? अभीक्ष्णं चारंवारं क्रोधी भवति, क्रोधं करोति. च पुनः प्रबंधं क्रोधस्य वृद्धिं, कुपितोऽपि कोमलवचनैरपि क्रोधस्य अत्यजनं, क्रोधस्य स्थिरीभावं प्रकुरुते. मित्रीयमाणोऽपि, 'मित्रं ममास्तु अयं' इति विचिंत्यमानोऽपि पश्चाद्वमति त्यजति. कोऽर्थः? पूर्वं हि मित्रभावं कृत्वा पश्चात्त्वरितं मित्रत्वं त्रोटयति. ननु साधवो हि कुत्रापि मित्रत्वं स्नेहभावं केनापि सह न कुर्युः, संयोगाद्विप्रमुक्ता भवेयुः, नहिं कथं 'मित्तिज्जमाणो वमइ' इत्युक्तं? अत्र हि षट्जीव-निकायेषु व्रतग्रहणसमये भैत्रीं विधाय शिथिलाचारित्वेन तां भैत्रीं त्यजेयुरित्यर्थ. अथवा केनापि धर्मशिक्षाशास्त्रार्थदानादिना उपकारः कृतः स च हितकारकत्वान्मित्रप्रायस्तत्र उपकारलोपत्वेन कृतघ्नत्वेन मित्रत्वं वमति. अविनीत-स्यैतल्लक्षणमित्यर्थः. पुनर्यः श्रुतं लब्ध्वा माद्यति, ज्ञानाभ्यासादहंकारं करोति, विद्यामदोन्मत्त इत्यर्थः. ॥७॥ अपिशब्दः संभावनायां, यः पापपरिक्षेपी, अपि संभाव्यते पापैः समितिगुप्तिस्खलनैः परिक्षिपति तिरस्करोतीत्येवंशीलः पाप-परिक्षेपी समितिगुप्तिविराधकंप्रति तिरस्कारोति. कोऽर्थः? कदाचित् कश्चित् समितिगुप्ति अज्ञानितया स्खलति, तदा

भाषांतर
अध्य० ११

॥६२६॥

उत्तराध्य-
यनसूत्रम्

॥६२७॥

तंप्रति धिक्करोति, छिद्रं दृष्ट्वान्यं निंदतीत्यर्थः. तथा मित्रेषु अपि कुप्यति, मित्रेभ्योऽपि शिक्षादातृभ्यः संघेभ्यः क्रुध्यति, स्वयं क्रोधं करोति, तान् वा क्रोधयति. पुनः सुतरामतिशयेन प्रियस्य मित्रस्य हितवाञ्छकस्य गुर्वादेरपि रहसि एकांते पापकं, पापमेव पापकं अवर्णवादं भाषते, कोऽर्थः? अग्रतः प्रियं वक्ति, पृष्टतः दोषं वक्तीत्यर्थः. ॥८॥ पुनः प्रकीर्णवादी, प्रकीर्ण असंबद्धं वदति इति प्रकीर्णवादी, अथवा प्रतिज्ञया च इदं इत्थमेव इत्यादिनिश्चयभाषणशीलः. पुनर्द्रुहिलो द्रोग्धा द्रोहकरणशील इत्यर्थः. पुनः स्तब्धोऽहंकारी, अहं तपवस्वी इत्यादिजल्पकः. पुनर्लुब्धो रसयुक्ताहारादौ लोभो. पुनरनिग्रहोऽवशीकृतेन्द्रियः. पुनरसंविभागी, आनीताहारं अन्येभ्यः साधुभ्यः प्रार्थयतीत्येवंशीलः संविभागी, न सांविभागी असंविभागी, आहारेण स्वयमेवोदरं विभर्त्तीत्यर्थः, अन्यस्मै न ददाति. 'अवियस्ते इति' अप्रीतिकरः, दर्शनेन वचनेन अप्रीतिमुत्पादयति, एतैर्लक्षणैरविनीत उच्यते. अथ चतुर्दशस्थानानां नामानि-क्रोधः १, क्रोधस्थिरीकरणं २, मित्रत्वस्य वमनं त्यजनं ३, विद्यामदः ४, परच्छिद्रान्वेषणं ५, मित्राय क्राधस्योत्पादनं ६, प्रियमित्रस्यैकांते दुष्टभाषणं मुखे मिष्टभाषणं ७, अविचार्यभाषणं ८, द्रोहकारित्वं ९, अहंकारित्वं १०, लोभित्वं ११, अजितेन्द्रियत्वं १२, असंविभागित्वं १३, अप्रीतिकरत्वं १४, चतुर्दश स्थानानि चतुर्दश हेतूनि कारणानि अविनीतत्वोत्पादकानि ज्ञेयानि.

हवे ते चउद स्थानना विभाग देखाडे छे. जे एवो होय ते पुरुष तो अविनीत एम कहेवाय छे. एवो ए केवो? जे अभीक्षण चारवार क्रोधी थाय छे क्रोध करे छे, वळी प्रबंध एटले क्रोधनी वृद्धि; अर्थात्-कुपित थाय तयारे क्रोमळ वचनो वडे बीनवतां छतां

भाषांतर
अध्य० ११

॥६२७॥

ઉત્તરાધ્ય-
યન સૂત્રમ

॥૬૨૮॥

પણ ક્રોધ ત્યજે નહિં એટલો ક્રોધને સ્થિર રાખે; તેને કોઈ 'આ મારો મિત્ર થાઓ' એમ ધારે તો તેને પણ પાછળથી ત્યજી દીયે, અત્રે 'વમતિ' પદનો પ્રયોગ કરવાનો આશય એવો છે કે—પ્રથમ મિત્રભાવ કરીને પાછળથી મૈત્રી સંબંધને તરતજ તોડી નાખે તેવો. અત્રે એવી શંકા કરે છે કે—સાધુઓ કયાંય મૈત્રી=સ્નેહભાવ નજ કરે એમ પૂર્વે 'સંયોગા વિષ્ણુમુક્તસં' ઇત્યાદિકથી કહેવાય ગયું. તો પછી 'મિત્રીયમાણો વમતિ' એ કેમ કહ્યું? તેના સમાધાનાર્થ કહે છે કે—અત્રે ષટ્જીવનિકાયોને વિષયે વ્રત ગ્રહણ સમયે મૈત્રી ધારણ કરીને પાછળથી પોતે આચાર પાઠવાની શિથિલતાને લીધે તે મૈત્રીને ત્યજે એ આ ઠેકાણે વિવક્ષિત છે. અથવા કોઈયે પણ ધર્મશિક્ષા તથા શાસ્ત્રાર્થ દાનાદિક દ્વારા ઉપકાર કર્યો હોય તો તે હિતકારક હોવાથી મિત્ર જેવો ગણાય તેવાના ઉપકારનો લોપ કરી કૃતઘ્ન બની મિત્રત્વનું વમન કરે છે, અત્રે વમન શબ્દ ત્યાગના અર્થમાં છે એટલે મિત્રભાવ છોડી દીયે છે એવો અભિપ્રાય છે, વળી જે શ્રુત=શાસ્ત્ર જ્ઞાન પામીને મદ ધારે છે=જ્ઞાનાભ્યાસથી અહંકાર કરે છે; વિદ્યા મદથી ઉન્મત્ત બને છે આ અવિનીતનું લક્ષણ કહ્યું. અપિ શબ્દ સંભાવના અર્થમાં છે—જે પાપપરિક્ષેપી=પાપવટે નિંદા કરનારો પણ થાય એટલે સમિતિ ગુપ્તિ વિરાધક પ્રતિ તિરસ્કાર કરે=અર્થાત્—કોઈ વચ્ચે કોઈ સમિતિગુપ્તિમાં અજ્ઞાનિપણાને લીધે સ્વલિત થાય ત્યારે તેના પ્રતિ ધિક્કાર દર્શાવે; છિદ્ર જોડીને અન્યની નિંદા કરે; તેમ મિત્રોને વિષયે પણ કોપે—મિત્રરૂપ શિક્ષાદાતા સંઘાદિક પ્રતિ પણ ક્રોધે ભરાય અથવા સંઘાદિકને કુપિત કરે—વળી સુઅતિશયે હિતવાંછના કરનાર પ્રિય મિત્ર તુલ્ય ગુરુ વગેરેના પણ રહઃ=એકાંતમાં પાપક—ન બોલવા જેવાં દુર્વચનો બોલે; મતલબ કે—પાંમે હોય ત્યારે તો પ્રિય બોલે પણ પરપુંડે દોષ ખાંચે. પુનઃ પ્રકીર્ણવાદી=અસંવદ્ધ પ્રલાપ કરનારો અથવા 'આ હું કહું છું એમજ છે' આમ પ્રતિજ્ઞાપૂર્વક નિશ્ચય ભાષણની ટેવવાળો અને વધાયનો દ્રોહ કરનારો તથા સ્તબ્ધ=અહંકારી 'હું તપસ્વી છું' ઇત્યાદિક પોતાની

ભાષાંતર
અધ્ય૦ ૧૧

॥૬૨૮॥

ઉત્તરાધ્ય-
યનસૂત્રમ્

॥૬૨૯॥

મહત્તાનો લવારો કરનારો તથા લુબ્ધ=રસયુક્ત આહારાદિકમાં લોલુપ; વળી અનિગ્રહ=જેનાં ઇન્દ્રિયો વશ્ય નથી એવો તેમજ અસંવિ-
ભાગી=જે કંઈ આહારાદિક મળે તેમાંથી અન્યને જરા પણ ન દેતાં કેવલ પેટભરો બની વર્તનારો, અને જોનારને તથા વચન સાંભ-
ળનારને અપ્રીતિ ઉપજાવનારો; આટલાં લક્ષણોથી યુક્ત પુરુષ અવિનીત કહેવાય છે. હવે એ ચતુર્દશ સ્થાનનાં નામો કહે છે ક્રોધ ૧,
ક્રોધસ્થિરીકરણ ૨, મિત્રત્વનું વમન=ત્યાગ ૩, વિદ્યામદ ૪, પરચ્છિદ્રાન્વેષણ ૫, મિત્રને ક્રોધ ઉપજાવવો ૬, પ્રિયમિત્રનું એકાંતમાં
દુષ્ટ બોલવું ૭, વગર વિચાર્યે બકવાદ ૮, સર્વનો દ્રોહ કરવો ૯, અહંકારિપણું ૧૦, લોભિપણું ૧૧, અજિતેન્દ્રિયપણું ૧૨, અસંવિ-
ભાગિતા ૧૩, અને અપ્રીતિકરત્વ; આ ચૌદ સ્થાન એટલે ચૌદ કારણો અવિનીતતાનાં ઉત્પાદક સમજવાનાં છે. ૯

એ પ્રમાણે અવિનીતતાનાં કારણો કહી હવે વિનીતતાનાં ૧૫ સ્થાનો કહે છે.

અહ પન્નરસહિં ઠાણેહિં । સુવિણીણત્તિં વુચ્છઈ ॥ નીચાવત્તી અચવલે । અમાઈ અકુત્તહલે ॥ ૧૦ ॥

(અહ) હવે [પન્નરસહિં] પંદર [ઠાણેહિં] સ્થાનોવડે [સુવિણીણત્તિં] સુવિનીત [વુચ્છઈ] એમ કહેવાય (નીચાવત્તી) નમ્રતાવાળો ૧,
(અચવલે) અચપલ ૨, તથા [અમાઈ] માયા રહિત ૩. તથા [અકુત્તહલે] કુત્તહલ રહિત ૪. ૧૦

વ્યા૦—અથ પંચદશભિઃ સ્થાનૈઃ સુવિનીત ઇત્યુચ્યતે. તાનિ પંચદશ સ્થાનાનિ હમાનિ, ય એતૈઃ પંચદશભિર્લક્ષ-
ણૈર્યુક્તો ભવતિ સ વિનીત ઇત્યર્થઃ. પ્રથમં યો નીચાવર્તી, નીચં અનુદ્ધતં, ગુરોઃ શય્યાસનાત્ અનુચ્ચં, તત્ર વર્તિતું સ્થાતું
શીલં યસ્ય સ નીચાવર્તી, ગુરોઃ શય્યાતઃ, ગુરોરાસનાદ્વાનીચે શય્યાસને શેતે તિષ્ઠતિ વા ઇત્યર્થઃ, પુનર્યોઽચપલઃ, ન
ચપલોઽચપલઃ, અચપલત્વં ચતુર્ધાં ભવતિ, ગત્યા અચપલઃ ૧, સ્થિત્યા અચપલઃ ૨, ભાષયા અચપલઃ ૩, ભાવેન

ભાષાંતર
અધ્ય૦ ૧૧

॥૬૨૯॥

उत्तराध्य-
यन सूत्रम्

॥६३०॥

अचपलः ४. गत्या अचपलः शीघ्रचारी न भवति १, स्थित्या अचपलस्तिष्ठन्नपि शरीरहस्तपादादिकं अचालयन् स्थिरस्तिष्ठति २, भाषया अचपलोऽसत्यादिभाषो न स्यात् ३, भावेन अचपलः सूत्रे अर्थे अनानगते असमाप्ते सत्येव अप्रेतनं न गृह्णाति ४, इति अचपलस्यार्थः २. पुनर्यः अमायी, मायास्यास्तीति मायी, शुभमिष्टान्नाहारादौ आचार्या-
दीनामवंचकः ३. पुनर्योऽकुतूहलः, न विद्यते कुतूहलं यस्य स अकुतूहलः, कुतूहलं इन्द्रजालभगलविद्यानाटकादीनां न विलोकक इत्यर्थः. ४ ॥१०॥

हवे पछी पंचदश स्थानोवडे 'सुविनीत' एम कहेवाय छे ते पंचदश स्थान अत्रे कहेवाशे, जे ए पंचदश लक्षणोथी युक्त होय ते विनीत समजवो. प्रथम तो नीचावर्ती [१] अनुद्धत वर्त्तन, अर्थात् गुरुनां शय्या तथा आसन वगेरेथी उंचुं न होय तेवा शय्या आसन उपर स्थिति करवानी देववाळो, तथा जे अचपल (२) चपल न होय; अचपलता गति, स्थिति, भाषा तथा भाव; एवा भेदथी चार प्रकारनी कही छे. गतिथी अचपल पुरुष उतावळो न चाले; स्थितिथी अचपल वेठां वेठां हाथ पग वगेरे न हलावे; भाषाथी अचपल असत्यादि न बोले; भावथी अपचल सूत्र अथवा अर्थ न आवडे अथवा समाप्त न थयेल होय त्यां सुधी आगळ न चलावे; आवी रीते अचपल पदनो अर्थ समजवो; वळी जे अमायी (३) माया रहित=अर्थात् शुभमिष्टान्न आहारादिकमां आचार्यादिकनी वंचना न करनारो; अकुतूहल [४] जेने कुतूहल न होय, अर्थात् जादुखेल, इन्द्रजाल, नाटकादिक, जोवामां उत्कंठा रहित; १०

अप्यं चाहिक्खिखवई । पबंघं च न कुव्वई ॥ मित्तिज्जमाणां भयइ । सुयं लध्धुं न मज्जइ ॥११॥

(च) तथा [अप्यं अहिक्खिखवई] कोइनो तिरस्कार करे नहिं ५, [पबंघं च] कोपना प्रबंधने (न कुव्वई) करे नहिं ६, (मित्तिज्ज-

भाषांतर
अध्य० ११

॥६३०॥

उत्तराध्य-
यनसूत्रम्

॥६३१॥

माणो) मित्रभाव दशवितो ७, तथा [सुअं] शास्त्र ज्ञान (लङ्) मेळववामां [न मज्झ] मद न करे. ८, ११

व्या०—पुनर्योऽल्पं अधिक्षिपति, अल्पशब्दोऽत्र अभावार्थः, कमपि न अधिक्षिपति, कमपि कठिनैर्दचनैर्न निर्न-
र्त्सयतीत्यर्थः ५. च पुनः प्रबंधं न करोति, प्रचुरकालं क्रोधं न रक्षति, दीर्घरोषी न स्यादित्यर्थः ६. मित्रीयमाणं भजते
मित्रत्वकर्तारं सेवते, कोऽर्थः? यः कथित् स्वस्मै विद्यादानाद्युपकारं कुर्यात्तस्मै स्वयमपि प्रत्युपकारं करोति, कृतघ्नो
न स्यादित्यर्थः ७. पुनः श्रुतं लब्ध्वा न माद्यति, मदं न करोति ८. इत्यष्टमस्थानं. ॥११॥

वळी जे अल्प अधिक्षेप करे अहीं अल्प शब्द अभाव अर्थमां छे अर्थात् जे कोइनो अधिक्षेप=तिरस्कार न करे (५) तेमज
प्रबंध पण न करे=एटले लांबा काळ मुथी क्रोध न राखे, अर्थात् दीर्घ रोषी न थाय, (६) अने कोइ तेने मित्र करवा इच्छे तो
तेने भजे=अनुकूल बर्ते, (७) अर्थात् जे कोइ पोताने विद्यादानादि उपकार करे तेनो पोते पण प्रत्युपकार करे पण कृतघ्न न थाय;
अने श्रुत=शास्त्र ज्ञान संपादन करी मद धारण न करे. (८) ११

न य पावपरिक्खेवी । न य मित्तेसु कुप्पई ॥ अप्पिअस्सावि मित्तस्स । रहे कल्लाण भासई ॥१२॥
[य] तथा [पावपरिक्खेवी] पापनो परिक्षेप करनार (न) न होय ९. (य) तथा (मित्तेसु) मित्र उपर (न कुप्पई) कोप करे नहिं १०
तथा [अप्पिअस्सावि] अप्रिय एवा (मित्तस्स) मित्रनुं [रहे] एकांतमां [कल्लाण] कल्याण (भासई) बोले ॥१२॥

व्या०—च पुनः पापपरिक्षेपी न भवति, पापेन परिक्षिपति तिरस्कर्तृतीत्येवंशीलः पापपरिक्षेपी, समितिगुप्त्या-
दिषु स्वयं स्वलनं कृत्वा आचार्यादिभिः शिष्यमाणः सन्न आचार्यादीनामेव भर्माद्याटको न भवति ९. न च

भाषांतर
अध्य० ११

॥६३१॥

उत्तराध्य-
यन सूत्रम्

॥६३२॥

मित्रेभ्यः कुप्यति, अपराधे सत्यपि मित्रोपरि क्रोधं न करोति १०. पुनर्यो मित्रस्य, मम मित्रमित्यंगीकृतस्य तस्य अप्रियस्य च, अपराधे सत्यपि पूर्वकृतं सुकृतमनुस्मरन् रहसि अपि कल्याणमेव भाषते, न च तस्य दूषणं वदतीत्यर्थः.

वळी ते पापपरिक्षेपी न थाय; पापथी कोइनो तिरस्कार करवानो हेवा न राखे; अर्थात्-समितिगुप्ति आदिकमां पोते कंड स्व-लन करे ते टाणे आचार्य शिखामण आपे तेथी उश्केराइ आचार्यादिकना मर्मनुं लोकमां प्रकटन करनार न वने, ९ वळी जे मित्रो उपर न कोपे;=मित्रथी कंड अपराध थइ गयो होय तथापि तेना उपर कोप न करे १०, तेमज जेणे 'आ मारो मित्र' तेणे पूर्वे करेल सुकृतने याद करी एकांतमां=परपूठे पण तेनुं कल्याण=साखंज बोले; तेनुं दूषण नज भांखे ११, १२

कलहडमरवज्जए । बुद्धे य अभिजाइगे ॥ हिरिमं पडिसंलीणे । सुविणीएत्ति बुच्चई ॥ १३ ॥

[कलहडमरवज्जए] कलह रहित होय [बुद्धे] बुद्धिमान (अभिजाइगे) कुलीनताने पामेलो [हिरिमं] लज्जायुक्त तथा (पडिसं-लीणे) प्रतिसंलीन [सुविणीए त्ति] सुविनीत [बुच्चई] कहेवाय छे.

व्या०—पुनर्यः कलहडमरं वर्जयति, तत्र कलहं वाक्ययुद्धं त्यजति, डमरं चपेटासुष्टिलत्तादिभिर्युद्धं, तयोरुभ-योर्वर्जको यो भवति १२. पुनर्बुद्धिमान् बुद्धोऽवसरज्ञो भवति, पुनर्योऽभिजातिगो भवति, अभिजातिं कुलीनतां गच्छति प्राप्नोतीति अभिजातिगः, गुरुकुलवाससेवक इत्यर्थः १३. पुनर्यो हीमान्, ही विद्यते यस्य स हीमान्, कलुषाध्यवसाये अकार्यकरणे त्रपायुक्त इत्यर्थः १४. प्रतिसंलीनः, गुरुसकाशेऽन्यत्र वा यतस्तनो न चेष्टते, चेष्टां न करोति स प्रतिसंलीन उच्यते १५. य एतादृशो भवति स विनीत उच्यते. अथ पूर्वोक्तपंचदशस्थानानां सुविनीत-

भाषांतर
अध्य० ११

॥६३२॥

उत्तराध्य-
यनसूत्रम्

॥६३३॥

त्वकारणानां नामान्याह—गुरोरासनाद् द्रव्यभावतो नीचासनोपसेवनं १, अचपलत्वं २, अमायित्वं ३, अकुतूह-
लत्वं ४, कस्यापि अनिर्भर्त्सनं ५, अदीर्घरोषत्वं ६, मित्रस्योपकारकरणं ७, विद्यामदस्य अकरणं ८, आचार्यादीनां
मर्मस्यानुद्घाटनं ९, मित्राय क्रोधस्य अनुत्पादनं १०, अपराधे सत्यपि मित्रस्य अमित्रस्य वा परपृष्टे दूषणस्य अभा-
षणं ११, कलहडमरवर्जनं १२, गुरुकुलवाससेवनं १३, लज्जावत्त्वं १४, प्रतिसंलीनत्वं १५, एतानि पंचदश स्थानानि
सुविनीतस्य ज्ञेयानि. ॥१३॥ अथ सुविनीतः कीदृक् स्यादित्याह—

कलह तथा डमर वर्जितो होय, अर्थात् कलह एटले वाक्य युद्ध तथा डमर एटले थपाट मुट्टी लात वगेरेनुं शरीर युद्ध, ए वेयनो
जे वर्जक=त्यागी होय १३, बळी बुद्ध=बुद्धिमान=अवसरनो जाण होय तथा अभिजातिग=कुलीनता संपन्न, अर्थात् गुरुकुलवासने
सेवनारो होय १३, तेमज ह्रीमान=खराब निश्चय करवामां तथा न करवानुं करवामां शरमाय तेवो होय १४, अने प्रतिसंलीन=
गुरुनी पांसे अथवा अन्यत्र ज्यां त्यां चेष्टा न करनार १५, आ पंदर लक्षण संपन्न जे पुरुष होय ते विनीत एम कहेवाय छे. १३,
पूर्वोक्त पंचदश स्थान सुविनीतपणानां कारण कक्षां तेनां भाम गणावे छे. गुरुना आसन करतां द्रव्ययी तथा भावयी नीचा आसननुं
सेवन, १ अचपलत्व २, अमायित्व ३, अकुतूहलत्व ४, कोइनुं पण निर्भर्त्सन न करवुं ५, अदीर्घ रोषता ६, मित्रनो उपकार
करवो ७, विद्यामद न करवो ८, आचार्यादिकना मर्मोने उघाडा न करवा ९, मित्र प्रत्ये क्रोध उत्पन्न न करवो १०, अपराध छतां
पण मित्रना के अन्यना परपूठे दोष न बोलवा ११, कलहडमर वर्जन १२, गुरुकुलवास सेववो १३, लज्जवाळा थवुं १४, प्रतिसं-
लीनता १५; आ पंदर स्थान सुविनीतनां जाणवां. १३ हवे सुविनीत केवो होय? ते कहे छे—

भाषांतर
अध्य० ११

॥६३३॥

उत्तराध्य
यन सूत्रम्

॥६३४॥

वसे गुरुकुले निचं । जोगयं उवहाणवं ॥ प्रियंकरे प्रियंवाई । से सिक्खं लब्धुमरिहई ॥ १४ ॥
[णिच्च] निरंतर (गुरुकुले) गुरुकुलने विषे [वसे] रहेनारो तथा [जोगयं] धर्मेना व्यापारवाळो तथा [उवहाणवं] तप करनार
(प्रियंकरे) प्रियकर [प्रियंवाई] प्रियवादी (से) ते शिष्य (सिक्खं) शिक्षा=शास्त्र [लब्धुं] मेळववाने (अरिहई) लायक थाय छे. १४

व्या०—स मुनिः शिक्षां लब्धुमर्हति, शिक्षायै योग्यो भवति. स इति कः? यो गुरुकुले नित्यं वसेत्, गुरोः
पूज्यस्य विद्यादीक्षादायकस्य वा, कुले गच्छे संघाटके वा नित्यं यावज्जीवं तिष्ठेत्, पुनर्यो मुनिर्योगवान्, योगो धर्म-
व्यापारः, स विद्यते यस्य स योगवान्, अथवा योगोऽष्टांगलक्षणस्तद्भानित्यर्थः. पुनर्यः साधुरूपधानवान्, उपधानमं-
गोपांगादीनां सिद्धांतानां पठनाराधनार्थमाचाम्लोपवासनिर्विकृत्यादिलक्षणं तपोविशेषः, स विद्यते यस्य स उपधा-
नवान्, सिद्धांताराधनतपोयुक्त इत्यर्थः. पुनर्यः साधुः प्रियंकरः, आचार्यादीनां हितकारकः, पुनर्यः प्रियवादी, प्रियो
वादोऽस्यास्तीति प्रियवादी प्रियभाषो, एतैर्लक्षणैर्युक्तो मुनिः शिक्षां प्राप्तुं योग्यो भवति. ॥१४॥ अथ बहुश्रुतप्रतिप-
त्तिरूपमाचारं स्तवद्वारेणाह—जहा—

ते मुनि शिक्षा मेळववाने योग्य थाय छे, ते कोण? जे नित्ये गुरुकुलमां वास करे, अर्थात् दीक्षादायक अथवा विद्याध्यापक
गुरुना कुळ=गच्छ अथवा संघाडामांज जीवित पर्यंत स्थिति करी रहेतो होय तथा जे साधु धर्मव्यापाररूप योगमां दृढ होय, अथवा
अष्टांग लक्षण योगमां निरत होय, वळी जे उपधान=अंगोपांगादि सिद्धांतोना पठन तथा आराधनार्थ आ चाम्ल उपवास निर्विकृ-
त्यादि तपो विशेष युक्त, अर्थात्—सिद्धांताराधन तप. संपन्न होय वळी जे आचार्यादिकने प्रिय लागे तेवुंज भाषण करे तेवो;

भाषांतर
अध्य० ११

॥६३४॥

उत्तराध्य-
यनसूत्रम्

॥६३५॥

आटलां लक्षणो वडे युक्त मुनि शिक्षा पामवा योग्य थाय छे. १४

हवे बहुश्रुतनी प्रतिपत्ति=खात्री करावे एवो आचार स्तुतिरूपे कहे छे—

संखंमि पयं निहितं । दुहाओवि विरायई ॥ एवं बहुस्सुए भिखू । धम्मो किन्ती तहा सुयं ॥१५॥

[जहा] जेम [संखम्मि] संखमां [निहितं] नाखेलुं [पयं] दुध (दुहाओ वि) बन्ने प्रकारे शोभे छे (एव) तेम (बहुस्सुए) बहुश्रुतवाळा (भिखू) मुनिने विषे [धम्मो] धर्म (किन्ती) कीर्ति [तहा] तथा (सुयं) शास्त्र शोभे छे. ॥१५॥

व्या०—यथा शंखे निहितं पयो दुग्धं द्विधापि विराजते, उभयप्रकारेण शोभते, पयो धवलं, अथ च पुनः शंखेऽपि धवलेऽत्यंतधवलत्वेन वर्णो विराजते, एवममुना प्रकारेण शंखमध्यदुग्धदृष्टान्तेन बहुश्रुते भिक्षौ धर्मो यति-धर्मस्तथा कीर्तिः श्रुतं च, एतत्पदार्थत्रयं स्वत एव भासते, बहु प्रचुरं श्रुतं श्रुतज्ञानं यस्य स बहुश्रुतः, तथा एवं गुरु-कुलवासिनि साधौ बहुश्रुते आश्रयविशेषादत्यंतं शोभते. बहुश्रुते स्थितो धर्मः कीर्तिर्यशश्च मालिन्यं न प्राप्नोति. अत्र कीर्तिर्गुणश्लाघा, यशः सर्वत्र प्रसिद्धत्वं, इत्यनयोः कीर्तिर्यशसोर्लक्षणं ज्ञेयः. ॥ १५ ॥

जेम शंखने विषये भरेलुं दूध द्विधा=उभय प्रकारे शोभे छे, अर्थात् दूध धोळुं तेम शंख पण धोळो होवाथी बन्ने शुभ्रताथी शोभे छे तेज प्रकारे=शंखमां भरेला दुग्धना दृष्टान्त प्रमाणे=बहुश्रुत भिक्षुमां धर्म=यति धर्म, कीर्ति, तथा श्रुत; ए त्रणे पदार्थ स्व-तःज शोभी नीकळे छे. बहु=पुष्कळ जेनुं श्रुतज्ञान होय ते बहुश्रुत कहेवाय; एवा गुरुकुलवासी तथा बहुश्रुत साधुनो आश्रय विशेष पामी धर्म कीर्ति तथा श्रुत मालिन्य नथी पामतुं, अहीं कीर्ति एटले गुणनी प्रशंसा तथा यशः एटले प्रसिद्धि समजवी आम कीर्ति

भाषांतर
अध्य० ११

॥६३५॥

उत्तराध्य-
यन सूत्रम्

॥६३६॥

तथा यशः ए बेयनां पृथक् लक्षणो जाणी लेवां. १५

जहा से कंबोयाणं । आइण्णो कंथये सिया ॥ आसे जवेण पवरे । एवं हवइ बहुस्सुए ॥ १६ ॥

(जहा) जेम [कंबोआणं] कंबोज देशमां जन्मेला घोडाओ मध्ये [आइणो] आकीर्ण अने (कंथए) कंथक [से] ते [आसे] अश्व [जवेण] वेगवडे (पवरे) श्रेष्ठ [सिया] होय छे. [एवं] एज प्रमाणे [बहुस्सुए] बहुश्रुत पण [भवइ] होय छे. १६

व्या०—बहुश्रुतः साधुरेवं भवति एवं विराजते. एवमिति कथं? यथा कंबोजानां कंबोजदेशोद्भवानामश्वानां मध्ये य आकीर्णः शीलादिगुणैर्व्याप्तो विशुद्धमातृपितृयोनिजत्वेन सम्यगाचारः, स्वामिभक्तादिशालिहोत्रशास्त्रोक्तगुणप्रयुक्तः. कीदृश आकीर्णः? कंथकः, लघुपाषाणभृतकुतपनिपतनसंजातशब्दान्न त्रस्यति, अथवा शस्त्रादीनां प्रहारादपि निर्भीकः कंथक उच्यते, पुनः कीदृशः सः? जवेन वेगेन सम्यग्गत्या प्रवरः प्रकर्षेण वरः श्रेष्ठः यथा हि सर्वेषु कंबोजदेशोद्भवेषु अश्वेषु आकीर्णः कंथकोऽश्वो गमनेन अत्यंत प्रधानो भवेत्, राजादीनां बल्लभो भवेत्, तथा बहुश्रुतोऽपि सर्वेषां ज्ञानक्रियावतां मुनीनां मध्ये परवादीनां वादैरत्रस्तः सम्यगाचारविहारेण विराजमानः स्यात्, सर्वेषां बल्लभोऽभवेदित्यर्थः. ॥ १६ ॥

बहुश्रुत साधु एवो थाय छे; एवो ते केवो? जेम कंबोज देशमां उत्पन्न थता अश्वोना मध्यमां आकीर्ण=शीलादिगुण युक्त अने विशुद्ध मातापिताथी जन्मेल होवाथी सारा आचारवाळो तेमज शालिहोत्र नामक अश्वशास्त्रमां वर्णवेलो स्वामिभक्ति आदिक गुणो-वडे युक्त=कंथक, नाना पांचीका भरेली कोथळीथो आगळ फेकवामां आवे तेना अवाजथी जराय भडके के चमके नहिं; अथवा

भाषांतर
अध्य० ११

॥६३६॥

उत्तराध्य-
यनसूत्रम्

॥६३७॥

शस्त्रादिकना प्रहार यथा होय तेवा संग्राममां पण निर्भय रही आगळ अवे ते कंथक कहेवाय छे; ए अश्व पुनः केवो? जव= वेगयुक्त सम्यक्गतिमां प्रवर=श्रेष्ठ; जेम कंबोजदेशमां उत्पन्न यथा सर्व अश्वोमां आकीर्ण कंथक अश्व चालवामां अत्यंत प्रधान होइ राजा आदिकनो बल्लभ=प्रिय थाय छे तेम बहुश्रुत पण ज्ञानक्रियावाळा सर्वे मुनिओना मध्यमां परवादीना वादथी जरा पण त्रास न पामतां सम्यक् आचार विहारादिकथी वर्त्ततो सर्वेनो बल्लभ थाय छे. १६

जहाइणसमारूढे । सूरै दढपरक्रमे ॥ उभओ नंदिघोसेणं । एवं हवंइ बहुस्सुए ॥ १७ ॥

[जहा] जेम [आइण समारूढे] आकीर्ण अश्व पर आरूढ थयेलो [दढ परक्रमे] दढ पराक्रमवालो (सूरै) योद्धो [उभओ] बन्ने बाजु [नंदिघोसेण] वाजिन्न नादथी शोभे छे [एवं] एज (बहुस्सुए) बहुश्रुत पण शोभता [भवति] होय छे. १७

व्या०—पुनर्यथा शूर आइन्नसमारूढः, आकीर्णो जातिविशुद्धघोटकस्तत्र समारूढ आकीर्णसमारूढः, दढपराक्रमः स्थिरपराक्रमः स्थिरोत्साहः, केनाप्यन्यसुभटेन न अभिभूयते इत्यध्याहारः, न च तंप्रत्याश्रितोऽपि भृत्यादिवर्गः केनाप्यभिभूयते. कथंभूतः स शूरः? उभयतो वामदक्षिणतः, अथवा पृष्ठतोऽग्रतो वा नांदीघोषेणोपलक्षितः, नांदी द्वादशतूर्याणि, तेषां द्वादशतूर्याणां घोषो नांदीघोषस्तेनोपलक्षितः. अथवा त्वं चिरं जीया इत्यादिबंदिजनोच्चारिता-शीर्वचनं, तस्य घोषः शब्दस्तेनोपलक्षितः. यथैतादृशः शूरः सर्वत्र विजयी स्यात्, एवं बहुश्रुतोऽपि साधुर्जिनप्रवचनाश्वारूढः, दढपराक्रमो दृढ्यत्परवादिदर्शनादत्रस्तः, परवादिजये समर्थः, उभयतो दिनरजन्योः स्वाध्यायरूपेण नांदी-घोषेणोपलक्षितः, अथवा उभयतः पार्श्वद्वयः शिष्याध्ययनरूपेण नांदीघोषेणोपलक्षितः, अथवा प्रवचनोद्दीपकत्वेन

भावांतर
अध्य० ११

॥६३७॥

उत्तराध्य-
यन सूत्रम्

॥६३८॥

स्वतीर्थैश्चिरं जीवत्वसावित्याद्याशीर्वचनरूपेण नांदीघोषेणोपलक्षितः, परतीर्थैः पराभवितुमशक्यो भवेत्, तदा-
श्रितोऽपि संघः केनापि पराभवितुं न शक्यते. ॥१७॥

पुनरपि जेम कोइ शूर, आकीर्ण=जातीला घोडा उपर चढेलो दृढ पराक्रम=कोइ अन्य सुभट जेनो पराभव न करी शके तेवो= स्थिर उत्साहवाळो होय के जेना आश्रित नोकर वगेरेनो पण अभिनीव करवा कोइ हिम्मत न करी शके तेवो=ए शूरवीर डावे तथा जमणे बेय पडखे अथवा आगळ पालळ नांदीघोष=बार प्रकारनां वादित्रना नाद, अथवा 'तमे घणुं जीवो' इत्यादि वंदिजनोनां आशीर्वचनो, शांभळतो विजयी थाय, एम बहुश्रुत साधु पण जिन प्रवचनरूप घोडे चढी दृढ पराक्रम एटले गर्विष्ठ वादीनां वचनोथी जरापण नहिं डरतां परवादीने जीतवा समर्थ बेयकोर=रात्र दिवसमां स्वाध्यायरूप नांदीघोष युक्त, अथवा पोताना बेय पडखे शिष्याध्ययनरूप नांदीघोषणवाळो, अथवा प्रवचनने उद्दीपक थता 'घणुं जीवो आ' एवा पोताना साथीओए उच्चारतां आशीर्वचनोरूपी नांदीघोषथी उपलक्षित होइ परतीर्थकोनो पराभव पमाडतो नथी एटलुंज नहिं किंतु एवा बहुश्रुतनो आश्रित संघ पण कोइनाथी पराभव पमाडी शकातो नथी. १७

जैहा करेणुपरिकिन्ने । कुंजरे सट्टिहायणे ॥ बलवन्ते अप्पडिहए । एवं हँवइ बहुस्सुए ॥ १८ ॥
(जहा) जेम [करेणुपरिकिण्णे] हाथणीओ वडे परिवारेलो [सट्टीहायणे] साठ वर्षानी उमरनो (कुंजरे) हाथी [बलवन्ते] बलवान होय छे [एव] एज प्रमाणे (बहुस्सुए) बहुश्रुत मुनि पण [भवति] होय छे १८

व्या०—यथा षट्तिहायनः षट्तिवाषकः कुंजरो बलवानप्रतिहतः स्यात्, प्रतिद्वंद्विगजैः प्रतिहंतुं शक्यो न स्यात्,

भाषांतर
अध्य० ११

॥६३८॥

उत्तराध्य-
यनसूत्रम्

॥६३९॥

तथा बहुश्रुतोऽपि. षष्टिवर्षाणि यावद्गजो वर्धमानबलः स्यात्, कथंभूतो गजः? करेणुभिर्हस्तिनीभिः परिकीर्णः परिवृतः, षष्टिहायनतया कुंजरः स्थिरमतिश्च स्यात्. एवं बहुश्रु तोऽपि उत्पातिक्यादिचतसृभिर्बुद्धिभिर्विद्याभिर्वा सहितो वर्धमानशास्त्रार्थबलः केनापि प्रतिवादिना जेतुं न शक्यते. ॥१८॥

यथा=जेम साठ वर्षनो कुंजर बलवान् तथा अप्रतिहत=प्रतिद्वंद्वी=सामे थवा आवनार गजोए हठावी न शकाय तेवो होय छे एम बहुश्रुत पण होय छे. साठ वर्ष सुधी हाथीनुं बळ वधतुं जतुं होय छे; हाथी साठ वर्ष जुवान गणाय छे, एवो गज हाथीणीयोथी वेरायलो साठ वर्षनो स्थिर बळ होय छे तेम बहुश्रुत पण उत्पातिकी आदिक चार प्रकारनी बुद्धि वडे अथवा विद्या वडे संपन्न होइ शास्त्रार्थनुं बळ प्रतिदिन वधतुं जतुं होवाथी कोइपण प्रतिवादीए वादमां जीती शकतो नथी. १८

जहा मे तिकखसिगे । जायखंधे विरायई ॥ वर्महे जूहाहिबई । एवं हवइ बहुस्सुए ॥ १९ ॥

[जहा] जेम (से) ते [तिकखसिगे] तीक्ष्ण शींगडावालो तथा (जायखंधे) जेने खांध उत्पन्न थइ छे. तेवो (जूहाहिबई) यूथाधिपति (वसहे) वृषभ (विरायई) शोभे छे [एवं] एज प्रमाणे [बहुस्सुए भवइ] बहुश्रुत पण होय छे. १९

व्या०—यथा स इति वक्ष्यमाणो वृषभो यूथस्य गोवर्गस्य अधिपो विराजते, एवं बहुश्रुतोऽपि विशेषेण राजते. कथंभूतो वृषभः? तीक्ष्णशृंगः, पुनः कथंभूतः? जातस्कंध उत्पन्नधूर्धरणभागः, एतादृशो बलीवर्द इव बहुश्रुतोऽपि शोभते. कथंभूतो बहुश्रुतः? परपक्षभेदकत्वेन तीक्ष्ण स्वमतपरमतज्ञानरूपे शास्त्रे एव शृंगे यस्य स तीक्ष्णशृंगः, पुनः कथंभूतो बहुश्रुतः? जात उत्पन्नो गणस्य कार्यरूपधुरंप्रति धौरेयिकत्वेन प्रष्टः स्कंधो यस्य स जातस्कंधः. पुनः कीदृशो

भाषांतर
अध्य० ११

॥६३९॥

उत्तराध्य-
यन सूत्रम्

॥६४०॥

बहुश्रुतः? यूथाधिपतिः, यूथस्य चतुर्विधसंघस्य अधिपतिर्यूथाधिपतिः. एवं बहुश्रुतोऽपि यूथाधिपवृषभवत् आचार्या-
दिपदवीं प्राप्तः सन् विराजते. ॥१९॥

यथा=जेम-जेतुं वर्णन हमणांज आपशे एवो-वृषभ=बलद, यूथ=बलदना टाळांनो अधिपति थइने विराजे छे-शोभे छे; एज प्रमाणे बहुश्रुत पण विशेषताथी शोभे छे. वृषभ केवो? तीक्ष्ण शृंग=तीखां अणीदार शींगडांवाळो बळी जातस्कंध=धोंसरी धारण करवानो भाग जेने उत्पन्न थयो छे तेवो, आवा बलदना जेवो बहुश्रुत पण शोभे छे, बहुश्रुत केवो? परपक्ष भेदवा माटे स्वमत ज्ञान तथा परमतज्ञान रूप बे तीक्ष्ण जेने छे एवो बळी ते बहुश्रुत केवो? जातस्कंध एटले जेने गणना कार्यरूपी धोंसरी उठाववा अग्रणी पणां रूप स्कंध जेने उत्पन्न थयेल छे एवो तथा यूथ=चतुर्विध संगनो अधिपति थयेलो; आवा बहुश्रुत पण यूथाधिपति वृषभनो पेठे आचार्य आदिक पदवी पामीने शोभे छे. १९

जहा से तिकख दाढे । उदंगे दुप्पहसए ॥ सीहे मिथान पँवरे । एवं हवइ बँहुस्सुए ॥ २० ॥

[जहा] जेम [से] ते [तिकख दाढे] तीक्ष्ण दाढवाळो [उदंगे] उत्कट तथा (दुप्पहंसए) पराभव न पमाडी शकाय तेवा [मिआण] मृगो मध्ये [परवरे] प्रवर एवो [सीहे] सिंह शोभे छे, (एवं) एज प्रमाणे [बहुस्सुभवइए] बहुश्रुत पण शोभे छे. २०

व्या०—यथा सिंहो मृगाणामरण्यजीवानां मध्ये प्रवरः प्रधानः स्यात्. एवं बहुश्रुतोऽपि सिंह इव अन्यतीर्थी-
यमृगाणां मध्ये प्रकर्षेण श्रेष्ठः स्यात्, कथंभूतः सिंहः? तीक्ष्णदंष्ट्रः, पुनः कीदृशः सिंहः? उदग्र उत्कटकः, पुनः कथं-
भूतः? दुःप्रहंसको दुरभिभवः, अन्यैर्जीवैर्दुर्घृण्यो दुःसह इत्यर्थः. बहुश्रुतोऽपि सिंह इव, कथंभूतो बहुश्रुतः? तीक्ष्णदंष्ट्रः,

भाषांतर
अध्य० ११

॥६४०॥

उत्तराध्य-
यनसुत्रम्

॥६४१॥

तीक्ष्णाः सप्तनयविद्यारूपा दंष्ट्रा यस्य स तीक्ष्णदंष्ट्रः, अत एव उत्कटो दुर्जयः पुनः कथंभूतो बहुश्रुतः? दुःप्रहंसकः, अन्यतीर्थैर्दुर्धृष्यः, कलितुमशक्य इत्यर्थः. ॥२०॥

यथा=जेम सिंह, मृग=अरण्य जीवी प्राणीयोना मध्यमां प्रवर=प्रधान छे एम बहुश्रुत पण सिंहनी पेठे अन्यतीर्थीय मृगोना मध्यमां प्रकृष्ट=श्रेष्ठ छे, सिंह केरो? तीक्ष्णदंष्ट्र=तीखी दाढोवाळो तथा उदग्र=उत्कृष्ट अने दुष्प्रहंसक=अन्यप्राणियोथी पराभव न पमाडाय तेवो होय छे तद्वत् बहुश्रुत पण तीक्ष्ण=उग्र छे सप्तनय विद्यारूपी दाढो जेनी तथा उदग्र=दुर्जय अने अन्यतीर्थीओ वडे हठावाय नहिं एवो होय छे. २०

जहा से वासुदेवे । संखचक्रगदाधरे ॥ अप्पंडिहयबले जोहे । एवं हंवइ बहुस्सुए ॥ २१ ॥
(जहा) जेम (संखचक्रगदाधरे) शंख, चक्र अने गदाने धारण करनारा (अप्पंडिहयबले) अप्रतिहत बलवाळा [से] ते (वासुदेवे) वासुदेव [जोहे] महा योद्धा छे (एवं) एज प्रमाणे [बहुस्सुए भवइ]नो अर्थ २० गाथा प्रमाणे समजवी,

व्या०—यथा स प्रसिद्धो वासुदेवोऽप्रतिहतबलः स्यात्, अप्रतिहतं केनाप्यनिवारितं बलं यस्य सोऽप्रतिहतबलः, एवं बहुश्रुतोऽपि केनापि परमतिना अनिवारितबलः स्यात्. कीदृशो वासुदेवः? शंखचक्रगदाधरः, वासुदेवस्य हि रत्नसप्तकं स्यात्, यतः—चक्रं धणुहं खगो । मणी गया होइ तह य वणमाला ॥ संखो सत्त इमाइं । रयणाइं वासुदेवस्स ॥१॥ अत्र त्रयाणामेव ग्रहणं बहुश्रुतेन साम्यार्थं, सप्तानां मध्ये त्रयाणामेव प्राधान्यमप्यस्ति. पुनः कीदृशो वासुदेवः? योधः, युध्यति शत्रून्प्रति संहरतीति योधः, यदुक्तं—युद्धे सूर वासुदेवा । खमासूरा अरिहंता ॥ तपसूरा

भाषांतर
अध्य० ११

॥६४१॥

ઉત્તરાધ્ય-
યન સૂત્રમ્

॥૬૪૨॥

અગારા । મોગસૂરા ચક્રવટી ય ॥ ૧ ॥ વાસુદેવો હિ સ્વશરીરેણ યુદ્ધં કૃત્વા શત્રૂન્ જયતીત્યર્થઃ. એવં બહુશ્રુતોઽપિ વાસુદેવવત્. કીટશો બહુશ્રુતઃ? શંખચક્રગદાતુલ્યાનિ રત્નત્રયાણિ જ્ઞાનદર્શનચારિત્રરૂપાણિ ધરતીતિ શંખચક્રગદા-ધરઃ. પુનઃ કીટશો બહુશ્રુતઃ? યોધોત્તરંગશત્રુઘાતકઃ. અત્ર બહુશ્રુતસ્ય વાસુદેવોપમાનં ॥ ૨૧ ॥

જેમ તે પ્રસિદ્ધ વાસુદેવ અપ્રતિહત બઢ છે; અર્થાત્ કોઈનાથી નિવારાય નહિં એવું જેનું બઢ છે, એમ બહુશ્રુત પણ કોઈ પરમત વાઢાથી હઠાવાય નહિં એવા શાસ્ત્રવઢવાઢા હોય છે, વાસુદેવ શંખ, ચક્ર તથા ગદા ધારણ કરે છે, વાસુદેવને સાત રત્ન છે—જેવાં કે—ચક્ર, ધનુષ, સ્વડ્ડ, મણિ, ગદા તથા વનમાલા અને શંખ; આ વાસુદેવનાં સાત રત્નો છે. તેમાંના ત્રણનુંજ અત્રે ગ્રહણ કરેલું છે કારણ કે સાતેમાં ત્રણનું પ્રાધાન્ય હોવાથી બહુશ્રુતની સમાનતા દર્શાવવામાં એ ત્રણનોજ અત્રે ઉપયોગ છે. વાસુદેવ કેવા? યોધઃ= યુદ્ધ કરનારા, શત્રુના સંહાર કરનાર; કહું છે કે—યુદ્ધમાં શૂર વાસુદેવ, ક્ષમામાં શૂર અરિહંત, તપઃ શૂર અનગાર=મિશ્રુ, અને મોગમાં શૂર ચક્રવર્તી; ૧ વાસુદેવ જેમ સ્વશરીરે શંખ ચક્ર ગદાધારી યુદ્ધ કરી શત્રુને જીતે છે, તેમ બહુશ્રુત પણ શંખ ચક્ર ગદા સમાન જ્ઞાનદર્શનચારિત્રરૂપ રત્નત્રય ધારણ કરી અંતરંગશત્રુ ક્રોધાદિકનો ઘાત કરે છે. આમાં બહુશ્રુતને વાસુદેવનું ઉપમાન આપેલ છે. ૨૧

જેહા સે ચાઉરંતે । ચક્રવટી મહેટ્ટિય ॥ ચઉદસરયણાહિવઈ । એવં હવઈ બહુસ્સુય ॥ ૨૨ ॥

[જહા] જેમ (સે) તે (ચાઉરંતે) ચાર પ્રકારના શત્રુનો નાશ કરનાર [ચક્રવટી] ચક્રવર્તી (મહેટ્ટિય) મોટી સમૃદ્ધિવાઢો અને (ચઉ-દસરયણાહિવઈ) ચૌદ રત્ન અધિપતિ હોય છે. [એવં] એજ પ્રમાણે [બહુસ્સુય] ભવઈ ॥ ૨૨

વ્યા૦—યથા સ ઇતિ પ્રસિદ્ધચક્રવર્તી વિરાજતે ઇત્યધ્યાહારઃ, તથા બહુશ્રુતોઽપિ વિરાજતે. કીટશચક્રવર્તી?

ભાષાંતર
અધ્ય૦ ૧૧

॥૬૪૨॥

उत्तराध्य-
यनसूत्रम्

॥६४३॥

चातुरंतः, चतुर्भिर्हयगजरथपदातिभिः सेनांगैरंतोऽरीणां विनाशो यस्य स चातुरंतः, चातुरंत एव चातुरंतः, आसमुद्रं
आहिमाचलं विविधविद्याधरवृंदगीतकीर्तिया एकच्छत्रषट्खंडराज्यपालकश्चातुरंतः. पुनः कीदृशश्चक्रवर्ती? महर्द्विकः,
महती ऋद्धिर्यस्य स महर्द्विकः, चतुःषष्टिसहस्रांतःपुरनारीणां शय्यासु वैक्रियशक्तिं विधाय रममाणः, वैक्रियादिक-
द्विसहित इत्यर्थः, दिव्यानुकारिलक्ष्मीयुक्तो वा. पुनः कीदृशश्चक्रवर्ती? चतुर्दशरत्नाधिपति, चतुर्दशरत्नान्यमूनि-
सेनापति १, गृहपति २, पुरोहित ३, गज ४, हय ५, सूत्रधार ६, स्त्री ७, चक्र ८, छत्र ९, चर्म १०, मणि ११,
काकीनी १२, खड्ग १३, दंड १४. एतेषां रत्नानां स्वामी. एवं बहुश्रुतोऽपि. कीदृशो बहुश्रुतः? चतुर्भिर्दानशीलत-
पोभावलक्षणैर्धर्मैरंतश्चतसृणां गतीनां यस्य स चातुरंत एव चातुरंतः. चतुर्दशरत्नाधिपतिश्चतुर्दशपूर्वरूपाणि रत्नानि,
तेषामधिप इत्यर्थः. पुनः कीदृशो बहुश्रुतः? महर्द्विकः, महत्य ऋद्धय आमर्षौषधिवप्रौषधिखेलौषध्यादयो यस्य स
महर्द्विको लब्धिऋद्धिसहित इत्यर्थः. अथवा महती ऋद्धिर्ज्ञानसंपत्तिर्यस्य स महर्द्विकः. ॥ २२ ॥

जेवो ते=प्रसिद्ध=चक्रवर्ती, शोभे छे (एटलो अध्याहार छे,) तेवो आ बहुश्रुत पण शाभे छे. चक्रवर्ती केवो? चातुरंत एटले
घोडा, हाथी, रथ, पाळा; ए सेनाना चार अंगो वडे शत्रुनो अंत=विनाश करनार, अथवा समुद्र पर्यंत तथा हिमाचल सूधी विविध
विद्याधरो जेनी कीर्त्ति गाता होय तेवो एक छत्रे छ खंड पृथ्वीनुं राज्य पालन करनार चातुरंत कहेवाय; वळी ते चक्रवर्ती महोटी
ऋद्धिवाळो=चोसठ हजार अंत.पुरनारीओनी शय्यामां वैक्रियशक्ति धारीने रमता होय तेवो, वैक्रियादिकद्विसहित, अथवा दिव्यनुं
अनुकरण करे तेवी लक्ष्मीथी युक्त, अने चतुर्दश रत्नो, जेवा के-सेनापति १, गृहपति २, पुरोहित ३, गज, ४, हय ५, सूत्र-

भाषांतर
अध्य० ११

॥६४३॥

उत्तराध्य-
यनसूत्रम्
॥६४४॥

धार ६, स्त्री ७, चक्र ८, छत्र ९, चर्म १०, मणि ११, काकिनी १२, खड्ग १३, दंड १४, ए रत्नो नो अधिपति=स्वामि एम
बहुश्रुत पण दान, शील, तप तथा भाव; आ चार धर्म बडे अंत=चार गति जेने लाभे ते चातुरंत, बळी चतुर्दश पूर्वरूपी चउद
रत्नो अधिपति, तेमज महोटी ऋद्धिओ, आमर्षौपधि आदिक जेने प्राप्त छे, अर्थात् लब्धि ऋद्धि युक्त; अथवा महोटी ऋद्धि=
ज्ञानसंपत्ति जेने प्राप्त थयेली छे तेवो बहुश्रुत होय छे. २२

जहा से सहस्रसकखे । वज्रपाणी पुरंदरे ॥ सके देवाहिबई । एवं हवइ बहुसुए ॥ २३ ॥

(जहा) जेम [से] ते [सके] शक्र इंद्र [सहस्रसकखे] सहस्राक्ष कहेवाय छे तथा [पुरंदरे] पुरंदर कहेवय छे तथा [देवाहिबई]
देवनो अधिपति छे [एवं] एज प्रमाणे (बहुसुए) बहुश्रुत पण होय छे. २३

व्या०—यथा स इति प्रसिद्धः शक्र इन्द्रो विराजते, तथा बहुश्रुतोऽपि विराजते. कीदृशः शक्रः? सहस्राक्षः
सहस्रमक्षीणि यस्य स सहस्राक्षः सहस्रनेत्रः. पुनः कीदृशः? वज्रपाणिर्वज्रशस्त्रहस्तः. पुनः कीदृशः पुरंदरः, पुराणि
दैत्यनगराणि दारयति विध्वंसयतीति पुरंदरः, दैत्यनगरविध्वंसकः. पुनः कीदृशः? देवाधिपतिः, देवेषु अधिपतिर्देवा-
धिपतिः, देवेषु अधिकक्रांतिधारी. अथ कीदृशो बहुश्रुतशक्रः? सहस्रमक्षीणि श्रुतज्ञानानि यस्य स सहस्राक्षः, सह-
स्रसंख्यैर्नेत्रैरिव श्रुतज्ञानभेदैः पश्यतीत्यर्थः. पुनः कीदृशो बहुश्रुतशक्रः? वज्रपाणिः, वज्रं वज्राकारं पाणौ यस्य स
वज्रपाणिः, विद्यावतः पूज्यस्य हस्तमध्ये वज्रलक्षणस्य संभवात्. पुनः कथंभूतो बहुश्रुतशक्रः? देवताधिपतिः, देवेषु
सर्वसाधुषु अधिपतिरधिकः, सर्वसाधूनधिकं यथास्यात्तथा पाति रक्षतीति देवाधिपतिः. 'रिसी हि देवा य समं

भाषांतर
अध्य० ११
॥६४४॥

ઉત્તરાધ્ય-
યનસૂત્રમ્

॥૬૪૫॥

વિચિતા' ઇત્યુક્તેઃ. દેવા અધિકં પાંતિ રક્ષંતિ સેવાં કુર્વંત્યુપદ્રવેભ્યો રક્ષતિ હરિકેશબલસાધુવત્ વૈયાટ્યં કુર્વતીતિ દેવાધિપતિઃ, દેવૈરપિ પૂજ્યતે ઇત્યર્થઃ. ॥ ૨૩ ॥

જેમ તે પ્રસિદ્ધ શક્ર=ઇન્દ્ર શોભે છે તેવો બહુશ્રુત પણ શોભે છે શક્ર કેવો? સહસ્રાક્ષ=જેનાં હજાર નેત્ર છે, વઝી વજ્ર શસ્ત્ર જેના હાથમાં છે, તથા દૈત્યોનાં પુર=નગરોનું દારણ=વિધ્વંસ ન કરનારો અને દેવાધિપતિ=દેવોમાં અધિક કાંતિધારી છે; તેવોજ બહુશ્રુત પણ સહસ્રાક્ષ-હજારો જેનાં શ્રુતગ્જ્ઞાનરૂપી નેત્ર છે તેવો તથા વજ્રપાણિ=હસ્તમાં વજ્રકાર ચિન્હવાળા-વિદ્યાવાન પૂજ્ય પુરુષોના હાથમાં વજ્ર ચિન્હ હોય છે-વઝી તે બહુશ્રુત પુર=શરીરને તપવડે કૃશ કરે તેથી પુરંદર તથા દેવ=સર્વ સાધુઓને અધિક રીતે પાલે=રક્ષે તેથી દેવાધિપતિ કહેવાય. 'ઋણિઓ તથા દેવ સમાન ગણાયા છે' એવું કહેલ છે, દેવ અધિક પાલે છે=રક્ષે છે=સેવા કરે છે; હરિકેશબલ સાધુની પેઠે ઉપદ્રવોથી બચાવે છે=વૈયાટ્ય કરે છે એટલે દેવાધિપતિ કહેવાય એવા બહુશ્રુત દેવોયે પણ પૂજાય છે એવો ભાવાર્થ છે ૨૩

जहा से तिमिरविद्धंसे । उत्तिष्ठंते दिवायरे ॥ जलंते इव ते एणं एवं ह्यई बहुस्तुए ॥२४॥

[જહા] જેમ [સે] તે (તિમિરવિદ્ધંસે) અંધકારનો નાશ કરનાર (દિવાયરે) સૂર્ય [ઉત્તિષ્ઠંતે] ઉદય પામતો (તેણ) તેજવડે (જલંતે) ઇવ) જવાળા મૂકતો હોય તેમ (બહુસ્તુએ) ૨૪

व्या०—यथा स इति प्रसिद्ध उत्तिष्ठन् उद्गच्छन् दिवाकरः सूर्यस्तेजसा ज्वलन् ज्वालाभिस्तत्सर्पन् इव विराजते, तथा बहुश्रुतोऽपि राजते. तथा कथंभूतः सूर्यः? तिमिरमंधकारं विध्वंसते इत्येवं शीलस्तिमिरविध्वंसी, अथवा

भाषांतर
अध्य० ११

॥६४५॥

उत्तराध्य-
यनसूत्रम्

॥६४६॥

तिमिरस्य विध्वंसो यस्मात् स तिमिरविध्वंसी. अथ बहुश्रुत एव दिवाकरः कीदृशस्यात्? कथंभूतो बहुश्रुतसूर्यः? तिमिरं मिथ्यात्वांधकारं विध्वंसयतीति तिमिरविध्वंसी. किं कुर्वन्? उत्तिष्ठन् क्रियानुष्ठानादौ अप्रमादीभवन्. पुनः कीदृशो बहुश्रुतदिवाकरः? किं कुर्वन्निव तेजसा द्वादशविधतपस्तेजसा माहात्म्येन वा ज्वलन् देदीप्यमानः, परवादिभिर्दृष्टुमप्यशक्य इत्यर्थः. ॥ २४ ॥

यथा=जेम ते=प्रसिद्ध उदय पामतो दिवाकर=सूर्य, तेजवडे ज्वळतो ज्वाळाओथी फेलातो होयनी जाणे तेवो शोभे छे तेम बहुश्रुत पण शोभे छे. सूर्य केवो? तिमिरविध्वंसी=अंधकारना नाश करवानी देववाळो, अथवा अंधकारनो जेनाथी नाश थाय छे तेवा, हवे बहुश्रुतदिवाकर पण तिमिर=मिथ्यात्वरूपी अंधकारनो विध्वंस करनार, केवी रीते? साधुए अनुष्ठान करवा योग्य क्रिया-ओमां प्रमाद न करतां वर्त्तीने; वळी ते बहुश्रुत सूर्य पोतांना द्वादश प्रकारना तपो जन्य तेजवडे अथवा माहात्म्यवडे देदीप्यमान होइ परवादी जनोए जेना सामुं जोइ पण न शकाय तेवो होय छे. २४

जहा से उडुवई चंदे । नक्षत्रोपरिवारिए ॥ पडिपुण्णे पुण्णमासीए । एवं हवइ बहुस्सुए ॥ २५ ॥
[जहा] जेम (से) ते [पुण्णमासीए] पुणिमानो [चंदे] चंद्र (उडुवई) नक्षत्रोनोपति छे [नक्षत्रोपरिवारिए] नक्षत्रोवडे परिवारेलो [पडिपुण्णे] परिपूर्ण छे, [एवं] एज प्रमाणे [बहुस्सुए भवइ] २५

व्या०—यथा पूर्णमास्यां राकायां उडुपतिश्चंद्रो भवति, जनाहाहको भवति, चंदति आहादयतीति चंद्रः, अन्वर्थनामा भवति. तथा बहुश्रुतोऽपि पूर्णमास्यां सम्यक्त्वप्राप्तौ प्रतिपूर्णः, उडुपतिरिव चंद्रो भव्यजनाहाहको भवति,

भाषांतर
अध्य० ११

॥६४६॥

ઉત્તરાધ્ય-
યનસૂત્રમ્

॥૬૪૭॥

કોટશ ઉડુપતિઃ? નક્ષત્રૈર્ગ્રહતારકાદિભિઃ પરિવૃતઃ, પરિવારો જાતોઽસ્યેતિ પરિવારિત ઇતિ વા. પુનઃ કોટશ ઉડુપતિઃ? પ્રતિપૂર્ણઃ ષોડશકલાદિભિર્યુક્તઃ, પૂર્ણો માસઃ સંસારો યસ્યાઃ સા પૂર્ણમાસી, સમ્યક્ત્વલબ્ધિરૂપાયાં પૂર્ણમાસ્યાં बहु-શ્રુતરૂપ ઉડુપતિર્ભવ્યજનાહાદકો ભવતીતિ ભાવઃ, પુનઃ કોટશો बहुશ્રુત ઉડુપતિઃ? સાધુભિર્નક્ષત્રૈરિવ પરિવારિતઃ સહિતઃ. પુનઃ કોટશો बहुશ્રુત ઉડુપતિઃ? પ્રતિપૂર્ણઃ સર્વધર્મકલાભિઃ સંપૂર્ણ ઇત્યર્થઃ. ॥ ૨૬ ॥

જેમ પૂર્ણમાસી=પુનમને દિવસે ઉડુપતિ=ચંદ્ર જનોને આહાદ આપનારો થાય છે. ચંદ્રધાતુ આલ્હાદ અર્થનો છે તેથી એ ધાતુ-માંથી બનેલો ચંદ્ર શબ્દ પળ=આલ્હાદ જનક=એવા અર્થવાળો છે, તેમ बहुશ્રુત પળ સમ્યક્ત્વની પ્રાપ્તિ થવાથી પરિપૂર્ણ ચંદ્ર જેવો થઈ ભવ્યજનોને આલ્હાદમદ થાય છે. ચંદ્ર કેવો? પ્રતિપૂર્ણ=સોળે કલાઓથી યુક્ત. बहुશ્રુતપક્ષમાં-પૂર્ણ થયેલ છે માસ=સંસાર જેનો અર્થાત્ સમ્યક્ત્વ લબ્ધિરૂપ પૂર્ણમાસી થતાં बहुશ્રુત રૂપી ઉડુપતિ=ચંદ્ર પળ ભવ્યજનોનો આલ્હાદજનક થાય છે. વળી આ बहुશ્રુત ચંદ્ર સાધુરૂપી નક્ષત્રોવડે સદા પરિવારિત રહે છે અને સર્વ ધર્મ કલા વડે સંપૂર્ણ હોય છે. ૨૫

જેહા સે સામાઈયાળં । કોટાગારે સુરવિસ્વપ ॥ નાનાધન્નપડિપુળે । એવં હવઈ बहुસ્સુ ॥ ૨૬ ॥
[જહા] જેમ (નાનાધન્ન પડિપુળે) ધાન્યથી ભરપૂર [સામાઈયાળં] સામાજિક લોકોનો (સે) તે (કોટાગારે) કોઠાર [સુરવિસ્વપ] સુર-ક્ષિત (એવં) એજ પ્રમાણે (बहुस्सु ભવઈ) ૨૬

વ્યા૦—યથા સ ઇતિ પ્રસિદ્ધઃ સામાજિકાનાં મહાગૃહસ્થાનાં કોટાગારો વિરાજતે, તથા बहुશ્રુતોઽપિ વિરાજતે. સમાજો જનસમૂહસ્તમર્હતીતિ સામાજિકાઃ, તેષાં સામાજિકાનાં કૌટુંબિકાનાં. કથંભૂતઃ કોટાગારઃ? સુરક્ષિતઃ, સુત-

ભાષાંતર
અધ્ય૦ ૧૧

॥૬૪૭॥

उत्तराध्य-
यनसूत्रम्

॥६४८॥

रामतिशयेन चौरमूषकादिभ्य उपद्रवेभ्यो रक्षितः सुरक्षितः. पुनः कीदृशः कोठागारः? नानाधान्यप्रतिपूर्णः, चतुर्वि-
ंशतिधान्यैः प्रतिपूर्णो भूतः. अथ बहुश्रुतः कीदृशः? सुरक्षितः, सुतरामतिशयेन गच्छसंवाटस्थमुनिभिर्यत्नेन रक्षितः.
पुनर्नानाप्रकारैरंगोपांगादिरूपैर्धान्यैः प्रतिपूर्ण इत्यर्थः. ॥ २६ ॥

जेम ते=प्रसिद्ध=सामाजिक=महोटा गृहस्थानो कोठार शोभे छे तेना जेवो बहुश्रुत पण शोभे छे. समाज एटले जनसमूह,
तेने लायक होय ते सामाजिक कहेवाय, ते सामाजिक, अर्थात् महोटा कुटुंबी जनोना कोठार जेम सुरक्षित, एटले चोर उंदर वगेरे
उपद्रव न करे ते माटे पहेरेगीर वगेरेथी रक्षित होय छे ते कोठारो नाना प्रकारना चोवीश जातनां धान्यो वडे प्रतिपूर्ण=भरेला
होय छे तेम बहुश्रुत पण सुरक्षित=गच्छ, संवाडा, मुनि; इत्यादिक वडे रक्षित होय छे तथा नानाप्रकारना अंगउपांगादिरूप धान्यो
वडे प्रतिपूर्ण होय छे. २६

जहा से दुमागं पवरा । जंबूनाम सुदंशणा ॥ अणाढियेस्स देवस्स । एवं भवइ बहुस्सुए ॥२७॥
(जहा) जेम [अणाढियेस्स] अनाहत नामना [देवस्स] व्यंतर देवनो [सा] ते (सुदंशणानाम) सुदर्शन नामनो [जंबू] जंबू वृक्ष
[दुमाण] सर्व वृक्षोने विषे (पवरा) श्रेष्ठ छे [एवं] बहुस्सुए भवइ २७

व्या०—यथा द्रुमाणां मध्ये जंबूनामा सुदर्शना इत्यपरनामा द्रुमो वृक्षः प्रवरः प्रधानः शोभते, तथा बहुश्रुतोऽपि
सर्वमुनीनां मध्ये प्रधानो विराजते. स च जंबूसुदर्शनानामा वृक्षोऽनाद्विकस्य जंबूद्वीपाधिष्ठातृदेवस्य वर्तते. तस्य
हि जंबूद्वीपाधिपाश्रितत्वेन सर्ववृक्षेभ्यः प्रधानत्वं ज्ञेयमित्यर्थः. बहुश्रुतोऽपि मिष्टफलसदृशसिद्धांतार्थफलप्रदः,

भाषांतर
अध्य० ११

॥६४८॥

उत्तराध्य-
यनसूत्रम्

॥६४९॥

देवादिभिरभिगम्यः. ॥ २७ ॥

यथा=जेम द्रुम=वृक्षोना मध्यमां जंबूनामनो सुदर्शन अपर संज्ञावालो द्रुम=वृक्ष, प्रवर=प्रधान पणे शोभे छे तेम बहुश्रुत पण सकळ मुनिओना मध्यमां प्रधानपणे शोभे छे, ते सुदर्शन नामनो जंबू वृक्ष जंबूद्वीपना अधिष्ठाता अनार्दिक देवनो होवाथी जंबू-द्वीपमां सर्व वृक्षोमां प्रधान मनाय छे तद्वत् बहुश्रुत पण मधुर फळ जेवा सिद्धांतार्थरूपी फळ देनार होवाथी देवादिके पण पासे जावा योग्य होय छे. २७

जहा सा नईण पवरा । सलिला सागरंगमा ॥ सीथा नीलवंतप्पवाहा । एवं हवइ बहुस्सुण ॥२८॥
(जहा) जेम [नीलवंतप्पवाहा] नीलवान पर्वतमांथी उत्पन्न थयेली (नईणपवरा) सर्व नदीओमां श्रेष्ठ एवी [सा] ते [सीथा] सीता नामनी (सलिला) नदी [सागरंगमा] सागरमां मळे छे, [एवं] एज प्रमाणे [बहुस्सुण भवइ]

व्या०—यथा सा इति प्रसिद्धा नदीनां मध्ये सीतानाम्नी नदी प्रवरा प्रधाना शोभते, तथा बहुश्रुतोऽपि शोभते-कथंभूता सीता नदी? सलिला, सलिलं पानीयमस्या अस्तीति सलिला, नित्यनीरा. पुनः कथंभूता सीता? सागरंगमा, सागरं गच्छतीति सागरंगमा. पुनः कीदृशा सीता? नीलवंतप्पवाहा, नीलवंतपर्वतात् प्रवाहो यस्याः सा नीलवत्प्रवाहा, नीलवत्पर्वतादुत्तीर्णेत्यर्थः, बहुश्रुतोऽपि साधूनां मध्ये प्रधानः, निर्मलजलतुल्यसिद्धांतसहितः. पुनः सागरमिव मुक्तिस्थानंगामी. पुनर्बहुश्रुतो नीलवत्पर्वतसदृशोज्जतकुलात्प्रसूतः, उत्तमकुलप्रसूतो हि सद्ब्रिद्याचिनयौदार्यगांभीर्यादिगुणयुक् स्यात्. ॥ २८ ॥

भाषांतर
अध्य० ११

॥६४९॥

उत्तराध्य-
यनसूत्रम्

॥६५०॥

जेम ते प्रसिद्ध, नदीओना मध्यमां सीता नामनी नदी प्रवरा=प्रधानपणे शोभे छे तेम बहुश्रुत पण शोभे छे. सीता नदी केवी छे? सलिला=जेमां हमेशां पाणी भर्युज रहे छे एवी तथा सागरमां जइ भळती, अने नीलवान् पर्वतमांथी जेनो प्रवाह बह्यो छे एवी. बहुश्रुतमुनि पण साधुओना मध्यमां प्रधान, निर्मल जलसमान सिद्धांत सहित अने सागरना जेवा मुक्तिस्थानमां जनारा तथा नीलवान् पर्वतना समान उत्तम कुळमां जन्मी सद्विद्या, विनय, औदार्य, गांभीर्य; इत्यादि गुण युक्त होय छे. २८

जहा नगाण पवरे । सुमहं मंदरे गिरी ॥ नाणोसहिज्जलिए । एवं हवइ बहुस्सुए ॥ २९ ॥

[जहा] जेम [से] ते (नगाणपवरे) पर्वतोमां श्रेष्ठ [सुमहं] अति मोटो [मंदरे गिरी] मेरु पर्वत [नाणोसपहिज्जलिए] औषधी युक्त छे (एव) एज प्रमाणे (बहुस्सुए भवइ) २९

व्या०—यथा स इति प्रसिद्धो नगानां पर्वतानां मध्ये सुतरामतिशयेन महानुच्चैस्तरो भंदरो मेरुगिरिमेरुपर्वतः शोभते, तथा बहुश्रुतोऽपि शोभते. कथंभूतो मेरुः? नानौषधीप्रज्ज्वलितः, नानाप्रकाराभिरौषधीभिः शल्यविशल्यासंजीवनी संरोहिणीचित्रावल्लीसुधावल्लीविषापहारिणीशस्त्रनिवारिणीभूतनागदमन्यादिभिर्भूलीभिः प्रज्ज्वलितो जाज्वल्यमानः एवं बहुश्रुतः सर्वसाधूनां प्रवरो गुणरूचैस्तरः, श्रुतस्य महात्म्येनात्यंतं स्थिरः, परवादिवादवात्या अचलः, अनेकलब्धतिशयसिद्धिरूपाभिरौषधीभिर्मिथ्यात्वांधकारेऽपि वज्रस्वामिमानतुंगकुमुदचंद्रादिवत् जैनशासनप्रभावना-रूपप्रकाशकारकः. ॥ २९ ॥

यथा=जेम ते=प्रसिद्ध नग=पर्वतोना मध्यमां अतिशय महान्=बहु उंचां मंदर=मेरुपर्वत शोभे छे तेम बहुश्रुत पण शोभे छे.

भाषांतर
अध्य० ११

॥६५०॥

ઉત્તરાધ્ય-
યનસૂત્રમ

॥૬૫૧॥

મેરુપર્વત કેવો? નાના=વિવિધપ્રકારની ઓષધિઓવડે, અર્થાત્ શલ્ય વિશલ્યા, સંજીવિની, સંરોહિણી, ચિત્રાવહી, સુધાવહી, વિષાપ દારિણી, શસ્ત્રનિવારિણી, ભૂત દમની, નાગદમની; इत्यादिक અનેક જડી મૂલીથી પ્રજ્વલિત રહે છે તેવીરીતે બહુશ્રુત પણ સર્વ સાધુ-ઓમાં પ્રવર=શ્રેષ્ઠ તથા ગુણોવડે ઉચ્ચતર તથા વિવિધ અને પરવાદીરૂપી વાયુથી અડગ પ્રકારની લબ્ધિના અતિશયવાળી સિદ્ધિરૂપ ઓષધિઓ વડે મિય્યાત્વરૂપી અંધકારમાં પણ વજ્રસ્વામી, માનતુંગ, કુમુદ ચંદ્રાદિની પેઠે જૈનશાસનપ્રભાવનારૂપ પ્રકાશકારક હોય છે.

जहा से स्वयंभूरमणे । उदही अखओदए ॥ नाणारयणपडिपुण्णे । एवं हवइ बहुम्सुए ॥ ३० ॥
(જહા) જેમ (સે) તે (સ્વયંભૂરમણે) સ્વયંભૂરમણ નામનો (ઉદહી) સમુદ્ર [અખઓદણ]અખૂટજલવાળો તથા (નાણારયણપડિપુણે) રત્નથી ભરપૂર [એવં] એજ પ્રમાણે [બહુસ્સુએભવઈ] ૩૦

व्या०—यथा स इति प्रसिद्धः स्वयंभूरमणनामा चरमोदधिर्विराजते, तथा बहुश्रुतोऽपि विराजते. कथंभूतः स्वयंभूरमणोदधिः? अक्षयं शाश्वतमविनाशि उदकं जलं यस्य सोऽक्षयोदकः. पुनः कथंभूतः स्वयंभूरमणसमुद्रः? नानारत्नप्रतिपूर्णः. बहुप्रकारैरसंख्यैर्माणिक्यैर्भूतः. तथा बहुश्रुतोऽपि स्वयंभूरमण इव. कथंभूतो बहुश्रुतः? अक्षयज्ञानोदकोऽक्षयज्ञानजलः. पुनर्बहुश्रुतः स्वयंभूरमणसमुद्रवन्नानाप्रकारातिशयरूपरत्नैः संपूर्णः. ॥ ३० ॥

जेम ते स्वयंभूरमण नामनो छेलो उदधि=समुद्र शोभे छे तेम बहुश्रुत पण विराजे छे. स्वयंभूरमणोदधि केवो छे? नानारत्न-प्रतिपूर्ण=घणा प्रकारनां माणिक्यादि असंख्य रत्नोथी भरेलो तथा अक्षयोदक एटले कोइ काळे खूटे नहिं तेवा शाश्वत जलथी भरेलो छे तेम बहुश्रुत पण अखूट ज्ञानरूपी जळथी भरेलो तथा स्वयंभूरमण समुद्रनी पेठे विविध अतिशयरूप रत्नोवડે સંપૂર્ણ હોય છે.

भाषांतर
अध्य० ११

॥६५१॥

उत्तराध्य-
यनसूत्रम्

॥६५२॥

समुद्रगंभीरसमा दुरासया । अचक्रिया केणइ दुप्पहंसया ॥

सुयस्स पुण्णा विउलस्स ताइणो । खवित्तु कम्मं गइमुत्तमं गया ॥ ३१ ॥

(समुद्रगंभीरसमा) समुद्रनुं गांभीर्यं तथा (दुरासया) दुराश्रय (अचक्रिया) अचकित तथा (केणइ दुप्पहंसया) कोइथो परा-
भव न पमाडो शकाय तेवा (विउलस्स सुअस्स) विस्तार पामेला श्रुतवडे [पुण्णा] तृप्त थयेला (ताइणो) बीजाओने तारनारा
(कम्म खवित्तु) कम्म नो क्षय करी [उत्तमं गइ गया] उत्तम गतिमां जाय छे. ३१

व्या०—एतादृशाः श्रुतस्य पूर्णा बहुश्रुता उत्तमां गतिं गताः, प्रधानं मुक्तिं प्राप्ताः. किं कृत्वा? कर्माणि क्षपयित्वा.
श्रुतस्य पूर्णा इत्यत्र तृतीयास्थाने षष्ठी, श्रुतेन श्रुतज्ञानेन पूर्णाः. कीदृशस्य श्रुतस्य? विपुलस्य विस्तीर्णस्य, अनेकहे-
तुयुक्तिदृष्टान्तउत्सर्गापवादनयाद्यनेकरहस्यार्थयुक्तस्य. कीदृशा बहुश्रुताः? समुद्रगंभीरसमाः. समुद्रस्य गांभीर्येण तुल्याः
समुद्रगंभीरसमाः. पुनः कीदृशाः? दुराश्रयाः, केनापि वादिना कपटं कृत्वा न आश्रयणीयाः, केनापि वंचितुमशक्या
इत्यर्थः. पुनः कथंभूताः? अचकिता अत्रसिताः, परीषहैत्रासमप्रापिताः. पुनः कीदृशाः? दुःप्रहंस्याः परवादिभिः परा-
भवितुमशक्याः. एतादृशाः श्रुतज्ञानधरा मोक्षं गता गच्छन्ति गमिष्यन्ति च. ॥ ३१ ॥

एवा श्रुतशी पूर्ण बहुश्रुतो उत्तम गतिग गया छे—प्रधान स्थान मुक्तिने पास्या छे. केम करीने? कर्मने खपावीने. ‘श्रुतस्य’
ए पदमां तृतीया विभक्तिने स्थाने षष्ठी विभक्ति छे एटले ‘श्रुते करी पूर्ण’ एम अर्थ समजवो. श्रुत केवुं? विपुल=विस्तीर्ण—अर्थात्
अनेक हेतु, युक्ति, दृष्टान्त, उत्सर्ग, अपवाद, नय; इत्यादिक पुष्कळ रहस्यार्थ संयुक्त श्रुतज्ञाने करी पूर्ण; बळी समुद्र तुल्य गांभीर्य

भाषांतर
अध्य० ११

॥६५२॥

उत्तराध्य-
यनसूत्रम्

॥६५३॥

वाळा, तथा दुराश्रय=कोई वादीए कपट करी जेनो आश्रय लइ न शकाय तेवा, अर्थात् कोइथी छेतरी न शकाय तेवा वळी अच-
कित=त्रास मुक्त कोइ परीषदबडे त्रास न पामनारा अने परवादीओए पराभव न पमाडी शकाय तेवा श्रुतज्ञान धर=बहुश्रुत=जनो
मोक्षे गया छे, जाय छे, तथा जशे. ३१

तम्हा सुअमहिष्ठिज्जा । उत्तमैद्वंगवेसए ॥ जेणप्पाणं परं चेव्वं । सिद्धिं संपाउणिज्जसे त्तिवेमि ॥ ३२ ॥

(तम्हा) तेथी [उत्तमैद्वंगवेसए] मोक्ष शोधक पुरुषे [सुअं अहिष्ठिज्जा] श्रुतज्ञाननो अभ्यास करवो (जेण) के जेथी (अप्पाणं परं
चेव) स्वपरने पण [सिद्धिं] सिद्धि प्रत्ये [संपाउणिज्जसे] पमाडी शकाय [त्तिवेमि] एम कहुं छुं. ३२

व्या०—उत्तमार्थगवेषको मोक्षार्थी पुमान्, तस्मात् बहुश्रुतस्य मोक्षप्राप्तियोग्यत्वात् श्रुतं सिद्धांतं अधितिष्ठन्,
उत्तमश्चासावर्थश्च उत्तमार्थो मोक्षार्थस्तं गवेषते इति उत्तमार्थगवेषकः, येन श्रुतेन आत्मानं च पुनः परमपि सिद्धिं
प्रापयेत्, मोक्षं गमयेत्. कोऽर्थः? बहुश्रुतः स्वयमपि मोक्षं प्राप्नोति, अन्यमपि स्वं सेवकं मोक्षं प्रापयतीत्यर्थः. इत्यहं
ब्रवीमि, इति सुधर्मास्वामी जंबूस्वामिनं प्रत्याह ॥३२॥ इति बहुश्रुतपूजाख्यमेकादशमध्ययनं संपूर्णं. ॥११॥

उत्तमार्थगवेषक=मोक्षार्थी पुरुषे-बहुश्रुतज मोक्ष प्राप्तिने योग्य छे ते माटे श्रुतसिद्धान्त स्थित करवो. उत्तम अर्थ-मोक्ष, तेनी
गवेषणा=शोधमां उतरेला मनुष्ये, जे श्रुतज्ञानबडे आत्मा=पोताने तथा परने पण सिद्धि पमाडाय मोक्ष प्राप्ति करावाय, एटछे के
ते बहुश्रुत पोते मोक्ष पामे तेम अन्य-पोताना सेवकने पण मोक्ष पमाडे-एम हुं बोलुं छुं. (आ रीते सुधर्मास्वामी जंबूस्वामी प्रत्ये
बोल्या.) ए रीते आ बहुश्रुतपूजा नामनुं एकादशमध्ययन पूर्ण थयुं.

भाषांतर
अध्य० ११

॥६५३॥

उत्तराध्य-
यनसूत्रम्

॥६५४॥

इति श्रीमदुत्तराध्ययनसूत्रार्थदीपिकायामुपाध्यायश्रीलक्ष्मीकीर्तिगणिशिष्यश्रीलक्ष्मीवल्लभगणिविरचितायां
बहुश्रुतपूजाख्यस्याध्ययनस्यार्थः संपूर्णः ॥ श्रीरस्तु ॥

ए प्रमाणे श्रीलक्ष्मीकीर्तिगणिना शिष्य श्रीलक्ष्मीवल्लभगणि ए विरचित श्रीमद् उत्तराध्ययनसूत्रोनी अर्थदीपिकानामनी वृत्तिमां
बहुश्रुतपूजा जामनुं अगीयारमा अध्ययननो अर्थ संपूर्ण थयो.

॥ अथ द्वादशमध्ययनं प्रारभ्यते ॥

अथ हरिकेशीय नामक द्वादश अध्ययन.

एकादशेऽध्ययने बहुश्रुतपूजा प्रोक्ता, अथ द्वादशे बहुश्रुतेनापि तपो विधेय इत्येकादशद्वादशयोः संबंधः.
अतोऽत्राध्ययने तपोमाहात्म्यमाह. हरिकेशवलसाधुस्तपस्वी बभूव, तत्संबंधो यथा-मथुरानगर्या शंखो नाम राजा
विषयसुखविरक्तः स्थविराणामंतिके निष्क्रांतः, कालक्रमेण गीतार्थो जातः, पृथ्वीमंडले परिभ्रमन् हस्तिनागपुरे प्राप्तः,
तत्र भिक्षानिमित्तं प्रविष्टः. तत्रैको मार्गोऽतीवोष्णोस्ति, उष्णकाले केनापि गंतुं न शक्यते, ततस्तन्मार्गस्य हुनवह
इति नाम संजातं. तेन मुनिनासन्नगवाक्षस्थितः सोमदेवाभिधानः पुरोहितः पृष्टः, किमेतेन मागण ब्रजामीति. पुरो-
हितेन चितितं यद्यसौ हुतवहमार्गे गच्छति, तदा दह्यमानममुं पश्यतो मम कौतुकमनोरथः पूर्णो भवतीति. अतस्तेन

भाषांतर
अध्य० १२

॥६५४॥

उत्तराध्य-
यनसूत्रम्

॥६५५॥

स एव मार्गो निर्दिष्टः, ईर्योपयुक्तो मुनिस्तेनैव मार्गेण गंतुं प्रवृत्तः. लब्धिपात्रस्य तस्य पादप्रभावतस्तादृशोऽपि मार्गः शान्तो बभूव. तस्मिन्मार्गे शनैः शनैश्चलंतं मुनिं वीक्ष्य स पुरोहितः स्वावासगवाक्षादुत्तीर्य स्वपादाभ्यां तं मार्गं स्पृष्टवान्, हिमवच्छीतलो मार्गः, तेन ज्ञातं मुनिपादमाहात्म्यं, एवं च चिंतितं हा मया पापकर्मणा पुण्यात्मनोऽस्य कीदृशो मार्गः, प्रकाशितः! परमस्य पादस्पर्शादेव मार्गतापोपशान्तिर्जाता. ततो यद्यहमस्य शिष्योऽभूवं तदा ममैतस्य प्रायश्चित्तं भवतीति चिंतयित्वा तस्य मुनेः पुरः स्वपापं प्रकाशितं, पादौ च प्रणतौ, मुनिनापि तस्य सम्यग्धर्मः प्रकाशितः. जातसंवेगेन तेन सोमदेवेन तस्य मुनेरंतिके दीक्षा गृहीता, चारित्रं विशेषात् पालयति, परमहं ब्राह्मणत्वादुत्तमजातिरिति मदं कुरुते, परं नैवं भावयति-गुणैरुत्तमां याति । न तु जातिप्रभावतः ॥ क्षीरोदधिसमुत्पन्नः । कालकूटः किमुत्तमः॥१॥ किंच-कौशेयं कृमिजं सुवर्णमुपलाद् दुर्वापि गोरोमतः । पंकाचामरसं शशांकमुदधेरिदीवरं गोमयात् ॥ काष्ठादग्निरहेः फणादपि मणिर्गोपिचतो रोचना । जाता लोकमहार्घतां निजगुणैः प्राप्ताश्च किं जन्मना ॥ २ ॥ एवं परमार्थमभावयन् स जातिमदस्तब्धः सोमदेवः कियत्कालं संयममाराध्य कालक्रमेण मृतो देवो जातः, तत्र चिरकालं वाञ्छितसुखानि भुक्तवान्. ततश्च्युतो गंगातीरे हरिकेशाधिपस्य बलकोष्ठाभिधानस्य चंडालस्य भार्याया गौर्याः कुक्षौ समुत्पन्नः. सा च स्वप्ने फलितमाप्रवृक्षं ददर्श, स्वप्रपाठकानां च कथितवती. तैरुक्तं तव प्रधानपुरुषो भविष्यतीति. कालमासे दारको जातः, जातिमदकरणेनास्य चंडालकुलोत्पत्तिर्जाता. स बालः सौभाग्यरूपरहितो बांधवानामपि हसनीयः, तस्य बल इति नाम प्रतिष्ठितं. स च वर्धमानः प्रकाशं क्लेशकारित्वेन सर्वेषामुद्वेगकारी जातः.

भाषांतर
अध्य० १२

॥६५५॥

उत्तराध्य-
यनसूत्रम्

॥६५६॥

अगीयारभा अध्ययनमां बहुश्रुतपूजा कही हवे आ बारमा अध्ययनमां बहुश्रुते पण 'तपोनुष्ठान करधुं' एम प्रतिपादन कराशे ए रीते पूर्वोत्तर अध्ययननी संगति दर्शावी एटले आ अध्ययनमां तपो माहात्म्य कहेवामां आवशे. हरिकेशबल साधु-तपस्वी हता, तेनो अहीं संबंध एवीरीते छे के-मथुरा नगरीमां शंख नामे विषयसुखथी विरक्त राजा हतो ते एक वखते स्थाविरोनी समीपे नीकल्या, कालक्रमे गीतार्थी=दीक्षा पूर्वक संयमी=थया. पृथ्वीभंडळमां परिभ्रमण करतां हस्तिनागपुरमां आवी चड्या ज्यां भिक्षा माटे गाममां पेसे छे त्यां एक अति उनो मार्ग हतो के जेनापर उष्णकाळमां कोइथी चाली न शकातुं, तेथी ते मार्गनुं 'हुतवह' एधुं नाम पडी गयुं हतुं; ते मुनिये पांसेना गोखमां बेठेला एक सोमदेवनामना पुरोहितने पूछयुं के-'केम आ पागे जाउं?' पुरोहिते विचार्युं के-'जो आ साधु आ हुतवह मार्गे जाय तो तेना पग वळे त्यारे ए तरफडाट जोवानो मारो कौतुक मनोरथ पूरां थाय' आथी तेणे ते साधुने एज मार्ग चींध्यो, इर्यासमितिना उपयोगे मुनि एज मार्गे जवाने प्रवृत्त थया. लब्धि (सिद्धि)ना पात्रभूत ते मुनिना पादप्रभावथी तेवो अग्निसदृश मार्ग पण शांत थइ गयो. ते मार्गमां धीरे धीरे चाल्या जता मुनिने जोइ ते पुरोहित पोताना निवासना गोखमांथी हेठे उतरी पोताना बेय पगवती ते मार्गनो स्पर्श कर्यो त्यां तो वरफ जेवो शीतल मार्ग जाण्यो. ते समज्यो के मुनिना पादनुंज आ महात्म्य छे, त्यारे तेणे एम विचार्युं के-'अरे! पाप कर्म करनार बनी भें आ पुण्यात्मा साधुने केवो मार्ग देखाड्यो? पण आना पादस्पर्शथीज आ मार्गना तापनी उपशान्ति थइ, तेथी जो हुं आनो शिष्य थाउं तो मारा आ पापनुं प्रायश्चित्त थाय? आम विचारीने तेणे मुनिनी आगळ पोतानुं पाप प्रकाशित कर्युं, अने तेना पादमां प्रणाम कर्या. मुनिए पण तेने सारी-रीते धर्म प्रकाशित कर्यो ते उपरथी ते सोमदेव पुरोहितने प्रवेग उत्पन्न थतां ते मुनिनी पांसेज दीक्षा गृहण करी. हवे ए सोमदेव

भाषांतर
अध्या० १२

॥६५६॥

उत्तराध्य-
यनसूत्रम्

॥६५७॥

साधु चारित्र्य तो विशेष रूपे पाळवा लाग्या पण हुं ब्राह्मण होवाथी उत्तम जाति हुं आवो मद धारण करता. पण आम भावन करवुं नहिं. कहुं छे के—गुणैरत्तमतां याति न तु जाति प्रभावतः ॥ क्षीरोदधि समुत्पन्नः कालकूटः किमुत्तमः? ॥ गुणोवडे उत्तमता पामे छे कंड जातिप्रभावथी नहिं. क्षीरसागरमांथी उत्पन्न थयेल कालकूट=विष शुं उत्तम गणाशे?. किंच—कौशेयं कृमिजं सुवर्णं मुपलाद् दुर्वापि गोरोमतः पंकात्तामरसं शशांक उदधेरिंदीवरं गोमयात् ॥ काष्ठादग्निरहेः फणादपि मणिर्गोपित्ततो रोचना जाता लोकमहार्गतां निजगुणैः प्राप्ताश्च किं जन्मना? ॥२॥ रेशम कीडामांथी, सुवर्ण पाषाणमांथी, दुर्वा गायोना खंडामांथी, पद्म काद-वमांथी, चंद्र समुद्रमांथी, इंदीवर छाणमांथी, अग्नि काष्ठमांथी, मणि सर्पफणामांथी, रोचना गायना पित्तमांथी उत्पन्न थयेल छे छतां पोताना गुणोने लीधे लोकमां महोटा मूल्यने पाम्यां छे तो पछी जन्मथी शुं यवानुं हतुं?. २ आवी परमार्थभावना न राखतो ते जातिना मदथी गर्वित बनेलो सोमदेव केटलोक काळ संयम पाळीने काळक्रमे मरण पामी देव थयो. त्यां दीर्घकाळ पर्यंत वांछित सुखोने भोगवी तदनंतर त्यांथी च्युत थइ गंगातीरे हरिकेशना अधिप बलकोष्ठ नामना चांडालनी भार्या गौरीना उदरथी उत्पन्न थयो. ए गौरीए स्वप्नमां जेनापर पुष्कळ फळ आवेलां छे एवो आम्रवृक्ष स्वप्नमां दीठो तेथी तेणीये स्वप्नपाठकोनी पांसे जइ स्वप्ननी वात करी त्यारे तेओए कहुं के—तारो पुत्र आ जगत्मां प्रधान पुरुष थशे. प्रसन्न समय आवतां बाळक जन्म्यो, जातिमदना कारणथी एनी चांडाळ कुळमां उत्पत्ति थइ. ते बाळक सौभाग्यरूप हीन होवाने लीधे बांधवोना पण हास्यापात्र बन्यो, तेनुं 'बळ' एवुं नाम लोकमां प्रसिद्ध थयुं, आ बालक उमर वधतां सर्वने क्लेश आपनार होवाथी सर्वने उद्वेग करनार बन्यो.

अन्यदा वसंतोत्सवे प्राप्ते चांडालकुटुंबानि विविधखाद्यपानकरणाय पुराड बहिर्मिलितानि संति, स बलनामा

भाषांतर
अध्य० ६२

॥६५७॥

उत्तराध्य-
यनसूत्रम्

॥६५८॥

बालकः परबालैः समं क्लेशं कुर्वन् ज्ञातिवृद्धैर्निव्यूढः. दूरस्थः स विलासक्रीडापरान् परबालान् पश्यति, परं मध्ये समायातुं न शक्नोति. तस्मिन्नवसरे तत्र सर्पो निर्गतः, सविष इति कृत्वा चांडालैर्मारितः. पुनस्तत्र प्रलंबमलशिकं निर्गतं, निर्विषमिति कृत्वा तैर्न विनाशितं. तादृशमारणं दृष्ट्वा तेन बलबालेन चितितं, निजेनैव दोषेण प्राणिनः पराभवं सर्वत्र प्राप्नुवंति. यद्यहं सर्पसदृशः सविषस्तदा पराभवपदं प्राप्तः, यद्यलसिकवन्निरपराधोऽभविष्यं, तदा न मे कश्चित्पराभवोऽभविष्यदिति सम्यग्भावयतस्य जातिस्मरणमुत्पन्नं, विमानवाससुखं स्मृतिमार्गमागतं, जातिमद्विपाकोऽपि ज्ञातः, संवेगमागतेन तेन दीक्षा गृहीता.

एक समये वसंतोत्सव प्राप्तः यतां चांडालोनां कुटुंबां विविधं स्नानपानं करवा नगरां बह्वार भेडां मळ्यां त्यां तं बळ नामना बाळकने बीजा बाळको साथे क्लेशं करतो जोई नातना वृद्धोए काढी मेल्यो. दूर रह्यो रह्यो ते क्रीडाविलास करता बीजा बाळकोने जुए छे पण ए बाळकोना मध्यमां क्रीडा करवा आवी शकतो नथी तेढलीवारमां त्यांथी एक सर्प नीकल्यो. झेरी साप जाणी चांडालोए तेने मारी नाख्यो. त्यारपछी त्यां एक अति लांबू अणशियुं नीकल्युं. आमां झेर नथी एम समजी तेने मार्युं नहिं. आवुं मरण जोई ए बळ बाळके विचार्युं के-सर्वत्र प्राणिओ पोतानाज दोषथी पराभव पामे छे. जो हुं सर्पसदृश झेर युक्त थाउं तो पराभव पामुं पण जो अणशिया जेवो निरपराध होत तो मारो कोई पण पराभव न करत; आम मनमां भावन करतां तेने जातिस्मरण उत्पन्न थयुं=पूर्वजन्मनो वृत्तांत बधो स्मरण थयो. विमानमां निवास करवानुं सुख स्मरणमार्गे चडी आव्युं, जाति मदनो पण विपाक जाणवामां आव्यो. संवेग आवतां तेणे दीक्षा गृहण करी.

भाषांतर
अध्य० १२

॥६५८॥

उत्तराध्य-
यनसूत्रम्

॥६५९॥

स हरिकेशीबलः शुद्धक्रियां पालयन् षष्टाष्टमदशमद्वादशमासार्धमासादितपस्तपन क्रमेण विहारं कुर्वन् वाराणसी नगरीं प्राप्तः, तत्र तिंदुकवने मंडिकयक्षप्रासादे स्थितो मासक्षपणादितपः करोति. तद्गुणावर्जितश्च यक्षस्तं महर्षिं निरंतरं सेवते. अन्यदा तत्र वने एकोऽपरो यक्षः प्राघूर्णकः समागतः, तेन मंडिकयक्षस्य पृष्ठं कथं त्वं मद्गने सांप्रतं नायासि? तेनोक्तमहमिहस्थितमिमं मुनिं सेवे. एतद्गुणावर्जितश्चान्यत्र गंतुं नोत्सहे. सोऽप्यागंतुको यक्षस्तद्गुणावर्जितो बभूव.

ए हरिकेशीबल, शुद्धक्रिया पालोने छठ, अठम, दश, बार, अर्धमासा, मास; इत्यादि तपश्चर्या करी क्रमे विहार करतो वाराणसी नगरीमां पहुँच्यो. त्यां तिंदुक वनमां मंडिक यक्षना प्रासादमां स्थिति करी मासक्षपणादिक तपः करतो तेना गुणोथी प्रसन्न थयेलो यक्ष ते महर्षिनी नित्य सेवा करतो. तेवामां ते तिंदुक वनमां एक बीजो यक्ष महेमान थइने आवी चड्यो, तेणे मंडिक यक्षने पूछ्युं-‘केम ह्मणां तमे मारा वनमां आवता नथी?; मंडिके कहुं-‘हुं अहिं रहेला आ मुनिनी सेवा करुं छुं, एना गुणोथी प्रसन्न वनी अन्य स्थाने जवाने इच्छताज नथी. आ उपरथी ते आगंतुक यक्ष पण तेना गुणोथी वश थइ गयो.

आगंतुकयक्षेण मंडिकयक्षस्योक्तं एतादृशा मुनयो मद्गनेऽपि संति, तत्र गत्वा अव्य तान् सेवामहे, इत्युक्त्वा द्वावपि तौ तत्र गतौ. विकथादिप्रमादपरास्ते तत्र ताभ्यां दृष्टाः, तेभ्यो विरक्तौ तौ यक्षौ पश्चात्तत्रागत्य हरिकेशोबलं महामुनिं प्रणमतः, प्रत्यहं सेवैतेस्म. अन्यदा तत्र यक्षायतने वाराणसीपतिकौशलिकराजपुत्री भद्रानाग्री नानाविधपरिजनानुगता पूजासामग्रीं कृत्वा गृहीत्वा समायाता. यक्षप्रतिमां पूजयित्वा प्रदक्षिणां कुर्वती मलक्लिन्नवस्त्रगात्रं

भाषांतर
अध्य० १२

॥६५९॥

उत्तराध्य-
यनसूत्रम्

॥६६०॥

दुस्सहत्पःकरणकृशं कुरूपं तं महामुनिं दृष्ट्वा थृत्कृतं निससर्ज.

आगंतुक यक्षे मंडिक यक्षने कहुं के-‘आना जेवा मुनिओ मारा वनमां पण छे; त्यां जइने आजे तेओनी सेवा करीए; आम बोलीने ते बेय यक्षो त्यां गया. व्यर्थ कथा आदिक प्रमाद परायण तेओने जोया तेथी ते मुनिओथी ए वन्ने यक्षोए विरक्त थइने पाछा मंडिकयक्षना वनमां आवी महामुनि हरिकेशीबलने प्रणाम कर्या; अने प्रतिदिन सेवा करवा लाग्या. एक समये ते यक्षना स्थानमां एक भद्रा नामनी वाराणसीपति कौशलिक राजानी पुत्री नाना प्रकारनी पूजा सामग्री सज्ज करी साथे लइ पोतानी दासीओ सहित आवी, तेणे यक्षप्रतिमानी पूजा करीने प्रदक्षिणा करतां मेलं गंदा वस्त्र जेना अंगपर छे तथा दुःसह तपश्चर्याने लीये जेनुं शरीर कृश तथा कुरूप लागे छे तेवा ते महामुनिने जोइ थूंकी.

यक्षेण चिंतितं इयं महामुनिं तिरस्कुरुते, अतो मया शिक्षणीयेति. अधिष्ठिता तेन यक्षेण, असमंजसं प्रलपंती दासीभिरुत्पाटय राजगृहं नीता, राज्ञा मांत्रिका वैद्याश्चाकारिताः, तैश्चिकित्सायां कृतायामपि न तस्याः कश्चिद्वि-
शेषो जातः. अथ तस्या मुखे संक्रांतो यक्षः स्पष्टमेवमाह-अनया मदायतनस्थितो महानुभावः संयमी निंदितः, यदीयं तस्य संयमिनः पाणिग्रहणं कुरुते, तदा मयास्या वपुर्मुच्यते, नान्यथेति. चिंतितं राज्ञा ऋषिपत्नी भूत्वापीयं जीवत्विति प्रतिपन्नं यक्षवचनं राज्ञा. सा स्वस्थशरीरा जाता, सर्वालंकारभूषिता गृहीतविवाहोपकरणा महाविभूत्या यक्षायतने गता, तस्य महर्षेः पादौ प्रणम्य एवं विज्ञप्तिं चकार.

यक्षना मनमां लाग्युं के ‘आ राजकुमारी महामुनीनो तिरस्कार करे छे, माटे मारे तेने शिक्षा देवी’ एम विचारी यक्षे

भाषांतर
अध्य० १२

॥६६०॥

उत्तराध्य-
यनसूत्रम्

॥६६१॥

राजकुमारीना शरीरमां आवेश कर्यो; तेज क्षणे मोढेथी जेम तेम प्रलाप करती ते कुंवरीने दासीओए उपाडीने राजगृहमां पहुँचाडी. राजाए वैद्योने तथा मंत्र जाणनाराओने बोलाव्या तेओए अनेक उपायो कर्या तेथी कशो फेर न पड्यो. आ वखते ते राजकन्यामां पेठेलो यक्ष राजकन्याना मुखे स्पष्ट बोल्यो के—‘आ कन्याए मारा स्थानमां रहेला महानुभाव संयमीनी निंदा करी छे, जो आ ते संयमीनुं पाणिगृहण करे तो हुं एना शरीरमांथी नीकळी जाउं अन्यथा नहि छोडुं.’ राजाना मनमां थयुं के ऋषिपत्नी थइने पण आ जीवती तो रहेशे; आम विचारी यक्षना वचननो अंगीकार कर्यो, तेज क्षणे राजकन्या स्वस्थशरीरवाळी थइ गइ. राजा कन्याने सर्व अलंकार वस्त्रादिकथी विभूषित करीने विवाहनां साधनो साथे लइ यक्षने स्थाने मोकली अने ते कन्याए महर्षिने पगे पडी विव्रप्ति करी के—

हे महर्षे त्वं मत्करं करेण गृहाण ? मुनिना भणितं भद्रे ! बुद्धजननिंदितयानया संकथयालं. अपि च ये साधव एकस्यां वसतौ स्त्रीभिः समं वासमपि नेच्छन्ति, ते सांप्रतं करं करेण कथं गृह्णन्ति ? सिद्धिवधूबद्धरागाः साधवः कथम शुचिपूर्णासु युवतीषु रज्यन्ते ? अथ तेन यक्षेण तस्य महर्षेः शरीरं प्रच्छाद्य तत्सदृशं भिन्नरूपं विकुर्व्य तस्याः करं करेण जगृहे.

‘हे महर्षे! तमें मारो हाथ आपना हाथथी गृहण करो? मुनिए कहुं—‘भद्रे! बुद्ध जनोए निंदित आवी वात बंध कर= म बोल. जो! जे साधुओ एक स्थानमां स्त्रीओनी साथे रहेवाने पण इच्छे नहि तेओ आ टाणे पोताने हाथे हाथ केम गृहण करे? सिद्धिरूपी वधूमां जेओनो राग बंधायो छे एवा साधुओ अशुचि पदार्थोथी भरेली एवी युवतिओमां केम आसक्त थाय? पछी ते यक्षे ए मह-

भाषांतर
अध्य० १२

॥६६१॥

उत्तराध्य-
यनसूत्रम्

॥६६२॥

पिना शरीरने आवृत करी तेना जेथुं भिन्नरूप करीने ते राजकन्यानुं पाणिग्रहण कर्युं.

एकरात्रि यावद्रक्षिता, प्रभाते यक्षो दूरीभूतः, स्वाभाविकरूपो यतिस्तामाह, भद्रे ! अहं संयमी नैव स्त्रीस्पर्शं त्रिधा शुद्ध्यया करोमि, न मया त्वत्करः करेण गृहीतः, किंतु मद्भुक्तेन यक्षेणैव त्वं विडंबिता, स च सांप्रतं दूरे गतः, मत्तस्त्वं दूरे भव ? महर्षिणेत्युक्ता सा प्रभाते सर्वं स्वप्नमिव मन्यमाना भृशं विखिन्ना राज्ञो गृहे गता, सर्वं तत्स्वरूपं राज्ञ आचख्यौ. तदानीं राज्ञः पुर उपविष्टेन रुद्रदेवपुरोहितेनोक्तं, राजन्नियं ऋषिपत्नी, तैज मुक्ता ब्राह्मणाय दीयते, ततो राज्ञा सा तस्यैव दत्ता.

एक रात्री राखी प्रभाते यक्ष नोकळी गयो. स्वाभाविकरूपवाळा यतिए तेणीने कहुं—‘हे भद्रे! हुं संयमी स्त्री स्पर्श पण न करूं. में तारो हाथ झाल्यो नथी किंतु मारा भक्त यक्षे तने छेतरा अने ते यक्षतो हवे दूर जतो रह्यो. तुं माराथी छेटे जती रहे. महर्षिए आम कहुं त्यारे ते राजपुत्री सवारे बधुं स्वप्नतुल्य मनमां मानती खिन्नमनथी राजगृहमां आवीने बधो वृत्तांत राजा आगळ कही देखाड्यो. आ वरुते पांसे बेठेला रुद्रदेवनामना पुरोहिते कहुं के—‘हे राजन्! आ ऋषिपत्नी थइ, हवे तेणे मूकी दीधी तो ब्राह्मणने दइ देवाय.’ त्यारे राजाये ए पुरोहितनेज पुत्री आपी दीधी.

पुरोहितोऽपि तया सह विषयसुखमनुभवन् कियंतं कालं निनाय. अन्यदा तस्या यज्ञपत्नीत्वकरणार्थं यज्ञस्तेन कर्तुं मारब्धः, तत्र यज्ञमंडपे देशांतरेभ्योऽनेकभट्टाः समायाताः, तदर्थं भोजनसामग्री तत्र प्रगुणीकृता. अस्मिन्नवसरे तत्र स महर्षिर्मांसोपवासपारणके गोचर्या भ्रमन् यज्ञमंडपे समायातः, इत्यादि कथानकं हरिकेशीबलस्योक्तं, शेषकथानकं

भाषांतर
अध्य० १२

॥६६२॥

उत्तराध्य-
यनसूत्रम्

॥६६४॥

तेने धारण करनार. १

इरिएसणभासाए । उच्चारसमिईसु यै ॥ जओ आयाणनिक्खेवे । सर्जओ सुसमाहिओ ॥ २ ॥

(इरिएसणभासाए उच्चारसमिईसु) इर्या, एषणा, भाषा अने उच्चार समितिने विषे [अ] तथा (आयाणनिक्खेवे) आ दान ग्रहण करवाने विषे (जओ) यतनावाळा तथा (संजओ) संयमयुक्त [सुसमाहिओ] समाधिवंत एवा ते मुनि हता ॥२॥

व्या०—पुनः कथंभूतो हरिकेशीबलो मुनिः? इयैषणाभाषोच्चारसमितिषु जओ इति यतो यत्नवान्. इर्या च एषणा च भाषा च उच्चारश्च इयैषणाभाषोच्चारास्तेषां समितयः सम्यग्व्यवहारा इयैषणाभाषोच्चारसमितयस्तासु ईरणं इर्या गमनागमनं, तस्य समितौ गमनागमनव्यवहारे यत्नवान्. एषणमेषणा आहारग्रहणं, तत्र समितिरेषणासमितिस्तत्र यत्नवान्. एवं भाषासमितौ भाषाव्यवहारे यत्नवान्. 'भासाए' इत्यत्र एकार आर्षत्वात् तिष्ठति. उच्चारसमितौ मूत्रपुरीषादिपरिष्ठापनविधौ यत्नवान्, पुनः कोदृशो हरिकेशीबलः साधुः? आदाननिक्षेपे वस्त्रापात्राद्युपकरणग्रहणमोचने सं सम्यक्प्रकारेण यतः संयतः संयमी. पुनः कीदृशः? सुतरामतिशयेन समाधितः समाधिसहितः, चित्तस्थैर्यसहित इत्यर्थः. पंचसमितियुक्तः स साधुरस्तीत्यर्थः. ॥ २ ॥

पुनः ते हरिकेशबल केवो हतो? इर्या एषणा भाषा तथा उच्चार, इत्यादिकनी समिति=सम्यक्व्यवहारमां यत=ध्यान राखनार इर्या=जबुं आवबुं, तेनी समितिमां, अर्थात् गमनागमन व्यवहारमां सर्वदा यत्नवान् रहेतो तथा एषणा=आहार ग्रहण समितिमां पण यत्नवान्, एवीजरीते भाषासमिति=भाषण व्यवहारमां पण यत्नवान्, वळी उच्चार=मूत्र पुरीषादिकना परिस्थापन व्यवहारमां पण

भाषांतर
अध्य० १२

॥६६४॥

उत्तराध्य-
यनसूत्रम्

॥६६३॥

सूत्रादेवावसेयं—

पुरोहित पण तेणीनी साथे सुखानुभव करतो केटलोक काळ गाळ्यो. एक वखते तेने यज्ञपत्नी करवा माटे पुरोहिते यज्ञ आदर्यो, ते यज्ञमंडपमां देशांतरथी अनेक भट्ट आव्या, तेओने माटे भोजन सामग्री त्यां एकठी करी. आ अवसरे त्यां पेला महर्षि एक मासना उपवासने अंते पारणा करवा गोचरीमां फरता ते यज्ञमंडपमां आवी चडया. अहीं सुधीनी हरिकेशीवळनी कथा कही हवे बाकीनी कथा सूत्र उपरथीज जाणवानी छे.

सोवागकुलसंभूओ । गुणत्तयधरो मुगी ॥ हरिऐसबलो नाम औसी भिक्खू जिइंदिऐ ॥ १ ॥

(सोवागकुल संभूओ) चांडालवंशमां उत्पन्न थयेलो (गुणत्तरधरो) छतां गुणिष्ठ [मुणी] जिनाज्ञा पालक तथा (जीइदिओ) जिते-न्द्रिय एवा [हरिऐसबलो नाम] हरिकेशवळ नामना [भिक्खू] साधु [आसि] हता.

स हरिकेशवलो नाम प्रसिद्धो भिक्षुरासीत्. कीदृशः स साधुः? जितंद्रियः, जितानि इंद्रियाणि येन स जितंद्रियो विषयजेता. पुनः कीदृशः? श्वपाककुलसंभूतः, श्वपाकश्चांडालस्तस्य कुले संभूतः, पुनः कीदृशः? मुनिर्मन्यते जिनाज्ञामिति मुनिर्जिनाज्ञापालक इत्यर्थः. पुनः कीदृशः? गुणत्रयधरः, गुणत्रयं ज्ञानदर्शनचारित्र्याख्यं धरतीति गुणत्रयधरः. ॥ १ ॥

ते हरिकेशवळ नामे प्रसिद्ध भिक्षु थया. केवा ते साधु? जितेल छे इन्द्रियो जेणे एवा=विषय जेना, पुनः केवा? श्वपाककुल संभूत=चांडालकुलमां संभूत उत्पन्न थयेला तथा मुनि=जिनाज्ञाने माननारा, अने गुणत्रयधर गुणत्रय=ज्ञानदर्शनचारित्र्यनामक रत्नत्रय,

भाषांतर
अध्य० १२

॥६६३॥

उत्तराध्य-
यनसूत्रम्

॥६६५॥

यत्नवान् बली आदान=वस्त्र पात्र आदिक उपकरणोलुं ग्रहण तथा निक्षेप=र वस्त्रादिकने मूकवा वगेरे व्यवहारमां संयत=संयमवान्, तथा सुसमाहित=अत्यंत समाहित=स्थिरचित्तवालो, पंच समितियुक्त ते साधु हतो. २

मणगुत्तो वयगुत्तो । कायगुत्तो जिह्दिओ ॥ भिक्षव्हा वंभइज्जमि । जन्नवाडमुव्हिओ ॥ ३ ॥
तथा [मणगुत्तो] मनोगुप्तिवाळा तथा [कायगुत्तो] कायगुप्तिवाळा [जीह्दिओ] जितेंद्रिय एवा ते मुनि (भिक्षव्हा) भिक्षाने माटे (वंभइज्जमि) ब्रह्मपूजन करवामां आवे छे एवा [जन्नवाड] यज्ञना पाडामां [उव्हिओ] प्राप्त थया. ३

व्या०—पुनः कीदृशः? मनोगुप्त्या गुप्तो मनोगुप्तः, पुनर्वचनगुप्त्या गुप्तो वचोगुप्तः, पुनः कायगुप्त्या गुप्तः कायगुप्तः, इत्यत्र सर्वत्र मध्यमपदलोपी समासः. पुनर्जितेंद्रियः, एतादृशो हरिकेशवलः साधुभिक्षार्थं ब्राह्मणानां इज्या ब्राह्मणेज्या, तस्यां ब्राह्मणयज्ञपाठके उपस्थितः यत्र ब्राह्मणा यज्ञं कुर्वन्ति तत्र यज्ञपाठकान्तिके प्राप्नः. ॥ ३ ॥

मनोगुप्तिवडे गुप्त, वचनगुप्तिवडे गुप्त, तथा कायगुप्तिवडे गुप्त; अहीं सर्वत्र मध्यमपदलोपी समास समजवो. बली ते जितेंद्रिय एवो हरिकेशवल साधु भिक्षा अर्थे ब्राह्मणोनी ज्यां इज्या थती हती तेवा यज्ञवाट=स्थाने आव्यो=ज्यां ब्राह्मणो यज्ञ करता हता त्यां यज्ञवाट=यज्ञप्रदेशमां आवी उभो. ३

तं पासिउणमेज्जंतं । तवेण परिसोमिथं ॥ पंतोव्हिओपगरणं । उव्हसंति अगारिया ॥ ४ ॥
(तवेण) तप वडे (परिसोमिथं) कृश थयेला, [पंतोव्हिओपगरणं] औपग्रहिक जेनी पासे छे एवा (तं) ते मुनिने (एज्जंतं) आवता (पासिउणं) जोइने [अगारिया] अनार्यो [उव्हसंति] हसवा लाग्या. ४

भाषांतर
अध्य० १२

॥६६५॥

उत्तराध्य-
यनसूत्रम्

॥६६६॥

व्या०—तं हरिकेशबलं साधुं एज्जंतं आयातं पासिऊण दृष्ट्वा अनार्या दुष्टा ब्राह्मणा उपहसन्ति, उपहासं कुर्वन्ति. कीदृशं तं? तपसा दुर्बलीकृतं, पुनः कीदृशं तं? प्रांतोपध्युपकरणं जीर्णवस्त्रोपधिधारकं, प्रांतं जीर्णं मलिनत्वादिना आसारं उपधिर्वर्षाकल्पादिः, स एव उपकरणं धर्मोपष्टम्भहेतुरस्येति प्रांतोपध्युपकरणस्तं प्रांतोपध्युपकरणं. ॥४॥

ते हरिकेशबलं साधुने आवता जोइने ते अनार्य=दुष्ट ब्राह्मणो उपहास करवा लाग्या. केवा ते मुनि? तपे करी कृश थयेला तथा प्रांत=जीर्ण=मलिनताने लीधे असार उपधि=वर्षाकल्पादि, एज छे उपकरण=धर्मोपष्टम्भक हेतु जेने एवा. ४

जाईमयपडित्थद्धा । हिंसगा अजिइंदिया ॥ अर्धंभचारिणो बाला । इमं वर्धणमव्ववी ॥ ५ ॥

[जाईमयपडित्थद्धा] जातिमदथी गर्वित थयेला तथा [हिंसगा] हिंसक तथा (अजिइंदिया) इन्द्रियोने वश नहिं राखनारा तेथी (अर्धंभचारिणा) ब्रह्मचर्य नहिं सेवनारा ते [बाला] अज्ञानीओ (इमं वर्धणं) आ प्रमाणे वचन (अव्ववी) बोल्या. ५

व्या०—ते ब्राह्मणा बाला विवेकविकला इदं वचनमब्रुवन्. कीदृशास्ते? जातिमदप्रतिस्तब्धाः, जातिमदेन ब्राह्मण्युद्भवत्वेन यो मदोऽहंकारस्तेन प्रतिस्तब्धा अनन्ना जातिमदप्रतिस्तब्धाः, पुनः कीदृशाः? हिंस्रका जीवहिंसाकरण-शीलाः. पुनः कीदृशाः? अजितेन्द्रिया विषयासक्ताः, पुनः कीदृशाः? अब्रह्मचारिणो मैथुनाभिलाषिणः, अब्रह्मणि कामसेवायां चरन्ति रमन्ते इति अब्रह्मचारिणः कुशाला इत्यर्थः. ॥ ५ ॥ ते ब्राह्मणाः किमब्रुवन्नित्याह—

ते ब्रह्मणो बाल=विवेक हीन आबुं वचन बोल्या. केवा, ते ब्राह्मणो? जातिना मदथी अर्थात् अमे ब्राह्मणीमां जन्मेला छइये एम मनमां धारीने मद=गर्व आववाथी प्रतिस्तब्ध=अकड=अनन्न रहेनारा, वळी हिंस्रक=जीवहिंसा करनारा तथा अजितेन्द्रिय=

भाषांतर
अध्य० १२

॥६६६॥

उत्तराध्य-
यनसूत्रम्

॥६६७॥

विषयासक्त, अने अव्रह्मचारी=मैथुनाभिलाषी; अथवा अव्रह्म=कामसेवा=मांज रमनारा. ५

कंयरे आगच्छद् दित्तरूप । काले विकराले पोक्कनासे ॥ ओमचेले पंसुपिसायभूए संकरदूसं परिहरिय कंठे ॥६॥
[दित्तरूपे] बीभत्सरूपवालो तथा [काले] श्याम [विकराले] विकराल तथा (पोक्कनासे) चीनो तथा [ओमचेलए] अव्यवस्थित वस्त्रवालो (पंसुपिसायभूए) धूलिथी खरडायलो=भूत तेवो [संकरदूसं] संकर दूष्यने (कंठे) कंठमा [परिहरित] पहेरीने (कयरे) कोण [आगच्छद्] आवे छे? ६

व्या०—कतरः कोऽयमागच्छति? अतिशयेन क इति कतरः, एकारः प्राकृतत्वात्, परमयं कीदृशः? दीप्तरूपो बीभत्सरूपो दीप्तवचनं बीभत्सार्थवाचकं. पुनः कीदृशः? कालः कालवर्णः, पुनः कीदृग्? विकरालो विकृतांगोपांगधरः, लंबोष्टदंतुरत्वादिविकारयुक्तः, पुनः कीदृशः? पोक्कनाशः, पोक्का अग्रे स्थूलोन्नता मध्ये निम्ना चिप्पट्टा नासा यस्य स पोक्कनाशः, पुनः कीदृग्? अवमचेलः, अवमान्यसाराणि चेलानि वस्त्राणि यस्य सोऽवमचेलः, मलाविलत्वेन जीर्णत्वेन त्याज्यप्रायवस्त्रधारीत्यर्थः. पुनः कीदृशः? पांशुपिशाचभूतः, पांशुना रजसा पिशाचभूतः पांशुपिशाचभूतः, धूल्या व्याप्तावगुंठितशरीरत्वेन मलिनवस्त्रत्वेन भूततुल्य इत्यर्थः एतादृशः कोऽयं शंकरदूष्यं कंठे परिधृत्य अव्रागच्छति? समीपे आगतं दृष्ट्वा एवमूचुरित्यर्थः, शंकर उत्करटकस्तत्रस्थं दूष्यं वस्त्रं शंकरदूष्यं. यद्यपि तस्य साधोर्वस्त्रमुत्करटकस्य नास्ति, तथापि तेषामत्यतघृणोत्पादकत्वेन तरुक्तं, कोऽयमुत्करटकस्य वस्त्रं कंठे परिधृत्य पिशाचसदृशो भ्रमन्नव्रागच्छति? स हि हरिकेशीसाधुः कुत्रापि आत्मीयमुपकरणं न मुंचति, सर्वं वस्त्रोपधुपकरणादिकं गृहीत्वैव भिक्षार्थं

भाषांतर
अध्य० १२

॥६६७॥

ત્રાધ્ય-
યનસૂત્રમ્

॥૬૬૮॥

અમતીતિ ભાવઃ. ॥ ૬ ॥

આ કોણ આવે છે? 'આ તે કોણ?' એવા અર્થમાં કતર શબ્દ વાપર્યો છે. પ્રાકૃત હોવાથી છેડે એકાર થયો છે. આ કેવો છે? દીપ્તરૂપ=વીભત્સરૂપવાળો; અત્રે દીપ્તવચન વીભત્સ અર્થનું વાચક છે, ફરી તે કેવો? કાલ=શરીરે કાળો તથા વિકરાલ=વિકૃત અંગ ઉપાંગવાળો=(લાંબા હોઠ, દાંત બહાર નીકળેલા, इत्यादि વિકાર યુક્ત), પોક્કનાસ એટલે આગળથી ઊંચું તથા વચમાં બેઠેલ=ચપટું જેનું નાક છે તેવો; તથા અવમ=જુનાં ફાટલ=વસ્ત્રવાળો, મેલાં તથા જુનાં હોવાથી નાસ્ત્રીદેવા યોગ્ય વસ્ત્રોને ધરતો, તેમજ પાંસુપિ-શાચ ભૂત=ધૂળથી આચુ શરીર સ્વરડાયેલું હોવાથી પિશાચ જેવો લાગતો, એવો આ કોણ-સંકર દૂષ્ય=ઝકરડા ઉપર કોઈ નાસ્ત્રી દીધેલું હોય તેવું વસ્ત્ર કંઠે પહેરીને પિશાચ સદૃશ ભમતો આ કોણ અત્રે આવે છે? જોકે સાધુનું વસ્ત્ર કહ્યું. હરિકેશી સાધુ પણ પોતાનું ઉપકરણ મુકતો નથી કિંતુ સઘળું વસ્ત્રોપકરણાદિક સાથે લડનેજ મિશ્રા વગેરેને માટે ભમે છે-એવો ભાવાર્થ સૂચવ્યો છે. ૬

કયરે તુમં ઇયં અદંસંનિજ્જો । કા એવં આસાં ઇહમાગતોસિ ॥

ઓમચેલગાં પંસુપિસાયભૂયા । ગંચ્છ સ્વલાહિ કિમિહં ઠિઓસિ ॥ ૭ ॥

(ઇઅ) આ પ્રમાણે (અદંસંનિજ્જે) આંસને ગમે નહિં તેવો [તુમં] તું [કયરે] કોણ છે? (કાએવ) કહ [આસાં] આશાથી (ઇહમાગતોસિ) આ યજ્ઞમાં આવ્યો છે? [ઓમચેલગાં] ગંદા વસ્ત્રાદિત [પંસુપિસાયભૂય] ભૂત જેવા સાધુ (ગચ્છ) અહીંથી જા. (સ્વલાહિ) મોહું ન દેશાડ! (કિમિહ) કેમ અહીં (ઠિઓસિ) ઉભો રહ્યો છે. ૭

વ્યા૦—પુનસ્તે કિમૂચુરિત્લાહ-રે ઇતિ નીચામંત્રણે, અવમચેલકઃ સટિતસ્ફટિતવસ્ત્રધારી ધૂલીધૂસરભૂતકલ્પસ્ત્વ

ભાષાંતર
અધ્ય૦ ૧૨

॥૬૬૮॥

उत्तराध्य-
यनसूत्रम्

॥६६९॥

कोऽसि? कया आशया इह यज्ञपाटके आगतोऽसि? 'का एव आसा' इति प्राकृतत्वात्. मकारोऽपि लाक्षणिकः. कीदृश-
स्त्वं? 'इय अदंसणिज्जे' अनेन मलिनवस्त्रादिधारणेन अदर्शनीयः, दृष्टुमयोग्यः. त्वद्दर्शनादेवास्माकं धर्मो विलीयते.
अत्र गाथायां 'ओमचेलगा पंसुपिसायभूया' इति पुनरुक्तिरत्यंतनिर्भर्त्सनार्था. रे भूतप्राय! गच्छ इतो यज्ञस्थानाद्
व्रज? 'खलाहिति' देशीयभाषया अपसर दूरं दृष्टमार्गात्, किमिह स्थितोऽसि? त्वया सर्वथात्र न स्थातव्यमित्यर्थः.
तैर्ब्राह्मणैरित्युक्ते सति स साधुस्तु किमपि न अवादीत्. तदा तद्भक्तस्य यक्षस्य कृत्यमाह ॥७॥

पुनः तेओ शुं बोल्या-‘रे’ (ए नीचामन्त्र छे.) सडेल फाटेल वस्त्रोवाळा तथा धूळे भयो होवाथी पिशाच भूत जेवो जणातो तुं
कोण छो? कइ आशाए अहीं यक्षवाटमां आव्यो छो? आ मलिन वस्त्रादि धारणने लीधे अदर्शनीय=साहुं जोवाने अयोग्य; तारा
दर्शनथी अमारो धर्म विलय पागे छे. आ गाथामां पूर्वोक्त ‘मलिनवस्त्र’ वगेरे विशेषणो फरीथी कहां छे ते अत्यंत तिरस्कार अर्थ
सूचवे छे. हे भूत तुल्य! जा आ यक्षस्थानथी ‘खलाहि’ शब्द देशी भाषानो छे, जातो रहे. नजरथी आघो था, शा साहुं अहिं
उभो छे.? सर्वथा तारे अहीं न उभवुं. आम ते ब्राह्मणो बोल्या त्यारे साधुतो कइ न बोल्या पण तेनो भक्त यक्ष इतो ते बोल्यो.७

जक्खो तेहि तिंदुरुक्खवासी । अणुकंपओ तस्समहामुणिस्स ॥

पच्छायइत्ता नियगं सरीरं । इमाई वयणाइमुदाहरित्थां ॥ ८ ॥

(तिहि) ते वखते [तिंदुरुक्खवासी] तिंदुकवृक्षाश्रित (जक्खो) यक्ष [निअयं] पोताना (तस्स महामुणिस्स) ते महामुनिनो [अणु-
कंपओ] सेवक [जक्खो] यक्ष (निअयं) पोताना (सरीरं) शरीरने [पिच्छायइत्ता] संताडीने (इमाई) आ [वयणाइ] वचनो

भाषांतर
अध्य० १२

॥६६९॥

उत्तराध्य-
यनसूत्रम्

॥६७०॥

(उदाहरित्था) बोल्यो. ८

व्या०—तस्मिन् काले तिदुकवृक्षवासी यक्ष इमानि वक्ष्यमाणानि वचनान्युदाहार्षीदवोचदित्यर्थः. किं कृत्वा? निजकं शरीरं प्रच्छाद्य, स्वशरीरं प्रच्छन्नं विधाय, साधुशरीरे प्रवेशं कृत्वा, कथंभूतः स यक्षः? तस्य मुनेरनुकंपकः, अनुरूपं कंपते चेष्टते इत्यनुकंपकः. साधोः सेवक इत्यर्थः. तिदुकवनमध्ये एको महान् तिकवृक्षोऽस्ति, तस्य वृक्षस्याधस्तस्य चैत्यमस्ति, तत्र साधुः कायोत्सर्गेण तिष्ठति, तस्य साधोर्धर्मानुष्ठानं दृष्ट्वा गुणरागी सेवकः संजातोऽस्तीति भावः. स यक्ष इत्यवादीत् ॥ ८ ॥

ते काले तिदुकवृक्षवासी यक्ष आवां (हवे पछी कहेवामां आवशे ते) वचनो बोल्यो. केम करीने? पोतानुं शरीर छानुं राखाने अर्थात् साधु शरीरमां प्रवेश करीने; यक्ष केवो? ते मुनिनो अनुकंपक=अनुरूप चेष्टा करनारो—साधुनो सेवक—तिदुकवनमां एक महोटा तिदुकवृक्षनी नीचे ते यक्षनुं चैत्य=स्थान हर्तुं. त्यां साधु कायोत्सर्ग करी रहेता ते साधुनां धर्मानुष्ठान जोइने ए यक्ष साधुना गुणोथी अनुरागी थइ सेवक बन्यो; ए यक्ष बोल्यो ते कहे छे. ८

समणो अहं संजयो बंभयारी । विरओ अहं धणपयणपरिग्गहाओ ॥

परप्पवत्तस्स उ भिक्खुकाले । अन्नस्स अट्टा इहमागओमि ॥ ९ ॥

(अहं) हुं [समणो] श्रमण=तपस्वी तथा हुं (संजमो) संयत [बंभयारी] ब्रह्मचारी छुं (धणपणपरिग्गहाओ विरओ) धन आदिक परिग्रहथी विरक्त [उ] पुनः(भिक्खुकाले) भिक्षावसरे (परप्पवत्तस)परनो माटे पकावेलां [अन्नस्स अट्टा] अन्न अर्थे [इहमागओमि]

भाषांतर
अध्य० १२

॥६७०॥

उत्तराध्य-
यनसुत्रम्

॥६७१॥

अहीं यज्ञ पाटकने विषे आव्यो छुं. ९

व्या०—स यक्षः किमवोचत्? तदाह—भो ब्राह्मणाः! भवद्भिरुक्तं कोऽसि रे त्वं? तस्योत्तरं—अहं श्रमणोऽस्मि, श्राम्यति तपसि श्रमं करोतीति श्रमणस्तपस्वी. पुनरहं संयतः सावयव्यापारेभ्यो निवर्तितः. पुनरहं ब्रह्मचारी, ब्रह्मणि भौगत्यागे चरति रमते इत्येवंशीलो ब्रह्मचारी. पुनरहं धनपचनपरिग्रहाद्विरतः, तत्र धनं गोमहिष्यश्वादिचतुःपद-
रूपं, पचनमाहारादिपाकः, परिग्रहो गणिमधरिममेयपरिच्छेद्यादिद्रव्यरूपः. कया आशया इहागतोऽसि? अस्योत्तरं भो ब्राह्मणाः! भिक्षाकाले भिक्षावसरेऽन्नस्यार्थायात्रागतोऽस्मि. कीदृशस्यान्नस्य? परप्रवृत्तस्य, परस्मै परार्थं प्रवृत्तं पक्कं परप्रवृत्तं, गृहस्थेनात्मार्थं राद्धं. ॥ ९ ॥

ते यक्ष शुं बोल्यो? ते कहे छे—हे ब्राह्मणो? तमे कहुं—‘तुं कोण छो?’ तेनुं उत्तर—हुं श्रमण छुं; तपमां श्रम ले छे ते श्रमण= तपस्वी, वली हुं संयत=सदोष व्यापारथी निवृत्त छुं, ब्रह्मचारी=ब्रह्म एटले भोग त्याग, तेमां रमनारो छुं; तेमज धन=गाय भम घोडां बगेरे, पचन=आहार पकाववो तथा परिग्रह=गणिम, धरिम, मेय, परिच्छेद्य इत्यादि द्रव्य रूप; एनाथी विरत छुं; ‘कइ आशये अत्रे आव्यो छो?’ एनुं उत्तर—‘हे ब्राह्मणो! भिक्षा अवसरे अन्नने अर्थे अत्रे आव्या छुं. केवा अन्नने माटे? परप्रवृत्त=परने माटे पकावेलां गृहस्थे पोता माटे रांधेलां. ९

विधेरिज्जइ खज्जइ भुज्जइ य । अन्नं पभूयं भवयाणमेयं ॥

जाणाहि मे जाणजीवणु त्तिं सेसावसेसं लहउ तवस्सी ॥ १० ॥

भाषांतर
अध्य० १०

॥६७१॥

ઉચ્ચરાધ્ય-
યનસૂત્રમ્

॥૬૭૨॥

[ભવયાણ] તમારું [પ૨] આ દેશ્વાતું (પ્રભૂઅં) ઘણું [અન્ન] અન્ન (વિઅરિજ્જઈ) અનાથને આપવામાં આવે છે તથા [સ્વજ્ઞઈ] સ્વાજા (મુજ્ઞઈ) તથા દાલ ભાત (મે)મને [જાયણજીવિણો] ભિક્ષાવડે આજીવિકા ચલાવનાર [જાણહિ] જાણો [ત્તિ] આ કારણથી [તવસ્સી] હું એક તપસ્વી [સેસાવસેસ] વધેલા આહારને [લહુઝ] પામું. ૧૦

વ્યા૦— અન્ન ‘ભવયાણ’ इति भवतां एतत् समीपतरवर्ति अन्नं प्रभूतं, अद्यते इत्यन्नं भक्ष्यं प्रभूतं प्रचुरं विद्यते. तदेव प्रचुरत्वं दृश्यते, ‘वियरिज्जइ’ इति वितीर्यते दीनहीनानाथेभ्यः सर्वेभ्यो वितीर्यते विशेषेण दीयते, पुनः स्वाद्यते स्वज्जकघृतपूरादिकं सशब्दं भक्ष्यते, पुनर्भुज्यते तंदुलमुद्गदाल्यादि सघृतमाकंठं अभ्यवहार्यते. इत्यनेन अत्र काचिकस्यापि भक्ष्यवस्तुनी न्यूनता न दृश्यते. यूयं मे इति मां याचनजीविनं जानीत? याचनेन भिक्षया जीविनं जीवितव्यं अस्येति याचनजीवी; तं, इति अस्मात्कारणात् तपस्वी मल्लक्षणो मुनिरपि; अत्र शेषावशेषं शेषादपि शेषं शेषावशेषमुद्धरितं प्रांतप्रायमाहारं लभतां प्राप्नोतु, इत्यपि यूयं जानीत. कोऽर्थः? स मुनिरवादीत्; अत्र अन्नं यत्र तत्र परिष्ठाप्यते, भवद्भिरेतादृशी बुद्धिः करणीया, अयं तपस्वी आहारार्थमागतोऽस्ति; अयमपि शेषावशेषमाहारं प्राप्नोतु, इति विचार्य मह्यं शुद्धमाहारं दीयतामिति दीयतामिति यक्षेणोक्ते सति ते ब्राह्मणाः किं प्राहुरित्याह ॥१०॥

તમારું આ=પાંસે પહેલું=સ્વાધા યોગ્ય પુષ્કલ અન્ન છે; (પુષ્કલપણું દર્શાવે છે. દીન, હીન, અનાથ વગેરે સર્વેને અપાય છે; ફરો સ્વાજા વગેરે સ્વાધા છે તેમજ દાલ ભાત આદિક ધી નાસ્તીને જમાય છે, અર્થાત્ અહીં કોઈ જાતની ન્યૂનતા નથી તો પછી યાચન-જીવી=યાચન-ભિક્ષા ઉપર જીવવાવાળા મારા જેવો તપસ્વી પણ, શેષમાંથી પણ વધેલું પ્રાંત પ્રાય આહાર મળે પામે’ એમ જાણો.

भाषांतर
अध्य० १२

॥६७२॥

उत्तराध्य-
यनसूत्रम्

॥६७३॥

ते मुनि एम बोल्या के-अत्रे अन्न तो ज्यां त्यां नखाद्य छे तो तमारे एवी बुद्धि राखवी के-आ तपस्वी आहार माटे आच्यो छे तो ए पण अवशेष आहार भले पामे-आम विचारीने मने शुद्ध आहार दीओ-एम यक्षे कह्युं त्यारे ते ब्राह्मणा शुं बोल्या ते कहे छे

उचैक्खडं भोग्गणमाहणाणं । अत्तट्ठियं सिद्धं इहं एगपक्खं ॥

न उ वयं एरिसमन्नपाणं । दाहामुं तुभं किमिहं टिओसि ॥ ११ ॥

[माहणाणं] ब्राह्मणोनुं (अत्तट्ठियं) पोताना माटेज थयेलुं (उचैक्खडं) संस्कार करेलुं (भाअण) भोजन (इह) अहीं [सिद्धि] सिद्ध कर्युं छे ते (एगपक्खं) फक्त एक पक्ष माटे अर्थात् ब्राह्मणो माटे छे. (एरिसं) आवी जातनुं (अन्न पाणं) अन्न पाणी (वयं) अमे (तुभं) तने [न हु दाहामु] नहींज आपीए [किमिहं] केम अहीं (टिओ सि) तुं उभो रह्यो लुं. ११

व्या०—रे भिक्षो ! इहास्मिन् यज्ञपाटके भोजनं यदुपस्कृतं घृतहिंवाधान्यकमिरचलवणजीरकादिभिः कृतोप-
स्कारं शाकादि, पुनरिह सिद्धं चतुर्विधाहारं राद्धं वर्तते. एकः पक्षो ब्राह्मणो यस्य तत् एकपक्षं, एतदाहारं शूद्रेभ्यो न
देयमस्ति, ब्राह्मणानां वर्तते, पुनरिदमाहारमार्थिकं, आत्मार्थं भवमात्मार्थिकं, ब्राह्मणैरप्यात्मानैव भोज्यं, न त्वन्यस्मै
कस्मैचिद्देयमित्यर्थः. तु इति तेन हेतुना वयमेतादृशं ब्राह्मणभोज्यमन्नपाणं तुभ्यं न दास्यामः. इह त्वं किं स्थितोऽसि?
अस्माकं धर्मशास्त्रे उक्तमस्ति-न शूद्राय मतिं दद्या-न्नोच्छिष्टं न हविःकृतं ॥ न चात्योपदिशेद्धर्मं । न चास्य व्रतमा-
दिशेत् ॥१॥ ११ ॥ तदा यक्षः पुनः पुनरवादीत्—

हे भिक्षु! अहीं आ यज्ञवाटमां जे भोजन घी, हींग, धाणा, मरिच, लवण, जीरं इत्यादिकथी वग्यारेल शाकादिक तथा सिद्ध

भाषांतर
अध्य० १२

॥६७३॥

ઉત્તરાધ્ય-
યનસૂત્રમ્

॥૬૭૪॥

રાંધેલ ચતુર્વિધ આહાર વગેરે છે તે એક પક્ષ=માત્ર બ્રાહ્મણોનાજ અર્થનું છે. શૂદ્રોને ન દેવાય, તેવું બ્રાહ્મણનું છે વઢી આ આત્મા-
ર્થિક=બ્રાહ્મણોયે પળ પોતેજ જમવાનું અન્યને કોઈને દેવાય નહિં તેવું છે એ કારણથી અમે બ્રાહ્મણ ભોજ્ય અન્નપાન તને નહિં આપી
શકીએ. અહીં તું શા માટે ઉભો છે? અમારા ધર્મ શાસ્ત્રોમાં કહ્યું છે કે-‘શૂદ્રોને આત્મજ્ઞાન ન આપવું, હવિષ્યનું શેષ ન દેવું, તેને
ધર્મોપદેશ ન કરવો તેમ તેને કોઈ વ્રતાદેશ પણ ન કરવો’. ૧૧ ત્યારે યજ્ઞ ફરીને બોલ્યો કે—

થલેસુ વીર્યાં વૃંતિ કાસયા । તહેવં નિન્નેસુ ય આસસા ॥

એયાઈ સદ્દાઈ દલ્લાહિ મંજ્ઞં । આરાહણ પુણ્ણમિણં સુ સ્વેત્તં ॥ ૧૨ ॥

(કાસગા) સ્વેદુતલોકો (વીર્યાં) ધાન્યવીજને (થલેસુ) ભૂમિને વિષે [તેહેવ] તેમજ (નિન્નેસુ અ) નીચી ભૂમિને વિષે [આસસાણ]
આશાણ કરીને [વપંતિ] વાવે છે માટે [એ આઈ] આવા (સદ્દાઈ) શ્રાદ્ધવડે કરીને (મંજ્ઞં) મને (દલ્લાહિ) આપો. (ઈણં) આ=હું
[પુણ્ણ] પુણ્ય (સ્વેત્તં) ક્ષેત્રરૂપ છું [સુ] અવશ્ય (આરાહણ) આરાધો. ૧૨

વ્યા૦—એતયા અનયા ઉપમયા શ્રદ્ધયા ભાવનયા મહ્યં દદધ્વં? સુતિ નિશ્ચયયેન હંદં મહાક્ષણં પુણ્યં શુભં ક્ષેત્ર-
મારાધયત? એતયા ઇતિ કયા ઉપમયા? તામુપમામાહ—કર્ષકાઃ ક્ષેત્રીકારકા નરા આશંસયા વિચારણયા કાલે વર્ષા-
કાલે સ્થલેષુ ઉચ્ચપ્રદેશેષુ, તથૈવ નિમ્નેષુ નિમ્નભૂમિપ્રદેશેષુ વીજાનિ વપંતિ. કોઽર્થઃ? વર્ષાકાલે ક્ષેત્રીકારકા વીજં વપંત
એવં ચિંતયંતિ, યદિ પ્રચુરા વર્ષા ભવિષ્યંતિ, તદા સ્થલેસુ ફલાવાપ્તિર્ભવિષ્યતિ, યદિ ચાલ્પા વર્ષા ભવિષ્યંતિ, તદા
નિમ્નપ્રદેશેષુ ફલાવાપ્તિર્ભવિષ્યતિ. ઉભયત્રોચ્ચનીચપ્રદેશેષુ વીજં વપંતિ, ન પુનરેકત્રૈવ વીજં વપંતિ. યદિ યૂયં બ્રાહ્મણ

ભાષાંતર
અધ્ય૦ ૧૨

॥૬૭૪॥

ઉત્તરાધ્ય-
યનસૂત્રમ

॥૬૭૫॥

નિમ્નભૂમિસદૃશાસ્તદાહં સ્થલભૂમિસદૃશો ગણ્યઃ મહ્યમપિ દાતવ્યં, ન કેવલં યૂયમેવ ક્ષેત્રપ્રાયાઃ, કિંત્વહમપિ પુણ્યક્ષેત્ર-
મસ્મીતિ ભાવઃ ॥ ૧૨ ॥ इति श्रुत्वा ते ब्राह्मणास्तं प्रत्यूचुस्तदाह—

આ ઉપમા-શ્રદ્ધાભાવના રાક્ષી મને દીઓ. તે ઉપમા કહે છે-કર્ષક-ખેતી કરનાર નરો આશંસા=ધારણાથી કાલે=વર્ષાસમયે સ્થલ=ઉંચા પ્રદેશોમાં તથા નિમ્ન=નીચા ભૂમિપ્રદેશોમાં પણ બીજો વાવે છે. પ્રયોજન શું? વર્ષાકાલે છેડતુ બીજ વાવતાં એમ વિચારે છે કે જો પુલ્કલ વૃષ્ટિ થશે તો સ્થલભૂમિમાં ફળ પ્રાપ્તિ થશે, કદિ અલ્પ વૃષ્ટિ થઈ તો નીચી ભૂમિમાં ફળ પ્રાપ્તિ થશે આમ ધારી ઉંચા નીચા બન્ને પ્રદેશોમાં બીજ વાવે છે. હવે તમે જો નિમ્ન ભૂમિસમાન હો તો મને સ્થલ પ્રદેશ જેવો ગણીને કંડક દેવું જોઈએ. કંડ તેમજ એકલા ક્ષેત્ર તુલ્ય છો એમ નથી કિંતુ હું પણ પુણ્ય ક્ષેત્ર છું. ૧૨ આ વચન સાંભળી બ્રાહ્મણો તેના પ્રતિ બોલ્યા તે કહે છે.

खेत्ताणि अम्हं विइयाँणि लोए । जँहि पकिण्णा विरूहंति पुण्णा ॥

जे माहँणा जाइविज्जोववेया । ताँइ सुँखित्ताइ सुपेसँलाइ ॥ १३ ॥

[અમ્હં] અમો (લોષ) લોકોને (ખેત્તાણિ) ક્ષેત્રો [વિજ્ઞાણિ] જાણેલા છે [જહિં] જે ક્ષેત્રોમાં [પકિણ્ણા] વાવેલાં બીજ [પુણ્ણા] પરિપૂર્ણ (વિરૂહંતિ) ઊગે છે. કારણકે (જે માહંણા) જે બ્રાહ્મણો (જાઇવિજ્જોવવેયા) ચતુર્દશવિદ્યા સંપન્ન છે [તાઇ] તેઓજ [સુપેસલાઇ] ઉત્તમ (સ્થિત્તાઇ) ક્ષેત્ર છે. ૧૩

व्या०—अरे पाखडपाश! तानि क्षेत्राण्यस्माभिर्विदिनानि वर्तते इति अध्याहारः. जहिमित्यत्र क्षेत्रेषु प्रकीर्णान्यु-
प्तानि बीजानि प्रदत्तानि दानानि पूर्णानि विरूहन्ति विशेषेणोद्गच्छन्ति, फलदानि भवन्ति, विभक्तिलिगव्यत्यस्तु प्राकृ-

भाषांतर
अध्य० १२

॥६७५॥

ઉત્તરાધ્ય-
યનસૂત્રમ્

॥૬૭૬॥

તત્વાત્. યે બ્રાહ્મણા જાતિવિદ્યોપપેતાસ્તે તુ બ્રાહ્મણાઃ, સુતરાનતિશયેન પેશલાનિ મનોહરાણિ ક્ષેત્રાણિ જ્ઞેયાનિ. તત્ર જાતિર્બ્રાહ્મણત્વં, વિદ્યા વેદાધ્યયનં, જાતિશ્ચ વિદ્યા ચ જાતિવિદ્યે, તાભ્યામુપપેતાઃ સહિતા જાતિવિદ્યોપપેતાઃ. ‘ઉપઅ-
પૈતાઃ’ ઇત્યત્ર શર્કધ્વાદિષુ પરરૂપમિત્યનેનોપશબ્દસ્યાકારલોપે પશ્ચાદ્ગુણેન સિદ્ધિઃ, યદુક્તં-સમમશ્રોત્રિયદાનં ।
દ્વિગુણં બ્રાહ્મણં વ્રુવે ॥ સમસ્રગુણમાચાર્ય । અનંતં વેદપારગે ॥ ૧ ॥ ઇત્યુક્તત્વાદ્વેદપારગા બ્રાહ્મણાઃ પુણ્યક્ષેત્રાણિ. ॥૧૩॥
અથ ચક્ષઃ પ્રાહ—

અરે પાસંડ પાશ! તે ક્ષેત્રો અમે જાણેલાં છે; જે ક્ષેત્રામાં પ્રકીર્ણ=વાવેલાં બીજ (દીધેલાં દાન) પૂર્ણ રીતે ઊગે છે=ફલદેનારાં નીવડે છે. (પ્રાકૃત હોવાથી વિભક્તિ તથા લિંગનો વ્યત્યય થાય છે.) જે બ્રાહ્મણો જાતિ=બ્રાહ્મણકુળમાં જન્મ તથા વિદ્યા=વેદાધ્યયન આ બન્નેવડે સહિત હો, (ઉપ અવ ઇત, અહીં શર્કધ્વાદિ માની પરરૂપ થતાં ‘ઉપપેત’ પદ થાય છે) તેઓજ સુતરાં પેશલ મનોહર ક્ષેત્ર જાણવાં. કહું છે કે—અશ્રોત્રિયને આપેલું દાન, દીધેલ પદાર્થ જેટલુંજ ફલ આપે છે, સદાચારને આપેલું દ્વિગુણ ફલ દીધે તથા આચાર્યને આપેલું સહસ્રગુણ ફલદાયક થાય અને વેદના પારને પામેલાને આપેલું દાન અનંતગુણ ફલ આપે છે, માટે વેદપારગ બ્રાહ્મણો પુણ્યક્ષેત્રરૂપ છે. ૧૩

કોહો ય માંણા ય વંહા ય જેસિં । માસં અદત્તં ચ પરિર્ગહં ચ ॥

તે માંહણા જાહિવિજ્ઞાવિહીર્ણા । તાહં તુ ચિત્તાહં સુપાવગાહં ॥ ૧૫ ॥

(જેસિં) જેઓને (કોહો અ) ક્રોધ છે (માંણાઓ) માન આદિ છે તથા (વંહો અ) વધ છે (માસં) મૃશાવાદ છે તથા (અદત્તં) ચોરી છે

ભાષાંતર
અધ્ય૦ ૧૨

॥૬૭૬॥

उत्तराध्य-
यनसूत्रम्

॥६७७॥

[परिग्रहो अ] गोभूमि आदिक परिग्रह स्वीकारे छे (ते माहणा) तेवा ब्राह्मणो [जातिविज्ञाविहीणा] जाति अने विद्या ए बन्नेथी रहित छे. १४

व्या०—भो ब्राह्मणाः! येषां भवतां मध्ये क्रोधो वर्तते, च पुनर्मानमायालोभाश्च वर्तते, चकारान्मानादीनां ग्रहणं, च पुनर्वधो जीवहिंसा वर्तते, मृषावादश्चास्ति, अदत्तमदत्तादानमप्यस्ति, च शब्दान्मैथुनं कामासक्तिरस्ति, च पुनः परिग्रहो वर्तते, यूयं के ब्राह्मणाः! जातिविद्याविहीनाः, क्रियाकर्मविशेषेण चातुर्वर्ण्यं व्यवस्थितमिति वचनात्, ब्राह्मणत्वजातिमान् ब्राह्मणः, ब्राह्मणब्राह्मणीभ्यामुत्पन्नो ब्राह्मणो नोच्यते, किंतु ब्रह्मणत्वेन ब्राह्मणः क्रियानिष्ठत्वेन ब्रह्मणि स्थितेन जातिधर्येण विशिष्टो ब्रह्मण उच्यते. तस्माद्युष्मासु ब्रह्मक्रियानिष्ठत्वब्राह्मणत्वस्याभावात् जातिरस्ति, ब्राह्मणा ब्रह्मचर्येणेति लक्षणोक्तित्वात्. न पुनर्यूयं विद्यायुक्ताः, विद्यायास्तु विरतिरूपफलाभावात्. विद्यावानपि विरतिमान् सन् यावदाश्रवान् संवरद्वारेण न रुणद्धि तावत्स विद्यावान्नोच्यते, विद्या अपि परमार्थतस्ता एवोच्यन्ते, यासु पंचाश्रवपरिहार उक्तः, तस्मान्न भवन्तो विद्यवंतः, भवत्सु भवदुक्तमेव जातिवियोपपेतत्वं ब्राह्मणलक्षणं सर्वथा नास्त्येव, तस्मात्तानि सुपापकान्येव क्षेत्राणि भवन्तः, न पुण्यक्षेत्राणि यूयं. ॥ १४ ॥ अथ कदाचित्ते एवं वदेयुः, वयं वेदविदो वर्तामहे इत्याह—

यक्ष कहे छे—हे ब्राह्मणो! जेओमां क्रोध, मान, माया लोभ. ('च' पद छे तेथी मानादिकनुं ग्रहण थाय छे.) तथा वध=जीवहिंसा वगेरे होय; मृषावाद=असत्यभाषण, अदत्तादान=चौर्य तथा कामासक्ति अने परिग्रह होय तेवा तमे ब्राह्मणो जातिविद्याविहीन

भाषांतर
अध्य० १२

॥६७७॥

उत्तराध्य-
यनसूत्रम्

॥६७८॥

क्रियाकर्म विशेषथी चातुर्दर्थ्य व्यवस्थित छे, ब्राह्मणत्व जातिमान् ब्राह्मण, ब्राह्मण ब्राह्मणी युग्मथी उत्पन्न थवाथीज मात्र ब्राह्मण न कहेवाय किंतु ब्राह्मणत्व=ब्रह्मक्रियानिष्ठत्व बडे करीने-ब्रह्ममां स्थित पागेलो जातिधर्मे करी विशिष्ट होवाथी ब्राह्मण कहेवाय; माटे तमारामां ब्रह्मक्रियानिष्ठत्व न होय तो जाति न मनाय, ब्राह्मणो तो ब्रह्मचर्यबडे लक्षित कहेवाय छे. तमे विद्यायुक्त नथी जणाताता विद्यानुं फळ विरति नथी देख्वाती. विद्यावान् जो विरतिवाळो थइ यावत्पर्यंत आश्रवोनो संवर द्वारा निरोध न करे त्यां सूथी विद्वान् न कहेवाय. परमार्थतः विद्या एज कहेवाय के जेमां पंचआश्रवोनो परिहार कहेल छे; ते कारणथी तमे विद्यावान् जणाता नथी. तमारामां तमे कहेलुं जातिविद्योपपेतत्व ब्राह्मणलक्षण सर्वथा नथी तेथी तमे पापक क्षेत्र छो पुण्यक्षेत्र नथी. १४

‘अमे वेदवित् छइए’ एम कदाच तेओ कहे तो ते संबंधे कहे छे—

तुंप्भत्थं भो भारहृरा गिराणं । अट्ठं न जाणाह अहिज्ज वेए ॥ उच्चावयाइं मुंणिणो चरंति । तांइ तु खित्ताइं सुपेसलाइं ॥ १५ ॥
(भो) हे ब्राह्मणो! [इत्थ] आ जगतमां (तुम्भ) तमो मात्र (गिराणं) वाणीना (भारधरा) भारने धारण करनारा छो कारण के [वेए] वेदविद्याने [अहिज्ज] भणीने पण (अट्ठं) तेनो अर्थ [न याणाह] तमो जानता नथी हवे उत्तम क्षेत्र कयुं? (मुणिणो) ने मुनिओ (उच्चावयाइं) भेदभाव विना भिक्षा माटे (चरंति) अटन करे छे तेथी [तांइतु] तेओज (सुपेसलाइं) उत्तम (खित्ताइं) क्षेत्रो छे. १५

व्या०—भो इत्यामंत्रणे, भो ब्राह्मणाः ! यूयं गिरां वेदवाणीनां भारहृरा भारोद्वाहकाः, यतो यूयं वेदानधीत्य वेदानामर्थं न जानीथ. तथाहि-आत्मा रे ज्ञातव्यो मंतव्यो निदध्यासितव्यः, पुनरयं समो मशके नागे च, न हिंस्यात् सर्वभूतानीत्यादिवेदवाक्यान्यधीतानि. अथ पुनर्भवद्विर्जीवहिंसास्वेव प्रवर्त्यते, तस्मादत्र यागः पृथक् एव उच्यते,

भाषांतर
अध्य० १२

॥६७८॥

उत्तराध्य-
यनसूत्रम्

॥६७९॥

यत्र चात्मनामग्नौ दाहः, स चात्र वेदे याग एव न स्यात्, यदि च स एव आत्मा एव भवद्भिर्न ज्ञातस्तदा किमर्थं यागं कुर्वीध्वं? प्रथमं यागोऽपि न भवद्भिर्ज्ञातः. कानि तर्हि क्षेत्राणीत्याह—हे ब्राह्मणाः! मुनीन् सुपेशलान्यत्यंतं सुंदराणि क्षेत्राणि जानीथ. ये मुनय उच्चावचगृहाण्युत्तमाधमानि कुलानि भिक्षार्थं चरन्ति. अथवा 'उच्चावचाई' उच्चानि महानि व्रतान्युच्चव्रतानि येषां तान्युच्चव्रतानि, अकारः प्राकृतत्वात्, महाव्रतधराणि तानि क्षेत्राणि भव्यानि ज्ञेयानीत्यर्थः. ॥ १५ ॥ तदा छात्राः किं प्राहुः—

'भो' ए पद आमंत्रणार्थं छे. हे ब्राह्मणो! तमे वेदवाणीना भारने वहन करनारा छो कारण के तमे वेदनुं अध्ययन करीने ते वेदोना अर्थने जाणता नथी. जेमके—'आत्मा जाणवा योग्य छे, मनन करवा योग्य छे निदिध्यासन करवा योग्य छे.' बळी ते 'मशलामां तेमज हाथीमां समान छे' 'सर्व भूतनी हिंसा न करवी' इत्यादि वेदवाक्यो जाणीने जीवहिंसामां प्रवृत्ति कराय तो ए याग जुदाज प्रकारनो कहेवाय. ज्यां आत्मानो अग्निमां दाह थाय ते यागज न कहेवाय, ज्यारे तमे ए आत्माने न जाण्यो तो पछी याग शा माटे करो छो? प्रथम तो याग पण तमे बराबर नथी जाण्यो त्यारे क्या क्षेत्र जाणवा? ते कहे छे, हे ब्राह्मणो! जे मुनियो उंच नीच घरो=उत्तमाधम कुळोमां भिक्षा अर्थे चरे छे=फरे छे, ते मुनियोने सुंदर क्षेत्र जाणो. अथवा उच्चावच=उंचां महाव्रत जे धारे छे ते भव्य क्षेत्र समजवां. १५

अज्ज्ञावेयाणं पडिकूलभासी । पभासते किंतु सगांसि अम्हं ॥

अवि एयं विणस्सउं अन्नपाणं । न ये णं दैशमो य तुंमं नियंठा ॥ १६ ॥

भाषांतर
अध्य० १२

॥६७९॥

उत्तराध्य-
यनसूत्रम्

॥६८०॥

(अज्झावघाणं) अमारा उपाध्यायनी [पडिकूलभासी] प्रतिकूल बोलनारो एवो तुं (अम्हं) अमारी (सगासि) समक्ष [किंनु] केम आवुं [पभाससे] असंबद्ध (एअं) अप्रत्यक्ष [अन्नपाणं] अन्न अने पाणी [विणस्सउ अवि] भले विनाश पामो [निअंठा] हे निर्ग्रंथा [तुमं] तने (न य) नहींज [दाहासु] आपीए. हवे यक्ष कहे छे. १६

व्या०—किंत्विति शब्दौ निंदाक्रोधवाचकौ, अरे नियंठा! अरे दरिद्र! त्वमुपाध्यायानां प्रतिकूलभाषी सन्, अस्मत्पाठकानां प्रतिकूलभाषी सन्, अस्मत्पाठकानां सन्मुखवादी सन्नस्माकं सकाशेऽस्माकं प्रत्यक्षं प्रभाषसे, प्रकर्षेण यथा तथा भाषसेऽसंबद्धं वचनं ब्रूते, तस्मादरे एतदन्नपानं विनश्यतु, एतदाहारं सदतु पतत्वप्येतदाहारं तुभ्यमुपाध्यायप्रतिकूलवादिने न दद्याः ॥ १६ ॥ तदा यक्ष आह—

किंतु ए वे शब्दो निंदा तथा क्रोधना मूचक छे. अरे निर्ग्रंथ! = दरिद्र! तुं अमारा अध्यापकोने सामे प्रतिकूल भाषण करनारो, अओ पाठकोने सामे अमारी आगल = प्रत्यक्षमां प्रकृष्टपणे असंबद्ध वचन बोले छे, तेटला माटे भले आ अन्नपान विनाश पामो, एटले ए आहार भले मडीजाओ पडी जाओ तथापि उपाध्यायने प्रतिकूल बोलनार तुं, तेने तो नहींज दइये. १६

समिइहिं मज्झं सुसमाहियस्स । गुत्तिहिं गुत्तस्स जिइंदियस्स ॥

जइं मे न दाइज्जइ एसणिज्जं किमज्ज जन्नाण लप्पित्थं लोभं ॥ १७ ॥

(मज्झं) मने [समिइहिं] पांच समिति वडे [सुसमाहियस्स] सारी समाधिवाळा (गुत्तोहिं) व्रण गुप्तिवडे (गुत्तस्स) गुप्त एवा [जीइं-दिअस्स] जीतेन्द्रोय एवा [मे] मने [जइ] जो [अइएसणिज्जं] विशुद्ध एवो आहार (न दाहित्थ) नहीं आपो तो (अज्ज) आजे

भाषांतर
अध्य० १२

॥६८०॥

ઉત્તરાધ્ય-
યનસુત્રમ

॥૬૮૧॥

(જળ્ણાણ) યજ્ઞોનો [લાભ] લાભ [કિ] શું [લઘિત્થ] પામશો? હવે ઉપાધ્યાય જવાબ આપે છે. ૧૭

ધ્યા૦—યદિ મે મમેહારિમન્ યજ્ઞપાટકે શુદ્ધમેષણીયમાહારમસ્મિન્નવસરે ન દાસ્યથ, તદા યજ્ઞાનાં લાભં પુણ્ય-
પ્રાપ્તિરૂપં ફલં કિં લપ્સ્યથ? અપિ તુ ન કિમપીત્યર્થઃ. પાત્રદાનં વિના કિમપિ ન ફલમિત્યર્થઃ. કથંભૂતસ્ય મમ? તિસ-
ભિર્ગુસિભિર્ગુપ્તસ્ય, પુનઃ કીદશસ્ય મમ? પંચભિઃ સમિતિભિઃ સુ અત્યંતં સમાહિતસ્ય યુક્તસ્ય, પુનઃ કીદશસ્ય મમ?
જિતેન્દ્રિયસ્ય, જિતાનોંદ્રિયાણિ યેન સ જિતેન્દ્રિયસ્તસ્ય. અત્ર ચતુર્થીસ્થાને ષષ્ઠી, એતાદશાય પાત્રાય મહ્યં યેન યૂયં
પ્રાસુકમાહારં ન દાસ્યથ તદા ભવતાં સર્વમપિ વૃથા, ફલસ્યાભાવાત્. ॥ ૧૭ ॥ અથોપાધ્યાય આહ—

યદિ=જો મને અહીં=આ યજ્ઞવાટમાં શુદ્ધ એષણીય આહાર આ અવસરે દેશો નહિ તો પછી યજ્ઞોનો લાભ=પુણ્યપ્રાપ્તિરૂપ ફલ
શું મેળવશો? કંઈ પણ નહિ. હું કેવો? પાંચ સમિતિવડે અત્યંત યુક્ત તથા જિતેન્દ્રિય=જેણે ઇન્દ્રિયો જિતેલ છે એવો, (અહીં ચતુર્થીને
સ્થાને ષષ્ઠી વિભક્તિ છે) આવા પાત્રરૂપ મને જો પ્રાસુક આહાર આપશો નહિ તો પછી તમારું સર્વ વૃથા છે=કંઈ પણ ફલ નથી થવાનું.

કેં ઇત્યં સ્વત્તા ઉવજોઈયા વા । અજ્ઞાવંયા વા સહ સ્વંડિઈદિ ॥

અયં તુ દંડેણ ફલેણ હંતા । કંઠમિં ધિત્તૂણ સ્વલિજ્જ તો ણં ॥ ૧૮ ॥

[ઇત્ય] અહીં (કે) કયા [સ્વત્તા] ક્ષત્રિયો છે? (ઉવજોઈયા વા) અથવા રાંધવાનું કામ કરનાર કોણ છે? અથવા [સ્વંડિઈદિ] સહ
વિદ્યાર્થીઓ સહિત (અજ્ઞાવંયા) અધ્યાપકો કોણ છે? [જોણ] જે કોઈ હોય તે (અયં તુ) આ સાધુને (દંડેણ) લાકડોથી [ફલેણ]
ઘીલાં આદિક ફલથી (હંતા) મારીને [કંઠમિ] કંઠને વિષે [ધિત્તૂણ] પકડીને [સ્વલિજ્જ] તેને સ્થલના પમાડો. ૧૮

માર્ગાંતર
અધ્ય૦ ૧૨

॥૬૮૧॥

उत्तराध्य-
यनसूत्रम्

॥६८२॥

व्या०—केचिदत्रास्मिन् यज्ञपाठके क्षत्राः क्षत्रिया उपज्योतिषः, अग्रेरुप समीपेऽग्निसमीपवर्तिनः पाकस्थानस्थाः, वाथवाध्यापका वेदपाठकाः संतीध्यव्याहारः, कथंभूताः पाठकाः? खंडितैश्छात्रैः सहिताः, ये एनं मुंडं दंडेन वंशयष्ट्या फलेन बिल्वादिना हत्वा, कंठं गृहीत्वा गलहस्तं दत्त्वा स्वलयेयुः, इतो यज्ञपाठकान्निष्कासयेयुः, तो इत्युक्तं तत्प्राकृतत्वात्, ये इति वक्तव्यं, प्राकृतत्वाच्चनव्यत्ययः. ॥ १८ ॥

कोइपण आ यज्ञवाटमां क्षत्र=क्षत्रियो तथा उपज्योतिष्क=अग्निना समीपे वर्त्तनारा रसोया अथवा अध्यापको=वेदपाठको तेओना खंडिक=विद्यार्थिओ सहित होय ते आ मुंडने दंडवती=वांसनी लाकडीथी अथवा वीलां वगेरे फलो वडे हणी. कंठे पकडी गळे हाथ दइ स्वलित करी आ यज्ञवाटमांथी निकाली मेळे. ये एम लखवुं जोइये तेने बदले तो कहुं ते प्राकृत होवाथी वचन व्यत्यय थइ शके छे. १८

अज्झावेयाणं वयणं सुणित्ता । उद्धाइयां तत्थं बहुकुमारां ॥ दंडेहिं वेत्तेहिं कसेहिं चेव । समागया तं इसिं ताडयंति ॥ १९ (अज्झावयाणं) उपाध्यायनुं [वयणं] वचन (सुणित्ता) सांभलीने (बहुकुमारा) घणा कुमारो (तत्थ) त्यां (उद्धाइया) दोड्या अने (समागया) एकत्र थया एम धारी तुरत (तं इसिं) ते ऋषिने (दंडेहिं) लाकडीओ वडे (वेत्तेहिं) नेतरनी सोटीथी (कसेहिं) चेव चाबुकवडे (तालपंति) ताडन करवा लाग्या. १९

व्या०—तत्र तस्मिन् यज्ञपाठके बह्वेः कुमारास्तरुणाश्छात्रा उद्धाविताः संतां दंडैर्वंशयष्टिभिर्वेत्रैर्जलवैशैः कसे-श्चर्मद्वरकैस्तमृषिं ताडययंति, कीदृशास्ते कुमाराः? समागताः संनीत्यैकीभूयागताः. अहो कीडनकं समागतमिति

भाषांतर
अध्य० १२

॥६८२॥

ઉત્તરાધ્ય-
યનસુત્રમ

॥૬૮૩॥

વદંતો યષ્ટ્યાદિ સર્વે ગૃહીત્વા સમાગતા इत्यर्थः तं मुनिं ताडयन्ति, किं कृत्वा? उपाध्यायानां वचनं श्रुत्वा. ॥૧૯॥

ત્યાં તે યજ્ઞવાટ સ્થાનમાં બહુ=વળાય કુમારો=તરુણ છાત્રો (વિદ્યાર્થીઓ) દોડતા આવીને દંડ=વાસની લાકડીયો વતી=તથા વેત્ર=નેતરની સોટીયોથી અને કશા=ચામડાના ચાલુકવડે તે ઋષિને તાડન કરવા લાગ્યા. કેવા તે કુમારો? સમાગત=મળીતે આવેલા, 'અહો રમવાનું મળ્યું' આમ બોલતા લાકડીઓ વગેરે સર્વ સાધનો લઈને આવ્યા. અને તે મુનિને તાડન કરવા લાગ્યા, કેમ કરીને? અધ્યાપકોનાં વચન સાંભળીને. ૧૯

रण्णो तेहिं कोसलियस्स धूआ । भदत्ति नामेण अणिदिग्गी ॥

तं पासिंया संजयं हस्समाणं । कुद्धे कुंमारे परिनिव्ववेइ ॥ २० ॥

(તહિં) તે યજ્ઞને વિષે (અણિદિગંગી) આનંદિત અંગવાળી [ભદ્દ ત્તિ નામેણ] ભદ્રા ઇવી નામની (કોસલિઅસ્સ) કૌશલિક નામના [રણ્ણો] રાજાની [ધૂઆ] પુત્રી (તં) તે [સંજયં] મુનિને [હસ્મમાણં] હળાતા (પાસિંયા) જોડેને (કુદ્ધે કુમારે) ક્રોધ પામેલા છાત્રોને (પરિનિવ્વવેઇ) શાંત કરવા લાગી. ૨૦

વ્યા૦—તત્ર કૌશલિકસ્ય રાજ્ઞઃ 'ધૂઆ' ઇતિ સુતા ભદ્રા વર્તતે, સા ભદ્રા તં સાધું તૈર્બ્રાહ્મણકુમારૈર્હસ્યમાનં દૃષ્ટ્વા ક્રુદ્ધાન્ મારણોચ્ચતાન્ કુમારાન્ બ્રાહ્મણબાલાન્ પરિનિર્વાપયતિ, વચનૈરુપશમયતીત્યર્થઃ. કીદૃશં તં સાધું? સંયતં સંય-માવસ્થાર્યા સ્થિતં, કીદૃશી સા ભદ્રા? અનિંદિતાંગી, અનિંદિતમંગ યસ્યાઃ સાઽનિંદિતાંગી શોભનશરીરા. ॥૨૦॥

ત્યાં કૌશલિક રાજાની ધૂઆ=સુતા ભદ્રા હતી તે ભદ્રા તે સાધુને તે બ્રાહ્મણ કુમારોર્હસ્યમાન=વિડંબના કરાતા જોડેને ક્રુદ્ધ

માર્ષાનર
અધ્ય૦ ૧૨

॥૬૮૩॥

ઉત્તરાધ્ય-
યનસૂત્રમ્

॥૬૮૪॥

મારવાને ઉદ્યત થયેલા કુમાર=બ્રાહ્મણ બાલકોને વચન વડે ઉપશાંત કરવા લાગી. કેવા તે સાધુ? સંયત=સંયમાવસ્થામાં સ્થિત. કેવી તે ભદ્રા? આનિદિત છે અંગ જેનાં ઈવી; શોભન શરીર. ૨૦

દેવાભિઓગેણ નિઓદ્દેષણં । દિણ્ણા પુરણ્ણા મનસા ન જ્ઞાયા ॥

નરિંદદેવિંદમિવંદિણં । જેઠા મિહિ વંતાં હિસિં સ ઈસો ॥ ૨૧ ॥

(દેવાભિઓગેણ) યક્ષનાઅભિયોગવડે [નિઓદ્દેષણ] પ્રેરાયલા ઈવા (રણ્ણા) મારા પિતાઈ (દિણ્ણસુ) મને ઈમને આપી હતી [મણસા] મનવડે પણ (ન જ્ઞાયા) ન ઇચ્છી અને [નરિંદદેવિંદમિવંદિણ] નરેન્દ્ર અને દેવેન્દ્રોથી વંદના કરાયલા ઈવા [જેઠ] જે-આ (હિસિણા) ઋષિ [વંતા] ત્યાગ કરેલી [મિ] હું છું [સ ઈસો] તેજ આ મુનિ છે. ૨૧

વ્યા૦—સા ભદ્રા કિમવાદીત્તદાહ—ભાં બ્રાહ્મણાઃ! ઈષ સ ઋષિર્વર્તતે, યેનર્ષિણાહં વાંતાહં લ્યક્તાસ્મિ, કથંભૂતે-નર્ષિણા? નરેન્દ્રદેવેન્દ્રાભિવંદિતેન, કીદૃશ્યહં? રાજા પુરા દત્તારમૈ અર્પિતા, અનેનર્ષિણાહં રાજા પુરા દીયમાનાપિ મન-સાપિ ન ધ્યાતા નામિલપિતા, કીદૃશેન રાજા? દેવાભિઓગેન નિયોજિતેન, દેવસ્ય યક્ષસ્યાભિઓગો બલાત્કારો દેવા-ભિઓગસ્તેન યક્ષદેવહૃટેન નિયોજિતેન પ્રેરિતેનેત્થર્થઃ. એતાદૃશોઽયં લ્યાગી મુનિરસ્તિ, તસ્માદ્ભવદ્વિર્ન કદર્થ્યઃ, ઇતિ ભદ્રા રાજકન્યા બ્રાહ્મણાનવાદીત્. ॥ ૨૧ ॥ પુનઃ સા કિમાહ—

તે ભદ્રા શું બોલી? તે કહે છે—હે બ્રાહ્મણો! આતે ઋષિ છે કે જે ઋષિ મને વમન કરી નાચી અર્થાત્ મારા ત્યાગ કરી નાચ્યો હતો. કેવો ઋષિ? નરેન્દ્ર તથા દેવોઈ અભિવંદિત હું કેવો? રાજાઈ પૂર્વે આને અર્પણ કરેલી, આ ઋષિ રાજાઈ અર્પણ

ભાષાંતર
અધ્ય૦ ૧૨

॥૬૮૪॥

ઉત્તરાધ્ય-
યનસૂત્રમ

॥૬૮૫॥

કરેલી મને છતાં મનથી પણ અભિલાષ ન કરતા ત્યજી દીધી. કે રાજાએ? દેવ=યક્ષના અભિયોગ=ચલાત્કારવડે ખેંચાયેલા. એવા આ ત્યાગી મુનિ છે, માટે તમારે તેને કચવાવા નહિં; આમ મદ્રા રાજકન્યાએ વ્રાહ્મણોને કહ્યું. ૨૧

ऐसो हुँ सो उगगतवो महप्पा । जिइंदिओ संजयोबंभयारी ॥

જો મેં તૈયા નેચ્છઈ દિજ્જમાણિ પિંડના સયં કોસલિણ રણના ॥ ૨૨ ॥

[વિડુણા] મારા પિતા [કોસલિણ રણના] કૌશલિક રાજાએ [સયં] પોતેજ [દિજ્જમાણિ] દેવાતી ઈશ્વી (મે) મને [તયા] તે વચ્ચે (જો) જે મૂનિ (નિચ્છઈ) નહિં ઇચ્છના [સો હુ ઇસો] તેજ આ (ઉગ્ગતવો) ઉગ્ર તપવાળા (મહપ્પા) મહાત્મા [જીઈંદિઓ] જીતેન્દ્રિય [સંજઓ] સંયમી અને (બંભયારો) વ્રહ્મચારી છે. ૨૨

व्या०—हु इति निश्चयेनोपलक्षितो मयैषः, स उग्रतपो महात्मा वर्तते, उग्रं तपो यस्य स उग्रतपाः, महान् प्रशस्य आत्मा यस्य स महात्मा महापुरुषः, स इति कः? यस्तपस्वी कौशलिकेन पित्रा मम जनकेन राज्ञा स्वयमात्मना तदा दीयमानां मां नैच्छत् न वाञ्छतिस्म. कीदृश एषः? जितेंद्रियः, पुनः कीदृशः? संयतः सप्तदशविधसंयमधारी, पुनः कीदृशः? ब्रह्मचारि ब्रह्मचर्यवान्. ॥ २२ ॥

હુ=નિશ્ચયપૂર્વક મેં જાણેલા આ તે મહાત્મા છે, અર્થાત્ ઉગ્ર જેનું તપ છે એવા મહાન્=પ્રશસ્ય જેનો આત્મા છે તેવા મહાપુરુષ છે. તે કયા? જે તપસ્વીએ કૌશલિક પિતા=મારા જનકરાજાએ સ્વયં=પોતે તે વચ્ચે દેવા માંડેલી મને ઇચ્છી નહિં. મારી વાંછના નજ કરી. આ કેવા છે? જિતેન્દ્રિય તથા સંયત સત્તર પ્રકારના સંયમને ધારણ કરનાર અને વ્રહ્મચર્યવાત્. ૨૨

भाषांतर
अध्य० १२

॥६८५॥

उत्तराध्य-
यनसूत्रम्

॥६८६॥

महायसो एसे महानुभावो । घोरव्वओ घोरपरक्रमो य ॥

मा एयं हीलहं अहीलणिज्जं । मां मे सव्वाण दहिज्जं एस ॥ २३ ॥

[एस] आ महामुनि (महाजसो) महाशवाळा छे, [महानुभागो] महानुभाग छे [घोरव्वओ] घोर तपस्वी छे [घोरपरक्रमो अ] महा-
पराक्रमी छे (अहीलणिज्जं) हीलना नहिं करवाने लायक [एअं] आ मुनिना [मा हीलह] हीलना तमे न करो (मे सव्वे) तमने
सर्वने (तेण्ण) पोताना तेजवडे [मा निदहिज्जा] म वाळो २३

व्या०—पुनरेष साधुर्महायशो वर्तते, पुनर्महानुभावोऽचित्वातिशयः, पुनरेष घोरव्रतो दुर्धरमहाव्रतधारा, पुन-
घोरपराक्रमो रौद्रमनोबलः, क्रोधादिचतुःकषायाणां जये रौद्रसामर्थ्यस्तस्मादेनं तपस्विनं मा हीलयथ? कथंभूतमेनं?
'अहीलणिज्ज' अवगणनायायोग्यं स्तवनाहमित्यर्थः, एष मे इति भवतो युष्मान् सर्वान्मानिर्धाक्षीन्न भस्मसात्कु-
र्वीत, इति यदा नृपपुण्योक्तं, तदा यक्षः किमकार्षीदित्याह—

वळी आ साधु महायशस्वी छे तेम महानुभाव=अचित्य अतिशयवाळा छे, तथा घोर व्रत=बीजाओथी न धारी शकाय तेवां
महाव्रत धारण करनारा छे; घोर पराक्रम=रौद्रमनोबलवाळा एटले क्रोधादि चार कषायनो जय करवामां रौद्र=उग्रसामर्थ्यवान् छे
तेथो आ तपस्वीने तमे तिरस्कारो मां. ए केवा छे? अवहेलन करवा योग्य=(स्तुति योग्य) छे तो आ तमने सर्वने वाळी भस्म मा करो.

एवी रीते ज्यारे राजपुत्रीए कहुं त्यारे यक्षे शुं कयुं ते कहे छे—

एयाइं तीसे वयणाइ शुच्चा । पत्तीइं भद्दाइ सुभासियाइं ॥

भाषांतर
अध्य० १२

॥६८६॥

उत्तराध्य-
यनसुत्रम्

॥६८७॥

इसिस्स वेयावडिअट्ठायाए । जंक्खा कुमारे विनिवारयंति ॥ २४ ॥

[पत्तीइ] रुद्रदेवनी पत्नी (तीसे) ते (भदाइ) भद्रना (एताइ) उपरोक्त कहाँ ते (सुभासिआइ) सारां कहेला [वयणाइ] वचनोने (सुच्चा) सांभळीने (इसिस्स) ऋषीनी [वेआवडिअट्ठायाए] वेयावच्च माटे (जक्खा) यक्षो (कुमारे) ते छात्रोने [विनिवारयंति] नीवारे छे.

व्या०—यक्षाः परिवारसहिता ऋषयैः यावृत्त्यर्थं कुमारान् ब्राह्मणबालकान् विशेषेण निवारयन्ति, किं कृत्वा? तस्याः सोमदेवस्य यज्ञाधिपस्य पुरोहितस्य पत्न्या भद्राया वचनानि श्रुत्वा, कीदृशानि वचनानि? सुभाषितानि सुदुभाषितानि. ब्राह्मणेभ्यः शिक्षारूपाणि प्रकाशितानि. ॥ २४ ॥

यक्षो—परिवार सहित एकठा थइ ऋषिना वेयावृत्त्य माटे कुमारो ब्राह्मण बालकोने विशेषताथी निवारे छे, केम करीने? ते सोमदेय यज्ञाधिप पुरोहितनी पत्नी भद्राना, सम्यक्प्रकारे उच्चारेलं=ब्राह्मणोने शिक्षणरूपे प्रकाशित करेलं=वचनो श्रवण करीने. २४

ते' घोररूवा ठिइयंतरिक्खे । अयुग्गा तंहि तं जणं तालयंति ॥

भिन्नदेहे रुहिरं वमंते । पासित्तुं भंदा इणंभाहु भुज्जो ॥ २५ ॥

[घोररूवा] घोर रूपवाळा तथा (अंतलिक्खे) आकाशमां (ठिअ) रहेला तथा (असुरा) राक्षस जेवा (ते) यक्षो (तहि) त्यां (तंजण) ते लोकोने [तालयंति] मारे छे, पछी (भिन्नदेहे) भेदेलां अंगवाळा (रुहिरं वमंते) रुधीरने वमन करतां एवा [ते] छात्रोने [पासित्तु] जोइने [भदा] भद्रा (भुज्जो) फरीवार (इणमाहु) आ प्रमाणे बोली. २५

व्या०—ते यक्षास्तदा तरिमन् काले तान् जनांस्तान् ब्राह्मणांस्ताडयन्ति चपेटादिभिर्घ्नन्ति, कीदृशास्ते यक्षाः?

भाषांतर
अध्य० १२

॥६८७॥

उत्तराध्य-
यनसूत्रम्

॥६८८॥

घोररूपाः, पुनः कीदृशास्ते? अंतरिक्षे आकाशे स्थिताः, पुनः कीदृशास्ते? अत्युग्र। अत्युग्रपरिणामयुक्ताः। उत्प्रेक्षंते-
ऽसुरा इवेत्यर्थः। ते हि यस्मिन् यज्ञपाटके ते इति तान् भग्नदेहान् दृष्ट्वा भद्रा भूयः पुनरपि वचनं प्राहुरित्याह ब्रूते,
प्राकृतत्वाद्बचनव्यत्ययः। तान् किं कुर्वंतः? रुधिरं वमंत इति ॥ २५ ॥

ते यक्षो ते समये ते जनोने=ब्राह्मणोने थपाट बगेरे प्रहारथी ताडन करे छे। ते यक्षो केवा? घोर=भयंकर रूपाळा, तथा अंत-
रिक्ष=आकाशमां स्थित तथा अति उग्र=अति उग्र परिणाम युक्त, (उत्प्रेक्षा करे छे।) असुर जेवा ते यक्षो, ते यक्षवाट म्यान में
तेओने भग्नदेह=भांगेल छे देहावयव जेना एवा=जोड़ने भद्रा फरीने पण वचन बोली; ते केवा? रुधिरने वमता। (प्राकृतमां
वचन व्यत्यय थाय छे) २५

गिरिं नहेहिं खणहं । अयं दंतेहिं ग्वायहं ॥ जायवेयं पाएहिं हंणहं । जं भिक्षुं अवमन्नहं ॥ २६ ॥
(जे) जे तेम [भिक्षुं] आ भिक्षुकनी [अवमन्नहं] अवधीरणा करो छो, ते तेम (गिरिं) पर्वतने (नहेहिं) नखवडे [खणहं] खोदवा
जेवुं करो छो [अयं] लोढाने [दंतेहिं] दांतवडे [ग्वायहं] चाववा जेवुं करो छो (जायतेअ) अग्निने (पाएहिं) पगवडे [हणहं]
हणवा जेवुं करो छो. २६

ध्या०—अरे वराका इत्यध्याहारः, यूयं नखः कररुहैर्गिरिं पर्वतं खनय इव, इवशब्दस्य सर्वत्र ग्रहणं कर्तव्यं।
पुनर्दन्तेरयो लोहं खादथ भक्षयथ इव, पुनर्जातवेदसमग्निं पादैर्हथ इव, अग्निं चरणैः स्पर्शयथ इव, ये यूयं भिक्षुं साधु-
मवमन्यथ, अस्य भिक्षोरपमानं कुरुथ। गिरिलोहाग्नीनामुपमानमनर्थफलहेतुत्वादुक्तं ॥ २६ ॥

भाषांतर
अध्य० १२

॥६८८॥

ઉત્તરાધ્ય-
યનસૂત્રમ

॥૬૮૯॥

અરે રાંકડાઓ ! તમે નસવડે ગિરિ=પર્વતને સ્વોદવા જેવું કરો છો. [સર્વ વાક્યોમાં ઇવ શબ્દ લેવો.] વઢી દાંતવડે અયઃ=લોઢાને સ્વાતા હો તેવું કરો છો. તેમજ જાતવેદા=અગ્નિ પગવડે હળો છો અગ્નિ પગથી સ્પર્શવા જેવું કરો છો. જે તમે આ મિશ્નુનું અવમાન કરો છો. [ગિરિ, લોહ, અગ્નિ, ત્રણે ઉપમાન અનર્થ ફલ હેતુ કહ્યાં.] ૨૬

આસીવિસો ઉગ્ગતવો મહેસો । ઘોરવ્વઓ ઘોરપરાક્રમો ય ॥ અગ્નિવ પક્ષંદપયંગસેના । જે મિક્ષુઅં ભક્તકાલે વંદેહ (આસીવિસો) શાપ આપવામાં સમર્થ [ઉગ્ગતવો] ઉગ્ર તપસ્વી (મહેસો) મહા ક્રશો છે (ઘોરવ્વઓ) ઘોર વ્રતવાળા છે [અ] તથા (ઘોર-પરાક્રમી છે (જે) જે તમે (ભક્તકાલે) ભોજન સમયે (મિક્ષુઅં) મિશ્નુ આપતા નથી. ઉલટા (વહેહ) મારો છો (પયંગસેના વ) પતંગીયાના જરથની જેમ (અગ્નિ) અગ્નિને (પક્ષંદ) આક્રમણ કરો છો. ૨૭

વ્યા૦—મો મૂર્ખો ઇતિ અધ્યાહારઃ, એષસ્તપસ્વી આશીવિષઃ શાપદાને સમર્થઃ, આશીવિષઃ સર્પ ઉચ્યતે, યથા સર્પઃ પાદાદિના અવમન્યમાનો મારણાય સ્થાત્, તથા અયમપિ શાપવિષેણ મારયતિ, પુનરયમુગ્રતાપા મહર્ષિઃ, પુનરસૌ ઘોરવ્રતઃ, પુનર્ઘોરપરાક્રમઃ, યે પુનર્ગૂયં ભક્તકાલે ભોજનકાલે મિશ્નુકં પૂર્વોક્તલક્ષણં મુનિ વધ્યથ, યષ્ટ્યાદિમિસ્તાડ્યથ. તે યૂયં પતંગસેનાઃ શલભસમૂહા અગ્નિ પ્રસ્કંદ્ય ઇવ, આક્રમ્યથ ઇવ. કોઽર્થઃ? યથા પતંગસેના અગ્નિ વધાય પ્રવિશ્યમાના મ્રિયંતે, તથા યૂયં મરિષ્યથ ઇત્યર્થઃ. ॥ ૨૭ ॥

રે મૂર્ખો ! (ઘટલો અધ્યાહાર છે.) આ તપસ્વી આશીવિષ=શાપ દેવા સમર્થ છે આશીવિષ સર્પ કહેવાય છે. (જેમ સર્પને પગ વગેરેથી છંછેડે તો મૃત્યુજ કરે છે તદ્વત્ આ પણ શાપરૂપી વિષથી મારે એવા છે.) વઢી આ ઉગ્ર તપાઃ=ઉગ્રતપવાળા છે, ઘોર વ્રત

માર્ષાનર
અધ્ય૦ ૧૨

॥૬૮૯॥

उत्तराध्य-
यनसूत्रम्

॥६९०॥

तथा घोर पराक्रम छे, तमे जे भोजन काळे पूर्वोक्त लक्षण युक्त आ मुनिने मारो छो=लाकडी बगेरेथी ताडन करो छो ते तमे, पतंगनां टोळां जेम अग्निने आक्रमण करे तेबुं करो छो, [जेम अग्नि उपर पडता पतंगिया मरे छे तेम तमे पण मरशो.] २७

सीसेण एयं सरणं उवेह । समागया सर्वजणेण तप्पे ॥

जइ इच्छइ जीविं वा धणं वा । लोअपि एंसो कुविओ डहिज्जा ॥ २८ ॥

(तुप्पे) तमे [जइ] जो (जीविं वा) जीवितने अथवा [धणं वा] धनने [इच्छइ] इच्छता हो तो [सर्वजणेण] सर्व जनोनी साथे [समागया] एकत्र थया थका [सीसेण] मस्तक नमावो [एअ] आ महविनुं (सरणं) शरण [उवेह] अंगीकार करो. (एसा) आ महविं [कुविओ] कोप पास्या थका [लोअपि] आखा जगतने पण (डहेज्जा) बाळी नाखे. २८

व्या०—भो ब्राह्मणाः! तुप्पे इति यूयं सर्वजनेन सर्वकुटुंबेन समागताः संमिलिताः संत एनं तपस्विनं शीर्षेण मस्तकेन शरणं उपेत? शिरःप्रणामपूर्वं सर्वेऽप्यागत्यायमेवास्माकं शरणमित्युक्त्वा अभ्युपागच्छत? यदि यूयं जीवितं वाथवा धनमिहेच्छथ, यत एषः साधुस्तपस्वी कुपितः सन् लोकं समस्तं नगरादिकं दहेत्. ॥ २८ ॥

हे ब्राह्मणो! तमे सर्व जन=सर्व कुटुंबीजनांथी संमिलित थइने आ तपस्वीने मस्तकबडे शरणे प्राप्त थाओ=मस्तकथी प्रणाम करी सर्वे आवीने 'आज अमारुं शरण छे.' एम बोलता समीपे आवो; जो तमे जीवित अथवा धनने इच्छता हो तो; कारण के आ साधु=तपस्वी जो कुपित थाय तो तमाम नगर आदिक लोकने दहे=बाळी नाखे एवा छे. २८

अवहेडियपिट्टसत्तमंगे । पसारिया बाहुं अकम्मचिट्ठे ॥

भाषांतर
अध्य० १२

॥६९०॥

उत्तराध्य-
यनसूत्रम्

॥६९१॥

निम्भेरियच्छे रुहिरं वमंते । उद्धंमुहे निर्गयजीहनेत्ते ॥ २९ ॥
ते पासिआ खंडिअ कट्टुभूए । विमंणो विखिन्नो अहं माहणो सो ॥
इसिं पैसाएइ सभारियाओ । हीलं च निंदं च खमाह भंते ॥ ३० ॥

(अवहेडिअपिट्टसउत्तमंगे) पीठसुधी नमेला मस्तको (पसारिआ बाहुअकम्मचिहे) पढोळा हाथ तथा (निम्भेदितच्छे) फाटी गया छे नेत्रजेमनां (रुहिरं वमंते) रुधिरनुं वमन करे छे तथा (उद्धंमुहे) उंचा मुखवाळा (निर्गयजीहनेत्ते) बहार नीकलेल जोभ तथा आंख जेमना (कट्टुभूए) तथा काष्ट जेवा (ते खंडिअ) ते छात्रोने (पासिआ) जोइने (अहं) त्यारपल्ली (विमणो) व्याकुळ चित्त-वाळो थयेलो अने (विसण्णो) विषाद पामेलो (सो माहणो) ते ब्राह्मण (समारिआओ) पोतानी भार्या सहित (इसिं) ऋषिने (पसा-देति) प्रसन्न करवा माटे कहेवा लाग्यो के (मंते) हे भगवान् (हीलं च) अवज्ञा करी तथा (निंदं च) निंदा करी तेनें (खमाह) तमे क्षमा करो. २९-३०

व्या०—अथानंतरं स ब्राह्मण ऋषि प्रसादयति. कीदृशः स ब्राह्मणः? सभार्यः पत्नींसहितः, सह भार्यया भद्रया वर्तत इति सभार्यः. कथं प्रसादयति? तदाह—हे भदंत पूज्य! हीलामस्मत्कृतमपमानं, च पुनर्निन्दां, अस्माभिर्भवतां निंदा कृता, तां निंदां यूयं क्षमध्वं? कीदृशो ब्राह्मणः? विमना विदूनमनाः, पुनः कीदृशः? विखिन्नो विशेषेण दीनः. किं कृत्वा? तान् खंडिकान् छात्रान् काष्टभूतान् काष्टसदृशास्त्रिष्टितान् दृष्ट्वा, पुनः कीदृशान् तान्? अवहेठितपृष्ठसदुत्तमांगान्, अवहेठितानि पृष्ठयावत् नामितानि, पृष्टि गत्वा लग्नानि संति शोभनान्युत्तमांगानि मस्तकानि येषां ते

भाषांतर
अध्य० १२

॥६९१॥

उत्तराध्य-
यनसूत्रम्

॥६९२॥

अवहेठितपृष्ठसदुत्तमांगास्तान्, पश्चाद्भ्रष्टदेशसंलग्नमस्तकान्. पुनः कीदृशान्? प्रसारितबाह्वकर्मचेष्टान्, प्रसारिताः प्रलंबीकृता बाहवो यैस्ते प्रसारितबाहवः, न विद्यते कर्मणि अग्निविषये इंधनघृतादिनिक्षेपणे चेष्टा सामर्थ्यं येषां ते अकर्मचेष्टाः, प्रसारितबाहवश्च ते अकर्मचेष्टाश्च प्रसारितबाह्वकर्मचेष्टास्तान्, बाहुप्रसारणत्वेन दूरे पतिते धनद्वीकानिल्यर्थः. पुनः कीदृशान्? निर्भेरिताक्षान्, निर्भेरितानि प्रसारितानि अक्षीणि यैस्ते निर्भेरिताक्षास्तान्, तरलितनेत्रान्. पुनस्तान् किं कुर्वन्? रुधिरं वमतो मुखद्रक्तं श्रवतः, पुनः कीदृशान्? ऊर्ध्वमुखानूर्ध्ववदनान्, पुनः कीदृशान्, निर्गतजिह्वानेत्रान् जिह्वा च नेत्रं च जिह्वानेत्रे, निर्गते जिह्वानेत्रे येषां ते निर्गतजिह्वानेत्रास्तान्. ॥२९॥ ३०॥ अथ स ब्राह्मणो हरिकेशऋषिं कीदृशैर्वचनैः प्रसादयति? तानि वचनान्याह—

अथ=त्यारपछी, ते ब्राह्मणा ऋषिने प्रसन्न करया बोल्यो. केवो ब्राह्मण? सभार्य=पत्नी सहित; केम प्रसादन करतो? ते कहे छे—‘हे नदंत=पूज्य! हीला=अभें करेल अपमान तथा निंदा; अभें जे तमारी निंदा करी ते निंदाने पण तमें क्षमा करो.’ ब्राह्मण केवो? विमना=मन जेनुं दूवायेल छे, वळी विखिन्न=विशेषे दीन. केम करीने? ते खंडिक=छात्रोने काष्ठभूत लाकडा जेवा निश्चेष्ट जोइने; फरी केवा? पीठ सूधी नमावेल छे उत्तभाग=मस्तक जेणे तथा प्रसारित भुजवाळा अने कर्मचेष्टा रहित बनेला=अग्निमां इंधनादि नाखवानुं सामर्थ्य जेमां नथी तेवा; वळी प्रसारित छे नेत्र जेनां एवा अने रुधिरनुं वमन करता, उंचा मुखवाळा तेमज जीह्वा तथा नेत्र जेनां नीकळेलां छे तेवा. २९-३०

बालेहिं मूढेहिं आयाणएहिं । जं हीलियां तस्स खमाह भते ॥

भाषांतर
अध्य० १२

॥६९२॥

उत्तराध्य-
यनसूत्रम्

॥६९३॥

महत्पसाया इसिणो हवन्ति । हुं मुंजी कोवंपरा हवन्ति ॥ ३१ ॥

[भंते] हे भगवान् (मूढेहि) मूढ (अयाणएहि) अज्ञानी [बलेहि] आ बालकोष [जं] जे (हीलीआ) तमारी हीलना करी [तस्स] ते (खमाह) क्षमा करो. कारण के (इसिणो) ऋषिओ (महत्पसाया) महा प्रसादवाला (हवन्ति) होय छे. (हु) परंतु (मुणी) मुनिओ [कोवंपरा] कोपयुक्त [न हवन्ति] होता नथी. ३१

व्या०—भो पूज्याः ! भो भदन्ताः ! एभिर्बालैः शिशुभिर्मूढैः कषायमोहनीयवशगैर्मूर्खैर्हिताहितविवेकविकलैः जं इति यस्मात्कारणात् यूयमवहीलिता अवगणिताः, तस्स इति तस्य अवहीलनस्यापराधं क्षमध्वं? ऋषियो महाप्रसादा भवन्ति, अतीवनिर्मलचेतसो भवन्ति. न पुनर्मुनयः कोपपराः क्रोधपरायणा भवन्ति, मुनयः क्षमावन्तो भवन्ति. ३१ तदा मुनिः किमवादीदित्याह—

हे पूज्य भदन्त ! कषाय मोहोहनीयने परवश बनेला तथा पोताना हित अहितना विवेक बगरना आ मूढ बालकोये तमारी जे हेलना=अवगणना करी तेना अपराधने क्षमा करो. ऋषिओ महाप्रसाद=अत्यंत निर्मल चित्त होय छे, मुनियो क्रोधपरायण थता नथी. किंतु क्षमावारा होय छे. ३१

पुंवि च इण्हि च अणागयं च । मणप्पओसो न मे अत्थि कोइ ॥

जक्खा उ वेथंवाडियं करेन्ति । तंम्हा हुं एंए निहंया कुंमारा ॥ ३२ ॥

[पुंविं च] पहेंला [इण्हिं च] तथा हमणा (अणागयं च) भविष्यमां (मे) मारे [कोइ] काइपण (मणप्पओसो) मननो प्रद्वेष एमनो

भाषांतर
अध्य० १२

॥६९३॥

उत्तराध्य-
यनसूत्रम्

॥६९४॥

उपर [न अत्थी] नथी (हु) जे कारण माटे (जन्खा) यक्षो [विआवडिअं] अमारी वैयावृत्य [करेति] करे छे (तम्हा हु) ते कार-
णथी (एष) आ (कुमारा) छात्रो [निहया] हणाया छे, ३२

व्या०—भो ब्राह्मणाः! मे मम पूर्वमतीतकाले च पुनरिण्ह इदानीं वर्तमाने काले, च पुनरमागते आगामिनि
काले मनःप्रद्वेषो नास्ति, अतीतकाले नासीत्, इदानीं प्रद्वेषो नास्ति, अग्रेऽपि न भविष्यतीत्यर्थः. कोऽप्यल्पोऽपि
नास्ति, हु पुनरर्थे, येन यक्षा वैयावृत्यं साधुतर्जकनिवारणां साधुभक्तिं कुर्वति, तस्मात् हु इति निश्चयेन एते कुमार,
यक्षैर्निहताः. ॥३२॥ अथ सर्वे उपाध्यायादयस्तद्गुणाकृष्टचित्ता एवमाहुः—

हे ब्राह्मणा! मन पूर्व=भूतकालमां, तेम हमणां के अनागत=भविष्यकालमां मनःप्रद्वेष नथी. अर्थात् अतीत कालमां हतो नहि,
वर्तमानकालमां प्रद्वेष छे नहि तेम आगळ पण थशे नहि. कोइ पण=अल्प पण नथी. ('हु' पुनः शब्दना अर्थमां छे.) जे आ यक्षो
वैयावृत्य=साधुने तरछोडनाराभोनुं निवारण करी साधुभक्ति=करे छे तेथी आ कुमारो यक्षोये हणाया छे. ३२
ते पछी उपाध्यायादि तेना गुणोथी आकर्षाय आम बोलया.

अत्थं च धम्मं च विद्यागमाणा । तुंप्भे नवि कुप्पहं भूईपन्ना ॥

तुंप्भं तु पाए सैरणं उंवेमो । समागया सव्वजणेण अम्हे ॥ ३३ ॥

(अत्थं च) शास्त्रोना अर्थने [विआणहाणा] जाणनारा (भूति प्रज्ञावाळा (तुंप्भे) तमे [ण वि कुप्पहं] कदी पण कोप नज पामो.
[सव्वजणेण] सर्व परिवार साथे [समागमा] एकत्र थइने आवेला (अम्हे) अमे (लुब्धं तु) तमाराज [पाए] पादने [सैरणं] शरणरूप

भाषांतर
अध्य० १२

॥६९४॥

उत्तराध्य-
यनसुत्रम्

॥६९५॥

(उवेमो) अंगीकार करीए छीए. ३३

व्या०—हे स्वामिनः! यूयमपि निश्चयेन न कुप्यथ, कोपं न कुस्यथ. कथंभूता यूयं? अर्थ सर्वशास्त्राणां तत्त्वं, च पुनर्धर्म वस्तूनां स्वभावं, अथवा धर्म दशविध साधवाचारं विजानानाः, अर्थधर्मज्ञा इत्यर्थः, पुनः कथंभूता यूयं? भूतिः सर्वजीवरक्षा तत्र प्रज्ञा येषां ते भूतिप्रज्ञाः, तस्माद्वयं तुष्मं इति युष्माकं चरणयोः शरणमुपेम उपागताः स्म. अम्हे शब्देन वयमिति ज्ञेयं, कीदृशा वयं? सर्वजनेन समागताः सर्वकुटुंबपरिवारेण समागता मिलिताः. ॥ ३३ ॥

हे स्वामी! तमे निश्चये नज कोप करो. केवा तमे? अर्थ=सर्व शास्त्रोना तत्त्वने तथा धर्म=वस्तुस्वभावने; अथवा धर्म एटले दशविध साधुओना आचारने विशेषे जाणनारा, तथा भूति=सर्व जीव रक्षा, तेमां जेनी प्रज्ञा बुद्धि वर्त्ते छे तेवा छो ते कारण माटे सर्व जन=कुटुंब परिवार सहित अत्रे मळेला अमे तमारा चरणने शरणे आव्या छइए. ३३

अच्चेमु ते महाभाग । न ते किंचि न अच्चिमो ॥ मुंजाहि सालिभं कूरं । नाणावजणसंजुयं ॥ ३४ ॥

(महाभाग) हे महाभाग ! [ते] तमारी (अच्चेमु) अमे पूजा करीए छीए (ते) तमारी [किंचि] पादनी रज पण [न अच्चिमो] अमे नहि पूजीए एम (न) नही [नाणावजण संजुअ] दहींथी युक्त एवा (सालिच) शालिमय [कूरं] ओदनने [मुंजाहि] अहींथी ग्रहण करी तमे जमो. ३४

व्या०—हे महा भाग! ते तव सर्वमप्यर्चयामः, ते तव सर्वमपि श्लाघयामः, न ते तव किमपि चरणधूल्यादि-कमपि यद्वयं नार्चयामः, के वयं ये त्वां नार्चयामः, त्वं तु देवानां पूजार्ह, वयं तव कां पूजां कुर्मः? एतादृशी का

भाषांतर
अध्य० १२

॥६९५॥

उत्तराध्य-
यनसूत्रम्

॥६९६॥

पूजास्ति? या तव योग्या, परंतु वयं दासभावं कुर्म इत्यर्थः. 'शालिमं' इति शालिमयं सम्यग्जातिशुद्धं शालिनिष्पन्नं कूरं तंदुलभोज्य भुंजाहि भुंक्ष्व? कथंभूतं कूरं? नानाव्यंजनसंयुतं, बहुविधैर्व्यजनैर्दध्यादिभिः सहितं. ॥ ३४ ॥

हे महाभाग! तमारा सर्वभुं अमे अर्चन करोये छइये; अर्थात् तमारा सकळ पदार्थने अमे बखाणीये छइए. तमारं कंइ पण एवुं नथी के जे अमे नपूजीए तमारा चरणनी रज पण अमे अर्चीये छइए. तमे तो देवोये पूजवा योग्य छो. एवी कोइ तमारे योग्य पूजा नथी परंतु दास भावे कहीये छीये के—बहु प्रकारना दहीं वगेरे त्यां जनोथी मुक्त सारी जातना शाळना चोखानो कूर=भात (तंदुल भोज्य) भोजन करो. ३४

इमं च मे अत्थि पभूयमन्नं । तं भुंजसु अमहं अणुग्गहट्ठा ॥ बाढं से पडिच्छइ भत्तपाणं । मासस्स उ पारणं ए मेहप्पा ३५
(च) वळी [इमं] आ देखातुं [मे] मारुं (पभूअं अन्नं) पुष्कळ अन्न [अत्थि] छे, (तं) ते [अमहं] अमारा (अणुग्गहट्ठा) अनुग्रहने माटे (भुंजसु) आप ग्रहो त्यारे (बाढं) बहु सारुं (ति) ए प्रमाणे बोलता (मेहप्पा) ते महात्माए (मासस्स उ) माण खमणनाज [पारणाए] पारणाने विषे [भत्तपाणं] भात पाणी (पडिच्छइ) ग्रहण कर्या. ३५

व्या०—हे स्वामिन् ! मे मम इदं प्रत्यक्षं खंडमंडकादिकं अन्नं प्रभूतं वर्तते, प्रचुरं वर्तते, पूर्वमपि शालिमयं कूर-ग्रहणं कृतं, अत्र च पुनरन्नग्रहणं तत्सर्वान्नप्राधान्यरूपापनार्थं तद्भोज्यं भुंक्ष्वास्माकमनुग्रहार्थं लाभार्थं, इतिब्राह्मणैः प्रोक्ते सति मुनिः प्राहबाढं इत्युक्त्वा, तथास्तु, बाढंशब्दोङीकारे, एवमेव करोमि. गृहीष्यामीत्युक्त्वा साधुर्नासस्य पारणके भक्तपानमाहारपानीयं प्रतीच्छत्यङीकरोति. कथंभूतः स मुनिः? महात्मा, महान् निर्मलो निःकषाय आत्मा

भाषांतर
अध्य० १२

॥६९६॥

ઉત્તરાધ્ય-
યનસુત્રમ

॥૬૯૭॥

यस्य स महात्मा महापुरुषः. ॥ ३५ ॥

હે સ્વામિન ! મારું આ=મત્યક્ષ સામું પટેલું સ્વંડમંડકાદિક પુષ્કલ અન્ન હાજર છે. પૂર્વે પણ શાલના ચોखानो કૂર=ખાત સ્ત્રી-કાર્યો, વઢી અહીં પણ ફરી 'અન્ન' પદનું ગૃહણ સર્વ અન્નનું રૂપાપન કરવા માટે કરેલ છે. તે ભોજ્ય પદાર્થો અમારો અનુગ્રહ કરવા જમો. આમ બ્રાહ્મણોએ કર્યું ત્યારે મુનિ બોલ્યા—બાઢં=તથા સ્તુ, [બાઢંશબ્દ અંગીકાર અર્થમાં છે] 'અમજ કરું છું.' 'ગૃહણ કરીશ' આમ બોલીને સાધુએ એક માસના પારણ વિધાનમાં આહાર તથા પાણી અંગીકાર કર્યો મુનિ કેવા? મહાત્મા=મહાન્=નિર્મલ કષાય રહિત છે આત્મા જેનો=અર્થાત્ મહાપુરુષ. ૩૫

तर्हि ये गंधोदयपुष्पवासं । दिव्वा तर्हि वसुहारा यं वृष्टा ॥ पह्याँ उ दुंदुद्भिओ सुरेहिं । आगासे अहो दाणं च धुंढं ॥ ३६ ॥
[તર્હિઅ] તે યજ્ઞપાઠકને વિષે [અગાસે] આકાશમાં રહેલા [સુરેહિં] દેવોએ [ગંધોદયપુષ્પવાસં] ગંધોદક પુષ્પ વૃષ્ટિ કરી [ય] તથા (તર્હિ) ત્યાં (દિવ્વા) દીવ્ય [વસુહારા] વસુધારા (વૃષ્ટા) વરસાવી તથા [દુંદુહીઓ] દેવદુંદુભિઓ (પહ્યાઓ) વગડ્યા (ચ) તથા [અહો દાણં] અહો દાન એ પ્રમાણે [ધુંઢં] ઘોષણા કરી. ૩૬

વ્યા૦—તર્હિ તસ્મિન્ યજ્ઞપાઠકે મુનિના આહારે ગૃહીતે સતિ ગંધોદકપુષ્પવર્ષમભૂદિતિ શેષઃ, સુગંધપાનીયકુ-સુમવર્ષા આસન इत्यर्थः. च पुनस्तस्मिन् स्थाने दिव्या प्रधाना देवैः कृता वसुधारा वृष्टां, स्वर्णदीनारणां वृष्टिरभूत्. वसु द्रव्यं तस्य धारा सततनातजनिता वसुधारा, सा वृष्टा देवैः पातिता इत्यर्थः. तु पुनराकाशे सुरैर्दुंदुभयः प्रहताः, देवैराकाशे वादित्राणि वादितानी, च पुनराकाशे अहोदानमहोदानमिति घुष्टं देवैः शब्दितं. ॥ ३६ ॥ तदा च द्विजा

भाषांतर
अध्य० १२

॥६९७॥

उत्तराध्य-
यनसूत्रम्

॥६९८॥

विस्मिताः किमाहुस्तदाह—

त्यां यज्ञवाट प्रदेशमां—मुनिये आहार लीधो त्यारे गंधोदक=सुगंधयुक्त जल तथा सुगंधी पुष्पोनी वर्षा थइ; वळी ते स्थाने दिव्य एटले प्रधान देवताओए करेली वसुधारा=सुवर्णादिद्रव्यनी धारा=वर्षी, अविच्छिन्न सुवर्ण धारा वर्षवा लागी तथा आकाशमां देवोए दुंदुभिओ प्रहता=वगाड्या, देवोए आकाशमां वादित्र वगाडवा मांड्या, अने आकाशमां 'अहो दानं' 'अहो दानं' एवा शब्दोनी देवोए घोषणा करी. ३६ त्यारे विस्मय पामेला द्विज थुं बोलया ते कहे छे.

सकखं खु दीसइ तवोविसेसो । न दीसइ जइविसेसो कोइ ॥ सोवागपुत्तं हरिएससाहुं । जस्सेरिसा ईहिं महाणुभागा ३७ (तवोविसेसो) तपनुं विशेष=महात्म्य (सकखं खु) साक्षात् देखाय छे (कोइ) कांइ पण [जाइ विसेसु] जातिनुं विशेषणुं (न दीसइ) देखातुं नथी. (सोवागपुत्तं) आ चांडालपुत्र (हरिएससाहुं) हरिकेश साधुने जुओ (जस्स) जेनी (एरिसा) आवो (महाणुभागा) मोटा भाग्यवाळी (इहिं) समृद्धि छे. ३७

व्या०—खु इति निश्चयेन तपोविशेषः साक्षाद् दृश्यते, जातिविशेषः कोऽपि न दृश्यते, तपोमाहात्म्यं दृश्यते. जातिमाहात्म्यं किमपि न दृश्यते. श्वपाकपुत्र चांडालपुत्रं तं हरिकेशसाधुं पश्यत इति शेषः. तमिति कं? यस्य हरिकेशस्य साधोरेतादृशी सर्वजनप्रसिद्धा ऋद्विर्वर्तते, देवसाहाय्यरूपा संपद्वर्तते, कीदृशी ऋद्धिः? महानुभागा महानुभागोऽतिशयो यस्याः सा महानुभागा, महामाहात्म्यसहिता इत्यर्थः. ॥ ३७ ॥ अथ मुनिस्तान् ब्राह्मणानुपशान्तिमिध्यात्वान् दृष्ट्वा धर्मोपदेशमाह—

भाषांतर
अध्य० १२

॥६९८॥

उत्तराध्य-
यनसूत्रम्

॥६९९॥

‘सु’ निश्चये=तपो विशेष साक्षात् देखाय छे; जाति विशेष कोइ पण नथी दीसतो. तपोमाहात्म्य देखाय छे, जातिमाहात्म्य कंइ पण देखातुं नथी. आ चांडाल पुत्र हरिकेश साधुने=‘जुओ’ [एटलुं शेष उमेरवानुं छे.] ते कोण? हरिकेश साधुनी आवी सर्व जन प्रसिद्ध ऋद्धि=देव सहायरूपा संपत्ति केवी ऋद्धि? महानुभागा=महोटा माहात्म्य सहित छे. ३७
मुनि तेओने उपशान्त मिथ्यात्व जाणीने धर्मोपदेश कहे छे.

किं माह्णं जाइसमारभंता । उदण्णं सोहिं बहियां विमग्गह ॥

जं मग्गहा बाहिरियं विसोहिं । न तं सुदिट्ठं कुसैला वयंति ॥ ३८ ॥

[माह्णं] ब्राह्मणो ! [जाइस आरंभता] अग्नियो आरंभ करता सता (उदण्ण) जलवडे (बहिया) बहारनी [सोहिं] शुद्धिने तमे (किं) केम (विमग्गह) शोधो छो? कारण के (जं) जे (बाहिरियं) बहारनी (विसोहिं) विशुद्धिने (मग्गहा) तमे शोधो छा [तं] तेने (कुसैला) पंडित पुरुषो (सुदिट्ठं) सारं जोयेलुं (न वयंति) कहेता नर्थः. ३८

व्या०—किमितिशब्दोऽधिक्षेपे. भो ब्राह्मणा यूयं शृणुत? ज्योतिरग्निं समारभंत., अग्नीनां समारंभं कुर्वतः किं ब्राह्मणा भवंति? अपि तु न भवंति. भो ब्राह्मणा! उदकेन शोधिं कुर्वतो बाह्यां शुद्धिं विमार्गयथ जानीथ. यागं कुर्वतः स्नानं कुर्वतश्च ब्राह्मणा न भवंतीत्यर्थः. यां यागस्नानादिकां बाह्यां विशुद्धिं विमार्गयथ विचारयथ, तां बाह्यां विशुद्धिं कुशला ज्ञानतत्त्वाः सुदृष्टं सम्यग्दृष्टं न वदन्ति, यत् यज्ञादावग्नीनां तेजस्कायस्थजीवानां विराधना, अथ च स्नानादौ अप्कायस्थजीवानां विराधना विशुद्ध्यर्थं विधीयते तत्तत्त्वज्ञैर्न सम्यग्दृष्टं, सम्यग् न कथितमित्यर्थः. यदुक्तं—स्नानं मनो

भाषांतर
अध्य० १२

॥६९९॥

उत्तराध्य-
यनसूत्रम्

॥७००॥

मलत्यागो । यागश्चेन्द्रियरोधनं ॥ अभेददर्शनं ज्ञानं । ध्यानं निर्विषयं मनः ॥ १ ॥ इति ॥ ३८ ॥

(‘किम् इति’ शब्द अधिक्षेप अर्थपां छे.) हे ब्राह्मणो ! तमे सांभळो; ज्योतिः=अग्निना समारंभ करनारा शुं ब्राह्मणो थाय छे? नहिं. उदक वडे शुद्धि करता बाह्य शुद्धि जाणो छो=याग अथवा स्नान करवाथी ब्राह्मण नथी थवातुं. जे याग स्नानादिक बाह्य शुद्धिने गोतता फरो छो ते बाह्य शुद्धिने कुशल=पंडित पुरुषो सुदृष्ट=सम्यक्दृष्ट नथी कहेता. जे अग्निमां तेजःकायस्थ जीवोनी विराधना तथा स्नानादिकमां अपूकायस्थ जीवोनी विराधना कराय ते तत्त्वज्ञ जनो सारं नथी कहेता. कहुं छे के—‘मनोमलनो त्याग ए स्नान छे; इन्द्रियोनो निरोध कराय ते याग छे, अभेद दर्शन एज ज्ञान अने मनने निर्विषय कराय एज खरं ध्यान छे.’

कुसं च जूवं तणकट्टमग्निं । सायं च पायं उदयं फुसंता ॥ पाणाइं भूयाइं विहेडयंता । भुज्जोवि मंदा पकरेह पावं ३९
[कुसं च] कुश=दर्भ तथा (जूवं) यज्ञस्तंभ (तणकट्टं) तृण तथा (अग्निं) अग्नि वळी (सायं च) सायंकाळे अने [भूयाइं] वन-
स्पतिकायने (विहेडयंता) विविध प्रकारे पीडा करता तमे ब्राह्मणो (भुज्जो वि) फरीने पण (मंदा) मंद (पावं) पापकर्मने [पक-
रेह] करो छो. ३९

व्या०—भो ब्राह्मणाः ! मंदा यूयं भूयोऽपि पुनरपि शुद्धिकरणप्रस्तावेऽपि पापं प्रकुरुथ. पूर्वमपि संसारकार्यकर-
णप्रस्तावे आरंभं कृत्वा प्राणान् भूतानि विनाश्य पातकमुपाजितं, पुनर्धर्मकरणप्रस्तावे तदेव क्रियते इत्यर्थः. किं कुर्वतः?
कुशं दर्भं, यूपं यज्ञस्तंभं, तृणं वीरणादिनडादिकं, काष्ठं शमीवृक्षस्येधनं, अग्निं च एतत्सर्वं प्रतिगृह्णतः, एतत्सायं
संध्याकाले, च पुनः प्रातः प्रभाते उदकं पानीयं स्पृशंत आचमनं कुर्वतः, अत एव प्राणान् द्वौन्द्रियत्रीन्द्रियचतुरिन्द्रि-

भाषांतर
अध्य० १२

॥७००॥

उत्तराध्य-
यनसूत्रम्

॥७०१॥

यान् भूतान्, असून् पृथिव्यादीनपि तदाधारभूतान् विहेडयंतो विशेषेण हिंसंत इत्यर्थः. एतेषामेव प्राणभूतसत्त्वानां विराधनेन हिंसा भवति. पुनरेतेषामेव शुद्धिकरणकाष्ठेऽपि विराधना विधीयते, कुतोऽस्माकं शुद्धिर्भवित्री? इति न जानन्ति, अत एव मंदा मूर्खाः, यत उक्तं—दृष्टिपूर्वं चरेन्मार्गं । वस्त्रपूतं पिबेज्जलं ॥ ज्ञानपूतं सृजेद्धर्मं । सत्यपूतं वदे-
द्वचः ॥ १ ॥ ३९ ॥ अथ प्रत्युत्पन्नशंकास्ते ब्राह्मणा धर्मं पप्रच्छुः—

हे ब्राह्मणो ! मंद एवा तमे फरीने पण शुद्धि करवामां पाप करो छो. पूर्वे पण संसार कार्य करतां आरंभमांज प्राण तथा भूतोनो विनाश करी पातक कर्तुं पाछुं धर्म करवाना प्रसंगे पण एज कराय छे. शुं करीने? कुश=दर्भ; गूष=गजस्तंभ, तृण=वीरण खड आदिक, काष्ठ=शमी वृक्षनी समिध तथा अग्नि; आ मयल्लं लइने सायं=संध्याकाळे तेमज प्रातः=प्रभाते उदक=जलनो स्पर्श=आच-
मन वगेरे करता, प्राण=द्वीन्द्रिय, त्रीन्द्रिय तथा चतुरिन्द्रिय भूत प्राण तथा तेना आधाररूप पृथिव्यादिकने पण विशेषे करी हिंसता; [ए प्राणभूत सत्वोनी विराधनाथी हिंसा थाय छे.] वळी एओनी शुद्धि करती वेळाये पण विराधना कराय छे, 'अमारी शुद्धि केम थशे' ए तेओ नथी जाणता तेथी मंद=मूर्ख कह्या. कहुं छे के—मार्गमां चालतां आगळ दृष्टिथी प्रदेश जोइने पगलुं भरवुं; जळ वस्त्रथी गाळीने पीवुं; ज्ञानथी पवित्र जाणीने धर्म करवो तथा सत्यथी पवित्र वचन बोलवुं. ३९.

पछी ब्राह्मणोने शंका थतां धर्म पूछवा लाग्या—

कंह चरे भिवरेवु वयं यंजामो । पाचाइं कम्ममाइं पणुल्लयामो ॥

अस्वाहिणो संजय जैश्वपूइया । कंहं सुजुंइं कुंसला वयंति ॥ ४० ॥

भाषांतर
अध्य० १२

॥७०१॥

उत्तराध्य-
यनसूत्रम्

॥७०२॥

(भिक्षु) भिक्षु [वयं] अमे [कहं] केवीरीते (चरे) यज्ञ माटे प्रवर्तीए (यजामो) के जेना वडे (पावाइ) अशुभ एवां [कम्माइ] कर्मोने (पणोल्लयामो) दूर करीए (संजय) हे संयत [जक्खपूइआ] हे यक्षोवडे पूजित (णो) अमने [अक्खाहि] तमे कहो, [कुसला] तत्त्वज्ञानीओ (कहं) कोने (सुइइ) सारो यज्ञ (वयंति) कहे छे. ४०

व्या०—हे भिक्षो ! वयं कथं चरेमहि? कस्यां क्रियायां प्रवर्तेमहि? हे भिक्षो ! पुनर्वय कथं यजामो यागं कुर्मः? पुनर्वयं पापानि पापहेतूनि कर्माणि कथं प्रणुह्यामः प्रणुदामः प्रकर्षेण स्फेद्यामः? हे यक्षपूजित ! हे संयत ! जितेंद्रिय ! कुशला धर्ममर्मज्ञा विद्वांसः कथं केन प्रकारेण सुइइं इति सुष्ठु शोभनं इष्टं स्विष्टं शोभनयजनं वदंति? तत् शोभनयज्ञं नोऽस्मान् आख्याहि? कथय? इत्यर्थः. ॥ ४० ॥ अथ मुनिराह—

हे भिक्षो ! अमे कइ क्रियामां प्रवर्तीए? तेम अमे केवी रीते याग करीये? तथा अगे अभारा पाप कर्मोने केवी रीते तदन फेडी दइये? हे यक्षपूजित ! संयत=जितेंद्रिय ! कुशल=धर्मने जाणनारा विद्वान् जनो कया प्रकारे करेलाने सारं यजन=शोभनयाग कहे छे ते शोभन यक्ष अमने कहो. ४०

छज्जीवकाये असमारंभता । मोसं अदत्तं च असेवमाण्णा ॥ परिग्गहं इत्थिओ माणमंयं । एयं परिन्नायं चरंति दंतं ॥४१॥
[छज्जीवकाए] छकायनो (असमारंभता) आरंभ नहिं करता तथा [मोसं] मृषावादाने [च] अने [अदत्तं] अदत्तादानने (असेवमाण्णा) नहिं सेवता तथा (परिग्गहं) परिग्रह (इत्थिओ) स्त्रीओ [माण] मान अने (मायं) माया (एअं) ए सर्वे [परिन्नाय] ज्ञपरिज्ञावडे करीने [दंतं] दांत=दमनारा (चरंति) प्रवर्ते छे ४१

भाषांतर
अध्य० १२

॥७०२॥

उत्तराध्य-
यनसुत्रम्

॥७०३॥

व्या०—पूर्व ब्राह्मणैरयं प्रश्नो विहितः, कथं वयं प्रवर्तेमहि? तस्योत्तरं—भो ब्राह्मणाः! दांता जितेन्द्रिया एतत्पूर्वोक्तं पापहेतुकं परिज्ञाय चरन्ति प्रवर्तते. साधवो ज्ञपरिज्ञया ज्ञात्वा प्रत्याख्यानपरिज्ञया आरंभान्निवर्तते इति भावः. दांताः किं कुर्वाणाः? बहुजीवकायान् असमारंभमाणा अनुपमर्दयन्तः, पुनर्मृषावादं च पुनरदत्तं असेवमानाः, पुनः परिग्रहं उपकरणमूर्छा, सचित्ताचित्तद्रव्यग्रहणरक्षणात्मकं, पुनः स्त्रीं, तु पुनर्मानमभिमानं, पुनर्मायां परवंचनात्मिकां असेवमानाः, मानमाययोः सहकारित्वेन क्रोधलोभयोरपि त्यागो ज्ञेयः. एतान् सर्वान् पापहेतून् ज्ञात्वा, पुनस्त्यक्त्वा साधवो यतनया चरन्ति, अतो भवद्विरपि एवं चरितव्यमित्यर्थः. ॥४१॥ अथ द्वितीयप्रश्नस्य कथं यजाम इत्यस्य उत्तरमाह—

पूर्वे ब्राह्मणोये आ प्रश्न कर्षो हतो के अमे केम वर्तीए? तेनुं उत्तर—हे ब्राह्मणो! दांत=जितेन्द्रिय पुरुषो, आ पूर्वोक्त पाप हेतु जाणीने प्रवर्ते छे. साधुओ ज्ञपरिज्ञा बडे जाणी प्रत्याख्यान परिज्ञाबडे आरंभथी निवृत्त थाय छे. ए दांत केम करीने विचरे छे? छ जीवकायने उपमर्द न करता, बळी मृषावाद तथा अदत्तने न सेवनारा अने परिग्रह=सचित्त अचित्त आदि द्रव्योनुं गृहण तथा रक्षणरूप उपकरण मूर्छा=तथा स्त्रीयो, अभिमान, परवंचन रूप माया; इत्यादिकने नहिं सेवता,—अहीं मान तथा मायाना सहकारी क्रोध तथा लोभनो पण त्याग जाणी लेवो—ए सर्व पाप हेतुओने जाणीने तेमज जाण्या पछी त्यजीने साधुओ यतनापूर्वक विचरे छे माटे तमारे पण एवी रीते वर्त्तवुं. ४१ हवे 'केम यजन करीये'? ए बीजा प्रश्ननुं उत्तर कहे छे.

सुसंबुडा पंचहिं संवरेहिं । ईह जीविअं अणवकखमाणा ॥ वोसंठकाया सुई चत्तदेहा । महाजयं जैयइ जैन्नसिद्धं॥४२॥
[पंचहिं] पांच (संवरेहिं) संवरबडे [सुसंबुडा] सारो रीते संवृत तथा [इह] आ भवने विषे [जीविअं] जीवितने (अणवकखमाणा)

भाषांतर
अध्य० १२

॥७०३॥

उत्तराध्य-
यनसूत्रम्

॥७०४॥

नहिं इच्छता [वोसट्टकाया] परीषहो तजी दीधा छे तथा [सुइचत्तदेहा] शुचि रहित त्यक्त देह [महाजय] मोटा पराभव छे जेमां एवा [जन्नसिट्ट] श्रेष्ठ यज्ञने [जयइ] यजे छे. ४२

व्या०—भो ब्राह्मणाः ! पंचभिः संवरैर्हिंसा मृषाऽदत्तमैथुनपरिग्रहविरमणैः सुसंवृताः सुतरामतिशयेन संवृता आच्छादिताश्रवा निरुद्धपापागमनद्वाराः सुसंवृताः संयमिनः जन्नसिट्ठं यज्ञश्रेष्ठं यजंति कुर्वन्तीत्यर्थः. यज्ञेषु श्रेष्ठो यज्ञ-श्रेष्ठस्तं, अथवा श्रेष्ठो यज्ञः श्रेष्ठयज्ञस्तं, प्राकृतत्वात् यज्ञश्रेष्ठमिति ज्ञेयं. कीदृशं श्रेष्ठयज्ञं? महाजयं महान् जयः कर्मा-रीणां विनाशो यस्मिन् स महाजयस्तं. कीदृशाः सुसंवृताः? इहास्मिन् मनुष्यजन्मनि जीवितं, प्रस्तावादसंयमजीवि-तव्यं अनवकांक्षमाणाः, असंयममनीप्संत इत्यर्थः. पुनः कीदृशाः सुसंवृताः? व्युत्सृष्टदेहाः, विशेषेण परीषहोपसर्ग-सहने उत्कृष्टः कल्पितः कायो यैस्ते व्युत्कृष्टदेहाः. पुनः कीदृशाः? शुचयो निर्मलव्रताः, पुनः कीदृशाः? त्यक्तदेहाः, त्यक्तो निर्ममत्वेन परिचर्याभावेन अवगणितो देहो यैस्ते त्यक्तदेहाः, एतादृशाः साधवः स्विष्टं यज्ञं कुर्वन्ति एष एव कर्मप्रस्फोटनोपाय इत्युक्तं. ततो भवंतोऽप्येवं यजंतामिति भावः. ॥ ४२ ॥ यजमानस्य कान्युपकरणानीति पुनर्ब्रा-ह्मणाः पृच्छन्तिस्म—

हे ब्राह्मणो ! पांच संवर-हिंसा, मृषा, अदत्त, मैथुन तथा परिग्रह; आ पांचथी विराम पापवारूप संवर पंचमहाव्रतवडे सम्यक्-प्रकारे संवृत=आश्रयद्वारने बंध राखता संयमी पुरुषो यज्ञश्रेष्ठ=यज्ञोमां श्रेष्ठ यज्ञ करे छे, [प्राकृतमां पूर्वनिपात यतां यज्ञ श्रेष्ठ पद थइ शके] केवो यज्ञ श्रेष्ठ? महाजय, एटले कर्मरूप अरिनो जेमां विनाश थाय तेवा महोटा जयने पामे छे. बळी ते केवा? आ मनुष्य

भाषांतर
अध्य० १२

॥७०४॥

उत्तराध्य-
यनसूत्रम्

॥७०५॥

जन्ममां जीवित=प्रसंगमां साधारण जीवित न किंतु असंवृत जीवितनी आकांक्षा न राखनारा=असंयम दशाने नहि इच्छनारा, तेमज व्युत्सृष्ट देह=विशेषतः परीषद उपद्रवादिक सहन करवामांज जेणे देह समर्पण करेल छे एवा तथा शुचि=निर्मळाचरणी अने त्यक्त देह, अर्थात् ममता छुटी जवाथी परिचर्या न करतां देहनी अवगणना करनारा, आवा साधुओ सम्यक्प्रकारे इष्ट यज्ञ करे छे. कर्मोने फेडवानो एज उपाय कहेछो छे, तेथी तमे पण एज प्रकारे यजन करो. ४२

यजमानमां उपकरणो क्या? ए ब्राह्मणोनो प्रश्न कहे छे.

के ते जोई के च ते जोड़ठाणं । का ते सुया किं च ते कारिसंगं ।

एहा य ते कयरा संति भिक्षू । कयरेण होमेण हुणाभि जोइ ॥ ४३ ॥

तमारुं ज्योतिः क्यु? पुनः ते ज्योतिः स्थान क्यु? तमारी सुचा कयो? तथा तमारुं=अडायां क्या? तथा तमारा एधा=काष्ठ क्यां? हे भिक्षो क्या होमवडे करी तमे ज्योतिः=अग्निमां होम करो छे? ४३

मूल गाथा ४३थी ४७ सुधी गाथानो मूलार्थ संक्षेपथीज आपेल छे कारण के टीकामां संपूर्ण अर्थ छे.

व्या०—हे मुने! ते तव किं ज्योतिः? कोऽग्निः? च पुनस्ते तव किं ज्योतिःस्थानमग्निस्थानं? अग्निकुंडं किमस्ति? ते तव काः पुनः शुचो घृतादिप्रक्षेपका द्रव्यः? च पुनस्ते तव करीषांगं अग्न्युद्दीपनकारणं किमस्ति? विध्याप्यमानोऽग्निर्वेनोद्दीप्यते संयुक्ष्यते तत्करीषांगं तव किं विद्यते? च पुनरेधाः कतराः काः समिधः? याभिरग्निः प्रज्वालयते ताः काः संति? च पुनः शान्तिर्दुरितोपशमहेतुरध्ययनपद्धतिस्तव कतरा कास्ति? हे भिक्षो! त्वं कतरेणेति केन होमेन हव-

भाषांतर
अध्य० १२

॥७०५॥

उत्तराध्य-
यनसूत्रम्

॥७०६॥

नविधिना ज्योतिरग्निं जुहोषि? अग्निं प्रीणयसि? षड्जीवनिकायविराधनां विना हि यज्ञो न स्यात्. हे भिक्षो ! भवता षड्जीवनिकायविराधना तु पूर्वं निषिद्धा. एवं ते ब्राह्मणा मुनये यज्ञं यज्ञोपकरणसामग्रीं पप्रच्छुः. ॥ ४३ ॥ अथ मुनिर्योग्यं यज्ञमाह—

हे मुने ! तमारुं ज्योतिः क्युं? अर्थात् अग्निं क्यो? तेमज तमारुं ज्योतिः स्थान=अग्निकुंड क्युं छे? सळगावातो अग्नि जेनावती संधरुखाय ते करीषांग=शुष्क गोमय एटले आडायां, तमारे अडायां कयां? बळी जेनावडे अग्नि प्रज्वलित थाय तेवां समिध=काष्ठ कयां? अने दुस्तिता उपशम अर्थे भणाती अध्ययनपद्धतिरूप शांति कइ? हे भिक्षो ! तमे केवा प्रकारना होम=हवन विधिथी ज्योतिः=अग्निने होमो छे=प्रीणन करो छे? षड्जीवकायनी विराधना विना यज्ञ न थाय. हे भिक्षो तमे षड्जीवकायनी विराधना तो प्रथमथीज निषिद्ध करी. [आम ए ब्राह्मणो ए मुनिने यज्ञ तथा यज्ञनी तमाम सामग्री पूछतां हवे पछीनी गाथामां मुनि उत्तर कहे छे. ४३ तवो जोई जीवो जोइठाणं । जोगा सुया सरीरं कारिसंगं ॥ कम्मं एहा संजमजोग संती । होमं हुणामि इसिगं पसत्थं तप; ए ज्योतिः=अग्नि, जीव छे ते ज्योतिः स्थान=अग्निकुंड, योग सुच, शरीर छे ते करीषांग पटले अडायां छाणां, कर्मो एधा=काष्ठ, संयमे योग शांति पोठ; एवी रीते ऋषिओने माटे प्रशस्त=वखाणवा लायक होम होमीये छइए. ४४

व्या०—भो ब्राह्मणाः ! अस्माकं तपो ज्योतिः, तप एवाग्निरस्ति, कर्मैन्धनदाहकत्वात्. द्वादशविधं हि तपः सकलकर्मकाष्ठानि प्रज्वालयति, जीवो ज्योतिःस्थानं जीवोऽग्निकुंडं, तपसो आधारत्वात्. मनोवाक्काययोगास्ते सूचो द्रव्यो ज्ञेयाः मनोवाक्काययोगैः शुभव्यापारा घृतस्थानीयास्तपोऽग्निप्रज्वालनहेतवो वर्तन्ते. शरीरं करीषांगं, तेनैव शरीरेण

भाषांतर
अध्य० १२

॥७०६॥

उत्तराध्य-
यनसूत्रम्

॥७०७॥

तपोऽग्निर्दीप्यते, शरीरसाहाय्येन तपः स्यादित्यर्थः, शरीरमायं खलु धर्मसाधनमित्युक्तेः. कर्माण्येधा इंधनानि कम-
न्धनानि तपोग्निः प्रज्वालयति, महादुष्टकर्मकारिणोऽपि तपसा निर्मलाः संजाताः. संयमयोगः शांतिः, संयमस्य सप्त-
दशभेदस्य योगः संबंधः स शांतिः, सर्वजीवानामुपद्रवनिवारकत्वात्. अनेन होमेनाहं तपोऽग्निं जुहोमि. कथंभूतेन
होमेन? ऋषीणां प्रशस्तेन, मुनीनां योग्येन, साधवो ह्येतादृशं यज्ञं कुर्वन्ति, न अपरे एतादृशं यज्ञं कर्तुं समर्था
भवन्ति. ॥४४॥ यज्ञस्वरूपं तु साधुनोक्तं, अथ ब्राह्मणाः स्नानस्वरूपं पृच्छन्ति—

हे ब्राह्मणो ! अमारुं तपः एज ज्योतिः=अग्निं छे, कारण के ते कर्मरूप इंधन=काष्ठ=ने बाळे छे; द्वादश प्रकारनां तपो सकल
कर्मरूपी काष्ठोने बाळे छे, जीव एज ज्योतिः स्थान=तपनो आधार होवाथी अग्नि कुंड छे; मन वाणी तथा कायाना योग एज सुचु
होम करवानां काष्ठपात्र छे मन वाणी तथा कायाना योगे शुभ व्यापार घृतरूप बनी तपोरूप अग्निना प्रज्वालन हेतु थाय छे; शरीर
करीषांग=अडायांरूप संधुक्षण छे; ते शरीर वडेज तपोरूप अग्नि प्रदीप्त थाय छे; शरीर सहायथीज तप थाय. कहूं छे के—‘शरीर
ए पहेलुं धर्म साधन छे.’ कर्मो एज इंधन=काष्ठ समिध छे. केमके कर्मरूपी इंधणां तपरूपी अग्निनुं प्रज्वालन करे छे. महादुष्ट कर्म
करवावाळा पण तपोनुष्ठानवडे निर्मल थाय छे. संयम योग=संयमना सत्तर भेदनो योग=संबंध, एज सर्व जीवोना उपद्रवोना निवा-
रक होवाथी शांति पाठ समजवा, आ होमवडे हुं तपरूपी अग्निमां हवन करूं छुं. केवा होमवडे? ऋषिओना प्रशस्त अर्थात् मुनि-
जनोने योग्य, साधुओ तो आवाज यज्ञो करे छे अन्य जन एवा यज्ञ करवा समर्थ थता नथी. ४४

साधुए यज्ञस्वरूप कहूं हवे ब्राह्मणो स्नानस्वरूप पूछे छे.

भाषांतर
अध्य० १२

॥७०७॥

उत्तराध्य-
यनसूत्रम्

॥७०८॥

के ते हरए के य ते संतितित्थे । कहिसि हाओ य रयं जहासि ॥

आयखणो संजय जखणूइया । इच्छामु नाउं भवओ सगासे ॥ ४५ ॥

हे यक्ष पूजित संयत=संयमिन् ! तमारो हृद=पाणीनो घुन्हो कयो? तमारुं शांति आपनाहुं तीर्थ कयुं? तमे क्यां नाहीने रजः=कर्ममलने त्यजो छो? आ सघळुं मने कही देखाडो. तमारा पासेथी आ बधुं हुं जाणवाने इच्छुं छुं. ४५

व्या०—हे ऋषे यक्षपूजित ! त्वं नोऽस्मान् आचक्ष्व ब्रूहि? वयं भवनः सकाशाद् ज्ञातुमिच्छामः, हे मुने ! ते तव को हृदः? कः स्नानकरणयोग्यजलाधारः? किं पुनस्तव शांतितीर्थं? शांत्यै पापशांतिनिमित्ततीर्थं शांतितीर्थं पुण्यक्षेत्रं यस्मिन् तीर्थे दानादिबीजमुसं पातकशमनं पुण्योपार्जकं च स्यात्, कुरुक्षेत्रादिसदृशं किं तीर्थं वर्तते? पुनर्हे मुने ! त्वं कस्मिन् स्थाने स्नातः सन् रजःकर्ममलं जहासि त्यजसि? त्वं निर्जलो भवसि? एतत्सर्वेषां प्रश्नानामुत्तरं वदेत्यर्थः. ॥४५॥
इति पृष्ठे मुनिराह—

हे ऋषे ! यक्ष पूजित ! तमे अमने कहा, अमे तमारा पांसेथी जाणवाने इच्छीये छइये. हे मुने ! तमारो हृद=न्हावा लायक जलाशय=कयो? तेम तमारुं शांति तीर्थ कयुं? अर्थात् पाप शांति निमित्त भूत तीर्थ पुण्यक्षेत्र, जे तीर्थमां वावेल दानादि बीज पात-कनुं शमन करी पुण्यनुं उपार्जन=लाभ करावे छे एवुं कुरुक्षेत्र समान कयुं तीर्थ छे? बळी हे मुने ! तमे कये स्थाने स्नान करी रजो-रूप कर्म मलनो त्याग करो छो=मळमुक्त थइ शको छो? आ सर्व प्रश्नानां उत्तर कहा ४५ आम पूछयुं तयारे मुनि कहे छे—

धम्मं हरए बंभे संतितित्थे । अणाविले अत्तवसन्नलेस ॥

भाषांतर
अध्य० १२

॥७०८॥

ઉત્તરાધ્ય-
યનસૂત્રમ

॥૭૦૯॥

જહિસિ ણ્હાઓ વિમલો વિસુદ્ધો । સુસીયભૂઓ પજહામિ દોસં ॥ ૪૬ ॥

ધર્મ એજ હૃદ, બ્રહ્મચર્ય એ અનાવિલ=ડોલ વગરનું નિર્મલ=શાંતિ તીર્થ છે, જે આત્માની પ્રસન્ન લેશ્યાવાળા હોવાથી જેને વિષયે જ્ઞાન કરનારો, વિમલ, વિશુદ્ધ, તથા સારી રીતે શીતલ બનેલો હું દોષ=આત્માને દુષિત કરનારાં ક્રમેને ત્યજું છું, ૪૬

વ્યા૦—ઓ બ્રાહ્મણા! ધર્મો હિંસાવિરમણો દયાવિનયમૂલો હૃદો વર્તે, કર્મમલાપહારકત્વાત્. બ્રહ્મચર્ય મૈથુન-ત્યાગ: શાંતિતીર્થ, તસ્ય તીર્થસ્ય સેવનાત્ સર્વપાપમૂલં રાગદ્વેષો નિવારિતાવેવ, યદુક્તં—બ્રહ્મચર્યેણ સત્યેન । તપસા સંયમેન ચ ॥ માતંગર્ષિર્ગતઃ શુદ્ધિઃ । ન શુદ્ધિસ્તીર્થયાત્રયા ॥૧॥ કીદૃશે બ્રહ્મચર્યતીર્થે? અનાવિલે નિર્મલે, પુનઃ કીદૃશે બ્રહ્મચર્યતીર્થે? આત્મપ્રસન્નલેશ્યે, આત્મનઃ પ્રસન્ના નિર્મલત્વકારણં લેશ્યા યસ્મિન્ સ આત્મપ્રસન્નલેશ્યસ્તસ્મિન્, આત્મ-નિર્મલત્વકારણં તેજઃપદ્મશુક્લાદિલેશ્યાત્રયં, તેન સહિતે इत्यर्थः. યત્ર યસ્મિન્ બ્રહ્મચર્યતીર્થે સ્નાનોઽહં વિમલો ભાવમ-લરહિતો વિશુદ્ધો ગતકલંકઃ સુશીતીભૂતો રાગદ્વેષાદિરહિતઃ સન્ દોષં કર્મ જ્ઞાનાવરણીયાદિકમષ્ટપ્રકારકં પ્રકર્ષેણ જહામિ ત્યજામિ. ॥ ૪૬ ॥

હે બ્રાહ્મણો ! હિંસાવિરમણરૂપ ધર્મ એજ દયાવિનય મૂલક હૃદ છે કેમકે તે કર્મમલોનું અપહરણ કરે છે, બ્રહ્મચર્ય=મૈથુન ત્યાગ શાંતિ તીર્થ છે તે તીર્થના સેવનથી સર્વ પાપના મૂલભૂત રાગ તથા દ્વેષનું નિવારણ થાય છે, વહું છે કે—બ્રહ્મચર્યેણ સત્યેન તપસા સંયમેન ચ ॥ માતંગર્ષિર્ગતઃ શુદ્ધિઃ ન શુદ્ધિસ્તીર્થ સેવયા ॥ ૧ ॥ બ્રહ્મચર્ય સત્ય તથા તપ અને દ્વિયોના સંયમવડે માતંગ ઋષિ શુદ્ધિ પામ્યા, કંઈ તીર્થ સેવન માત્રથી શુદ્ધિ થતી નથી ॥૧॥ એ બ્રહ્મચર્ય તીર્થ કેવું? અનાવિલ=નિર્મલ, તથા આત્માની પ્રસન્ન=નિર્મલત્વની

માષાંતર
અધ્ય૦ ૧૨

॥૭૦૯॥

उत्तराध्य-
यनसूत्रम्

॥७१०॥

कारणभूतत्व=लेश्या जेमां छे तेवुं; आत्मनिर्मलतानां कारण तेजः पद्म शुक्लादि लेश्यात्रय छे ते सहित ए तीर्थ छे, जे ब्रह्मचर्यतीर्थमां न्हायेलो हुं विमल=भाव मल रहित, विशुद्ध=गतकलंक तथा सुशीतीभूत=रागद्वेषादि रहित थइ दोष=ज्ञानावरणोपादि अष्टविध कर्मने प्रकर्षे करी त्यजुं छुं. ४६

एयं सिणाणं कुसलेहि दिदं । महासिणाणं इसिणं पसत्थं ॥

जहिं सिण्हाया विमला विसुद्धा । महारिसी मुत्तमं ठाग पत्तेत्ति वेमि ॥ ४७ ॥

आ पूर्वोक्त स्नान कुशल पुष्पोद दीदुं छे, अने ए ऋषिओय वखाणेदुं महास्नान कहेवाय; जेने विषये न्हायेला विमल विशुद्ध महर्षिओ उत्तम स्थानने प्राप्त थया छे. 'एम हुं बोदुं छुं. ४७

व्या०—पूर्वमुक्त कर्मरजोविनाशकं स्नानं, तस्योत्तरमाह—भो ब्राह्मणाः कुशलैस्तत्त्वज्ञैः केवलिभिरेतत् स्नानं दृष्टं, परेभ्यश्च प्रोक्तं, कथंभूतमेतत्स्नानं? महास्नानं सर्वेषु स्नानेषूत्तमं. पुनः कीदृशं तत्स्नानं? ऋषीणां प्रशस्तं, मुनीनां योग्यं, येन स्नानेन स्नाताः कृतशौचा विमलाः कर्ममलरहिताः, अत एव विशुद्धा निष्कलंका महर्षयो मुनीश्वरा उत्तमं प्रधानं स्थानमर्थान्मोक्षस्थानं प्राप्ता इति अहं ब्रवीमि, जंबूस्वामिनंप्रति श्रीसुधर्मास्वामी प्राह. ॥ ४७ ॥ इति हरिकेशीयमध्ययनं द्वादशं संपूर्णं. ॥ १२ ॥ इति श्रीमदुत्तराध्ययनसूत्रार्थदीपिकायामुपाध्यायश्रीलक्ष्मीकीर्तिगणेशिष्यलक्ष्मीवल्लभगणिविरचितायां हरिकेशीयाध्ययनस्यार्थः संपूर्णः. ॥ १२ ॥

पूर्वे कहेलुं कर्मरूपी रजनुं विनाशक स्नान छे [उत्तर कहे छे] हे ब्राह्मणो ! कुशल=तत्त्वज्ञ=केवलिओये ए स्नान दीदुं=बरा-

भाषांतर
अध्य० १२

॥७१०॥

ઉત્તરાધ્ય-
યનસુત્રમ

॥૭૧૧॥

બર જાણ્યું છે, તેમ પરને પણ ઉપદેશ્યું છે. એ સ્નાન કેવું છે? સર્વ સ્નાનોમાં ઉત્તમ હોવાથી મહાસ્નાન કહેવાય છે તેમજ ઋષિયોએ પ્રશસ્ત=મુનિને યોગ્ય એ સ્નાન છે જેના વડે સ્નાન=ન્હાયેલા પવિત્ર થયેલા વિમલ=કર્મ મલ રહિત થવાથી વિશુદ્ધ=નિષ્કલંક બનેલા મહર્ષિ=મુનીશ્વરો ઉત્તમ સ્થાન=શોક્ષસ્થાનને પ્રાપ્ત થયા છે. 'એમ હું બોલું છું' [આ છેલું વાક્ય સુધર્માસ્વામીએ જંબૂસ્વામી પ્રતિ કહેલ છે. ૪૭ હરિકેશીય નામક બારમું અધ્યયન પૂર્ણ થયું. એવી રીતે ઉપાધ્યાય લક્ષ્મીકીર્તિગણિના શિષ્ય લક્ષ્મીવલ્લભગણિવિરચિત ઉત્તરાધ્યયનમૂત્રની અર્થ દીપિકા નામની વૃત્તિમાં બારમું હરિકેશીયાધ્યયન પૂર્ણ થયું.

॥ અથ ત્રયોદશમધ્યયનં પ્રારભ્યતે ॥

અથ ચિત્રસંભૂતીય નામક ત્રયોદશાધ્યયન.

તપઃ કુર્વતા પુરુષેણ નિદાનં ન કાર્યમિત્યાહ. હિનિ દ્વાદશત્રયોદશયોઃ સંબંધઃ, ચિત્રસંભૂતસાધ્વોઃ સંબંધમાહ—

તપઃ કરનાર પુરુષે નિદાન ન કરવું એમ કહી, બારમા તથા તેરમા અધ્યયનની પૂર્વોત્તર સંગતિ દર્શાવીને ચિત્ર તથા સંભૂત સાધુના સંબંધમાં કહે છે કે—

માધાંતર
અધ્ય૦ ૧૩

॥૭૧૧॥

उत्तराध्य-
यनसूत्रम्

॥७१२॥

साकेतनगरे चंद्रावतंसकस्य राज्ञः पुत्रो मुनिचंद्रनामा बभूव, स च निवृत्तकामभोगतृष्णः सागरचंद्रस्य मुनेः समीपे प्रव्रजितः, गुरुभिः समं विहरन्नन्यदा एकस्मिन् ग्रामे प्रविष्टः, सार्थेन सह सर्वेऽपि साधुवश्चलिताः, सार्थभ्रष्टोऽसौ मुनिचंद्रोऽध्यां पतितः, तत्र चत्वारो गोपालदारकास्तं क्षुत्पृष्ठाक्रांतं पश्यन्ति, शुद्धैरशनादिभिः प्रतिजाग्रति, यतिना तेषां पुरो देशना कृता, ते गोपालदारकाः प्रतिबुद्धास्तदंतिके प्रव्रज्यां गृहीतवन्तः, तैः सर्वैः शुद्धा दीक्षा पालिता, द्वाभ्यां तु दीक्षा पालितैव, परं मलक्लिन्नवस्त्रादिजुगुप्सा कृता, ते चत्वारोऽपि देवलोकं गताः, तत्र जुगुप्साकारकौ द्वौ देवलोकच्युतौ दशपुरनगरे सांडिल्यब्राह्मणस्य यशोमत्या दास्याः पुत्रत्वेनोत्पन्नौ युग्मजातौ बभूवतुः.

साकेत नगरने विषये चंद्रावतंसक राजानो पुत्र मुनिचंद्र नामे हतो ते कामभोगनी तृष्णा निवृत्त थवाथी सागरचंद्र मुनिने समीपे जइ प्रव्रजित थयो. गुरुनी साथे विहार करतो एक समये एक गाममां पेठो, साथमां सर्वे साधुओ चाल्या, ते सार्थमांथी लुटो पडी गयेलो मुनिचंद्र अटवी=जंगलमां आवी पड्यो; त्यां चार गायोना पालक बालकोए तेने भूख तथा तरसथी पीडातो जोयो. ज्यारे ते गोपाल बालकोये शुद्ध आहार तथा जळवडे तेनी बरदास्त करी त्यारे यतिए तेओनी आगळ धर्मोपदेश कर्यो जे शांभळीने ते चारे गोपाल बालको प्रतिबुद्ध थया अने चारेये मुनिचंद्र पांसे प्रव्रज्या लीधी. ते सर्वे दीक्षा पाळता हता पण तेमाना बे जणाए दीक्षा तो पाळी पण मेलं लुगडां वगेरेनी जुगुप्सा=मनमां घृणा करी, ते चारे देवलोक गया. पेला जुगुप्सा करनार बे जणा देवलोकथी च्युत थया ते दशपुर नगरमां सांडिल्य ब्राह्मणनी यशोमती दासीथी जोडलारूपे उत्पन्न थया.

अतिक्रांतबालभावी तौ यौवनं प्राप्तौ, अन्यदा क्षेत्ररक्षणार्थं तावदध्यां गतौ, रात्रौ च वटपादपाधः सुप्तौ, तत्रैको

भाषांतर
अध्य० १३

॥७१२॥

उत्तराध्य-
यनसूत्रम्

॥७१३॥

दारको वटकोरादिर्गतेन सर्पेण दष्टः, द्वितीयः सर्पोपलम्भनिमित्तं भ्रमंस्तेनैव सर्पेण दष्टः, ततो द्वावपि मृतौ कालिंजर-
पर्वते मृगीकुक्षौ समुत्पन्नौ युग्मजातौ मृगौ जातौ, कालक्रमेण तौ द्वौ मात्रा समं भ्रमंतौ एकेन व्याधेनैकशरेणैव हतौ
मृतौ, ततस्तौ द्वावपि गंगातीरे एकस्या राजहंस्याः कुक्षौ समुत्पन्नौ, जातौ क्रमेण हंसौ, मात्रा समं भ्रमंतावेकेन मत्स्य-
बंधकेन गृहीतौ मारितौ च.

बाळभाव ओळंगी युवान थया त्यारे एक वखते क्षेत्र रक्षण माटे अटवीमां गया; रात्रे वडना झाड तळे वन्ने मृता त्यां वडना
कोतरमांथी नीकळेला सर्पे ए बेमाना एकाे दंश कर्यो, बीजो पण उठीने ते सर्पनी शोधमां फरतो हतो त्यां तेने पण तेज सर्प
डस्यो, आ सर्पदंसना विपथी बेय मरण पायी कालिंजर पर्वतमां मृगलीना उदरथी युग्मरूपे=जोडला मृग उत्पन्न थया. कालक्रमे
मानी साथे भमता ए वन्ने बच्चांने एक व्याध=पराधिए एकज बाण वती हणातां मरण पाव्या. ते पछी ते वन्ने गंगातीरे एक
राजहंसीनी क्खे जन्मी क्रमे करी हंस थया. पोतानी मानी साथे फरता ए वन्ने एक मच्छीमारे पकडीने मारी नाख्या.

ततो वाराणस्यां नगर्या महर्द्विकस्य भूतदिन्नाभिधस्य चांडालस्य पुत्रत्वेन समुत्पन्नौ, क्रमेण जातयोस्तयोः चित्रश्च
संभूतश्चेति नामनी कृते. तौ चित्रसंभूतौ मिथः प्रीतिपरौ जातौ. इतश्च तस्मिन्नवसरे वाराणस्यां नगर्या शंखनामा
राजा, तस्य नमुचिनामा मंत्री, अन्यदा तस्य किञ्चित् क्षूण जातं, कुपितेन राज्ञा स वधार्थं भूतादिन्नचांडालस्य दत्तः,
भूतदिन्नचांडालेन तस्यैवमुक्तं, भो भञ्जिन! त्वामहं रक्षामि, यदि मदगृहांतर्भूमिगृहस्थितो मत्पुत्रौ पाठयसि, जीवि-
तार्थिना तेन तत्प्रतिपन्नं, भूमिगृहस्थः स चित्रसंभूतौ पाठयति चित्रसंभूतमाता तु मंत्रिपरिचर्यां कुरुते, मंत्री तु

भाषांतर
अध्य० १३

॥७१३॥

उत्तराध्य-
यनसूत्रम्

॥७१४॥

तस्यामेवव्यासक्तोऽभूत्, निजपत्नीव्यभिचारिचरितं चांडालेन ज्ञातं, नमुचिमारणोपायस्तेन चिंतितः, पितुरध्यवसाय-
स्ताभ्यां ज्ञातः, उपकारप्रीतिचरिताभ्यां स नमुचिर्नाशितः, ततो नष्टः स क्रमेण हस्तिनागपुरे सनत्कुमारचक्रिणो मंत्रीजातः.

तदनंतर वाराणसी पुरीमां महोटी समृद्धिवाळा भूतादिन्न नामना चांडालना पुत्र थइ अवतर्या. क्रमे उत्पन्न ययेला ए बेयना चित्र तथा संभूत एवा नाम राख्यां. आ बेय चित्र तथा संभूत बेय भाइओ एक बीजा परस्पर प्रीतिवाळा हता. आ समये वारा-
णसी नगरीमां शंख नामे राजा राज्य करता हता तेनो मंत्री नमुचि नामे हतो, तेणे एक वखते राजानो अपराध कर्यो तेथी कोपेला रजाए ए मंत्रीनो वध करवा भूतादिन्न चांडालने सोंप्यो, भूतदिन्न चांडाले ते मंत्रीने कह्युं-‘हे मंत्रिन्! जो तमे मारा घरना भोंय-
रामां रही मारा बे पुत्रो छे तेने भणावो तो तमने हुं बचावुं अने माहं नहिं? मंत्रीये जीववानी खातर आ बात कबूल राखी. हवे चांडालना घरमां भोंयरामां रही ते मंत्री चित्र तथा संभूतने भणाववा लाग्यो; चित्र तथा संभूतनी माता मंत्रीनी परिचर्या
करे तेमां मंत्री ए बाइमां आसक्त थयो. मंत्रीनी साथे पोतानी स्त्रीनुं व्यभिचार चरित चांडालना जाणवामां आवतां तेणे मंत्रीने मारवानो उपाय चितव्यो. पोताना पितानो आ विचार बेय पुत्रो जाणी गया. पोताना उपर भणाववाना उपकारने लीये तेना प्रति
प्रीतिवाळा ए बन्ने चांडाल पुत्रोए नमुचिने भागी जवानी प्रेरणा करी आ उपरथी नमुचि मंत्री त्यांथी नाठो ते क्रमे करी हस्ति-
नागपुरमां जइ सनत्कुमारचक्रीनो मंत्री थयो.

इतश्च ताभ्यां मातंगदारकाभ्यां चित्रसंभूताभ्यां रूपयौवनलावण्यनृत्यगीतकलाभिर्वाराणसीनगरीजनः प्रकामं

भाषांतर
अध्य० १३

॥७१४॥

उत्तराध्य-
यनसूत्रम्

॥७१५॥

चमत्कारं प्रापितः, अन्यदा तत्र मदनमहोत्सवो जातः, सर्वेषु लोकेषु गीतनृत्यवादित्रादिविनोदप्रवृत्तेषु सत्सु तौ मातंगदारकौ वाराणसीनगरगतः समागत्य सर्वाः स्वकलाः दर्शयितुं प्रवृत्तौ, तयोर्विशेषकलाचमत्कृता लोकास्तरुणीप्रमुखास्तत्समीपे गताः, एकाकारो जातः, अस्पृश्यत्वादिकं न जानन्ति सर्वेऽपि लोकास्तन्मयतां गताः. ततश्चतुर्वेदविद्ब्रह्मणैर्नगरस्वामिन एव विज्ञप्तं.

अहीं पेला बे चित्र तथा संभूत चांडाल बाळको रूप लावण्य संपन्न होइ, मंत्री पांसेथी तालीभ लइ नृत्य तथा गायननी कळामां प्रवीण थया, तेओ ए वाराणसी नगरीना जनोने अत्यंत चमत्कार पमाड्या. एक वखते वाराणसी नगरीमां मदनमहोत्सव थयो. सर्वे लोको गायन वादित्र नृत्य वगेरेमां प्रवृत्त थया ते समये पेला बेय मातंग बाळको पण वाराणसी नगरीमां आवीने पोतानी सघळी कळाओ दर्शाववा लाग्या. ते बेयनी विशिष्ट कळाथी चमत्कार पामेला लोको स्त्रीओ सहित ते बेयनी पांसे आवी सांभळतां एकाकार थयो, अस्पृश्यतादिक कोइ न जाणतां सर्वे लोको तन्मयताने पाम्या; त्यारे चार वेदना जाणनारा ब्राह्मणो भेळा थइ नगर स्वामी पासे जइ विज्ञप्ति करी के—

राजन्नेताभ्यां चित्रसंभूताभ्यां चांडालाभ्यां सर्वोऽपि नगरीलोक एकाकारं प्रापितः. राजा तयोर्नगरीप्रवेशो वारितः, कियत्कालानंतरं पुनस्तत्र कौमुदीमहोत्सवो जातः, तदानीं कौतुकोत्तालौ तौ राजशासनं विस्मर्य नगरीमध्ये प्रविष्टौ, तत्र स्वच्छवस्त्रेण मुखमाच्छाद्य प्रेक्षणानि प्रेक्षमाणयोस्तयो रसप्रकर्षोद्भवेन मुखाद् गीतं, निर्गतं, सर्वे लोका वदन्ति, केन किन्नराणुकारेणेदं कर्णमुखमुत्पादितमिति वस्त्रं पराकृत्य लोकैस्तयोर्मुखमीक्षितं, उपलक्षितौ तौ मातंगदारकौ,

भाषांतर
अध्य० १३

॥७१५॥

उत्तराध्य-
यनसूत्रम्

॥७१६॥

राज्ञोऽनुशासनभंजकत्वेन जनैर्यष्टिमुष्ट्यादिभिर्हन्यमानौ तौ नगर्या बहिर्निष्कासितौ प्राप्तौ बहिरुद्याने, भृशं खिन्नावेवं चिंतयतः.

‘हे राजन् ! आ चित्र तथा संभूत नामना बे चांडाळ बालकोए सर्व नगरीना लोकोने एकाकार करी नाख्या.’ आ सांभळोने राजाए ए बे चांडाल बालकोने नगरीमां प्रवेश करवानी मना करी. थोडाक समय पछी त्यां फरी कौमुदी महोत्सव थयो. आ वखते पाछा ए चांडाल बालको मेळामां जवानी उत्सुकतामां राजाना मनाइ हुकमने भूली जइ नगरीमां पेठा; स्वच्छ वस्त्रवडे पोतानुं मुख ढांकीने जोणां जोतां जोतां मनमां रस उभरावाथी मुखमांथी गायन नीकली गयुं तेढळामां पांसे उभेला लोको बोलवा लाग्या के—‘आ किन्नरनुं अनुकरण करनार अमारा कानने सुख देनार गायक कोण दशे?’ आम बोलतां ते लोकोये तेओना मोढां उपरथी छेडो खसेडतां मुख जोयुं, ‘आ तो ते वन्ने चांडाल बालको’ एम ओलख्या. राजानी आज्ञानो भंग करनारा जाणी लाकडीवती तेमज मुठ्ठी वगेरेथी मारी नगरीनी बहार काढी मूक्या तेथी तेओ वन्ने बहारना उद्यान=वागमां जइ अत्यंत खिन्न थयेला विचार करे छे के—

धिगस्त्वस्माकं रूपयौवनसौभाग्यलावण्यसर्वकलाकौशल्यादिगुणकलापस्य, यतोऽस्माकं मातंगजत्वेन सर्वं दूषितं, लोकपराभवस्थानं वयं प्राप्ताः, एवं गुरुवैराग्यमागतौ तौ स्वबांधवादीनामनापृच्छयैव दक्षिणदिगभिमुखौ चलितौ. दूरं गताभ्यां ताभ्यामेको गिरिवरो दृष्टः. तत्र भृगुपातकरणार्थमधिरुढौ, तत्र तौ शिलातलोपविष्टं तपःशोधितांगं शुभ-
ध्यानोपगतमातापनां गृह्णन्मेकं श्रमणं ददृशुः. हर्षितौ तौ तत्समीपे जग्मतुः, भक्तिबहुमानपूर्वं ताभ्यां स बंदिताः,

भाषांतर
अध्य० १३

॥७१६॥

उत्तराध्य-
यनसूत्रम्

॥७१७॥

साधुना धर्मलाभकथनपूर्वकं तयोः स्वागतं पृष्टं, ताभ्यां पूर्ववृत्तांतकथनपूर्वकं स्वाभिप्रायः साधोः कथितः, साधुना कथितं न युक्तमनेकशास्त्रावदातबुद्धीनां भवादृशानां गिरिपतनमरणं, सर्वदुःखक्षयकारणं श्रीवीतरागधर्मं गृह्णतु, इति पंचमहाव्रतरूपः श्रीवीतरागधर्मस्तयोः कथितः, ततस्ताभ्यां तस्य मुनेः समीपे दीक्षा गृहीता, कालक्रमेण तौ गीतार्थौ जातौ, ततः स्वगुर्वाज्ञया षष्ठाष्टमदशमद्वादशार्धमासक्षपणादितपोभिरात्मानं भावयंतौ ग्रामानुग्रामं विहरंतौ कालांतरेण हस्तिनागपुरं प्राप्तौ, बहिरुद्याने च स्थितौ.

‘आपणा आ रूप, यौवन, सौभाग्य तथा लावण्य तेमज सर्वकळामां कुशलता आदिक गुण समुदायने धिकार छे. आ बधुं मात्र चांडाळपणाथी दूषित थयुं. आपणे लोकोना पराभवपात्र बन्या; आम घणा वैराग्यने पामी पोताना बांधवादिकने पूछ्या विनाज दक्षिण दिशा भणी चाली नीकल्या; दूर जतां तेओए एक पर्वत दीठो, तेना उपर भृगुपात=भेरवझंप=करवा चड्या; त्यां तो एक शिलातल उपर बेठेला, तपोनुष्ठानथी शोषायलुं छे अंग जेनुं एवा, शुभध्यान परायण आतापना लेता एक श्रमणने तेओए दीठा. आ श्रमणने जोइ हर्ष पामता ए बन्ने श्रमणनी समीपे गया. भक्ति तथा बहुमानपूर्वक तेओए ए श्रमणने वंदन कर्तुं तयारे साधुए धर्मलाभ कथन पूर्वक ते बन्नेने स्वागत पूछ्युं, तेओए पोतानो पूर्ववृत्तांत कही देखाडी पोतानो अभिप्राय साधुने कळो. साधुए कळुं के—अनेक शास्त्रथी निर्मळ बुद्धिमान थइ तमारा जेवाने आ पर्वत उपरथी पडो मरयुं अयोग्य छे, तमे सर्व दुःख क्षयना कारण रूप श्रीवीतराग धर्मनुं ग्रहण करो. आम कहीने ते श्रमणे ए बन्ने चांडाळ बाळकोने पंचमहाव्रतरूप श्रीवीतरागधर्म कळो; तेथी ते बन्नेये ते मुनिनी समीपे दीक्षा गृहण करी अने कालक्रमे करी ए बन्ने गीतार्थ थया. ते पछी गुरुनी आज्ञाथी छठ, अष्टम, दशम,

भाषांतर
अध्य० १३

॥७१७॥

उत्तराध्य-
यनसूत्रम्

॥७१८॥

द्वादश, अर्धमास, मास वगेरे तप वडे आत्मानुं भावन करता, एक गामथी बीजे गाम विहरता कालांतरे हस्तिनागपुर आवीने बहारना बगीचामां स्थित थया.

अन्यदा मासक्षपणपारणके संभूतसाधुर्नगरमध्ये भिक्षार्थं प्रविष्टः, गृहानुगृहं भ्रमन् राजमार्गानुतो गवाक्षस्थेन नमुचिमंत्रिणा दृष्टः, प्रत्यभिज्ञातश्च. चिंतितं च स एष मातंगदारको मदध्यापितो मच्चरित्रमशेषमपि जानन्नस्ति, कदाचिच्च लोकाग्रे वक्ष्यते, तदा मन्महत्वभ्रंशो भविष्यतीति मत्वा दूतैः स मुनिर्यष्टिमुष्टयादिभिर्मारयित्वा नमुचिना नगराद्बहिर्निष्कासयितुमारब्धः, निरपराधस्य हन्यमानस्य तस्य कोपकरालितस्य मुखान्निर्गतः प्रथमं धूमस्तोमः, तेन सर्वमपि नगरमंधकारितं, भयकुतूहलाक्रांता नागरास्तत्रायाताः, क्रोधाध्मातं तं मुनिं दृष्ट्वा सर्वेऽपि प्रसादयितुं प्रवृत्तः, सनत्कुमारचक्रवर्त्यपि तत्रायातः, तं प्रसादयितुं प्रवृत्त एवं बभाण, भगवन्! यदस्मादृशैरज्ञानैरपराद्धं तद्भवद्भिः क्षमणीयं, संहरंतु तपस्तेजःप्रभावं, कुर्वंतु ममोपरि प्रसादं सर्वनागरिकजीवितप्रदानेन. पुनरेवंविधमपराधं न करिष्यामः, इत्यादि चक्रिणाप्युक्तोऽसौ यावन्न प्रशाम्यति, तावदुद्यानस्थश्चित्रसाधुर्जनापवादात्तं कुपितं ज्ञात्वा तस्य समीपमागत एवमुवाच. भो संभूतसाधो! उपशामय कोपानलं, उपशमप्रधानाः श्रमणा भवन्ति, अपराधेऽपि न कोपस्यावकाशं ददति, क्रोधः सर्वधर्मानुष्ठाननिष्फलीकारकोऽस्ति, यत उक्तं—

एक वखते मासक्षपणना पारणा अर्थे संभूत साधु भिक्षा माटे नगर मध्ये पेसीने एक घरेथी बीजे घरे फरे छे तेठलामां राजमार्ग उपर पडता गोखमां बेठेला नमुचि मंत्रीए तेने दीठो अने ओळख्यो पण, तेणे विचार्युं के—‘आ चांडाळ बाळकने में भणा-

भाषांतर
अध्य० १३

॥७१८॥

उत्तराध्य-
यनसूत्रम्

॥७१९॥

व्यो छे तेथी माहं सयलुं चरित्र ए जाणे छे. कदाच ते लोकोनी आगळ कही देशे तो मारी महत्तानो भ्रंश थशे? आम मानीने नमुचिये ए मुनिने लाकडी तथा मुठी वगेरेथी मार मरावीने नगरनी बहार कहाढी मूकवा तजवीज करी, निरपराध ते साधु ज्यारे आवी रीते हणवा लाग्यो त्यां ते कोपे कराळ बन्यो अने तेना मुखमांथी धूमनो जथ्यो जे प्रथम नीकळ्यो तेनाथी आखुंय नगर अंधकारमय थइ गयुं. भय तथा आश्चर्य पामता नगरना लोको त्यां आव्या, क्रोधमां धुंधवाता ते मुनिने जोइ सर्वे तेने शांत करवा लाग्या, तेटलामां सनत्कुमार चक्रवर्ती पण त्यां आव्या अने ते मुनिने प्रसन्न करवा बोल्या के—‘हे भगवन्! जे अमारा जेवा यक्षजनों अपराध कर्यो होय तो ते आपे क्षमा करवो. आपना तपस्तेजना प्रभावने शमावीने अमारा आ बधा नगरनिवासी जनोने जीवितदान करी अमारा प्रति प्रसन्न थाओ. फरीने अमे आवो अपराध करीशुं नहिं.’ आम चक्रीए कहेतां छतां पण ज्यारे ते प्रशांत न थया ते वखते उद्यानमां स्थित चित्र साधु जनापवादथी ते संभूतने कुपित जाणीने तेनी समीपे आवीने आवीरीते बोल्या के—‘हे संभूत साधो! तमारा कोपाग्निने शांत करो, श्रमण तो उपशम प्रधानज होय, कोइ अपराध करे तो पण तेओ कोपने अवकाश देता नथी. क्रोध तो सर्व धर्मानुष्ठानने निष्फळ करनारो छे कहुं छे के—

मासुववासु करेइ । निस्त वणवासु निसेवे ॥ पढइ नाणु सुष्माणु । निच्च अप्पाणं भावइ ॥ १ ॥

धारइ दुद्धरबंभचेरं । भिक्खासणं भुंजइ ॥ जासु रोस तासु सयलु । धम्म निष्फलु संपज्जइ ॥ २ ॥

इत्यादिकैश्चित्रसाधूपदेशः संभूतस्योपशांतः क्रोधः, तेजोलेइया संहता, ततस्तौ द्वावपि तत्प्रदेशान्निवृत्तौ गतौ तदुद्यानं, चितितं चैताभ्यामावाभ्यां संलेखना कृता, सांप्रतमावयोर्युक्तमनशनं कर्तुं, इति विचार्य ताभ्यामनशनं विहितं,

भाषांतर
अध्य० १३

॥७१९॥

उत्तराध्य-
यनसूत्रम्

॥७२०॥

महीनाना उपवास करे, नित्य वनवास सेवे, शोभन ज्ञान पठन करे, नित्य आत्मानुं भावन करे, १ दुर्धर ब्रह्मचर्य धारण करे, भिक्षाशन भोजन करे; तथापि ज्यां रोप थाय के धर्म निष्फल नीवडे छे, २ आवा विचित्र उपदेशोवडे संभूतना क्रोधने उपशांत कर्यो. तेजोलेइया संहत थतां ते बन्ने ए प्रदेशथी नीकळी ते उद्यानमां गया. ए बन्नेये विचार्युं के—‘आपणे संलेखना करी इवे आपणे अनशन ग्रहण करवुं योग्य छे’ आम विचारीने ते बन्नेये अनशन आदर्युं.

सनत्कुमारचक्रिणा नमुचिमंत्रिणो वृत्तांतो ज्ञातः, दूतैः सह रज्जुबद्धः कृतः. प्रापितश्च तदुद्याने तयोः समीपे ताभ्यां स मोचितः, सनत्कुमारोऽपि तयोर्वदनार्थं सांतःपुरपरिवारस्तत्रायातः, सर्वलोकसहितश्चक्री तयोः पादयुग्मे प्रणतः, चक्रिणः स्त्रीरत्नं सुनंदापि औत्सुक्यात्तयोः पादे प्रणता, तस्या अलकस्पर्शानुभवेन संभूतयतिना निदानं कर्तुमारब्धं, तदानीं चित्रमुनिनैवं चितितमहो दुर्जयत्वं मोहस्य! अहो दुर्दांततेंद्रियाणा, येन समाचरितविकृष्टतपोनिकरोऽपि विदितजिनवचनोऽप्ययं युवतिवालाग्रहस्पर्शेणेत्यमध्यवस्यति. ततः प्रतिबोधितुकामेन चित्रमुनिना तस्य संभूतमुनेरेवं भणितं, भ्रातरेतदध्यवसायाभिवृत्तिं कुरु? एते हि भोगा असाराः, परिणामदारुणाः, संसारपरिभ्रमणहेतवः संति. एतेषु मा निदानं कुरु? निदानात्तत्र घोरानुष्ठानं नैव तादृक् फलदं भविष्यति.

अहीं सनत्कुमार चक्रीए नमुचि मंत्रीनो वृत्तांत जाग्यो तेथी दूतोने हाथे ते मंत्रीने दोरडांवती वंधाव्यो अने ज्यां उद्यानमां ते साधुओ छे तेनी समीपे पहुँचाव्यो. आ साधुओये नमुचिमंत्रीने छोटावी मूक्यो. सनत्कुमार चक्री पण आ बे साधुओने वंदन करवा पोताना जनाना सहित आव्यो. पोताना परिवारजन सहित चक्री ते साधुओना पगमां पड्यो आ चक्रीनी स्त्रीरत्न राणी सुनंदा पण

भाषांतर
अध्य० १३

॥७२०॥

उत्तराध्य-
यनसुत्रम्

॥७२१॥

उत्सुकताथी बन्ने साधुना पगमां पडी प्रणाम करे छे त्यां तेना केशनो स्पर्श थयो तेथी संभूत यतिने केश स्पर्श जन्य आनंदनो अनुभव थतां मनमां निदान करवानी शरुआत थड. चित्र मुनि जाणी गया तेथी तेणे विचार्युं के—‘अहो !! मोह केवो दुर्जय छे? अरे ! इंद्रियो केवां दुर्दम्य छे? जेने लीधे जेणे अति कष्ट तपः समूह आचरण करेल छे तेमज जिनवचनो जाण्यां छे छतां ते मात्र युवतिना बाळना अग्रमात्रनो स्पर्श थतां आ केवा निश्चय करे छे?’ ते पछी ए संभूतने प्रतिबोध देवानी इच्छाथी चित्रमुनि ए संभूत मुनिने आ प्रमाणे कहूं के—‘हे भ्रातः ! आ संकल्पथी मनने निवृत्त करो. आ सांसारिक भोग बधा असार छे, परिणामे दारुण= भयंकर छे, अने वळी आ संसारमां परिभ्रमण करावनारा हेतुभूत छे; ए भोगने विषये निदान मा करो. ए निदानथी तमारुं घोर अनुष्ठान तेवा फळनुं देनार थशे नहिं.’

एवं चित्रमुनिना प्रतिबोधितोऽपि संभूतो न निदानं तत्याज. यद्यस्य तपसः फलमस्ति, तदाहं भवांतरे चक्रवर्ती भूयासमिति निकाचितं निदानं चकार. ततो मृत्वा सौधर्मदेवलोके तौ द्वावपि देवौ जातौ. ततश्च्युतश्चित्रजीवः पुर-मतालनगरे इभ्यपुत्रो जातः, संभूतजीवस्ततश्च्युतः कापिल्यपुरे ब्रह्मनामा राजा, तस्य चुलनीनाम्नी भार्या, तस्याः कुक्षौ चतुर्दशस्वप्नसूचित उत्पन्नः. क्रमेण जातस्य तस्य ब्रह्मदत्त इति नाम कृतं, देहोपचयेन कलाकलापेन च वृद्धिं गतः

आवी रीते चित्रमुनि ए प्रतिबोधित कर्यां छतां पण संभूतमुनि ए निदान त्यज्युं नहिं. ‘जो आ तपनुं फळ छे तो हुं भवांतरमां चक्रवर्ती थाउं’ आ प्रमाणे संभूते निकाचित निदान कर्युं. ते बन्ने मरण पामी प्रथम तो सौधर्म देवलोकमां देवो थया त्यांथी च्युत १ दृढ निश्चयथी बांधेल कर्म के जेनो फळरूप भोग बिना नाश न थाय. २ तपना फळनी अगाउथी मागणी करवी ते (नियाभुं)

भाषांतर
अध्य० १३

॥७२१॥

उत्तराध्य-
यनसूत्रम्

॥७२२॥

थतां चित्र जीव पुरमताल नगरमां धनाढ्य श्रेष्ठानो पुत्र थयो. संभूतनो जीव देवलोकथी च्युत थइने कांपिल्यपुरमां ब्रह्म नामे राजा हतो तेनी चुलनी नामनी भार्यानी कुंखे अवतर्यो. आनो जन्म थतां पहेलां चुलनीने चउद स्वप्न आख्यां ते उपरथी आ बाळक चक्रवर्ती थाय तेवुं सूचन थयुं हतुं. जन्म पामेला ए बालकनुं क्रमे करी ब्रह्मदत्त एवुं नाम राखुं. आ बाळक देहथी तथा कळा कलापथी अदाडे वृद्धि पामतो गयो.

तस्य ब्रह्मराज्ञ उत्तमवंशसंभूताश्चत्वारः सुहृदः संति, तद्यथा—काशीविषयाधिपः कटकः, गजपुराधिपः कणेरदत्तः, कौशलदेशाधिपतिर्दीर्घः, चंपाधिपतिः पुष्पचूलश्चेति. तेऽत्यंतस्नेहेन परस्परविरहमनिच्छंत. समुदिताश्चैव एकमेकं वर्षं परिपाठ्या विविधक्रीडाविलासैरेकस्मिन् राज्ये तिष्ठन्ति. अन्यदा ते चत्वारोऽपि समुदिताश्चैव ब्रह्मराज्ये स्थिताः संति. तस्मिन्नवसरे ब्रह्मराज्ञो मंत्रतंत्रौषथायसाध्यः शिरोरोग उत्पन्नः, ततस्तेन कटाकादिचतुर्णां मित्राणामुत्संगे ब्रह्मदत्तो मुक्तः, उक्तं च यथैष मद्राज्यं सुखेन पालयति तथा युष्माभिः कर्तव्यमिति राज्यचिंतां कारयित्वा ब्रह्मराजा कालं गतः. मित्रैस्तस्य प्रेतकर्म कृतं, मिथश्चैवं भणितं, एष कुमारो यावद्राज्यधुरार्हो भवति तावदस्माभिरेतद्राज्यं रक्षणीयमिति विचार्य सर्वसंमतं दीर्घराजानं तत्र स्थापयित्वा कटककणेरदत्तपुष्पचूलाः स्वस्वराज्ये जग्मुः.

आ ब्रह्मराजानां चार मित्रो हता. एक तो काशी देशनो अधिपति कटक, बीजो गजपुरनो अधिप कणेरदत्त, बीजो कौशल-देशनो राजा दीर्घ अने चौथो चंपानो अधिपति पुष्पचूल; आ बधा मित्रो अत्यंत स्नेहने लीधे एक बीजाथी विमुक्त थवा नइच्छता सर्वे साथेज एक एक वर्ष बारा फरती एकनी राजधानीमां विविध क्रीडाविलासोमां समय बीताडता हता. एक समये ए चारे मित्रा

भाषांतर
अध्य० १३

॥७२२॥

उत्तराध्य-
यनसूत्रम्

॥७२३॥

मळीने ब्रह्मराजाना राज्यमां आवीने रत्ना दत्ता तेवामां ब्रह्मराजाने मंत्र तंत्र औषध आदिकथी न मटी शके एवो माथानो व्याधि थयो त्यारे ब्रह्मराजाये पोताना बाळक पुत्र ब्रह्मदत्तने कटक वगेरे चारे मित्रोना खोळामां मूकी कशुं के-‘आ मारो पुत्र सुखे मारा राज्यनुं पालन करे तेम तमारे करुं’ आम राज्यनी चिंता भळावीने ब्रह्मराजा मरण पाभ्या. मित्रोए तेनुं सघळुं प्रेत कर्म करावी, मळीने एम कहुं-‘के आ कुमार ज्यां मूथी राजनी धूसरी उपाडवा लायक थाय त्यां सुधी आपणे तेना राज्यनी रक्षा करवानी छे, आम विचारी सर्वेए संमत थइ दीर्घराजाने त्यां स्थापीने कटक, कणेरदत्त तथा पुष्पचूळ; त्रणे राजाओ पोतपोताना राज्यमां गया.

स दीर्घराजा सकलसामग्रीकं तद्राज्यं पालयति, भांडागारं विलोकयति, प्रविशत्यंतःपुरं, चुलिन्या समं मंत्रयति. तत इन्द्रियाणां दुर्निवारत्वेन ब्रह्मराज्ञो मंत्रीमवगणय्य, वचनीयतामवमन्य चुलिन्या समं संलग्नः. एवं प्रवर्धमानविषयसुखरसयोस्तयोर्गच्छन्ति दिनानि.

अत्रे दीर्घराज सकल सामग्रीवाळुं राज्य चलावा लाग्या. भांडागार=खजानो तपासे; अंतःपुर=जनानामां पण जाय; चुलिनी साथे वातचीत करे; एम करतां इन्द्रियो निवारवां दुष्कर छे तेथी ब्रह्मराजानी भैत्रीनी अवगणना करी, लोकमां खोटुं कहेवाशे तेनी पण दरकार न करतां दीर्घराजा चुलनीराणी साथे प्रेममां पड्या. आम बन्नेना दिवसो प्रतिदिन वधता जता विषयसुखाभिलाषमां वीतवा लाग्या.

ततो ब्रह्मराजमंत्रिणा धनुर्नाम्ना तयोस्तत्स्वरूपं ज्ञात, चिंतितं च य एवंविधमकार्यमाचरति, स किं कुमारब्रह्मदत्तस्य हिताय भविष्यति? एवं चिंतयित्वा तेन धनुर्नाम्ना मंत्रिणा स्वपुत्रस्य वरधनुर्नाम्नः कुमारस्यैवं भणितं,

भाषांतर
अध्य० १३

॥७२३॥

उत्तराध्य-
यनसूत्रम्

॥७२४॥

पुत्र ! ब्रह्मदत्तस्य माता व्यभिचारिणी जातास्ति, दीर्घराज्ञा भुज्यमानास्ति, अयं समाचार एकांते त्वया ब्रह्मदत्तकु-
मारस्य निवेदनीयः, तेन च तथा कृतं.

ब्रह्मराजानां धनु नामना मंत्रीनी जाणमां ज्यारे आ वात आवी त्यारे तेणे विचार्युं के—जे आवुं अधमाचरण सेवे ते ब्रह्म-
दत्तनुं शुं हित करशे? एम धारी धनुमंत्रीए पोताना पुत्र वरवधनु नामना कुमारने एम कहुं के—‘हे पुत्र आपणा राजकुमार ब्रह्म-
दत्तनी माता व्यभिचारिणी थइ गइ; दीर्घराजा तेने भोगवे छे.’ आ समाचार एकांतमां ब्रह्मदत्तकुमारने तारे निवेदन करवा.
तेणे ते प्रमाणे कथ्युं.

ब्रह्मदत्तकुमारोऽपि मातुर्दुश्चरितमसहमानस्तयोर्ज्ञापनार्थं काककोकिलामिथुनं शूलाप्रोतं कृत्वा चुलनीमातृदीर्घ-
नृपयोर्दर्शितं, एवं प्रोक्तं च, य ईदृशमनाचारं करिष्यति, तस्याहं निग्रहं करिष्यामीत्युक्त्वा कुमारो बहिर्गतः. एवं द्वित्रि-
भिर्दृष्टांतैर्दिनत्रयं यावदेवं चकार उवाच च. ततो दीर्घनृपेण शंकितेन चुलन्या एवमुक्तं, कुमारेणावयोः स्वरूपं ज्ञातं.
अहं काकस्त्वं कोकिलेति दृष्टांतः कुमारेण ज्ञापितः. तयोक्तं बालोऽयं यत्तदुल्लपति, नात्रार्थे काचिच्छंका कार्या. ततो
धृष्टेन दीर्घेणोक्तं, त्वं पुत्रवात्सल्येन न किमपि स्वहितं वेत्सि, अयमवश्यमावयोरतिविघ्नकरः, तदवश्यमयं मार-
णीयः, मयि स्वाधीने तवान्ये पुत्रा बहवो भविष्यन्ति. एतादृशं दीर्घनृपवचस्तयांगीकृतं. यत उक्तं—महिला आलकु-
लहरं । महिला लोयंमि दुच्चरियखित्तं ॥ महिला दुग्गइदारं । महिला जोणी अणत्थाणं ॥१॥ मारेइ य भत्तारं । हणेइ
सुअं पणासए अत्थं ॥ नियगेहिपि पीलावै । णारी रागाउरा पावा ॥२॥ चुलन्या भणितं, कथमेष मारणीयः? कथं

भाषांतर
अध्य० १३

॥७२४॥

ઉત્તરાધ્ય-
યનસુત્રમ

॥૭૨૬॥

ચ લોકાપવાદો ન ભવન્તિ? દીર્ઘનૃપેણોક્તં સાંપ્રતમસ્ય વિવાહઃ ક્રિયતે, પશ્ચાત્સર્વમાવયોશ્રિતિતં ભવિષ્યતિ, તતસ્તાભ્યાં
બ્રહ્મદત્તસ્ય મિત્રસ્ય કસ્યચિદ્રાજઃ કન્યાયાઃ પાણિગ્રહણં કારિતં, તયોઃ શયનાર્થમનેકસ્તંભશતસન્નિવિષ્ટં ગૃહનિર્ગમ-
દ્વારં જતુગૃહં કારિતં.

બ્રહ્મદત્તકુમાર માતાનું દુશ્વરિત્ર સહન ન થવાથી એક વસ્ત્ર કે કાગડો તથા કોયલ આ બેનું જોડું શૂલના અગ્ર ઉપર પરીવીને
માતા તથા દીર્ઘરાજાને બતાવ્યું અને કહ્યું કે—‘જે કોઈ આવું આચરણ કરશે તેનો હું નિગ્રહ કરીશ,’ આટલું બોલી કુમાર બહાર
ગયો. આવાં બે ત્રણ દૃષ્ટાંતો વડે ત્રણ દિવસ સુધી તેણે એ પ્રમાણે કર્યું અને કહ્યું તે ઉપરથી દીર્ઘ રાજાએ શંકિત બની ચૂલનીને
કહ્યું કે—‘આપણ બન્નેનું સ્વરૂપ કુમારે જાણ્યું છે, હું કાગડો અને તું કોયલ એ દૃષ્ટાંત કુમારે જણાવ્યો.’ ચુલની બોલી કે—‘એ
વાઝક તો જેમ તેમ બોલે=બકે. આ વાતમાં કંઈ શંકા કરવાની નથી.’ ત્યારે ઘૃષ્ટ=નિર્લજ્જ=દીર્ઘરાજા બોલ્યો કે—‘તું તારા પુત્રના
વાત્સલ્યને લીધે પોતાનું કંઈ પણ હિત નથી જાણી શકતી. આ કુમાર અવશ્ય આપણ બન્નેમાં વિઘ્ન કરનાર હોવાથી એ અવશ્ય
મરાવી નાખવા યોગ્ય છે. હું તારે આધીન છું તો પુત્રો ઘણાં થઈ રહેશે.’ આ પ્રમાણે દીર્ઘ નૃપનું વચન તે રાણીએ અંગીકાર કર્યું.
કહ્યું છે કે—મહિલા સ્ત્રી આઠનું કુલ ઘર છે, મહિલા લોકમાં દુશ્વરિતનું ક્ષેત્ર છે, મહિલા દુર્ગતિનું દ્વાર છે અને મહિલા સર્વ અન-
ર્થોનું જન્મ સ્થાન છે. ૧ એ ભર્તાને મારે, સુતને હણે, અર્થનો પ્રણાશ કરે, રાગાતુર પાપા મહિલા પોતાના ઘરને પણ પરજાલે. ૨
ચુલની બોલી કે એ પુત્રને કેમ મારવો? અને લોકાપવાદ કેમ ન થાય? ત્યારે દીર્ઘનૃપે કહ્યું કે—‘હમણાં તો તેના વિવાહ કરીએ પછી
આપણું ધારેલું બધું થઈ રહેશે.’ તે પછી એ ચુલની તથા દીર્ઘરાજા બન્નેએ મલી કોઈ મિત્ર રાજાની કન્યા સાથે બ્રહ્મદત્તના વિવાહ

ભાષાંતર
અધ્ય૦ ૧૩

॥૭૨૬॥

उत्तराध्य-
यनसूत्रम्

॥७२६॥

कर्या. हवे ए वरवहूने सूवा माटे सेंकडो स्तंभवाळुं, तथा छुपां निकळवानां द्वारवाळुं एक जतु=लाखनुं=वर वनाव्युं.

इतश्च धनुर्मन्त्रिणा दीर्घनृपायैवं विज्ञप्तं एष मम पुत्रो वरधनुरेतद्राज्यकार्यकरणसमर्थो वर्तते, अहं पुनः परलोकहितं करोमि. दीर्घनृपेणोक्तमिह स्थित एव त्वं दानादिधर्मं कुरु? तस्यैतद्वचः प्रतिपद्य धनुर्मन्त्रिणा गंगातीरे महती प्रपा कारिता, तत्र पथिकपरिव्राजकादीनां स यथेष्टदानं दातुं प्रवृत्तः. दानोपचारावर्जितैः परिव्राजकादिभिर्द्विगव्यूतप्रमाणा सुरंगा जतुगृहं यावत्स्वानिता. जतुगृहांतः सुरंगद्वारि शिला दत्ता.

आ तरफ धनुमंत्रीए दीर्घराजाने विज्ञप्ति करी के—‘आ मारो पुत्र वरधनु आ राज्यनुं कामकाज करवा समर्थ थयो छे तो तमे तेनाथी काम ल्यो अने हुं हवे कंइक मारुं परलोक हित साधन करुं’ दीर्घराजाए कबुं के—‘अहीं रहीनेज तमे दानादि धर्म करो? आ तेनुं वचन स्वीकारी धनुमंत्रीए गंगातीरे महोटी प्रपा=पाणीनी परव करावी त्यां पथिक=मुसाफर तथा परिव्राजक=संन्यासी वगैरे जे आवे तेने यथेष्ट दान देवा मांझ्यां. दानादिक उपचारोथी अनुकूल थयेला पथिकजन पांसे बे गाउ प्रमाणवाळी सुरंग ठेठ पेला जतुगृह सूधी खोदावी तैयार करावी. जतुगृहनी अंदर सुरंगना द्वार आडी एक शिला दइ दीधी.

इतश्च चुलन्या महताडंबरैण बधूसहितः कुमारस्तत्र प्रवेशितः, ततः समग्रः परिवारो विसर्जितः, वरधनुः कुमारपार्श्वे स्थितः. एवं स्वपित्रा गदितवृत्तांतानुसारेण स सावधानो जाग्रन्नेव सुप्तः. ब्रह्मदत्तकुमारस्त्वेकशय्यायां तथा वध्ध्वा सह सुप्तः, गतं रात्रिप्रहरयुग्मं, तदा तत्र चुलन्या स्वहस्तेन अग्निकंदुको न्यस्तः. तेन तद्गृहं समंताद्दृश्यमानं दृष्ट्वा विनिद्रो ब्रह्मदत्तः स्वमित्रं वरधनुं पप्रच्छ, किमेतदिति. वरधनुना सर्वं चुलनीस्वरूपं कथितं. पुनः कथितमियं

भाषांतर
अध्य० १३

॥७२६॥

ઉત્તરાધ્ય-
યનસુત્રમ

॥૭૨૭॥

ચ કન્યા રાજપુત્રી ન, કિંતુ કાપ્યન્યા, તસ્માદસ્યાં મોહો મનાગપિ ન કાર્યઃ. ત્વમસ્યાં શિલાયાં પાદપ્રહારં કુરુ? યેનાવાં નિર્ગચ્છાવઃ. વરધનૂત્તં સર્વં બ્રહ્મત્તેન કૃતં. તનો દ્વાવપિ નિર્ગત્ય સુરંગાદ્બહિર્દેશે સમાયાતૌ. તત્ર ચ ધનુર્મત્રિણા પૂર્વમેવ દ્વૌ તુરંગમૌ પુરુષૌ ચ મુક્તૌ સ્તઃ, તાભ્યાં પુરુષાભ્યાં તયોઃ સંકેતઃ કથિતઃ, તુરંગાધિરૂઢૌ તૌ દ્વાવપિ કુમારૌ તતશ્ચ-લિતૌ. એકેન દિવસેન પંચાશ્ચોજનમાત્રં ભૂભાગં ગતૌ. દીર્ઘાન્નર્ગસ્વેદેન તુરંગમૌ વ્યાપન્નૌ.

અહીં ચુલનીએ મહોટી ધામધૂમ સાથે તેની વહૂ સાથે કુમાર બ્રહ્મદત્તને એ જતુગૃહમાં પ્રવેશ કરાવ્યો; તે પછી તમામ પરિવારને રજા દીધી. વરધનુ કુમાર પાંસે ઉભો રહ્યો. આમ પોતાના પિતા ધનુર્મત્રીએ કહેલા વૃત્તાંતને અનુસરી તે સાવધાનતાથી જાગતો જ સૂતો. બ્રહ્મદત્તકુમાર તેનાં વધૂ સાથે એક શય્યામાં સૂતાને બે પહોર રાત્ર ગઈ તેટલામાં ચુલનીયે પોતાને હાથે અગ્નિનો ગોળો નાખ્યો તેનાથી તે જતુગૃહ ચારે કોરથી બઢવા મંડયું તે જોઈને નિદ્રા મંગ થતાં જાગેલા બ્રહ્મદત્તે પોતાના મિત્ર વરધનુને પૂછ્યું કે-‘આ શું થયું?’ વરધનુએ સઘળું ચુલની ચરિત્ર કહી સંભળાવ્યું, અને કહ્યું કે-‘આ તમને જે પરનાવી તે રાજકન્યા નથી કિંતુ કોઈ અન્યજ છે માટે એમાં આપે મોહ જરાય ન રાખવો. હવે તમે આ શિલા પર પાદ પ્રહાર કરો જેથી આપણે બેય નીકળી જઈએ.’ વરધનુના કહેવા પ્રમાણે બ્રહ્મદત્તે શિલાને લાત મારતાં સુરંગનું દ્વાર દેખાણું તેમાં થઈને બેય જણા સુરંગમાંથી બહાર જ્યાં આવ્યા ત્યાં ધનુર્મત્રીયે પહેલેથીજ બે માણસ બે ઘોડા સાથે રાખેલા જોયા. એ પુરુષોએ કહેલા સંકેત પ્રમાણે ઘોડા ઉપર સવાર થઈને બેય કુમારો ચાલતા થયા અને એક દિવસમાં પચાશ યોજન રસ્તો ઓઢંગી આવ્યા ત્યાં વહૂ લાંબા માર્ગના સ્વેદથી બન્ને ઘોડા મૃત થયા.

તતઃ પાદચારેણ ગચ્છંતૌ તૌ કોટ્ટાભિધાનગ્રામં ગતૌ, કુમારેણ વરધનુર્મણિતઃ, માં ક્ષુધા બાધતે. વરધનુઃ કુમારં

ભાષાંતર
અધ્ય૦ ૧૩

॥૭૨૭॥

उत्तराध्य-
यनसूत्रम्

॥७२८॥

बहिरेवोपवेद्य स्वयं ग्राममध्ये प्रविष्टः, नापितं गृहीत्वा तत्रायातः, कुमारस्य मस्तकं मुंडापितं, परिधापितानि कषा-
यवस्त्राणि, चतुरंगुलप्रमाणपट्टबंधः कुमारस्य श्रीवत्सालंकृते हृदि बद्धः, वरधनुनापि वेषपरावर्तनः कृतं, तादृग्वेषधरो
द्रावपि ग्राममध्ये प्रविष्टौ, तावता एको द्विजः स्वमंदिरान्निर्गत्याभिमुखमागत्य कुमारौप्रत्येवमाह, आगच्छतामस्मद्ग्रहे,
भुंजतां च. तेनेत्युक्ते तौ द्रावपि तद्ग्रहे गतौ. ब्राह्मणेन राजरूपप्रतिपत्तिपूर्वकं तौ भोजितौ. भोजनांते चैकाप्रवरम-
हिला बंधुमतीं नाम्नीं कन्यामुद्दिश्य ब्रह्मदत्तकुमारमस्तकेऽक्षतान् प्रक्षिपति, भणति चैवोऽस्याः कन्याया वरोऽस्त्विति.
वरधनुना भणितं, किमेतस्य मूर्खस्य बटुकस्य कृते एतावानायासः क्रियते? ततो गृहस्वामिना भणितं श्रूयतामस्म-
दायासवृत्तांतः—

ते पछी बेय जणा पगे चालता कोट्ट नामना गामे पहुँच्या. ब्रह्मदत्त कुमारे वरधनुने कहुं के—‘मने क्षुधा लागी छे’ वर-
धनु, कुमारने गामबहारज एक स्थानके बेसाडीने पोते गाममां पेठो, गाममांथी एक वाणंदने तेडी आवी कुमारनुं मायुं मुंडावी
नाख्युं अने तेने कषाय=भगवां=वस्त्रो पहरेाच्यां; चार आंगळनो वस्त्रनो पाटो कुमारना श्रीवत्स चिन्हवाळा वस्त्रःस्थळ उपर बांध्यो,
वरधनुण पोते पण वेषवदलो करी बेय जणा गाममां पेठा. गाममां पेसतांज एक ब्राह्मणे पोताना घरमांथी नीकली सामा आवीने
कुमारोने कहुं के—‘तमो बन्ने अमारे घरे आवो अने भोजन करो.’ तेणे आम कहेतां बेय कुमारो तेने घरे गया. ब्राह्मणे राजाना
जेवी खातिर बरदास्तथी तेओने जमाड्या. जमीने बेठा तयारे एक स्वरूपवती बंधुमती नामनी कन्या आगळ लावी ब्रह्मदत्तकुमा-
रना मस्तक उपर अक्षत प्रक्षेप करीने भणवा लाग्यो के—‘आ कन्याना आ वर थाओ’ आ जोड़ने वरधनु बोल्यो ‘अरे आ मूर्ख

भाषांतर
अध्य० १३

॥७२८॥

उत्तराध्य-
यनसुश्रम

॥७२९॥

बटुकनी खातर आटलो बभो प्रयास कां करो छो?' ते सांभळी ते घरधणी बोल्यो के-‘अमारा आ प्रयासनो वृत्तांत सांभळो’-

पूर्व सुवृत्तनैमित्तिकेनाख्यातं यथास्या बालिकायाः पट्टाच्छादितवक्षःस्थलः समित्रो भवद्गृहे भोजनकारी वरो भविष्यति, सोऽस्या योग्यो वर इति. तस्मिन्नेव दिने तस्याः कन्यायाः कुमारेण पाणिग्रहणं करितं. मुदितो गृहस्वामी, कुमारस्त्वेकरात्रौ तत्र स्थितः. द्वितीयदिने वरधनुना कुमारस्योक्तमावाभ्यां दूरे गंतव्यं, दीर्घराजासन्नत्वेनात्र स्थातु-
मावयोर्युक्तमिति तौ द्वावपि बंधुमत्याः स्वरूपं कथयित्वा निर्गतौ. गच्छंतौ तावेकदा कस्मिंश्चिद्दूरग्रामे गतौ, तृषा-
क्रांतं कुमारं बहिरुपवेद्य वरधनुः सलिलमानेतुं ग्राममध्ये प्रविष्टः. त्वरितमेव पश्चादागत्यैवं कुमारस्योक्तवान्. अत्र ईदृशो जनापवादो मया श्रुतः, यदीदृशपेग ब्रह्मदत्तमार्गः सर्वत्र सैन्यैर्बद्धोऽस्ति. ततः कुमार ! आवामितो नद्यावः.
नष्टौ ततो द्वावपि उन्मार्गेण व्रजंतौ महादुर्वीं प्राप्तौ.

पूर्व कोइ एक सदाचरणी ज्योतिषीए कहेलुं के-कपडांना पट्टवती वक्षःस्थळ हांकीने मित्र सहित जे पुरुष तमारे घरे आवी भोजन करशे तेज आ बालिकानो योग्य वर थशे. तेज दिवसे ए कन्यानो ब्रह्मदत्तकुमारनी साथे पाणिग्रहण=विवाह थयो. घर-
धणी बहु हर्ष पाम्यो. ब्रह्मदत्तकुमार तो एक रात्रि त्यां रहीने बीजेज दिवसे वरधनुए कथुं के-आपणे घणे दूर जवानुं छे, कारण के दीर्घराजा आसन्न होय त्यां आपणे रहेवुं अयोग्य छे. आम कही बन्ने जण। बंधुमती पांसे जइ पोतानी हकीकत तेने कही सम-
जावी त्यांथी नीकल्या ते कोइ एक दूरने गामे आवी चड्या. ब्रह्मदत्त कुमारने तृषा लागी हती तेने गाम बहार बेसाडीने वरधनु जळ लेवा गाममां पेठो, तरतज उतावळो पाछो आवी कुमारने कहे छे के-में अहीं लोक बायका एवी सांभळी के-‘दीर्घराजाए

भाषांतर
अध्य० १३

॥७२९॥

उत्तराध्य-
यनसूत्रम्

॥७३०॥

चारे कोर सैन्य राखी ब्रह्मदत्तना मार्ग रोक्या छे, तो पछी हे कुमार! आपणे अहींथी नासी जवुं उचित छे, आम कहीने बन्ने जणा मार्ग विना आडे धड चाली एक महोटा जंगलमां आवी लाग्या.

तत्र कुमारं वटाध उपवेश्य वरधनुर्जलमानेतुमितस्ततो बभ्राम. दिनावसाने वरधनुर्दीर्घानृपभट्टैर्दृष्टः, प्रकामं यष्टि-
मुष्टयादिभिर्हन्यमानः कुमारं दर्शयेति प्रोच्यमानः कुमारासन्नप्रदेशे प्रापितः. तावता वरधनुना कुमारस्य केनाप्यल-
क्षिता संज्ञा कृता, भट्टैर्दृष्ट एव ब्रह्मदत्तो नष्टः, पतितश्चैकां दुर्गां महादर्वीं, क्षुधातृषाभ्यामातं, कुमारस्तृतीये दिने
तामदर्वीमतिक्रान्तस्तापसमेकं ददर्श. दृष्टे च तस्मिन् कुमारस्य जीविताशा जाता. कुमारेण स तापसः पृष्टः, भगवन् !
क भवदाश्रमः? तेनासन्न एवास्मदाश्रम इत्युक्त्वा कुलपतिसमीपं नीतः, कुमारेण प्रणतः कुलपतिः, कुलपतिना
भणितं, वत्स ! कुत इह भवदागमनं? कुमारेण सकलोऽपि स्ववृत्तांतः कथितः. कुलपतिनोक्तं—

त्यां एक वडला नीचे कुमारने बेसाडी वरधनु पाणी लेवा आम तेम फरतो हतो, सांज पडवा आरी हती तेदलामां दीर्घराजाना
जासुसोए वरधनुने दीठो, तेने लाकडीथी तथा मुठी वती मार मारवा मांडयो अने 'ब्रह्मदत्तकुमारने देखाड. एम कहेता कुमारनी
नजदीक आव्या ते वखते वरधनुए कोइ न देखे तेम कुमारने इशारो कर्यो के तेज क्षणे पेला जासुसो न देखे तेवी रीते ब्रह्मदत्त-
कुमार त्यांथी नाठो ते चालतां चालतां एक अघोचर अरण्यमां आवी पड्यो. भूख तरसथी पीडातो कुमार त्रीजे दिवसे ए महादर्वीने
छेडे आव्यो त्यां एक तपस्वीने दीठा. तेने जोइने कुमारना मनमां 'हवे जीवाशे. एवी आशा आवी. कुमारे ते तापसने पूछ्युं के-
आपनो आश्रम क्यां छे? मुनिए कह्युं के-आ समीपमांज अमारो आश्रम रह्यो. आम कही कुलपति पांसे ते कुमारने लइ गयो.

भाषांतर
अध्य० १३

॥७३०॥

उत्तराध्य-
यनसूत्रम्

॥७३१॥

कुमारे ए कुलपतिने प्रणाम कर्त्ता त्वारे कुलपति बोल्या-‘वत्स ! तमारं क्यांथी अहिं आदतुं थयुं?’ आना उत्तरमां कुमारे पोतानो तमाम दृष्टांत कहेतां कुलपति बोली उठ्या के-

अहं भवज्जनकस्य क्षुल्लभ्राता, ततस्त्वं निजं चैवावासं प्राप्सोऽसि, सुखेनात्र तिष्ठ? इत्यभिप्रायं तापसस्य ज्ञात्वा कुमारस्तत्रैव सुखं तिष्ठन्नस्ति. अन्यदा तत्र वर्षाकालः समायातः. तदानीं निश्चितेन कुमारेण तत्र तापसांतिके सकला धनुर्वेदिकाः कला अभ्यस्ताः. अन्यदा शरत्काले फलमूलकंदादिनिमित्तं तापसेषु गच्छत्सु ब्रह्मदत्तकुमारोऽपि तैः समं वने गतः. वनश्रियं पश्यता तेन एक महाहस्ती दृष्टः, कुमारस्तदभिमुखं चलितः, कुमारं दृष्ट्वा हस्तिना गलगर्जिरवः कृतः, कुमारेण तस्य पुरो निजमुत्तरीयं वस्त्रं निक्षिप्तं, कारिणापि तत्क्षणात् शृङ्गादंडेन गृहीतं, क्षिप्तं च गगनतले, यावत्स कोष्ठांधो जातस्तावत् कुमारेण छलं कृत्वा तद्वस्त्रं स्वकराभ्यां गृहीतं, ततस्तेन नानाविधक्रीडया परिश्रमं नीत्वा करी मुक्तः, स पश्चाद्गंतुं प्रवृत्तः, तत्पृष्ठौ कुमारोऽपि चलितः. इतश्चाग्रे गच्छन् कुमारः पूर्वापरदिग्विभागे परिश्रमत् गिरिनदीतटसन्निविष्टं जीर्णभवनमितिमात्रोपलक्षितं जीर्णं नगरमेकं ददर्श.

‘हुं तो तारा पितानो नानो भाइ छुं माटे तुं हवे तारा पोतानाज आवासमां आव्यो छे, अहीं सुखेथी रहो.’ तापसनो आवो अभिप्राय जाणीने कुमारतो त्यां नीरांते रखा. एम करतां वर्षाकाळ आव्यो त्वारे निश्चितपणे राजकुमारे त्यां तापस पांसे सकल धनुर्वेदनी कलाओनो अभ्यास कर्त्तो, एक वखते शरदूक्तुना समयमां तापसो तथा फळ मूळ कंद वगेरे लेवा वनमां जाता होता तेओनी साथे ब्रह्मदत्तकुमार पण वनमां गया. वननी शोभा जोता आगळ जाय छे त्यां एक महोठो हाथी दीठो, कुमार तो तेना

भाषांतर
अध्य० १३

॥७३१॥

उत्तराध्य-
यनसूत्रम्

॥७३२॥

सामा चाल्या. कुमारने जोइ हाथीए गळानी गर्जनानो अवाज कर्यो. कुमारे ते हाथी आगळ पोतानुं ओढवानुं वस्त्र फेंक्युं, तेज क्षणे हाथीए ते वस्त्र पोतानी सूंढथी पकडी उंचे आकाशनां उछाळ्युं. ए हाथी क्रोधांध थयो तेदलामां तो छल करी कुमारे ते वस्त्र पोताना बे हाथ वती झीली लीधुं. ते पछी घणा प्रकारथी रमाडीने हाथीने थकव्यो त्यारे ते हाथी चालतो थयो, कुमारे ते हाथीनी पाछळ जवा मांड्युं आगळ चालतां पूर्वदिशामां फरतां पर्वतमांथी नीकळेली नदीना किनारा पर आवेलुं जुनां घरोनी मात्र भींतोज जेमां शेष रहेल छे तेवुं एक जूनुं उज्जड नगर दीठुं.

तन्मध्ये प्रविष्टश्चतुर्दिक्षु दृष्टि क्षिपन् पार्श्वपरिमुक्तखेचकखड्गं विकटवंशकुडंगं ददर्श. कुमारेण तत्खड्गं तथैव कौतुकाद्वाहितं. एकप्रहारेण निरतितं वंशकुडंगं, वंशांतरासस्थितं च निरतितं रुंडमेकं, स्फुरदोष्टं मनोहराकारं शिरः-कमलं दृष्ट्वा संभ्रांतेन कुमारेणैवं चिंतितं, हा धिगस्तु मे व्यवसितस्य, धिगमे बाहुबलस्येति कुमारः स्वं निर्निद. पश्चात्तापाक्रांतेन तेन कुमारेण दृष्टं धूमपानलालसं कबंधं समधिकमधृतिस्तस्य पुनर्जाता.

तेनी अंदर प्रवेश करीने चारेकोर नजर नाखे छे तो-पडखामां ढाल तथा तलवार पडेलं छे एवो एक बांसनो झुंड जांयो. कुमारे ते खड्ग उपाडी चकासी जोवानी इच्छाथी बांसना झुंड उपर घा कर्यो त्यां बांस कपाया ते साथे बांसना वचगाळामां कपाइ गयेल फर फरता होठवाळुं मनोहर आकृतिनुं एक मस्तक पड्युं ते जोइ संभ्रम पामेला ए राजकुमारे विचार्युं के-‘मारा आ उद्योगने धिकार छे अने मारा बाहुबलने पण धिकार छे’ आम पोताना आत्मानी निंदा करी पश्चात्ताप करता ते कुमारने धूमपान करवानी लालसावाळो कबंध=धड जोइ मनमां अधिक अभैर्य आन्युं.

भाषांतर
अध्य० १३

॥७३२॥

उत्तराध्य-
यनसुत्रम्

॥७३३॥

इतस्तनः पश्यता कुमारेण पुनः प्रवरनुद्यानं दृष्टं, तत्र भ्रमन्नशोकतरुपरिक्षिप्तमेकं सप्तभूमिकमावासं कुमारो दृष्टवान्. तन्मध्ये प्रविष्टः कुमारः क्रमेण सप्तभूमिकामारूढः, तत्र विकसितकमलदलाक्षौ प्रवरां महिलां पश्यतिस्म. कुमारेण सा प्रष्टा कासि त्वमिति. तनः सा स्वसद्भावं कथयितुं प्रवृत्ता, महाभाग ! मम व्यतिकरो महान् वर्तते, ततस्त्वमेव प्रथमं स्ववृत्तांतं वद ? कस्त्वं ? कुनः समायातः ? एवं तथा पृष्ठे कुमार आख्यत् पंचालाधिपतिब्रह्मराजपुत्रो ब्रह्मदत्तोऽस्मीति. कुमारोक्तिश्रवणानंतरं हर्षोत्फुल्लनयना सा अभ्युत्थाय तस्यैव चरणे निपत्य रोदितुं प्रवृत्ता. ततः सकारुण्यहृदयेन कुमारेण सा पुनरेवं भणिता, सुखमुन्नतं कुरु ? मा रुदेति चाश्वासिता सा. ततः कुमारेण त्वं स्ववृत्तांतं वदेत्युक्ता साचरुयौ, कुमार ! अहं तव मातुलस्य पुष्पचूलस्य राज्ञः पुत्री, तवैव पित्रा दत्ता, विवाहदिवसं प्रतीक्षमाणा निजगृहोद्यानदीर्घिकापुलिने क्रीडन्ती दुष्टविद्याभरेणात्रानीता. यावदहं स्वजनविरहाग्निसंतप्ता इह तिष्ठामि, तावत्त्वमतर्कितवृष्टिसमोऽत्रायातः, अथ मम जीविताशा संजाता, यत्त्वं मया दृष्टः. कुमारेणोक्तं स मम शत्रुः कास्ति ? येन तद्वलं पश्यामि.

आम तेम नजर करतां बळी एक उत्तम बगीचो कुमारनी नजरे पड्यो. तेमां जइ फरतां आसुपालवनां वृक्षोथी चारे कोर वेरायेलो सात भोंवाळो एक महेल जोयो. तेमां कुमार जेवा जाय छे त्यां ठेठ सातमी भों उपर जतां विकसित कमळनी पांखडी जेवा जेनां नेत्र छे एवी एक उत्तम रूपवती महिलाने जोइ. कुमारे तेणीने पूछ्युं के-‘तमे कोण छो?’ त्यारे ते स्त्री पोतानो वृत्तांत सद्भाव सहित कहेवा लागी. ‘हे महाभाग ! मारी कथनी तो घणी महोटी छे माटे प्रथम आपज पोतानो वृत्तांत कदो. आप कोण छो

भाषांतर
अध्य० १३

॥७३३॥

उत्तराध्य-
यनसूत्रम्

॥७३४॥

अने क्यांथी आचो छो ?' आम तेणीये पूछुं त्यारे कुमार बोल्या के—'पंचालदेशना अधिपति ब्रह्मराजानो ब्रह्मदत्त नामनो हुं पुत्र छुं.' आदलुं कुमारनुं वचन सांभळतांज हर्षथी दिकसित छे नेत्र जेनां एवी ते स्त्री उभी थइने कुमारना चरणमां पडीने रोवा लागी. त्यारे करुणा युक्त हृदयवाळा कुमारे फरी तेणीने कहुं के—'मुख उंचुं करो अने रुओ मां'—आम बोली आश्वासन दीधुं, अने हवे तमारुं वृत्तांत कहो' एम कुमारे कहुं त्यारे पोतानुं वृत्तांत ते कहेवा लागी. 'कुमार ! हुं तमारा मामा पुष्पचूल राजानी पुत्रो मारा पिताए तमनेज बाग्दानथी मने आपेली, विवाह दिवसनी वाट जोती मारा आवासना बगीचामां बावने कांठे रमती हती त्यांथी एकाएक दुष्ट विद्याधरे मने अहीं आणी त्यारथी हुं स्वजन वियोगना संतापथी बळती अहीं रही छुं; तेदलामां अणधारेल वृष्टि जेवा तमे अहीं आवी चड्या. हवे मने जीववानी आशा थइ छे; कुमारे कहुं—'ते मारो शत्रु कोण छे ? अने ते क्यां छे ? मने कहे तो हुं तेनुं बळ जोउं तो खरो.

तया भणितं स्वामिन ! ममानेन शंकरीनाम्नी विद्या दत्ता, कथितं चेयं विद्या पठितमात्रा तव दासदासीसखीपरिवाररूपा भूत्वा आदेशं करिष्यति, तवांतिकमागतं प्रत्यनीकं निवारयिष्यति, दूरस्थस्यापि मम चेष्टितं पृष्टा सती इयं तव कथयिष्यति. साद्य मया प्राप्ता, स्मृता सती मम तच्चेष्टितं प्राह. यथा स उन्मत्तनामा विद्याधरः पूर्णपुण्यायास्तव बलात्स्पर्शं तेजश्च सोढुमशक्तस्त्वामत्र मुक्त्वा निजभगिनीं ज्ञापनाय ज्ञापिकीं विद्यां प्रेषयित्वा च स्वयं विद्यां साधयितुं वंशकुडंगे गतोऽस्ति. ततो निर्गतमात्रस्त्वां परिणेष्यतीति ममाद्य तया विद्यया कथितं. एतत्तस्या वचः श्रुत्वा ब्रह्मदत्तेनोक्तं वंशकुडंगस्थस्य तस्य विद्याधरस्य मया सांप्रतमेव शिरदिच्छन्नं. तयोक्तमार्यपुत्र ! शोभनं कृतं, यस्य

भाषांतर
अध्य० १३

॥७३४॥

उत्तराध्य-
यनसूत्रम्

॥७३५॥

दुरात्मा निहतः. ततः सा कुमारेण गंधर्वविवाहेन परिणीता; तथा समं विलसन् कुमारः कियत्कालं तत्र स्थितः. अन्यदा कुमारेण तत्र दिव्यवलयानां शब्दः श्रुतः. कुमारेणोक्तं कोऽयं शब्दः श्रूयते? तयोक्तं—

ते स्त्री बोली के—‘हे स्वामिन् ! ए विद्याधरे मने शांकरी विद्या आपेली छे ने कहेल छे के—आ विद्या मात्र पाठ करवाथीज तारा दास दासी परिवाररूप थइने तारी आज्ञा उठावशे; तारी पांसे आवेला तारा विरोधीओने निवारशे=रोकशे. हुं गमे तेडलो दूर होइश तो पण पूछवाथी ते तने मारी बधी प्रवृत्ति कहेशे. ते मने आजे मळी. में स्मरण करतांज तेनुं तमाम चेष्टित मने कहुं के—‘ते उन्मत्त नामनो विद्याधर, तुं पूर्ण पुण्यवाळी होवाथी बलात् तने स्पर्शवा तथा तारुं तेज सहन करवा शक्तिमान् नथी तेथी तने अहीं मूकीने पोतानी बहेनने जणाववाने ज्ञापिकी विद्या मोकलीने पोते विद्या साधवा माटे वांसना झुंडमां उंघे माथे धूमपान करे छे त्यांथी नीकलीने तने परणशे, आम मने आजे ते विद्याए कहुं’ आवुं तेणीनुं वचन सांभळीने ब्रह्मदत्ते कहुं के—‘ए वांसना झुंडमां रहेला ते विद्याधरनुं मस्तक में हमणांज छेद्युं.’ ते बोली—‘आर्यपुत्र ! बहु सारुं कर्युं, ते दुरात्माने हण्यो,’ ते पछी कुमारे गंधर्वविवाहविधिथी ते स्त्रीने परण्या अने तेनी साथे विलास करता केडलोक समय त्यां रह्या. एक वखते कुमारे त्यां दिव्यवलय कंकणोनो नाद सांभळ्यो अने कहुं के आ शब्द सेनो संभळाय छे ? तेणीये कहुं के—

कुमार ! एषा तव वैरिभगिनी खंडशाखानाग्री विद्याधरकुमारीपरिवृता स्वभ्रातृनिमित्तं विवाहोपकरणानि गृहीत्वा समायाता, त्वमितस्त्वरितमपक्रम? यावदेतासामहमभिप्रायं वेद्मि. यद्येतासां तवोपरि रागो भविष्यति, तदाहं प्रासादोपरि स्थिता रक्तां पताकां चालयिष्यामि, अन्यथा तु श्वेतामिति. कुमारस्तद्गृहाहर्हिर्गत्वा दूरे स्थित ऊर्ध्व

भाषांतर
अध्या० १३

॥७३५॥

उत्तराध्य-
यनसूत्रम्

॥७३६॥

विलोकते, तावच्चालितां धवलपताकां दृष्ट्वा शनैः शनैस्तत्प्रदेशादपक्रांतः कुमारः प्राप्नोति गिरिनिकुंजमध्ये. तत्र भ्रमता कुमारेणैकं सरोवरं दृष्टं, तत्र स्नानं कृत्वा सरःपश्चिमतीरे उत्तीर्णेन कुमारेण दृष्टैका वरकन्या, चितितं चाहो मे पुण्य-परिणतिः! येनैषा कन्या मे दृग्गोचरमागता, तयाप्यसौ कुमारः स्नेहनिर्भरं विलोकितः, कुमारं विलोकयंती साग्रे प्रस्थिता. स्तोकया वेलया तया कन्यया एक दासी प्रेषिता, तया कुमाराय वस्त्रयुगलं पुष्पतांबूलादिकं च दत्तं, उक्तं च, या युष्माभिः सरस्तीरे कन्या दृष्टा, तया सर्वमिदं प्रेषितं, लावण्यलतिकानामन्यहं तस्या दासी अस्मि.

हे कुमार! आ तमारा बैरीनी खंडा तथा शाखा नामनी बहेनो विद्याधर कुमारिकाओथी वींटळायली पोताना भाइने माटे विवा-हना सामान लइने आवे छे माटे तमे अत्रेथी जरा खसी जाओ जेथी हुं एओनो अभिप्राय जाणुं, जो तेओनी तमारा प्रति प्रीति दशे तो हुं आ महेल उपर राती धजा चडावीश अने जो तेम नहिं होय तो धोळी धजा फरकावीश. कुमार ते घरमांथी बहार जइ थोडे दूर जइ उभा ने उंचे जोइ रह्यो त्यांतो धोळी धजा चडी ते जोइने धीमे धीमे ते प्रदेशथी चाल्यो जतो एक पर्वतनी झाडीमां जइ चढ्यो. त्यां फरतां कुमारे एक सरोवर दीठुं तेमां स्नान करी ए तळावना पश्चिम तीरे उतर्यो त्यां तेणे एक सारी कन्या दीठी. विचार्युं के-‘अहो! मारा पुण्यनो परिणाम, जेथी आ कन्या मारी नजरे पडी.’ ते कन्याए पण आ कुमार सांभुं घणाज स्नेह सहित जोयुं. कुमारने जोती जोती ते आगळ चाली अने थोडीज वारमां तेणीये एकाद दासीने मोकली जेणे बे वस्त्रो पुष्पहार तथा तांबू-लनुं बीडुं कुमारने दीधां अने कहुं के--जे आपे तळावने कांठे कन्या जोइ तेणीए आ सर्व मोकलाव्युं छे हुं तेनी लावण्यलतिका नामनी दासी छुं.

भाषांतर
अध्य० १३

॥७३६॥

ઉત્તરાધ્ય-
યનસૂત્રમ્

॥૭૩૭॥

તયા ચ મમેદમાદિષ્ટં, યદેનં મહાનુભાવં કુમારં મમ તાતમહાનંત્રિણો મંદિરે શરીરસ્થિતિ કરાય? તતસ્તત્ર કુમાર! યૂયમાગચ્છત? તતઃ કુમારસ્તયા સહ તદૈવાસાત્મ્યમંદિરે ગતઃ. તત્ર દાસ્યા મંત્રિગ એવમુક્તં, મંત્રિન્ ! ત્વત્સ્વામિપુત્ર્યાયં પ્રેષિતોઽસ્તિ, પ્રકામમસ્યાદરઃ કર્તવ્યઃ, મંત્રિણા તથૈવ કૃતં. દ્વિતીયદિને કુમારો મંત્રિણા રાજઃ સભાર્યા નીતઃ, અભ્યુ-
સ્થિતેન રાજા કુમારસ્ય ધુરિ આસનં દત્તં, પૃષ્ઠશ્ચ વૃત્તાંતઃ, કુમારેણ સર્વોઽપિ કથિતઃ.

તેમણે મને આજ્ઞા કરી છે કે-એ દહોટા અનુભવવાલા કુમારને મારા પિતા મહામંત્રીને મંદિરે તેડી જઈ શરીર સ્થિતિ કરાવ, તે માટે હે કુમાર! આપ ત્યાં આવો.’ આ પછી તેની સાથે કુમાર તેજ વચ્ચે અમાલ્યને ઘરે ગયા. ત્યાં દાસીએ મંત્રીને એમ કહ્યું કે-
‘હે મંત્રિન્ ! તમારા સ્વામિની પુત્રીએ આને મોકલ્યા છે આનો સારી રીતે આદર કરજો. મંત્રીએ તેને ઘણા સત્કારથી રાખ્યા. બીજે દિવસે મંત્રી કુમારને રાજાની સભામાં લઈ ગયા ત્યાં રાજાએ ઉભા થઈ સ્વાગત કરી અગ્રાસન દીધું અને વૃત્તાંત પૂછતાં કુમારે સર્વ વૃત્તાંત કહી દેલાડ્યો.

અથ વિવિધભંગ્યા ભોજિતસ્ય કુમારસ્ય એવમુક્તં રાજા, કુમાર ! તવ ભક્તિરસ્માદૃશૈઃ કાપિ કર્તુ ન પાર્યતે, પર-
મિયમેવાસ્માકં ભક્તિઃ, યદિયં કન્યા તવ પ્રાભૃતીકૃતા, સુમુહૂર્તે તયોર્વિવાહો જાતઃ, કુમારસ્તયા સમં વિલાસં કુર્વન્
સુખેન તત્ર તિષ્ઠતિ. અન્યદા કુમારેણ તસ્યાઃ પ્રિયયાઃ પૃષ્ઠં. કિમર્થમેકાકિને મહ્યં ત્વં નૃપેણ દત્તા ? સેવાચ આર્યપુત્ર !
એષ મદીયઃ પિતા બલવચરવૈરિસંતાપિત ઇમાં વિષમપલ્લિ સમાશ્રિતઃ. અત્ર તાતપત્ન્યાઃ શ્રીમત્યાશ્રતુર્ણા પુત્રાણામુપ-
ર્યંહં પુત્રી જાતા, અહમતીવ પિતુર્વલ્લભા, યૌવનવસ્થા અન્યદા પિત્રા ઉક્તા, પુત્રિ ! મમ સર્વેઽપિ રાજાનો વિરુદ્ધાઃ

ભાષાંતર
અધ્ય૦ ૧૩

॥૭૩૭॥

उत्तराध्य-
यनसूत्रम्

॥७३८॥

सन्ति, तेन त्वमिह स्थितैव योग्यं वरं गवेषय? ततोऽहं ग्रामाद्वहिस्तस्य सरसस्तीरे समायातान् पथिकान् विलोक-
यन्ती स्थिता. तदानीं त्वं तत्रायातो मया भाग्यात् प्राप्तश्चेति परमार्थः.

विविध प्रकारनां भोजन जमाडी राजाए कुमारने कह्युं के-‘अमारा जेवा आपनी कंड पण भक्ति थुं करी शके? पण अमारी
तो एज भक्ति छे के आ कन्या आपने उपायन करीए छीए. सारुं मुहूर्त जोइ बेयनो विवाह थयो. हवे ए कन्यानी साथे कुमार
विलास करता सुखे त्यां रह्या. एक समये कुमारे ते कन्याने पूछ्युं के-‘राजाए मने एकलाने झट लइने केम तने आपी दीधी? ते
कन्या बोली के-‘हे आर्यपुत्र ! आ मारा पिताने अधिक बळवाळा शत्रुओए संतापवाथी आ विषमपल्ली=भिल्लना गाम=मां आवी
रह्या छे, अहीं मारी मा श्रीमतीने चार पुत्रोनी उपर हुं एक पुत्री थइ, हुं मारा बापनी अति व्हाली पुत्री छुं. मने युवावस्थावाळी
जाणी एकवार पिताए कह्युं के-‘हे पुत्री ! मारा सर्वे राजाओ विरोधी छे तेथी तुं अहीं रहीनेज योग्य वर गोती लेजे. ते पछी हुं
गामनी बहार तळावने कांठे आवता पथिकजनोने जोया करुं छुं तेमां तमे त्यां आव्या अने मारा सद्भाग्यथी मने प्राप्त थया; आ
सघळी खरी हकीकत छे.

ततस्तया श्रीकांतया समं विषय सुखमनुभवतस्तस्य सुखेन वासरा यांति. अन्यदा स पल्लीपतिस्तेन कुमारेण
समं निजसैन्यवेष्टितः स्वविरोधिनृपदेशभंगाय चलितः. मार्गे गच्छतस्तस्य काचित्सरस्तीरे वरधनुर्मिलितः. कुमारे-
णोपलक्षितः. कुमारं दृष्ट्वा स रोदितुं प्रवृत्तः, कुमारेण बहुप्रकारं वारितः स्थितः. कुमारेण पृष्ठं मत्तो दूरीभूतेन त्वया
किमनुभूतं? वरधनुः प्राह कुमार ! तदानीं त्वां वटाध उपवेश्याहं जलार्थं गतः, सर एकं च दृष्टवान्. ततो जलं गृहीत्वा

भाषांतर
अध्य० १३

॥७३८॥

उत्तराध्य-
यनसूत्रम्

॥७३९॥

तवांतिके यावदहमागतुं प्रवृत्तस्तावत्सन्नद्वयकवचैर्दीर्घनृपभटैः सहसा मिलितैरहमुपलक्षितस्ताडितश्च, उक्तं च कब्रह्मदत्त इति. मयोक्तमहं न जानामि. ततो दृढतरं ताडितोऽहमवदं ब्रह्मदत्तो व्याघ्रेण भक्षितः. तैरुक्तं तं देशं दर्शय? तैर्मर्यामाणोऽहं तवांतिकदेशमागत्य तदानीं तां संज्ञामकार्षं. त्वयि ततो नष्टेऽहं पुनस्तैर्भृश ताड्यामानः स्वमुखे परिव्राजक-दत्तां गुटिकां क्षिप्तवान्. तत्प्रभावादहं निश्चेष्टो जातः. तनस्ते मृतोऽयमिति ज्ञात्वा सर्वेऽपि भटा गताः.

त्यारपछी ए श्रीकांता नामनी राजकन्या साथे विषयमुखोने अनुभवतां कुमारना दिवसो सुखे वीतता हता. एक वखते ए पछीपति पोताना सैन्यने लइ पोताना विरोधी राजाना देशनो भंग करवा चाल्यो ते साथे ब्रह्मदत्तकुमार पण चाल्या. मार्गमां चालतां एक सरोवरने तीरे वरधनु मल्यो तेने कुमारे ओळखी काळ्यो. कुमारने जोइ ते रोवा लाग्यो त्यारे कुमारे घणे प्रकारे समजावी रोंतो राखीने पूछ्युं के-‘माराथी विखूटा पडीने तमे थुं थुं अनुभव्युं? ते कहो’ वरधनु बोल्यो-‘हे कुमार! ते वखते तमने वडला नीचे बेसाडीने हुं जळ लेवा गयो त्यां एक तळाव दीठुं तेमांथी जळ लइने हुं आवतो हतो तेदलामां दीर्घनृपना कवचन बद्ध भटो मळीने मने ओळखीने मारवाज मांड्या’ अने ‘ब्रह्मदत्त क्यां छे ते कहे’ में कहुं ‘हुं नथी जाणतो’ तेम तो वधारे मारवा लाग्या. मने बहु मार्यो त्यारे में कहुं ‘ब्रह्मदत्तने वाघे मारी नाख्यो’ त्यारे कहे ‘ते ठेकाणुं देखाड ज्यां वाघेब्रह्मदत्तानुं भक्षण कर्युं? एटले हुं मार खातो तमारा नजदीक प्रदेशमां आवीने ते वखते तमने इशारो कर्यो ते उपरथी तमे नासो गया अने ए भटो मने मारताज रह्या त्यारे मने एक परिव्राजके गुटिका आपेली ते गुटिका में मोढामां नाखी तेना प्रभावथी हु निश्चेष्ट बन्यो एटले ‘आ तो मरी गयो’ एम मानीने ए भट चाल्या गया.

भाषांतर
अध्य० १३

॥७३९॥

उत्तराध्य-
यनसूत्रम्

॥७४०॥

तेषां गमनानंतरं चिरकालेन मया गुटिका मुखाद्विष्कासिता. ततः सचेतनोऽहं त्वां गवेषयितुं प्रवृत्तः. न मया दृष्टत्वं, ततोऽहमेकं ग्रामं गतः, तत्र दृष्ट एकः परिव्राजकः, तेनोक्तमहं तव तातस्य मित्रं सुभगनामा, तव पिता धनु-
र्नष्टः, माता तु दीर्घेण गृहीता. मातंगपाटके च क्षितास्तीति श्रुत्वाहमतीव दुःखितः कांपिल्यपुरे गतः, कापालिकवेषं
कृत्वा मातंगमहत्तरं च वंचयित्वा मातंगपाटकान्मातरं निष्कासितवान्. एकस्मिन् ग्रामे पितृमित्रस्य देवशर्मब्राह्मणस्य
गृहे मातरं मुक्त्वा त्वामन्वेषयन्नहमिहायातः. इत्थं यावत्तौ वरधनुब्रह्मदत्तौ वार्तां कुरुतस्तावेदकः पुरुषस्तत्रागत्यैवमु-
वाच, यथा महाभाग ! भवता कचिदितस्ततो न पर्यटितव्यं, त्वद्गवेषणार्थं दीर्घनियुक्ता नरा इहागताः संतीति श्रुत्वा
तौ द्वावपि ततो वनान्नष्टौ, भ्रमंतौ च कौशांब्यां गतौ. तत्र बहिरुद्याने द्वयोः श्रेष्ठिसुतयोः सागरदत्तबुद्धिलनाम्नोः
कुर्कुज्युगलं लक्षपणकरणपूर्वकं योद्धुं प्रवृत्तं दृष्टुं कौतुकेन तौ तत्रैव स्थितौ.

ते गया पछी पेली गुटिका मुखभांथी काढी लीधी के तरत हुं सचेतन थयो अने तमने गोतवा नीकल्यो. क्यांय तमने दीठा
नहिं तेथी हुं एक गाममां गयो त्यां एक परिव्राजक=संन्यासी=दीठो तेणे कहुं-हुं तारा बापनो मित्र छुं मारुं नाम सुभग छे. तारा
पिता धनु नष्ट थया, तारी माने दीर्घराजाए पकडीने ढेढवाडांमां राखी छे. आ वात सांभळी मने बहु दुःख थयुं तेथी हुं कांपिल्य-
पुरमां गयो त्यां कापालिक=अघोरी=नो वेश लइ ए ढेढोना महेतरने छेतरी ए ढेढवाडांमांथी मारी माने मुकावी एक गाममां मारा
बापना मित्र देवशर्मा ब्राह्मणने घरे मारी माने राखीने पाछो तमारी शोधमां हुं अहिं आव्यो, आवी रीते वरधनु तथा ब्रह्मदत्त-
कुमार क्यां वातो करे छे त्यां एक पुरुषे आवीने कहुं के-‘हे महाभाग ! तमारे आम तेम पर्यटन न करवुं कारणके तमने गोतवा

भाषांतर
अध्य० १३

॥७४०॥

उत्तराध्य-
यनसूत्रम्

॥७४१॥

माटे दीर्घराजाए मोकलेला मनुष्यो अहीं आवी पडोंच्या छे.' आ सांभळीने बेय जणा त्यांची नाठा ते फरता फरता कौशंबी नग-
रीमां गया. त्यां बहारना बगीचामां सागरदत्त तथा बुद्धिबल नामना बे शेठीयाना दीकरा एक लक्ष रुपैया हारे ते आपे एवी शर-
तथी पोताना बे कुकडाने लडावता हता त्यां आ बे जगा कौतुकथी जोवा उभा.

बुद्धिलकुर्कुटेन सागरदत्तकुर्कुटः प्रहारेण जर्जरीकृतो भग्नः, सागरदत्तेन प्रेर्यमाणोऽपि स्वकुर्कुटो बुद्धिलकुर्कुटेन
समं पुनर्योध्नुं नाभिलषति. हारितं लक्षं सागरदत्तेन. अत्रान्तरे वरधनुनोक्तं भो सागरदत्त ! एव सुजातिरपि कुर्कुटः
कथं भग्नः ? ममात्रार्थे विस्मयोऽस्ति. यदि कोऽपि कोपं न करोति तदा बुद्धिलकुर्कुटमहं पश्यामि. सागरदत्तो भगति
भो महाराज ! विलोकय ? नास्त्यत्र मम कोऽपि द्रव्यलोभः, किंत्वभिमानसिद्धिमात्रप्रयोजनमस्तीति. ततो वरधनुना
विलोकिनः स कुर्कुटः, तद्वरणनिबद्धः सूचीकलापो दृष्टः, बुद्धिलोऽपि वरधनुं प्रति शनैरेवमाह यदि त्वं सूचीकलापं
न वक्ष्यसि, तदाहं तव लक्षार्थं दास्यामि. ततो वरधनुनोक्तं विलोकिनो यत्कुर्कुटो नात्र किंचिद् दृश्यते, एवमुक्तवापि
यथा बुद्धिलो न जानाति तथा सूचीकलापमाकृष्य सागरदत्तस्य तद्व्यतिकारः कथितः. सागरदत्तेन पुनः स्वकुर्कुटः
प्रेरितो बुद्धिलकुर्कुटेन समं युद्धं प्रवृत्ते. सागरदत्त कुर्कुटेन जितो बुद्धिकुर्कुटः, हारितं बुद्धिलेन लक्षं. तुष्टः साग-
रदत्त एवमाह आर्यपुत्र ! गृहे गम्यते, इत्युक्त्वा द्वावपि कुमारौ रथे निवेश्य सागरदत्तः स्वगृहे गतः, सागरदत्तस्यौ
परमप्रीत्या पश्यति, सागरदत्तस्नेहनियंत्रिनौ तावतीबाग्रहातः गृह एव तस्थतुः.

बुद्धिलना कुकडाए सागरदत्तना कुकडाने प्रहारथी खोखरो करी नाख्यो. ते वखते सागरदत्ते पोताना कुकडाने घणो उश्केरवा

भाषांतर
अध्य० १३

॥७४१॥

उत्तराध्य-
यनसूत्रम्

॥७४२॥

मांड्यो पण ते बुद्धिलना कुकडा साथे फरी लडवा नज मंड्यो. सागरदत्त लक्ष रुपैया हारी गयो. आ बखते वरनुए कहं-हे सागरदत्त ! तमारो आ कुकडो जातवान् छतां केम भग्न थयो? मने आ बाबत विस्मय थाय छे. जो गुस्ते न थाओ ता बुद्धिल शेठनो शेठनो कुकडो मारे जोवो छे. सागरदत्ते कहं 'हे महाराज भले जुओ मने आमां कोइ प्रकारनो द्रव्य लोभ नथी किंतु अभिमान सिद्धि मात्र प्रयोजन छे. ते पछी वरधनुए बुद्धिलनो कुकडो तपास्यो तो तेना पगमां बांधेल सोयोनो जथ्यो दीठो. बुद्धिले पडखे चडीने धीरेथी वरधनुने कहं के मांछं पोकळ उघाड़ुं न करशो हुं मने जे लक्ष रुपैया मळशे तेमां अर्ध लक्ष तमने आपीश. वरधनुए कहं-जोयो कुकडो एमां कांइ नथी. आम बोलतां पण बुद्धिल न जाणे तेवी रीते तेना कुकडाना पगमांनी सोऽओ खेंची लीथी अने ए हकीकत सागरदत्तने जणावी दीथी. सागरदत्ते फरीथी पोताना कुकडाने प्रेरणा करी अने बुद्धिलना कुकडा साथे लडावतां सागरदत्तना कुकडाए बुद्धिलना कुकडाने जीत्यो एटले बुद्धिल एक लक्ष रुपैया हार्यो. आथी सागरदत्त प्रसन्न थइ-‘चालो आपणे घरे’ एम कही आ बेय कुमारोने पोताना रथमां बेसाडी घरे तेडी गयो. त्यां आ बन्नेने सागरदत्ते परम प्रीतिथी सत्कार पूर्वक राख्या. सागरदत्तना प्रेमथी बंधायेला तेना आग्रहथी बेय कुमारो तेना घरमां रहेवा लाग्या.

क्रियद्दिनानतरमेको दासस्तत्रायातः, तेनैकांते वरधनुकुमाराय, तव तदानीं सूचीव्यतिकरद्रव्य स्वमुखोक्तं, बुद्धिलेन तद्द्रव्यार्पणायायं हारः प्रेषितोस्ति, इत्युक्त्वा हारकरंडिका तेन वरधनवे दत्ता, दासः स्वगृहे गतः, वरधनुरपि हारकरंडिकां गृहीत्वा ब्रह्मदत्तांतिके गतः, स्वरूपं कथयित्वा हारकरंडिकातो हारं निष्कास्य दर्शितवान्. हारं पश्यता ब्रह्मदत्तेन हारैकदेशस्थो ब्रह्मदत्तनामांकिनो लेखो दृष्टः पृष्ठं च मित्र ! कस्यैष लेखः ? वरधनुर्भणति को जानाति ? ब्रह्मद-

भाषांतर
अध्या० १३

॥७४२॥

ઉત્તરાધ્ય-
યનસૂત્રમ

॥૭૪૩॥

તનામકાઃ પુરુષા બહવઃ સંતિ. તતો દૂરે ગત્વા વરધનુનોત્કીર્ણો લેખઃ, તન્મધ્યે હ્યં ગાથા દૃષ્ટા-પત્થિજ્ઞઃ જઈ વિજણ. જણેગ સંજોયજણિયજસેણં ॥ તદ્દાવિ તુમં ચિય ધણિઅં । રયગવર્ઘ મુણે માણેઁ ॥૧॥ સૂક્ષ્મબુદ્ધ્યા ધ્યાયતા વરધનુનાસ્યા ગાથાયા અર્થોઽવગતઃ.

કેટલાક દિવસ પછી ત્યાં એક દાસ આવ્યો તેણે વરધનુને એકાંતમાં બોલાવોને કહ્યું કે-‘બુદ્ધિજ્ઞ શેઠે તમને સોંપેલો સંબંધે જે દ્રવ્ય પોતાને મુખે આપવાનું કહેલ તે દ્રવ્ય આપવા આ દાર તેઓ મોકલ્યો છે,’ આટલું બોલી દારનો કરંડીયો તેણે વરધનુને દેને દાસ ઘરે ગયો. વરધનુ પણ દારનો કરંડીયો લઈ બ્રહ્મદત્તની પાસે જઈ પોતાની હકીકત કહી કરંડીયામાંથી કાઢીને દાર દેવાડ્યો, બ્રહ્મદત્તે દાર જોતાં દારના છેડામાં બાંધેલ પોતાના નામનો લેખ જોયો અને પૂછ્યું કે-‘હે મિત્ર ! આ લેખ કેનો છે ?’ વરધનુ કહે કેમ સ્વર પડે ? બ્રહ્મદત્તનામના તો ઘણા પુરુષો હોય. તે પછી જરા દૂર જઈને વરધનુએ તે લેખ ઉઘેડતાં તેમાં આ ગાથા લખેલી જોઈ-‘યદ્યપિ સંયોગ જનિત યત્ન વડે આ જનની બહુયે પ્રાર્થના કરે છે તથાપિ રત્નવતી તો પોતાના ચિત્તના સ્વામી તમનેજ કરવા ચાહે છે.’ સૂક્ષ્મબુદ્ધિથી વિચારી વરધનુએ આ ગાથાનો અર્થ જાણી લીધો.

દ્વિતીયદિને એકા પરિવ્રાજિકા તત્રાયાતા, સા કુમારશિરસિ કુસુમાક્ષતાનિ પ્રક્ષિપ્ય કુમાર ! ત્વં શતસહસ્રાયુ-ર્ભવેત્યાશિષં દદૌ, તતઃ સા વરધનુમેકાંતે નયતિ, તેન સમં કિંચિન્મંત્રયિત્વા સા પ્રતિગતા. કુમારેણ વરધનુર્જલ્પિતઃ, અનયા વિમુક્તં ? વરધનુર્ભણતિ અનયૈવમુક્તં યત્તાવ બુદ્ધિલેન કરંડે દારઃ પ્રેષિતોઽસ્તિ, તેન સમં ચ યો લેખઃ સમાગ-તોઽસ્તિ, તત્પ્રતિલેખં સમર્પય ? મયોક્તમેષ લેખો બ્રહ્મદત્તરાજનામાંકિતો વર્તતે, તતસ્ત્વમેવ વદ ? કોઽસૌ બ્રહ્મદત્તઃ ?

ભાષા
અધ્ય૦ ૧૩

॥૭૪૩॥

उत्तराध्य-
यनसूत्रम्

॥७४४॥

तयोक्तं श्रूयतां, परं कस्यापि त्वया न वक्तव्यं. इह नगर्यां श्रेष्ठिपुत्री रत्नवतीनाम्नी कन्यकास्ति. सा बालभावादार-
भ्यातीव मम स्नेहानुरक्ता यौवनमनुप्राप्ता.

बीजे दिवसे एक परिव्राजिका त्यां आवी कुमारना मस्तक उपर पुष्प तथा अक्षत नाखी 'हे कुमार ! तमे सैंकडा वर्षना आयु-
ष्यवाळा थाओ' एम आशीष आपीने वरधनुने एकांतमां लइ जइ तेनी साथे कंड वात्तालाप करीने चाली गइ. कुमारे वरधनुने
पूछयुं के—'तेणीए शुं कहुं? वरधनु बोलयो—'ते एम बोली के—बुद्धिले तमने जे करंडीयामां द्वार मोकल्यो ते साथे एक लेख
आवेळ छे तेनो प्रतिलेख=जवाव=लखी आपो' भें कहुं—ए लेख तो ब्रह्मदत्तराजाना नामनो छे तो तुंज कहे के ते ब्रह्मदत्त क्यों?
त्यारे ते बोली के—हुं तमने कहुं ते सांभळो, आ बात तमारें कोइने कहेवी नहिं. आ नगरीमां एक महोटा शेडीयानी पुत्री रत्न-
वती नामनी छे ते बाळपणथीज अत्यंत मारा प्रति स्नेहथी अनुरक्त छे, ते यौवनावस्थामां आवी छे.

अन्यदिने सा किंचिदध्यायंतो मया दृष्टा, पृष्टा च पुत्रि ! त्वं किं ध्यायसीति. सा किमपि नेव वभाण. परिजनै-
नोक्तनियं बहून् प्रहरान् यावदीदृश्येव किंचिदार्त्तध्यानं कुर्वती दृश्यते, परमस्या हार्दं न ज्ञायते. ततः पुनरपि तस्याः
प्रष्टं, परं सा किंचिन्नोवाच. तत्संख्या प्रियगुलतिकया उक्तं, हे भगवति ! तव पुरः सा लज्जया किंचिद्रक्तुं न शक्नोति,
अहं तावत्कथयामि, इयं गतदिने क्रीडार्थमुद्याने गता, तत्रानया स्वभ्रातुर्बुद्धिलश्रेष्ठिनः कुर्कुदयुद्धं कारयतः समीपे
एको वरकुमारो दृष्टः, तं दृष्ट्वैषा एतादृशी जाता. कुमारीसख्याः प्रियगुलतिकाया एतद्वचः श्रुत्वा मयोक्तं पुत्रि !
कथय सद्भावं, पुनः पुनरेवं मयोक्ता सा कथमपि सद्भावमुक्त्वा प्राह भगवति ! त्वं मम जननीसमानासि, न किंचि-

भाषांतर
अध्य० १३

॥७४४॥

उत्तराध्य-
यनसूत्रम्

॥७४५॥

तवाकथनीयं. अनया प्रियंगुलतिकया कथितो यो ब्रह्मदत्तः कुमारः, स मे पतिर्भविष्यति तदा वरं, अन्यथाहं मरिष्यामि. सा मया भणिता वत्से ! धीरा भव ? अहं तथा करिष्ये, यथा तव समीहितं भविष्यति. ततः सा किञ्चित् स्वस्था जाता.

एक दिवसे उंडा विचारमां पडेली में तेने जोइ त्यारे तेणीने में पूछ्युं के—‘हे पुत्रि तुं शा विचारमां पडी छो ?’ तेणीये कंड पण प्रत्युत्तर न दीधो पण तेना परिजन=दासी वगैरे कहुं के—घणीवार आवीज रीते कंडक आर्त्तध्यान=चिंता करती देखीये छीये पण एतुं हार्द जाणी सकातुं नथी. त्यारे फरीथी में तेणीने पूछ्युं परंतु ते कंडज न बोली पण तेनी एक आभ्यंतर सखी प्रियंगुलतिका नामनी हती तेणीये कहुं के—‘हे भगवति ! तमारी आगळ शरमने लीधे कंड बोली नथी सकती, हुंज तमने कही दउं ‘आ गइ काल बगीचामां क्रीडा अर्थे गइ हती त्यां एणे पोताना भाइ बुद्धिल शेठ कुकडा बढाडता हता तेनी समीपे एक उत्तम कुमार दीठो तेने जोइनेज आवी बनी गइ छे.’ कुमारीनी सखी प्रियंगुलतिकाना आ वचन सांभळीने में कहुं—‘हे पुत्रि ! तारा मननो भाव कही नाख. आम में ज्यारे वारंवार कहेवा मांड्युं त्यारे तेणीये बहुज खंचाइने कहुं के—‘हे भगवति ! तमे तो मारा जननी समान छो. तेथी तमने कंड पण न कहेवाय तेबुं नज होय. आ प्रियंगुलतिकाए जे ब्रह्मदत्त कुमार कह्यो ते मारो पति थाय तोज साहं, अन्यथा हुं मरी जइश.’ त्यारे में तेणीने कहुं के—‘हे वत्से ! धीरी था, हुं तेम करीश के जेथी ताहं धार्युं सिद्ध थशे.’ ते पछी ते कंडक स्वस्थ थइ.

कल्यदिने पुनरेवं मया तस्या विशेषाश्वासनकरणार्थं कल्पितमेवोक्तं, वत्से स ब्रह्मदत्तकुमारो मया दृष्टः. तयापि

भाषांतर
अध्य० १३

॥७४५॥

उत्तराध्य-
यनसूत्रम्

॥७४६॥

समुच्छ्वसितरोमकूपया भणितं, भगवति ! तव प्रसादेन सर्वं भव्यं भविष्यति, किंतु तस्य विश्वासनिमित्तं बुद्धिल-
व्यपदेशेन इमं हाररत्नं करंडके प्रक्षिप्य ब्रह्मदत्तराजनामांकितलेखसहितं कृत्वा कस्यचिद्वस्ते प्रेषय? ततो मया कस्ये
तथा विहितं, एष लेखव्यतिकरः सर्वोऽपि मया तव कथितः, सांप्रतं प्रतिलेखं देहि? ततो मयापि तस्याः प्रतिलेखो
दत्तः, तन्मध्ये चेदृशी गाथा लिखितास्ति—गुरुगुणवरधणुकलिओ । तं माणिओ सुणइ बंभदत्तोवि ॥ रयणवई रयण-
मई । चंदोवि य चंदमा जोगो ॥ १ ॥ इदं वरधनुक्तमाकर्ण्य अदृष्टायामपि रत्नवत्यां परमप्रेमवान् कुमारो जातः.
तद्दर्शनसंगमोपायमन्वेषमाणस्य कुमारस्य गतानि कतिचिद्दिनानि.

गइ काले बळी तेने विशेष आश्वासन देवा में कल्पित वचनज कही दीधुं के—‘हे बत्से ! में ते ब्रह्मदत्तकुमार दीठो’ ल्यारे
तेना रुंवाडांना कळीया खीली गया अने बोली के—‘भगवति ! तभारा प्रसादथी सर्व सारुंज थशे, किंतु तेने विश्वास बेसाडवा
बुद्धिलना नामथी आ हाररत्न करंडियामां नाखी ब्रह्मदत्तराजाना नामवाळा लेख सहित कोइना हस्तक तेने पहाँचडावो. आ उप-
रथी में काले ते प्रमाणे कर्युं. आ में तमने लेख संदंधी सर्व हकीकत कही देखाडी हवे ए लेखनो जवाव लखीने आपो.’ ते पछी
में पण तेणीने प्रतिलेख लखीने दीधो; तेमां आ गाथा लखी—‘गुणवान वरधनुना कहेवाथी ब्रह्मदत्त पण रत्नमयी रत्नवतीए
मानित थइ चंद्रिकाने चंद्रमां योग्य माने छे. १’ आ वरधनुए कहेलुं सांभळी हजु दीठी नथी तो पण ए रत्नवतीमां ब्रह्मदत्तकुमार
परमप्रेमवान् बन्यो; अने तेणीना दर्शन तथा संगमना उपायनी शोधमां कुमारना केटलाक दिवसो बीत्या.

अन्यदिने समागतो नगरबाह्याद्वरधनुरेवं वक्तुं प्रवृत्तः, यथा एतन्नगरस्वामिनो दीर्घनृपेण स्वर्किकरा आवयागं-

भाषांतर
अध्य० १३

॥७४६॥

उत्तराध्य-
पनसूत्रम्

॥७४७॥

वेषणाय प्रेषिताः संति. नगरस्वामिना चावयोर्ग्रहणोपायः कारितोऽस्ति, एतादृशी लोकवार्ता बहिः श्रुता. सागरद-
त्तेन एतद्व्यतिकरं श्रुत्वा तौ द्वावपि भूमिगृहे गोपितौ. रात्रिः पतिता, कुमारेण सागरदत्तस्य भणितं तथा कुरु! यथा-
वामपक्रमः. एतदाकर्ण्य सागरदत्तस्ताभ्यां द्वाभ्यां सह नगराद्वहिर्निर्गतः. स्तोकां भूमिं गत्वाऽनिच्छंतमपि साग-
रदत्तं बलान्निववर्त्य कुमारधनु द्वावपि गंतुं प्रवृत्तौ. पथि गच्छद्भ्यां ताभ्यां यक्षायनमोद्यानपादपांतरालस्थिता प्रह-
रणसमन्वितरथवरसमीपस्था एका प्रवरमहिला दृष्टा, ततस्तया समुत्थाय सादरं तौ भणितौ, किमियत्न्यां वेलायां
भवंतौ समायातौ? इति तस्या वचः श्रुत्वा कुमारः प्राह, भद्रे! कौ आवां? तयोक्तं त्वं स्वामी ब्रह्मदत्तोऽयं च वरधनुः
कुमार इति.

एक दिवसे बहारथी आवीने वरधनुए कहुं के-आ नगरना राजा पांसे दीर्घनृपे पोताना नोकरोने आपणने गोतवा माटे
मोकल्या छे अने आ नगरना स्वामीये आपणने पकडवा माटे उपायो योज्या छे. आवी लोकवार्ता में बहारथी सांभळी. सागरदत्त
शेठे आ हकीकत सांभळीने बन्ने कुमारोने पोताना घरना भोंयरामां संताड्या. रात्र पडी ल्यारे कुमारे सागरदत्तने कहं 'तमे एवी
गोठवण करो के अमे अहींथी भागी नीकळीए. आ वचन सांभळीने आ बेय कुमार साथे नगरनी बहार नीकल्या, थोडेक दूर जतां
पाछा वळवा न इच्छता सागरदत्तने बलात्=पराणे=पाछा वाळी कुमार तथा वरधनु बेय चालता थया. मार्गमां आगळ चालतां
तेओए यक्षस्थानना उद्याननी अंदर वृक्षोना वचमां हथीयार युक्त रथना समीपमां बेठेली एक उत्तम स्त्री दीठी. ते स्त्रीए उभा थइ
आदर पूर्वक ते बेय कुमारोने कहं के-कैम आटलीज वारमां आप बन्ने अहीं आवी पहोंच्या? आवुं तेणीनुं वचन सांभळी कुमार

भाषांतर
अध्य० १३

॥७४७॥

उत्तराध्य-
यनसूत्रम्

॥७४८॥

बोल्या के-‘अमे कोण छइए?’ ते बोली के-‘तमे स्वामी ब्रह्मदत्त अने आ वरधनु कुमार.’

कुमार उवाच कथमेतदवगतं त्वया? सा उवाच श्रूयतां? इहैव नगर्या धनप्रवरो नाम श्रेष्ठी वर्तते, तस्य धनसंचया भार्या वर्तते, तथा अष्टपुत्राणामुपर्येका पुत्री प्रसूता, सा चाहमेव. मम च कोऽपि पुरुषो न रोचते, ततो मातुरनुज्ञयाहं यक्षमाराधितुं प्रवृत्ता. तुष्टेन यक्षेणैवमुक्तं, वत्से! तव भर्ता भविष्यच्चक्रवर्ती ब्रह्मदत्तो भविष्यति. स वरधनुमित्रसहितो ब्रह्मदत्तकुमार उपलक्ष्यः. ततः परं मया हारलेखप्रेषणादिकं यत्कृतं, तत्सर्वं तव सुप्रतीतमेवास्तीति कुमारीवाक्यमाकर्ण्य सानुरागः कुमारस्तया सह रथमारूढः. सा कुमारेण पृष्टा, इतः कं गंतव्यं? रत्नवत्या भणितं, अस्ति मगधपुरे मम पितुः कनिष्ठभ्राता धनसार्थवाहनामा श्रेष्ठी, स ज्ञातव्यतिकरो युवयोर्मम च समागमनं सुन्दरं ज्ञास्यति, ततस्तत्र गमनं क्रियते, पश्चाद्यथा युवयोरिच्छा तथा कार्यमिति रत्नवतीवचसा कुमारो मगधपुराभिमुखं गतुं प्रवृत्तः, वरधनुस्तदा सारथिर्बभूव. ग्रामानुग्रामं गच्छंतौ तो कौशांबीदेशान्निर्गतौ.

कुमारे कथु-‘तमे अमने केम ओळख्या?’ ते बोली के-‘सांभळो, आ नगरीमां धनप्रवर नामना शेठ छे तेनां धनसंचया नामनी भार्या छे तेणीए आठ पुत्र उपर एक पुत्रीने जन्म आप्यो ते आ हुं. मने कोइ पुरुष गमतो नहिं तेथी मारी मातानी आज्ञाथी में यक्षनी आराधना करवा मांडी. ए यक्षे तुष्ट थइने मने कथुं के-‘हे वत्से! हवे पछी ब्रह्मदत्त नामे चक्रवर्ती थशे ते तारो भर्ता थशे, ते पोताना मित्र वरधनु सहित हशे ते उपरथी ब्रह्मदत्तकुमार ओळखी लेवो. ते पछी में हार तथा लेख माकलवानुं जे कथुं ते सयछं तो आपना जाणवामांज छे.’ आवा कुमारीना वाक्य सांभळीने ब्रह्मदत्त कुमार प्रेमाधीन बनी ते कन्यानी साथे रथमां चड्या;

भाषांतर
अध्य० १३

॥७४८॥

उत्तराध्य-
यनसुत्रम्

॥७४९॥

कुमारे ते कन्याने पूछ्युं के-अहींथी क्यां जवानुं छे?' रत्नवतीए उत्तरमां कह्युं के-‘अहीं मगधपुर जवानुं छे, त्यां मारा बापना न्हाना भाइ धनसार्थवाह नामना शेठ रहे छे तेमने आ बधी वातनी खबर छे तेथी ते तमारुं तथा मारुं समागमन सुंदर रीते जाणशे, त्यां आपणे जइये छीये, पछी आपनी जेम इच्छा होय तेम करवुं.’ रत्नवतीना आवां वचन सांभळी कुमार ब्रह्मदत्त मगधपुर भणी जवानी प्रवृत्ति करी, त्यारे वरधनु सारथि बन्या, आम गामे गाम थतां तेओ कौशांची प्रदेशमांथी नीकळी गया.

अन्यदागतौ गिरिगुहादव्यां, तत्र कंटकसुकंटकाभिधानौ द्वौ चौरसेनापती तं प्रवरं रथ विभूषितं स्त्रीरत्नं च प्रेक्ष्य तद्रक्षकं च कुमारद्वयमेव सन्नद्धौ सपरिवारौ प्रहृतुमायाताः। अत्रावसरे कुमारेण तथा प्रहरणशक्तिर्दर्शिता, यथा सर्वेऽपि चौरसुभटाः कुमार प्रहाराज्जर्जराः सर्वासु दिक्षु गताः। कुमारस्ततो रथारुढश्चलितः, वरधनुनोक्तं कुमार ! यूयं दृढभ्रांताः, ततो सुहृत्तमात्रमत्रैव रथे निद्रासुखमनुभवत ? ततो रत्नवत्या सह कुमारः प्रसुप्तः, गिरिनदी एका मार्गे समायाता, तावत्तुरंगमाः श्रमखिन्ना नाग्रे चलन्ति, ततः कथंचित्प्रतिबुद्धः कुमारः श्रमखिन्नांस्तुरंगमान् पश्यन् रथाग्रे च वरधनुमपश्यन् जल निमित्तं वरधनुर्गतो भविष्यतीति चिन्तितवान्। इतस्ततः पश्यन् कुमारो रथाग्रभागं रुधिरावलिप्तं ददर्श। ततो व्यापादितो वरधनुरिति ज्ञात्वा हा हा ! हतो मे सुहृदिति शोकार्तः कुमारो रथोत्संगात्पपात, मूर्च्छां च प्राप्तवान्।

आगळ चालतां तेओ गुफाओवाळा पर्वतयुक्त अरण्यमां आवी चढ्या, त्यां कंटक तथा सुकंटक नामना बे चोर सेनापति, ए शणगारेळा श्रेष्ठ रथने तथा तेमां बेठेल स्त्री रत्नने जोड तेमज एनी रक्षा करनारा बे कुमारज छे एम धारी परिवार सहित तैयार

भाषांतर
अध्या० १३

॥७४९॥

उत्तराध्य-
यनसूत्रम्

॥७५०॥

थइ हणवा आव्या; आ प्रसंगे कुमारे एवी तो पोतानी प्रहार करवानी शक्ति देखाडी के ए बधाय चोर लडवैयाओ कुमारना प्रहा-
रथी जाजरा बनी चारेकोर दिशाओमां जीव लइ भागी नीकळ्या. ल्यार पछी रथ उपर चढी कुमार चालता थया. वरधनुए कुमा-
रने कहुं तमे बहु श्रम लीधो तेथी थाक्या हशो माटे सुहूर्त मात्र (वे घडीज) आ रथमां जरा निद्रामुख अनुभवो-एटले कुमार
रत्नवतीनी साथे रथमां सूता. मार्गमां एक पर्वतना वचमां नदी आवी त्यां सूधीमां तो घोडा थाकीने लोथ जेवा थइ गया इता अने
आगळ जराय चालता नहोता ते वारे कंइ कारणथी कुमार जागी उज्या, जुए छे तो घोडा छेक थाकी गयेला छे अने रथनी
आगळ वरधनुने न जोया तेथी 'वखते जळ लेवा गयेल हशे.' एम धार्यु. आम तेम नजर फेरवतां कुमारे रथनो आगलो भाग
रुधिरथी खरडायेलो जोयो ते उपरथी 'वरधनु मराणो' एम जाणी 'हायरे मारो सुहृद् हणाणो' आम शोक पीडित थइ बोलता
कुमार रथमांथी मूर्छा खाइने पडी गया.

पुनरपि लब्धचैतन्यः स एवं विललाप, हा भ्रातः! हा वरधनुमित्र! त्वं क गतोऽसीति विलपन् कुमारः कथमपि
रत्नवत्या रक्षितः. कुमारो रत्नवतीप्रत्येवमाह सुंदरि! न ज्ञायते वरधनुर्मृतो जीवन् वास्तीति. ततोऽहं तदन्वेषणार्थं
पश्चाद् ब्रजामि. तया भणितमार्गपुत्र! अवसरो नास्ति पश्चाद्वलनस्य, येनाहमेकाकिनी, चौरश्चापदादिभीमं चारण्य-
मिदं, अत्र च निकटवर्ती सीमावकाशोऽस्ति, येन परिम्लानाः कुशकंटका दृश्यन्ते. एतद्रत्नवतीवचः प्रतिपद्य रत्नवत्या
सह कुमारः पथि गंतुं प्रवृत्तः. मगधदेशसंधिसंस्थितमेकं ग्रामं च प्राप्तः. तत्र प्रविशन् कुमारः सभामध्यस्थितेन ग्रामा-
धिपतिना दृष्टः. दर्शनानंतरमेव एष न सामान्यः पुरुष इति ज्ञात्वा सोपचार प्रतिपत्त्या पूजितो नीतश्च स्वगृहं. दत्त-

भाषांतर
अध्य० १३

॥७५०॥

उत्तराध्य-
यनसुत्रम्

॥७५१॥

स्तत्र सुखावासः, तत्र सुखं तिष्ठन् स एकदा ग्रामाधिपतिना भणितः, कुमार! त्वं विखिन्न इव किं लक्ष्यसे? कुमारेणोक्तं मम भ्राता चौराण सह भंडनं कुर्वन् न जाने कामप्यवस्थां प्राप्तः, ननो मया तदन्वेषणार्थं तत्र गंतव्यं.

थोडीवारं शुद्धिमां आवतां पाछा 'हे भाइ! हे वरधनु मित्र! तुं क्यां गयो?' आम विलाप करता कुमारने रत्नवतीए केमे करीने छाना राख्या. कुमारे रत्नवतीने कहुं के- 'हे सुंदरि! वरधनु जीवे छे के मरी गयो ते नथी जणातुं तेथी हुं तेने गोतवा पाछो जश्श. त्वारे रत्नवती कहे 'आर्यपुत्र! पाछा बळवानो आ अवसर नथी कारणके हुं एकली छुं तेम चोर तथा सिंहव्याघ्र जेवां हिंसक प्राणिथी भयानक एवुं आ अरण्य छे अहींथी सीमाडो नजीक होय एम जणाय छे केमके आ बधा कुश कंटक छेक करमाइ गयेला देखाय छे.' आवुं रत्नवतीनुं वचन मान्य करीने रत्नवती सहित कुमारे आगळ चालवा मांडयुं. एम करतां मगधदेशने सीमाडे आवेला एक गाममां आव्या. गाममां पेसतांज कुमारने सभामध्यमां बेठेला ग्रामधनीये जोया. देखतांवेतज 'आ कोइ सामान्य पुरुष नथी' एम जणातां विनय वचनथी सत्कारी कुमारने पोताने घरे लइ गयो. अने तेने सुख मळे एवुं रहेवाने स्थान आप्युं. त्यां सुखे रहेता हता तेवामां एक वखते ए ग्रामाधिपतिए कुमारने कहुं के- 'तमे खिन्न केम देखाओ छो?' त्वारे कुमारे कहुं-मारो भाइ चोरनी साथे बढवाड करतां न जाणे कइ दशाने पाभ्यो तेथी मारे तेने गोतवा पाछुं त्यां जवुं छे.

ग्रामाधिपेनोक्तमलं खेदेन, यद्यस्यामटव्यां स भविष्यति तदावश्यमिह प्राप्स्यामः, इति भणित्वा तेन प्रेषिता निजपुरुषा अटव्यां गत्वा समायाताः कथयन्ति, यदस्माभिः सर्वत्र स पुरुषो गवेषितः, परं कश्चिन्न दृष्टः, किंतू प्रहारा-पतितो बाण एवैष दृष्टः. ततः कुमारो वरधनुर्मृत इति चिरकालं शोकं चकार. एकदा रात्रौ तस्मिन् ग्रामे चौरघाटिः

भाषांतर
अध्य० १३

॥७५१॥

उत्तराध्य-
यनसूत्रम्

॥७५२॥

पतिता, सा च बाणैः कुमारेण जर्जरीकृता नष्टा. अथ हर्षितो ग्रामाधिपतिर्ग्रामश्च. अथ ग्रामाधिपतिमापृच्छय ततश्च-
लितः कुमारः क्रमेण राजगृहं प्राप्तः, तत्र नगराद्वहिः परिव्राजकाश्रमे रत्नवतीं मुक्त्वा स्वयं नगराभ्यंतरे गतः. तत्रै-
कस्मिन् प्रदेशे तेन धवलगृहं दृष्टं; तदंतःप्रविष्टेन कुमारेण हे कन्ये दृष्टे, ताभ्यां कुमारं दृष्ट्वा प्रकटितानुरागाभ्यां भणितं,
कुमार! युष्मादृशमपि पुरुषाणां रक्तजनमुत्सृज्य भ्रमितुं किं युक्तं? कुमारेणोक्तं स जनः कः? येनैवं यूयं भणथ.
ताभ्यामुक्तं प्रसादं कृत्वासने निविशंतु भवंतः. तत उपविष्ट आसने कुमारः. ताभ्यां कुमारस्य मज्जनस्नानाद्युपचारं
कृत्वोक्तं, कुमार! श्रूयततामस्मद्वृत्तांतः—

गामधणीए कहुं के—‘जराय खेद न करवा. जो आ जंगलमां दशे तो अवश्य गोती काढुं? आम कहीने तेणे पोताना माणसो
अटवीमां गोतवा मोकल्यां ते तपास करीने पाछा आवीने बोल्या के—अमे बधे ठेकाणे ते पुरुषनी गोता करी पण क्यांय दीठो नहि
पण कोइने मारीने पडेलो आ बाण जडयो छे. कुमार ब्रह्मदत्त तो वरधनु मरी गयो मानीने घणा वखत मूधी शोक करवा लाग्या.
बनुं एवुं के—एक रात्रे एज गाममां चोरोए धाड पाडी त्यारे आ कुमारे बाणवृष्टिथी सर्व चोरांने खोखरा करी नसाड्या तेथी
गामनां लोक तथा गामधणी बहु हर्ष पाय्या. बीजे दिवसे गामधणीनी रजा लइ कुमार चाल्या अने क्रमे क्रमे चालतां राजगृह नगर
आवी पहाँच्या, त्यां नगरनी बहार एक परिव्राजकना आश्रममां रत्नवतीने मूकी पोते नगरनी अंदर जाय छे त्यां एक प्रदेशमां ते
कुमारे धोळं घर जोयुं. जेमां प्रवेश करतां कुमारे बे कन्याओ दीठी. आ बेय कन्याओए कुमारने निरखी पोतानो तेना प्रतिनो अनु-
राग=स्नेह प्रकट सूचवीने कहुं के—‘हे कुमार! आप जेवा पुरुषोने अनुरक्तजननो परित्याग करी भमवुं थुं युक्त छे? कुमारे पूछुं के—

भाषांतर
अध्य० १३

॥७५२॥

उत्तराध्य-
पनसुत्रम्

॥७५३॥

‘ए जन कोण? के जेने माटे तमे आवुं बोलो छो? बन्ने कन्यकाओ बोली के-अमारा उपर प्रसाद करीने अंदर आवी जरा आसने आप बेसो तो बंधुं कहेवाय, ते पछी कुमार अंदर जइने आसने बेठा तदनंतर ए कुमारने स्नानादिक उपचार कर्था बाद ए कुमारिकाओए कहुं के—‘हे कुमार! सांभलो अमारो वृत्तांत—

इहैव भरतक्षेत्रे वैताह्यगिरिदक्षिणश्रेणिमंडने शिवमंदरे नगरे ज्वलनशिखो राजा, तस्य विशुच्छिखानात्री देवी, तस्या आवां द्वे पुत्र्यौ, अस्मद्भ्राता उन्मत्तो नाम वर्तते. अन्यदास्मत्पिताग्निशिखाभिधानेन भित्रेण समं यावद्गोष्ठ्यां प्रविष्टिस्तिष्ठति, तस्मिन्नवसरेऽष्टापदपर्वताभिमुखं व्रजंतं सुरासुरसमूहं पश्यति. राजापि पुत्रीसहितस्तत्र गंतुं प्रवृत्तः, अष्टापदे प्राप्नो जिनप्रतिमाश्च वंदिताः, कर्पूरागुरुधूपाद्युपचारो महान् कृतः. प्रदक्षिणात्रयं गृहीत्वा निर्गच्छता राज्ञाऽशोकपादपस्याध उपविष्टं चारणमुनियुगलं दृष्टं प्रणतं च. तत्रोपविष्टस्य राज्ञः पुरस्ताद् गुरुणैवं धर्मदेशना कर्तुमारब्धा-असारः संसारः, शरीरं भंगुरं, शरदभ्रोपमं जीवितं, तडिद्विलसितानुकारि यौवनं, किंपाकफलोपमा भोगाः, संध्यारागसमं विषयसुखं, कुशाग्रजलविंदुचंचला लक्ष्मीः, सुलभं दुःखं, दुर्लभं सुखं, अनिवारितप्रसरो मृत्युः, तस्मादेवं स्थिते सति भो भव्याः! मोहप्रसरं छिंदंतु, जिनेन्द्रधम मनो नयंतु. एवं चारणश्रमणदेशनां श्रुत्वा सुरादयो यथाऽगतास्तथा गताः. तदा लब्धावसरेणाग्निशिखिना भणितं, यथैतयोः बालिकयोः को भर्ता भविष्यति? चारणश्रमणाभ्यामुक्तमेते द्वे कन्ये भ्रातृवधकारिणो नाथौ भविष्यतः. तयोरेतद्वचः श्रुत्वा राजा श्याममुखो जातः.

आ भरतक्षेत्रमांज वैताह्य पर्वतना दक्षिण प्रदेशना मंडनरूप शिवमंदर नामे नगर छे तेमां ज्वलनशिख नामनो राजा छे जेनी

भाषांतर
अध्य० १३

॥७५३॥

उत्तराध्य-
यनसूत्रम्

॥७५४॥

विद्युच्छिखा नामे राणी छे तेनी अमे बेय पुत्रीओ छइए, अमारो भाइ उन्मत्त नामनो एक समये अमारा पिता पोताना मित्र अग्नि शिखनी साथे गोष्ठो विनोदमां बेठा हता तेटलामां अष्टापद पर्वत फरता जता सुर तथा असुरना समूहने जोइ राजा पण पुत्री सहित त्यां जवा नीकळ्या. अष्टापद पहुँचीने जिन प्रतिमाओने वंदना करी कपूर अगुरु धूप इत्यादिक महान उपचार समर्पी त्रण प्रदक्षिणा करीने नीकळतां राजाए अशोक वृक्ष नीचे बेटेला बे चारण मुनि दीठा तेने वंदन करी त्यां बेठा त्यारे राजाने गुरुए आ प्रमाणे धर्मदेशना करवा मांडी 'संसार असार छे; शरीर क्षणभंगुर छे; शरद्भक्तुना वादळां जेवुं जीवित छे. आ यौवन ता बीज-ळीना चमकारा समान छे, आ सर्व विषयोपभोग किंवाक=हमडाना फळ जेवो परिणाम विरस छे विषय जन्य सुख तो संध्याना राग तुल्य क्षणिक छे. लक्ष्मी तो दर्भनी अणि उपर टकेला जळकण जेवी चपळ छे. दुःख सुलभ छे पण सुख तो अत्यंत दुर्लभ छे. अने मृत्यु तो कोइथी रोक्री के अटकावी शकाय नहि तेवो छे. ज्यारे आम छे तो हे भव्य जीवो! मोहना फेलावाने छेदो, जिनेंद्र धर्ममां मन राखो; आवां चारण श्रमणनां उपदेश वचनो सांभळी सुर आदिक जेम आन्या हता तेम चालता थया. आ वस्वते अवकाश मळवाथी अग्निशिखे पूछ्युं के- 'हे महाराज! आ वे बाळकीओने कोण वर मलशे?' चारण श्रमणे कह्युं- 'आ बेय कन्यानो ए कन्याना भाइनो वध करनारो वर थशे, अर्थात् ए कन्याना भाइने मारनारनी आ बेय कन्याओ भार्या थशे. आ सांभळी राजाहुं मुख श्याम थइ गयुं.

अस्मिन्नवसरे आवाभ्यामुक्तं, तात ! सांप्रतमेव साधुभ्यामुक्तं संसारस्वरूपं, तत आवयोरल मेवंविधावसानेन विषयसुखेन आवयोरेतद्रचस्तातेन प्रतिपन्नं. आवाभ्यां च भ्रातृस्नेहेन स्वदेहसुखकारणानि त्यक्तानि. भ्रातुरेव स्ना-

भाषांतर
अध्य० १३

॥७५४॥

उत्तराध्य-
पनसूत्रम्

॥७५५

नभोजनादिचिंतां कुर्वत्यावावां तिष्ठावः. अन्यदास्नद्भ्रात्रा पृथिवीं भ्रमता दृष्टा, कुमार! भवन्मातुलपुत्री पुष्पवती कन्यका. तद्रूपाक्षिप्तचित्तस्तां हृत्वा आगतः, परं तद्दृष्टिं सोढुमक्षमः, स विद्यां साधयितुं गतः. अतःपरं वृत्तांतो युष्माकं ज्ञानगोचरोऽस्ति. तस्मिन् काले भवदंतिकादागत्य पुष्पवत्या आवयोर्भ्रातृवधवृत्तांतः कथितः. ततः शोकभरेण आवां रोदितुं प्रवृत्ते, मधुरवचनैश्च पुष्पवत्या रक्षिते. तदा आवां शंकरीविद्यया एवं वक्तुं प्रवृत्ता, असौ भ्रातृवधकारी ब्रह्मदत्तश्चक्रवर्ती भविष्यति, युवां मुनिवचनं किं न स्मरथः? एतद्वचनमाकर्ण्य आवाभ्यां जातानुरागाभ्यां मानितं, परं पुष्पवत्या बालिकया स्नेहरससंभ्रांतया रक्तपताकां विहाय श्वेतपताकां चालिता. तद्दर्शनानंतरं त्वमन्यत्र कुत्रापि गतः, नानाविधग्रामाकरनगरादिषु भ्रमंतीभ्यामावाभ्यां त्वं क्वचिन्न दृष्टः. ततो विखिन्ने आवामिहागते. सांप्रतमर्त्कि-
तहिरण्यसमं तव दर्शनं जातं. ततो हे महाभाग! पुष्पवतीव्यतिकरं स्मृत्वा कुरु अस्मत्समीहितं. एवं श्रुत्वा कुमारेण सहर्षं मानितं. गंधर्वं विवाहेन तयोः पाणिग्रहणं कृतं.

आ वखते अमे बेय बेनोए कहुं के-हे तात ! हमणांज आ साधुओए संसारनुं स्वरूप तो कहुं, माटे जे विषयसुखनो आओ परिणाम आवे तेवा सुखथी कंड प्रयोजन नथी. पिताए अमो बन्नेनुं वचन कबूल राख्युं. भ्रातृस्नेहने लीये अमे बन्ने बेनोए स्व-
देह सुखनां कारणो त्यज्यां अने भाइनांज स्नान भोजनादि चिंतामां लागी रह्यां एक समये ए अमारा भाइए पृथिवीमां फरतां फरतां हे कुमार ! तभारा मामानी पुत्री पुष्पवती कन्या दीठो तेना रूपथी विक्षिप्त चित्त बनी तेनुं हरण करी उपाडी आव्यो, परंतु ते कन्यानी दृष्टिनुं तेज सहन न थइ शकवाथी तेने स्ववश करवा ते विद्या साधवा माटे गयो. हवे पछीनो वृत्तांत तो सयलो आपनी

भाषांतर
अध्या०

॥७५५

उत्तराध्य-
यनसूत्रम्

॥७५६॥

जाणमांज छे. ते समये आपनी पांसेथी आवीने पुष्पवतीए अमारा भाइना वधनो वृत्तांत अमने कह्यो तेना शोकना आवेगथी अमे रोवा मांडयुं ल्यारे पुष्पवतीये मधुर वचनो वडे अमने रोता राख्या, पछी शांकरी विद्याना बळथी तेणे अमने कह्युं के—आ तमारा भाइनो वध करनार ब्रह्मदत्त चक्रवर्ती थशे, तमने पेला चारण मुनिनां वचन याद नथी आवतां? आ वचन सांभळतांज अमारा अंतःकरणमां प्रेम संचार थवाथी अमे तेनी वात मानी. पण स्नेहरसमां भ्रांत बनेली पुष्पवती बाळिकाये राती पताका न लेतां थोळी पताका चलावी ते जोतांज तमे क्यांक अन्यस्थाने जता रह्या. नानाविध गामोमां आकरोमां नगरोमां अमे भम्यां पण क्यांप तमने न दीठा तेथी अत्यंत खिन्न बनी अमे अहीं आवी रह्यां. आ टाणे अतर्कित सुवर्ण लाभ समान आपनुं दर्शन थयुं; माटे-हे महाभाग्यवान्! पुष्पवतीना प्रसंगने याद करी अमाकं पण अभीष्ट सिद्ध करो. आवां वचन सांभळी कुमारे हर्षपूर्वक तेओनी प्रार्थना मान्य करी गांधर्व विवाहथी ते बन्नेनुं पाणिग्रहण कर्युं.

एकरात्रो ताभ्यां सममुषित्वा प्रभाते कुमारस्तयोरेवमुवाच, युवां पुष्पवत्या समीपं गच्छतं, तथा समं च तावत्स्थानव्यं यावन्मम राज्यलाभो भवति. एवं श्रुत्वा ते गते. तावत्कुमारो न तद्वयलगृहं न तं परिजनं च पश्यति, चिंतितवांश्च एषा विद्याधरीमायेति चिंतयन् रत्नवतीगवेषणनिमित्तं स तापसाश्रमाभिमुखं गतः. न च तत्र तेन रत्नवती दृष्टा, न चान्यः कोऽपि पुरुषो दृष्टः. ततः कं पृच्छामीति विचार्य स इतस्ततः पश्यति, तावदेको भद्राकृतिः पुरुषस्तत्रायातः, कुमारेण स पृष्टः, भो महाभाग! एवंविधरूपनेपथ्या एका स्त्री मयात्र मुक्ता, कल्येऽद्य वा त्वया सा दृष्टा? तेन भणितं पुत्र! त्वं किं तस्या रत्नवत्या भर्ता? कुमारो भणति एवं. तेन भणितं कल्ये सा मया रुदंता दृष्टा,

भाषांतर
अध्य० १३

॥७५६॥

उत्तराध्य-
यनसूत्रम्

॥७५७॥

अपराह्णकाले च तस्याः समीपे गतः, पृष्टा च सा मया पुत्रि! कासि त्वं? कुतः समागता? किं ते शोककारणं? क
वा त्वया गंतव्यं? तया किंचित्कथिते सा मया प्रत्यभिज्ञाता, मम त्वं दौहित्री भवसीत्युदित्वा मया तस्य लघु पितुः
समीपे गत्वादिष्टा. तेनाप्युपलक्ष्य सा विशेषादरेण स्वमंदिरे प्रवेशिता.

अहीं आ बे विलासिनीओनी साथे एक रात्र रहीने प्रभाते कुमार बेय स्त्रीयोने बोलया के-तमे बेय पुष्पवती पांसे जाओ, तेनी
साथे ज्यां सुधी मने राज्य प्राप्ति थाय त्यां सूधी तमारे बन्नेये रहेवानुं छे, आ वचन सांभळी ते बन्ने पुष्पवती पांसे गया. तेटली
वारमां कुमार जुए छे तो ते धोळो महेल के परिजन कशुं न देखाणुं तेथी जाणुं के आ बधी विद्याधरी माया हती एम विचारी
रत्नवतीनी शोधमां तापसाश्रम तरफ चाल्या. त्यां जइ जुए छे तो रत्नवती दीठी नहिं तेम बीजो कोइ पुरुष पण न दीठो, हवे केने
पूछवुं? एम विचारतां आम तेम जुए छे तो एक सुंदर आकृतिवाळो पुरुष त्यां आच्यो तेने कुमारे पूछ्युं के-‘हे महाभाग! आवां
आवां रूपवाळी तथा आवां वस्त्र आभूषणवाळी एक स्त्री में अत्रे राखी हती ते काले के आजे तमे दीठी छे? तेणे कहुं-‘पुत्र! ते
रत्नवतीनो भर्ता तुं? कुमारे कहुं-‘एमज’ त्वारे ते पुरुष बोल्यो के-काले में तेणीने रोती दीठी नमते पहोरे हुं ते पासे गयो अने
पूछ्युं के-‘पुत्रि! तुं कोण छो अने क्यांथी आवे छे? आ शोकनुं कारण शुं छे? अने तारे क्यां जवानुं छे? तेणीए कइंक कहुं
तेटलाथी में तेणीने ओळखी लीधी; ‘तुं मारी दौहित्री थाय छे’ एम कही में तेणीना बापना न्हाना भाइनी पांसे जइ खबर दीधा
ते उपरथी तेणीना ए काकाए पण ओळखी तेणीने घणा आदरथी पोताने घरे लइ जइ राखी.

सर्वत्र त्वं गवेषितः परं न कचिद् दृष्टः, सांप्रतं सुंदरं जातं यत्त्वं लब्धः. एवमुक्त्वा नीतः कुमारस्तद्गृहे, उप-

भाषांतर
अध्य० १३

॥७५७॥

उत्तराध्य-
यनसूत्रम्

॥७५८॥

चारः कृतः, तत्र महोत्सवेन रत्नवतीपाणिग्रहणं कुमारः कृतवान्, तथा सह विषयसुखमनुभवंश्च कियत्कालं तस्थौ. अन्यदा वरधनुर्वर्षदिवसोऽद्येत्युक्त्वा तद्गृहे कुमारेण ब्राह्मणादयो भोजिताः. अस्मिन्मवसरे वरधनुः कृतब्राह्मण-
वेषो भोजननिमित्तमागतः, एवं भणितुं प्रवृत्तश्च. भो ज्ञापयंतु तस्य भोज्यकारिणो यथा यदि मम भोज्यं प्रयच्छथ
तदा तस्य परलोकवर्तिन उदरे भोज्यं संक्रामति. गृहपुरुषैस्तद्वचः कुमाराय शिष्टं, कुमारोऽपि गृहाद्वहिर्निर्गतः, दृष्टो
वरधनुः प्रत्यभिज्ञातश्च. गाढं कुमारेणालिङ्गितो गृहमध्ये प्रवेशितश्च, स्नानमज्जनभोजनादिभि स्कृतश्च. अनंतरं कुमा-
रेण पृष्ठो वरधनुः स्ववृत्तांतं जगौ, यथा तस्यां रात्रौ निद्रावशमुपागतेषु युष्मासु सत्सु पृष्ठनो धावित्वा चौरैरेकेन
कुडंगांतरिकेन मम पादे बाणप्रहारः कृतः, तद्वेदनापरवशोऽहं निपतितो महीतले, परमपायभीरुत्वेन मया युष्माकं
न निवेदितं, रथस्त्वग्रे चलितः.

सर्व स्थले तमने गोत्या पण क्यांय दीठा नहि, हवे बहु सारुं थयुं के तमे मळ्या? आम कहीने कुमारने ए पुरुष, रत्नवतीना
काकाने त्यां लइ गयो त्यां सारी वरदास्त करावी. त्यां महोटा उत्सव साथे रत्नवतीनुं पाणिग्रहण कुमारने कराव्युं अने त्यां कुमार
विषयसुखोनो अनुभव लेता केटलोक काळ स्थिति करी रह्या. एक दिवस कुमारे 'आज मारा मित्र वरधनुनो जन्मदिन छे' एम कहा
पोताने त्यां ब्राह्मणो जमाळ्या तेमां ब्राह्मण वेप लइ वरधनु पोते जमवा आव्यो-आवीने एम बोल्या के-आ भोजन करावनारने
जइने कहा के-जो मने भोजन करावे तो ते परलोकवर्तीना उदरमां ए सगळं भोज्य पहाँचरो. घरना माणसांए आवीने कुमारने
आ बात करी तेथी कुमार पोते बहार आवी जुए छे तो वरधनुने दीठो अने ओळख्यो पण; कुमारे तेने आलिङ्गन करी घरमां लइ

भाषांतर
अध्य० १३

॥७५८॥

उत्तराध्य-
पनसूत्रम्

॥७५९॥

आव्या, स्नान भोजनादि सत्कार कर्षा पछी कुमारे तेनो वृत्तांत पूछतां वरधनु बोल्या के—आप ते रात्रीए निद्रावश थया त्वारे पाछळथी दोडता आवीने एक चोरे झाडना झुंडनी आडमां रहीने मारा पगमां बाणनो महार कर्षो, तेनी वेदनाथी पराधीन जेवो बनेलो हुं पृथ्वीतल उपर पडी गयो, परंतु तमने फिकर थाय एनी ब्हीकथी तमने जाहेर न कर्षुं अने रथ तो आगळ चालतो थयो.

अहं तु शनैः शनैः पतितवृक्षांतराले चलन् महता कष्टेन तस्मिन् ग्रामे प्राप्तो यत्र यूयं स्थिताः, तेन ग्रामाधिप-
तिनां सत्कृतः. युष्माकं प्रवृत्तिं श्रुत्वाहमद्य प्रगुणीभूतो भोजनप्रस्तावे समागतः. यूयमद्य मद्भाग्यान्मिलिताः. अथ
तयोस्तत्राऽवियुक्तयोः सहर्षं दिवसा यांति. अन्यदा ताभ्यां परस्परमेवं विचारितं, यथावाभ्यां कियत्कालं मुक्तपुरुषा-
काराभ्यां स्थातव्यं? एवं च चिंतयतोस्तयोर्गतः कियान् कालः. अन्यदा तत्र समायातो मधुमासः, मदनमहोत्सवे जाय-
माने सर्वलोको नगराद्बहिः क्रीडितुमायातः, वरधनुकुमारावपि कौतुकेन नगराद्बहिर्गतौ.

ते पछी हुं धीमे धीमे पडेलो वृक्षना वचगाळामां अति कष्टथी चालतो. जे गाममां तमे रह्या हता ते गामे पहुँच्यो, ए गामना
धणीए मारी वरदास्त करी तेना पांसेथी तमारा समाचार सांभळी आज हुं वमणा उत्साहथी भोजन प्रसंगे आव्यो मारा सद्भाग्यने
लीघे आजे तमे सर्व मने मळ्या, अहीं बेयना वियोगनो अंत आवतां वन्नेना दिवसो अत्यंत हर्षमां व्यतीत थता हता. एक समये
बेय मित्रो परस्पर विचार दर्शावता हता तेमां कुमारे कळुं ‘आपणे आमने आम केटलाक काळ पर्यंत पुरुषार्थ रहित पड्या रहेथुं?’
आम चिंता करतां करतां पण तेओनो केटलोक समय व्यतीत थयो. तेटलामां मधुमास आव्यो, मदनमहोत्सव चालु थतां सर्वे लोको
गामथी बहार रम्मत गम्मत करवा नीकळ्या. वरधनु तथा कुमार पण कौतुकथी जोवा नगर बहार नीकळ्या.

भाषांतर
अध्य० १३

॥७५९॥

उत्तराध्य-
यनसूत्रम्

॥७६०॥

निर्भरक्रीडारसनिमग्ने लोकेऽतर्कित एव पातितमिठो निरंकुशो राज्ञो हस्ती तत्रायातः, समुच्छलितकोलाहलो भयक्रीडारसो नष्टः समन्तान्नारीनिकरः. एका च बालिका समुन्नतपयोधरा नश्यंती तस्य हस्तिनो दृष्टौ पतिता, सा शरणं मार्गयंती इतस्ततः पश्यति, तस्याः परिजनाः पूत्कुर्वन्ति. भयभ्रान्तायास्तस्याः पुरो भूत्वा कुमारेण स करो हक्कितः, एषा च मोचिता. सोऽपि करो तां मुक्त्वा रोषवशविस्तारितलोचनः प्रसारितशुण्डादण्डः शीघ्रं कुमाराभिमुखं धावितः, कुमारेणाप्युत्तरीयवस्त्रं गजाभिमुखं प्रक्षिप्तं. गजेन तद्वस्त्रं शुण्डया गृहीत्वा गगने प्रक्षिप्तं, गगनाच्च पुनर्भूमौ निपतितं, तद्ग्रहणाय यावत्करी पुनर्भूम्यभिमुखं परिणमति, तावदुत्प्लुल कुमारस्तत्स्कंधमारूढः, स्वकरतलाभ्यां तत्कुंभस्थलमास्फालितवान्. मधुरवचनैश्च संतोषितः सन् करो स्ववशं नीतः. समुच्छलितः साधुकारः, जयति कुमार इति पठितं वंदिजनैः कुमारेण स करो आलानस्तंभसमीपं नीतो बद्धश्च.

लोको क्रीडारसमां निमग्न छे तेवामां अकस्मात् मावतने पछाडी अंकुश विनानो राजानो हाथी धसी आग्यो. लांकां कोलाहळ उछळ्यो, रम्मतमां भंगाण पड्युं स्त्रीओनां टोळां चारेकोर भागनाश करवा लाग्यां. एक बाळा प्राप्त थैवना भागती होती तेना पर हाथीनी नजर पडतां हाथी तेना भणी दोड्यो. ते विचारी गभराटमां आम तेम जोतां शरण न जडवाथी भयभ्रान्त थइ गइ अने तेनां संबंधीओ पोकार करे छे तेदलामां कुमारे आगळ थइने हाथीने हांवयो अने ए बाळाने मुकावी एटछे हाथी सुंद लंबावतो, आंखो फाडी रोषे भराइने, बाळाने छोडीने कुमार उपर धस्यो, आ वखते कुमारे पोतानुं ओढवानुं वस्त्र हाथी सामे फेक्युं, हाथीए ते वस्त्र सुंदवती उपाडीने आकाशमां उछाळ्युं ते वस्त्र पाळुं पृथ्वीपर पड्युं तेने उठाववा हाथी फरी भूमि तरफ जरा नीचो नमतो

भाषांतर
अध्य० १३

॥७६०॥

ઉત્તરાધ્ય-
યનસુત્રમ

॥૭૬૧॥

હતો ત્યાં તેની મૂંઢ પકડી ઠેકીને કુમાર હાથીની કાંધ ઉપર ચડી બેઠો. પોતાના બેય હાથબતી તે હાથીના કુંભસ્થલ ઉપર થાવડીને તથા ધીમા ધીમા અનુકૂળ અવાજ કરીને તેણે સંતોષ્યો તેથી તે હાથી તે કુમારને વશ બની ગયો. જન સમુદાયમાં કુમારની વાહ વાહ કહેવાઈ ગઈ બંદીજનો કુમારનો જય પોકારવા લાગ્યા અને કુમારે તે હાથીને તેની અગડમાં લઈ જઈ આલાન=વાંધવાના સ્તંભ માથે વાંધી દીધો.

નરપતિસ્તમનન્યસદૃશં દૃષ્ટ્વા પરમં વિસ્મયં પ્રાપ્તઃ સ્વમંત્રિણં પપ્રચ્છ, ક એષ? તતઃ કુમારસ્વરૂપાભિજ્ઞેન મંત્રિ-
ણોક્તં, એષ બ્રહ્મરાજઃ પુત્રો બ્રહ્મદત્તકુમાર ઇતિ. તતસ્તુષ્ટેન રાજા નીતઃ કુમારઃ સ્વભુવનં, સત્કૃતશ્ચ સ્નાનમજ્જનભોજ-
નાદિભિઃ, તતઃ કુમારદત્તકુમાર ઇતિ. તતસ્તુષ્ટેન રાજા નીતઃ કુમારઃ સ્વભુવનં, સત્કૃતશ્ચ સ્નાનમજ્જનભોજનાદિભિઃ,
તતઃ કુમારસ્યાષ્ટૌ સ્વપુત્ર્યો દત્તાઃ, મહોત્સવપૂર્વકં તાસાં પાણિગ્રહણં કુમારેણ કૃતં. તત્ર કિયદિનાનિ વરધનુકુમારૌ
સુખેન સ્થિતૌ. અન્યદાં એકા સ્ત્રી કુમારસમીપમાગત્ય ભણિતું પ્રવૃત્તા, યથા કુમાર! અસ્તિ કિંચિદ્વક્તવ્યં તવ, કુમા-
રેણોક્તં વદ? સોવાચ અસ્યામેવ નગર્યાં વૈશ્રમણો નામ સાર્થવાહઃ, તસ્ય પુત્રી શ્રીમત્યસ્તિ, સા મયા બાલભાવાદારભ્ય
પાલિતા, યા ત્વયા તદાનીં હસ્તિસંભ્રમાદ્રક્ષિતા. હસ્તિસંભ્રમોદ્ધરિતા સા તદાનીં જીવિતદાયકં ત્વાં સ્નેહેન વિલોકયંતી
ત્વદેકચિત્તા ત્વદ્રૂપલાવણ્યકલાકૌશલમોહિતા ત્વામેવ સ્મરંતી પરિજનેન કથમપિ સ્વમંદિરં નીતા, તત્રાપિ સા ન મજ્જ-
નભોજનાદિદેહસ્થિતિં કરોતિ. તદાનીં મયા તસ્યા ઉક્તં, કથં ત્વમકાંઢે ર્દૃશી જાતા યાવન્મમાપિ પ્રતિવચનં ન દદાસિ?
હસિત્વા સા એવમુવાચ, હે અંબ! ભવત્યાઃ કિમકથનીયં? પરં લજ્જયા કિંચિદ્વક્તું ન શક્તોમિ, પુનર્મયા સા ગ્રહં પૃષ્ઠા

ભાષાંતર
અધ્ય૦ ૧૩

॥૭૬૧॥

उत्तराध्य-
यनसूत्रम्

॥७६२॥

सोवाच, येनाहं हस्तिसंभ्रमाद्रक्षिता, तेन समं यदि मम पाणिग्रहणं न स्यात्तदा मेऽवश्यं मरणं, एवमुक्त्वा तथाहं तव समीपे प्रेषिता, अंगीकुरु तां बालिकां? कुमारेण तद्वचोंगीकृतं प्रशस्तदिवसे तस्याः पाणिग्रहणं कुमारेण कृतं. वरधनुना तु सुबुद्धिनामामात्यपुत्र्या नंदननाम्न्याः पाणिग्रहणं कृतं. एवं च द्वयोरपि विषयसुखमनुभवतोस्तयोर्गताः कियंतो वासराः, तयोः सर्वत्र प्रसिद्धिर्जाता.

राजा पण तेनी असाधारणता अवलोकी परम विस्मय पाम्यो, अने पोताना मंत्रीने पूछ्युं के-‘आ कोण छे?’ मंत्री कुमारना स्वरूपनो जाणकार हतो तेणे कहुं के-‘आ ब्राह्मराजाना ब्रह्मदत्त कुमार छे’ आ वचन सांभळी तुष्ट थयेला राजाए कुमारने पोताने भवने लइ जइ स्नानमज्जन भोजन वगेरेथी सारो सत्कार कर्यो अने पोतानी आठ पुत्रीओ कुमरने आपी महोटा उत्सव पूर्वक कुमार साथे तेओना विवाह कर्या, त्यां केटलाक दिवस वरधनु तथा कुमार सुखथी रहा. एक समये कोइ स्त्री कुमार पांसे आवीने बोली के-‘हे कुमार! मारे आपने कंड कहेवानुं छे.’ कुमारे कहुं-‘जे कहेवानुं होय ते कहो’ त्यारे ते स्त्री बोली के-‘आज नगरीमां वैश्रमण नामनो एक सार्थवाह रहे छे, तेनी पुत्री श्रीमती नामे छे तेने में बाळपणाथीज पाळी महोटी करी छे जेने तमे ते टाणे हाथीना झपाटामांथी बचावी. ज्यारथी तमे तेणीनो हाथीना संभ्रममांथी उद्धार कर्यो. त्यारथी जीवितदान आपनार तमने मानी तमने स्नेहथी नीहाळती तमारामां एकाग्रचित्तवाळी ए कन्या तमारा रूप, लावण्य, तथा कला कौशलथी मोह पामीने तमारुंज ध्यान करती परिजने घरे पहोंचाडी त्यां पण ते नहावुं, भोजन करवुं, इत्यादि शरीर स्थिति पण करती नथी. में तेणीने कहुं के-आम एकदम तुं आवी केम थइ गइ जे मने पण जवाब नथी देती.’ त्यारे हसीने ते बोली-‘हे मा! तमने न कहेवानुं थुं होय? पण लाजने लीधे

भाषांतर
अध्य० १३

॥७६२॥

उत्तराध्य-
यनसुत्रम्

॥७६३॥

कंड पण बोली सकती नथी.' करी पण में आग्रहथी पूछ्युं ल्यारे तेणे कहुं के- 'जेणे मने हाथीना झपाटामांथी बचावी तेनी साथे जो मारुं पाणिग्रहण न थाय तो अवश्य मारुं मरण थसे ? आम कहीने तेणीये मने आपनी पांसे मोकली छे माटे ते बालानो अंगी-कार करो.' कुमारे तेनुं वचन स्वीकार्युं. सारो दिवस जोइ कुमार ते बालाने परण्या. वरधनुए पण सुबुद्धि नामना मंत्रीनी नंदना नामनी पुत्रीनुं पाणिग्रहण कर्युं. एम बेय मित्रो विषयसुख अनुभवतां केटलाक दिवसो वीत्या तेवामां ते बन्नेनी लोकमां प्रसिद्धि पण थइ.

तावन्यदा गतौ वाराणस्यां, ब्रह्मदत्तं बहिः स्थापयित्वा वरधनुर्नगरस्वामिकटकसमीपं गतः, एष हर्षितः सबलवा-हनः संमुखो निर्गतः, कुमारं च हस्तिस्कंधे समारोप्य नगरीप्रवेशोत्सवो महान् कृतः. स्वभवने नीतस्य कुमारस्य स्ना-नमञ्जनभोजनादिसामग्रीं कृत्वा, प्रकामं सत्कारं कृत्वा च स्वपुत्री कनकवती अनेकहयगजरथद्रव्यकोशसहिता दत्ता, प्रशस्तविवाहो जातः, तथा समं विषयसुखमनुभवतस्तस्य सुखेन कालो याति. ततो दूतसंप्रेषणेनाकारिताः सबलवा-हनाः पुष्पचूलराजधनुमंत्रिकणेरदत्तभवदत्तादयोऽनेके राजमंत्रिणः समायाताः. तैः सर्वैः कुमारो राज्येऽभिषिक्तः. वरधनुस्तु सेनापतिः कृतः.

एक समये वरधनु तथा कुमार ब्रह्मदत्त बेय वाराणसी गया ल्यां ब्रह्मदत्तने बहार बेसाडीने वरधनु नगराधिपति कटक राजानी पांसे गया, तेने जोइ हर्ष पामेला राजाए ब्रह्मदत्त आख्याना समाचार सांभळी पोताना सैन्य तथा वाहनो सहित सामा आवी कुमा-रने हाथी उपर बेसाडी नगर प्रवेश कराव्यो पोताना महेलमां लइ जइ कुमारने माटे स्नान भोजनादि तैयारी करावी अत्यंत सत्कार कर्यो, अने पोतानी पुत्री कनकवती, अनेक हाथी घोडा रथ तथा द्रव्यभंडार सहित कुमारने आपी महोटी धामधूमथी विवाह कर्यो,

भाषांतर
अध्य० १३

॥७६३॥

उत्तराध्य-
यनसूत्रम्

॥७६४॥

अहीं आ राजकुमारी साथे वैभव सुख माणतां आनंदमां केटलोक काळ वील्यो. त्यार पछी दूतो मोकळी पुष्पचूळ राजा, धनुमंत्री, कणेरदत्त तथा भवदत्त वगेरेने तेमना सैन्य तथा वाहन सहित बोलाव्या तेथी अनेक राजमंत्रीओ आव्या ते सर्वेण मळी कुमारने राज्याभिषेक कर्यो अने वरधनु सेनापति थया.

ब्रह्मदत्तः सर्वसैन्यसहितो दीर्घनृपोपरि चलितः, अविच्छिन्नप्रयाणैश्च कांपिल्यपुरे प्राप्तः. दीर्घनृपेणापि कटका-
दीनां दूतः प्रेषितः, परं तैस्तु निर्भर्त्सितः स दूतः स्वस्वामिसमीपे गतः; ब्रह्मदत्तसैन्येन कांपिल्यपुरं समंताद्वेष्टितं ततो
दीर्घनृपेणैवं चितितं. कियत्कालमस्माभिर्विलप्रविष्टैरिव स्थेयं? साहसमवलंब्य नगरात्स्वसैन्यपरिवृतो दीर्घनृपो निर्गल्य
समुखमायातः. ब्रह्मदत्तदीर्घनृपसैन्ययोर्घोरः संग्रामः प्रवृत्तः. क्रमाद् ब्रह्मदत्तसैन्येन दीर्घनृपसैन्यं भग्नं. अथ दीर्घनृपः
स्वयमुत्थितः, ब्रह्मदत्तोऽपि तमायातं वीक्ष्य प्रदीप्तकोपालनस्तदभिमुखं चलितः, तयोर्द्वयोर्युद्धं लग्नं. अनेकैरायुधैर्नि-
क्षिप्तैर्न तयोः संग्रामरसः संपूर्णो बभूव. ब्रह्मदत्तेन ततश्चक्रं मुक्तं. चक्रेण दीर्घनृपमस्तकं छिन्नं. ततो जयत्येष चक्रव-
र्त्तोत्युच्छलितः कलकलः, सिद्धागंधर्वदेवेर्मुक्ता पुष्पवृष्टिः, उक्तं च उत्पन्नोऽयं द्वादशश्चक्री.

तदनंतर सर्व सैन्य सहित ब्रह्मदत्ते दीर्घराजा उपर चडाई करी, सतत प्रयाण करता कांपिल्यपुर पहोंच्या. दीर्घनृपे पण कटका
राजा वगेरेने दूत मोकळी केण कहेवराव्युं पण तेओए दूतने तरछोडी काळ्यो ते पाछो पोताना स्वामी पांसे गयो. ब्रह्मदत्तना सैन्ये
कांपिल्यपुरने फरतो वेरो घाल्यो त्यारे दीर्घनृपे विचार्युं के-आपणे आम दरमां भराई रह्या जेवा क्यां सुधी रहेवाशे? माटे हवे तो
वहार पडवुं; आम निश्चय करी साहस स्वीकारी पोताना तमाम सैन्य साथे लई नगरमांथी नीकळी दीर्घनृप संमुख आव्यो अने

भाषांतर
अध्य० १३

॥७६४॥

उत्तराध्य-
यनसूत्रम्

॥७६५॥

साम सामा वेय सैन्यनो घोर संग्राम चाल्यो, आ मामलामां ब्रह्मदत्तना योद्धाओए दीर्घराजाना सैन्यने नष्ट कर्तुं त्वारे दीर्घनृप पोते उठ्यो; ब्रह्मदत्ते जेवो तेने सामो आवतो जोयो के तेनो कोपाग्नि प्रज्वलित थयो तेथी ते कुमार तेनी सामे धस्या, आ वेयनुं गुद्ध मंडाणुं. घणां आयुधोनो उपयोग थतां पण संग्रामरस पुरो न थयो त्वारे ब्रह्मदत्तो चक्र मूकी ते चक्रवती दीर्घराजानुं मस्तक छेदी नाख्युं, तेज क्षणे सैन्यमां 'चक्रवर्ती जीत्या' एवो कोलाहल थयो. सिद्धदेव गंधर्व आदिके आकाशमांथी 'वारमो चक्रवर्ती उत्पन्न थयो' आम बोली पुष्पनी वृष्टि करी,

ततो जनपदलोकैः स्तूयमानो नारीवृन्दकृतमंगलः कुमारः स्वमंदिरे प्रविष्टः, कृतश्च सकलसामंतैर्ब्रह्मदत्तस्य चक्र-
वर्त्यभिषेकः. चक्रवर्तित्वं पालयन् ब्रह्मदत्तः सुखेन कालं निर्गमयति. अन्यदा चक्रवर्तिनः पुरो नटेन नाटयं कर्तुमा-
रब्धं, स्वदास्या अपूर्वं कुसुमदामगंडं हस्ते धौकितं. तच्च प्रेक्षतो गीतविनोदं शृण्वतश्चक्रवर्तिन एवं विमर्शो जातः.
एवंविधो नाट्यविधिर्नया कचिद् दृष्टः, कचिच्चैतादृशं पुष्पदामगंडमपि घ्रातं. एवं चिंतयतस्तस्य जातिस्मरणमुत्पन्नं.
दृष्टाः पूर्वभवाः, तत्र सौधर्मे पद्मगुल्मविमानेऽनुभूतं नाट्यदर्शनदिव्यपुष्पाघ्राणादिकं तस्य स्मृतिपथमाययौ. देवसुख-
स्मरणेन मूर्छां गतः पतितो भूमौचक्री, पार्श्ववर्तिभिर्वातोत्क्षेपादिना स्वस्थीकृतः. यतश्चक्रवर्तिना पूर्वभवभ्रातृशुद्ध्यर्थं
श्लोकार्धमिदं रचितं, यथा—

ते पछी नगरना लोकोए स्तुति करी तथा नारीओनां टोळां मळीने मंगळ गीत गातां ब्रह्मदत्तकुमारे पोताना महेलमां प्रवेश
कर्यो. सकल सामंतोए भेळा थइ ब्रह्मदत्तने चक्रवर्ती तरीके अभिषेक कर्यो; आम चक्रवर्ती तरीके राज्यपालन करतां ब्रह्मदत्तने

भाषांतर
अध्य० १३

॥७६५॥

उत्तराध्य-
यनसूत्रम्

॥७६६॥

घणोक काळ वीत्यो, एक समये चक्रवर्त्ती आगळ नढोए नाद्य प्रयोगनो आरंभ कर्यो, तेडलामां तेपनी दासीए एक अपूर्व पुष्पनो गुच्छो लावीने चक्रवर्त्तीना हाथमां आप्यो, आ पुष्पगुच्छ सुंघता तथा नाद्यमांना गीतविनोद सांभळतां राजाना मनमां एवो विचार आठ्यो के—‘में आवाज प्रकारनो नाद्यप्रयोग क्यांक जोयेलो छे अने ते साथे आवाज पुष्पनो गुच्छ पण क्यांक सुंवेळो छे.’ आम विचार करतां राजाने जातिस्मरण थइ आवुं तेथी पूर्वभवोनुं स्मरण थयुं, सौधर्म पद्मगुल्म विमानमां पूर्वे अनुभवेळुं नाद्य दर्शन तथा दिव्य पुष्प सुंवेळां ते वधुं याद आवुं; देव सुखना स्मरणथो क्षणवार मूर्छा आवी, तेथी चक्री भूमि पर पडी गया; पांसे बेठेला परिजने पवन नाखवा वगेरे उपचारथी स्वस्थ थया, त्यारे चक्रवर्त्तिण पूर्वभवना भाइनी शुद्धि अर्थे—

आस्व दासा मृगा हंसो । मातंगवमरौ तथा ॥ इदं श्लोकार्थं कृत्वा चक्रिणा वरधनुसेनापतेरुक्तं, इदं श्लोकार्थं सर्वत्र निर्घोषय? एतत्पश्चिमाय यः पूरयति तस्य राजा राज्यार्थं ददाति. इदं श्लोकार्थं सर्वलोकैः शिक्षितं, ते यत्र तत्र निर्घोषयन्ति. अत्रावसरे स पूर्वभवसंबंधी भ्राता चित्रजीवः पुरिमतालनगरे इभ्यपुत्रो भूत्वा संजातजातिस्मरणो गृही-तव्रतस्तत्र नगरे मनोरमाभिधाने आरामे समवसृतः. तत्र प्रासुके भूभागे पात्रोपकरणानि निक्षिप्य धर्मध्यानोपगतः कायोत्सर्गेण स्थितः. अत्रांतरे आरघटिकेन पश्यमानं तत् श्लोकार्थं मुनिना श्रुतं. ज्ञानोपयोगेन स्वभ्रातृस्वरूपं सर्व-मवगम्य मुनिनोत्तरचरणद्वयं पूरितं—एषा नौ षष्टिका जाति-रन्योन्याभ्यां वियुक्तयोः ॥ १ ॥ ततोऽसावारघटिकस्तत् श्लोकार्थं लिखित्वा प्रफुल्लास्यपंकजो गतो राजकुलं, पठितश्चक्रिणः पुरः संपूर्णः श्लोकः.

‘आपणे दास, मृग, हंस, मातंग तथा अमर=देव पण थया.’=आ अर्थो श्लोक रचीने वरधनु सेनापतिने कहुं के—आ अर्था

भाषांतर
अध्य० १३

॥७६६॥

उत्तराध्य-
यनसूत्रम्

॥७६७॥

श्लोकने उत्तरार्ध बनावी पूरो करे तेने राजा पोतानुं अर्धु राज्य आपशे' आवी सर्वत्र घोषणा करावो. जाहेर पडो वाजतां ए अर्ध श्लोक तो सर्व लोक शीखी गया अने तेओए ज्यां त्यां एनी प्रसिद्धि करवा मांडी. आ अवसरे ते पूर्वभव संबंधी भाइ चित्रनो जीव, पुरिमताल नगरमां कोइ एक धनाढ्य शेठना पुत्र अवतरी जातिस्मरण थवाथी व्रत ग्रहण करीने एज नगरमां मनोरम नामना बगी-चामां समवसृत=संनिविष्ट थया हता, त्यांकणे प्राप्तुक भूमिप्रदेशमां पात्र उपकरणादि राखीने धर्मध्यानमां प्रवण थइ कायोत्सर्गथी स्थित हता. एटलामां कुवामांथी घटमाळ काढनारा एक पुरुषना मुखथी ते अर्ध श्लोक मुनिए सांभळ्यो. ज्ञानना उपयोगवडे पोताना भाइनुं स्वरूप बंधुं जाणीने मुनिए पाछळनां बे चरणो पूरां करवा कहुं के-‘एक बीजाथी विखूटा पड्या ने आपणो आ छटो भव छे’ आ सांभळी पेला घटमाळ खेंचनाराए अर्थो श्लोक गोखी लखी लीथो अने प्रसन्न थतो हसते मुखे राजकुळमां जइ चक्रवर्ती आगळ आखो श्लोक बोल्यो;

ततः पूर्वभवभ्रातृस्नेहातिरेकेण चक्री मूर्छां गतः, क्षुभिता सभा, रोषवशंगतेन सेवकवर्गेण आरघट्टिकश्चपेटाभि-
र्हतुमारब्धः, हन्यमानेन तेनोचे, इदं पदद्वयं मया न पूरितं किंतु वनस्थितेन मुनिनेति विलपन्नसौ मोचितः. गतमूर्-
छेन चक्रिणा पूर्वभवभ्रातृमुनिं समागतं श्रुत्वा तद्भक्तिस्नेहाकृष्टचित्तो ब्रह्मदत्तचक्री सपरिकरो निर्ययौ. उद्याने तं मुनिं
ददर्श, वंदित्वा चाग्रे उपविष्टः, मुनिना प्रारब्धा धर्मदेशना, दर्शिता भवनिर्गुणता, वर्णिताः कर्मबंधहेतवः, श्लाघितो
मोक्षमार्गः, ख्यापितः शिवसौख्यातिशयः, इमां देशनां श्रुत्वा पर्यत्संविष्टा जाता.

ते सांभळी पूर्वभवना भाइनो अति स्नेह स्मरण थतां राजा मूर्छां पाम्या सभा बधी क्षोभ पामी गइ, सेवको बधा गुस्ते थइ ते

भाषांतर
अध्य० १३

॥७६७॥

उत्तराध्य-
यनसूत्रम्

॥७६८॥

घटमाळ कर्षकने थपाट मारवा मांडया त्यारे मार खातो ते आरघट्टिक-बोल्यो के-आ वे पद कंड में नथी पूर्यी किंतु वनस्थित एक मुनिए उचार्यो ते हुं बोल्यो लुं.' 'आ माणस कंड प्रलाप करे छे' एम मानी तेने काढी मूक्यो. राजाने ज्यारे मूर्छा उतरी त्यारे पूर्वभवनो भाइ मुनि थइ अत्रे आव्यो छे एम सांभळी तेनी भक्ति तथा स्नेहथी जेनुं चित्त आकर्षायेल छे एवा चक्रवर्ती पोताना परिकर सहित नगर बहार नीकल्या. उद्यानमां आवी ते मुनिने जोइ वंदन करी आगळ बेठा. मुनिए धर्मदेशना शिरु करी-संसारनी निर्गुणता दर्शावी, कर्मोनुं बंध हेतुत्व वर्णव्युं. मोक्षमार्गनी प्रशंसा करी तथा शिव सौख्य=मुक्तिसुखनो अतिशय कह्यो. आ देशना सांभळी सभा छक थइ गइ.

ब्रह्मदत्तस्त्वभावित एवमाह, भगवन्! यथा स्वसंगसुखेन वयमाहादितास्तथा राज्यस्वीकारेण सांप्रतमस्मानाहा-
दयंतु. पश्चादावां तपः स्वयमेव करिष्यावः, एतदेव वा तपसः फलं. मुनिराह युक्तमेवेदं वचो भवतामुपकारोद्यतानां.
परिमयं मानुष्यता दुर्लभा, सततं पतनशीलमायुः, श्रीश्च चंचला, अनवस्थिता धर्मबुद्धिः, विषया विपाककटवः, विष-
यासक्तानां च ध्रुवो नरकपातः, दुर्लभं पुनर्मोक्षबीजं विरतिरत्नं, तस्यागात्ररकपातहेतुः कतिपयदिनभावि राज्याश्र-
वणं न विदुषां चित्तमाह्लादयति. ततः परित्यज्य कदाशयं प्राग्भवानुभूतदुःखानि स्मर? पिव जिनवचनामृतरसं? संचर
तदुक्तमार्गेण? सफलीकुरु मनुष्यजन्मेति.

ब्रह्मदत्तने कंड असर न थइ, ते बोल्या के—'हे भगवन्! जे आपे आपना समागम सुखे करी अमने आहादित कयां तेम राज्य स्वीकारीने हमणा अमने हर्षित करो, पश्चात् आपणे बेय स्वयं तप करीथुं, आ राज्य पण तपनुंज फळ छे.' मुनि बोल्या—

भाषांतर
अध्य० १३

॥७६८॥

उत्तराध्य-
यनसुत्रम्

॥७६९॥

‘आपनुं आ वचन तो युक्त छे कारण के आप तो मारा प्रति उपकार भावनाथी कहो छो, परंतु आ मनुष्यता अति दुर्लभ छे, आयुष्य ते हमेशां पडतुंज जाय छे लक्ष्मी चंचल छे धर्म बुद्धि पण अनवस्थित=हमेशां एक सरखी न रहे तेवी=छे. विषयो परिणामे अति कडवा छे, बली विषयासक्त जनोने नरकपात निश्चितज छे अने मोक्षनुं परमवीजभूत विरतिरूपी रत्न अति दुर्लभ छे, एनो त्याग तो नरकपातनो हेतु छे माटे भाइ! गण्या तण्या दिवसोना राज्यनुं आश्रयण करवुं ए विद्वान्=तत्त्वदर्शीना चित्तने आहाद नहीं आपी शके; तेथी कुत्सित अभिप्रायनो परित्याग करी पूर्वभवे अनुभवेलां दुःखोने याद करो, जिनवचनरूपी अमृत रसनुं पान करो, अने तेणे दर्शावेला मार्गे चाली मनुष्य जन्मने सफल करो.’

स प्राह भगवन्नुपनतत्यागेनाऽदृष्टसुखवांछाऽज्ञानतालक्षणं, तन्मैवमादिश? कुरु मत्समीहितं? मुनिराह संसार-सुखं भुक्तं परभवे महते दुःखाय भावीति तत्त्यागः कार्यते. एवं मुनिना वारंवारमुक्तोऽपि यदा चक्रवर्ती न प्रतिबु-ध्यते, तदा मुनिना चिन्तितं, आः ज्ञातं, पूर्वभवे सनत्कुमारचक्रिस्त्रीरत्नकेशसंस्पर्शनजाताभिलाषातिरेकेण संभूतभवे-ऽमुना मया निवार्यमाणेनापि चक्रवर्तिपदवीप्राप्तिनिदानं कृतं, तस्येदं फलं. अतः कारणादसौ दृष्टाध्यवसायो जिन-वचनानामसाध्य इत्युपेक्षितः. मुनिस्ततो विजहार, क्रमेण च मोक्षं गतः. चक्रिणोऽपि प्रकामं सुखमनुभवतः कियान कालोऽनीतः.

आ वचनो श्रवण करी चक्री बोल्या के-‘हे भगवन्! प्राप्त थयेला सुखनो परित्याग करी अदृष्ट सुखनो वांछा करवी एतो अज्ञान लक्षण कहेवाय माटे एवो उपदेश मा करो अने मारी मरजी प्रमाणे करो तो ठीक.’ मुनि कहे-‘भोगवेळुं संसारसुख परभवे

भाषांतर
अध्य० १३

॥७६९॥

उत्तराध्य-
यनसूत्रम्

॥७७०॥

महोदुःखदायी नीवडे; एटला माटे हुं तो तेवा सुखनो त्याग करवा माणुं छुं.' आवी रीते मुनिये वारंवार कहा छतां पण ज्यारे चक्रवर्त्ती प्रतिबुद्ध न थया त्यारे मुनिये धार्युं के- 'हवे में जाण्युं पूर्वभवमां सनत्कुमार चक्रवर्त्तीनी सुन्दररत्नभूत राणीना केश स्पर्श थवाथी अंतःकरणमां उद्भवेला उत्कट अभिलापने लीधे आपणे संभूत भवमां में वार्यां छतां चक्रवर्त्तीनी पदवीनुं निदान [नियाणुं] कर्तुं तेनुंज आ फळ थयुं छे ए कारणथीज आनो दृढ दुष्ट अध्यवसाय छे के जे जिनवचनोथी असाध्य छे.' आम मनमां विचारी राजानी उपेक्षा करी मुनिए विहार कर्यो, अने क्रमे करी मोक्षे गया. चक्रीनो पण राज्य सुखो अनुभवतां केटलोक काळ व्यतीत थयो.

अन्यदैकेन पूर्वपरिचितेन द्विजातिनोक्तोऽसौ, भो राजाधिराज ! ममेदृशी वांछा समुत्पन्नास्ति यच्चक्रिभोजनं भुंजे. चक्रिणोक्तं भो द्विज ! मामकं भोजकं भोक्तुं त्वमक्षमः, यतो मां विहाय मद्भोजनमन्यस्य न परिणमिति. ततो ब्राह्मणेनोक्तं धिगस्तु ते राज्यलक्ष्मीमाहात्म्यं, यदन्नमात्रदानेऽप्यालोचयसि. ततश्चक्रिणा तस्य भोजनमंगीकृतं. स्वगृहे निमग्न्य भोजनदानेन भोजितश्चासौ भार्यापुत्रस्नुषादुहितृपौत्रादिकुटुंबान्वितः. भोजनं कृत्वा स स्वगृहे गतः. राज्रावत्यंतजातोन्मादप्रसरोऽनपेक्षितमातृस्नुषाभगिनीव्यतिकरो महामदनवेदनानष्टचित्तः प्रवृत्तोऽकार्यमाचरितुं द्विजः. द्वितीये दिने मदनोन्मादोपशान्तः परिजनस्य निजमास्थं दर्शितुमपारयन् निर्गतो नगरात्स द्विज एवं चिंतयामास. अनिमित्तवैरिणा चक्रिणाहं विडम्बितः. अमर्षं वहता तेन द्विजेन वने भ्रमता एकोऽजापालको दृष्टः, स कर्करिकाभिरश्वत्थपत्राणि काणीकुर्वन् लक्ष्यवेधी वर्तते. द्विजेन चिंतितं मद्विवक्षितकार्यकरोऽयमिति कृत्वोपरितस्तेन दानसन्मानादिभिः, कथितस्तेन स्वाभिप्रायोऽस्य रहसि. तेनापि प्रतिपन्नः. अन्यदा गृहान्निर्गच्छतो ब्रह्मदत्तस्य कुड्यंतरिततनुनानेन अमोघ-

भाषांतर
अध्य० १३

॥७७०॥

उत्तराध्य-
यनसूत्रम्

॥७७१॥

वेधिना निक्षिप्तगोलिकया समकालमुत्पाटिने लोचने.

एक वखत पूर्वना परिचयवाळा द्विजे आवी कहुं के-‘हे राजाधिराज ! मने चक्रिनुं भोजन खावानी इच्छा थइ छे,’ चक्रिए कहुं मा^र भोजन खावा तुं समर्थ नथी कारण के ए भोजन मारा विना बीजाने पचेज नहिं द्विजे कहुं-‘तारी राज्यलक्ष्मीने धिकार छे के मात्र अन्न देवामां पण आवो विचार करे छे.’ आ सांभळी चक्रीए तेनी भार्या, पुत्रवधु, पुत्री, पुत्र, पौत्र वगेरे तमाम कुटुंब सहित भोजन कराव्युं, जमीने ते घरे जइ रात्रीमां अत्यंत उन्मादमां भान भूली घरनाने गमे तेम बोलवा मांड्यो. बीजे दिवसे उन्माद उपशांत थतां ‘परिजनने मोहुं शुं वतावुं’ एवा भयथी गाम बहार नीकली गयो त्यां एक वकरांना टोळानो पाळक रवारी कांकरीओ वती निशान ताकी पीपळाना पानमां छींटा पाडतो जोयो. द्विजे विचार्युं के-आ जण मारा धारेला कार्यने पारपाडे तेवो छे, आम विचारी तेने पोताने घरे लइ जइ वस्तुओ दइने तथा सारां सारां खवरावीने राजी कर्यो. पछी एकांतमां तेने पोतानो अभिप्राय जणाव्यो ते पेळा रवारीए कबूल कर्युं एक वखते ब्रह्मदत्त राजमांथी बहार नीकळता हता त्यां भींत पाछळ संताइ रहेला रवारीए बराबर ताकीने बे कांकरीनी गोळीओवती तेनी बेय आंखो फोडी नाखी.

राज्ञा तद्वृत्तांतमवगम्य उत्पन्नकोपेनासौ सपुत्रबांधवो घातितः. ततश्चक्रिणान्येऽपि द्विजा घातिताः. अशांतको-
पेन च चक्रिणा मंत्रिण एवमुक्तं, यथा ब्राह्मणानामक्षीणि कर्षयित्वा स्थाले निक्षिप्य स्थालं मम पुरो निधेहि? यतोऽहं
तानि स्वहस्तेन मर्दयित्वा वैरलालनसुखमनुभवामि. मंत्रिणा तस्य चक्रिणः क्लिष्टकर्मोदयवशतामवगम्य शाखोट-
रुफलानि स्थाले निक्षिप्य अर्पितानि. सोऽपि रौद्राध्यवसायस्तानि फलान्यक्षिबुद्ध्या मर्दयित्वा सुखमनुभवति. एवं

भाषांतर
अध्य० १३

॥७७१॥

उत्तराध्य-
पनसूत्रम्

॥७७२॥

स प्रत्यहं करोति. ततः सप्तशतानि षोडशोत्तराणि वर्षाणि आयुरनुपाल्य प्रवर्धमानरौद्राध्यवसायः सप्तमनरकपृथिव्यां
त्रयस्त्रिंशत्सागरोपमायुर्नारको बभूव. सांप्रतं सूत्रमनुष्ठीयते—

राजाए ते वृत्तांत जाण्यो तेथी तेने कोप चढ्यो एटले तेणे पेला द्विजने सकुटुंब मरावी नाख्यो ते साथे बीजा पण ब्राह्मणो
मराव्या. एटलाथी पण कोप शांत न थयो तेणे पोताना मंत्रीने कष्टं के-रोज आ थाळ भराय तेटली ब्राह्मणोनी आंखो लाववी ते
हुं मारा हाथथी चोळीने वेर वाळवानो संतोष लइश. मंत्रीये जाण्युं के आ राजानां क्लिष्ट कर्मोनी उदय थयो देखाय छे के जेथी
तेने आवा संकल्प थाय छे, आम जाणी शाखोर वृक्षनां फळनो थाळ भरी तेना आगळ मुके एटले ते राजा नेत्रो मानीने चोळी
नाखतो. आवी रीते घोर अध्यवसायवाळो राजा रोज करवा लाग्यो. एम करतां तेणे सातसेने सोळ वर्ष आयुष्य भोगव्युं, प्रति-
दिन रौद्र अध्यवसाय वधतो जवाथी अंते सातमी नरक भूमिमां तेंत्रीश सागरोपम आयुष्य पर्यंत नारकी रह्यो.

हवे अहींथी सूत्र ग्रंथनो आरंभ छे—

जाईपराजिओ खलु । कांसि नियाणं तु हत्थिणंपुरंमि ॥ चुलणीइ बंभदत्तो । उव्वन्नो पउमगुम्माओ ॥१॥
[जाइ पराजिओ खलु] चंडाळनो जातिथी पराभव पामेलो-संभूत [हत्थिणपुरंमि] हस्तिनागपुरमां [नियाणं तु] नियाणाने [कांसि]
करतो हवो पछी (पउम गुम्माओ) पद्मगुल्लम थकी चवीने [चुलणीइ] चुलनीने विषे [बंभदत्तो] ब्रह्मदत्त चक्रीपणे (उव्वन्नो) उत्पन्न थयां

व्या०—खलु इति निश्चये अलंकारे वा, जाल्या चंडालाख्यया पराजितः पराभूतः सबतो निर्धाटितो गृहीतदीक्षः
संभूतश्चित्रस्य लघुभ्राता हस्तिनापुरे चक्रवर्तिस्त्रीरत्नवंदनात् केशपाशसंस्पर्शात् चक्रवर्तिपदप्रार्थनारूपनिदानमकार्षीत्.

भाषांतर
अध्य० १३

॥७७२॥

उत्तराध्य-
पनसूत्रम्

॥३७३॥

ततः स संभूतसाधुः पद्मगुल्मविमाने नलिनगुल्मविमाने उत्पन्नः. ततश्च नलिनगुल्मविमानात् संभूतजीवो ब्रह्मराज्ञो भार्या चुलनी, तयोः पुत्रत्वेन ब्रह्मदत्त इति नाम्ना उत्पन्नः. इति ॥ १ ॥

खलु=निश्चये जाति=चांडालजातिथी पराजित=पराभव पामेलो सर्वे ठेकाणेशी काढी मेलतो चित्रनो न्हानो भाइ संभूत, दीक्षा ग्रहण करी हस्तिनापुरमां चक्रवर्त्तीनी स्त्रीना केशनो वंदन करतां स्पर्श थवाथी तेणे चक्रवर्त्ती पदनी प्रार्थनारूप निदान [नियानु] कर्युं. ते पत्नी ते संभूत साधु पद्मगुल्म विमानमांथी च्युत थइने चुलनी नामनी ब्रह्मराजानी भार्यामां पुत्ररूपे ब्रह्मदत्त एवा नाम-वाळो उत्पन्न थयो. १

कंपिल्ले संभूओ । चित्तो पुण जाओ पुरिमतालंमि ॥ सिद्धिकुलंमि विसाले । धम्मं सोऊण पव्वेइओ ॥ २ ॥
(कंपिल्ले) कांपील्यनगरमां (संभूओ) संभूतनो जीव थयो, (पुण) वळी (चित्तो) चित्रनो जीव (पुरिमतालंमि) पुरिमताल नगरीने विषे (विसाले) विशाल एवा (सिद्धिकुलंमि) श्रेष्ठीना कुळमां (जाओ) उत्पन्न थयो त्यां (धम्मं) धर्म (सोऊण) सांभळीने (पव्वेइओ) प्रव्रज्या लीधी. २

व्या०—कांपिल्ये नगरे ब्रह्मराजा, तद्भार्या चुलनी, तयोः पुत्रः संभूतजीवो ब्रह्मदत्तः. संजातः. चित्रश्चित्रजीवः पुनः पुरिमतालनगरे विशाले विस्तीर्णे एकस्मिन् श्रेष्ठिनः कुले श्रेष्ठिपुत्रः संजातः. स च चित्रजीवस्तत्र श्रेष्ठिपुत्रत्वेन समुत्पद्य अनुक्रमेण तारुण्ये धर्मं श्रुत्वा प्रव्रजितः प्रव्रज्यामग्रहीत. ॥ २ ॥

कांपिल्य नगरने विषये ब्रह्मराजा, तेनी भार्या चुलनी, ते बेयनो पुत्र संभूत जीव ब्रह्मदत्त थइ अवतर्यो. चित्र जीव वळी

भाषांतर
अध्य० १३

॥७७३॥

उत्तराध्य-
यनसूत्रम्

॥७७४॥

पुरिमताल नगरने विषये विशाल=विस्तारवाळा एक श्रेष्ठि=शेठीयाना कुळमां श्रेष्ठीनो पुत्र थइ जनम्यो अने तेणे प्रव्रज्या गृहण करी.

कांपिल्लमि य नथरे । समागयां दोवि चित्तसंभूया ॥ सुहृदुःखफलविवर्गं । कंहंति ते इक्ष्मिक्कस्स ॥ ३ ॥
(कांपिल्लमि अ) कांपील्य (णयरे) नगरमां (चित्तसंभूया) चित्र अने संभूत (दो वि) बन्ने (समागया) एकठा थयां त्यां (ते) ते बन्ने (इक्ष्मिक्कस्स) एक वोजाने (सुहृदुःखफल विवर्ण) सुखदुःखना फळना विपाकने (कंहंति) कहे छे,

व्या०—अथ स चित्रजीवो गृहीतदीक्षः समुत्पन्नजातिस्मृत्यादिज्ञानो विहरन् कांपिल्ये नगरे समागतः. तत्रैव कांपिल्ये ब्रह्मदत्तोऽपि लब्धचक्रवर्तिपदस्तिष्ठति. एकदा स देवोपनीतमंदारकल्पवृक्षाणां मालासाधर्म्यं दृष्ट्वा समुत्पन्न-जातिस्मृतिरभूत्. तदा च ब्रह्मदत्तेन—आस्व दासौ मृगौ हंसौ । मातंगावमरौ तथा ॥ इति श्लोकार्थं स्वबंधुसंबंधगर्भितं कृत्वा नगरे उद्घोषणा कारिता, यः कश्चिदग्रेतनं श्लोकार्थं पूरयति, तस्मै वाञ्छितं ददामि, राज्यार्थं ददामि. अस्मिन्ने-वावसरे भ्रातृबोधनार्थं समागतेन चित्रजीवसाधुना—इमा नौ षष्टिका जाति—रन्योन्याभ्यां वियुक्तयोः ॥ १ ॥ इति श्लोकोत्तरार्थं पूरितं. तद्वनमध्ये अरघटभ्रामकेण आरामिकेण साधुमुखेन श्रुत्वा राज्ञोऽग्रे उक्तं. राजापि श्रुत्वा मूर्च्छां प्राप. ततो राज्ञा पृष्टेन कुट्टितेन च तेनोक्तं मया श्लोकार्थं पूरितं नास्ति. किंत्वारामे कायोत्सर्गस्थितेन एकेन साधुना पूरितं. ब्रह्मदत्तचक्रधरेण श्लोकपूरणात् ज्ञातोऽयं साधुर्मम भ्राता. ततो राजा मुनिसमीपे गतः, अत एव सूत्रकारेणोक्तं, कांपिल्ये नगरे द्वावपि चित्रसंभूतजीवौ चक्रवर्त्तिमुनीश्वरौ समागतौ, एकत्र मिलितौ तौ च सुखदुःखफलविपाकं सुकृ-तदुःकृतकर्मानुभावरूपं एकैकस्य परस्परं कथयतःस इत्यध्याहार्यः ॥ ३ ॥

भाषांतर
अध्य० १३

॥७७४॥

ઉત્તરાધ્ય-
યનસુત્રમ

॥૭૭૫॥

તદનંતર ચિત્રજીવ દીક્ષા ગ્રહણ કરી જેને જાતિસ્મરણજ્ઞાન ઉપનું છે એવો વિહાર કરતાં કાંપિલ્ય નગરમાં આવ્યા ત્યાં બ્રહ્મદત્ત પળ ચક્રવર્તિ પદ પામીને રહ્યા છે. એક સમયે દેવે આળી આપેલ મંદારકલ્પવૃક્ષનાં પુષ્પની માઝાની સમાનતા જોઈને તેને જાતિસ્મૃતિ પૂર્વભવની યાદી=થઈ ત્યારે બ્રહ્મદત્તે-‘આપણે બે દાસ, મૃગ, હંસ, માતંગ તથા દેવ થયા;’ આ અર્થો પોતાના બંધુ સંબંધથી ગર્ભિત શ્લોક રચીને નગરમાં ઘોષણા કરાવી અને જાહેર કરાવ્યું કે-આ અર્થા શ્લોકનું આગઝનું ઉત્તરાર્થ પૂરું કરે તેને હું વાંછિત અર્થ રાજ્ય આપીશ. આ અવસરે ભાઈને વોધ આપવા આવેલા ચિત્ર જીવ સાધુએ-‘આ આપણું છઠું જન્મ છે, જ્યારે આપણે એક બીજાથી વિશ્વુટા પડ્યા ત્યારથી’ આલો અર્થો શ્લોક રચી પેલા શ્લોકને પૂર્ણ કર્યો, તે વનમાં અરવટ્ટ=ચટમાઝ=ફેરવનારા બાગવાને એ ઉત્તરાર્થ સાધુ-મુખે સાંભળી રાજાને જઈને કહી બતાવ્યું. એ સાંભળી રાજાને મૂર્છા આવી ગઈ. સાવધ થઈ મારાથી કૂટાતા તે બાગવાનને પૂછતાં— ‘આ શ્લોકાર્થ મેં નથી કર્યું કિંતુ મારા વગીચામાં કાયોત્સર્ગથી સ્થિત થયેલા એક સાધુએ પૂર્ણ કરેલ છે’ આ ઉપરથી બ્રહ્મદત્ત ચક્ર-ધરે શ્લોક પૂરણ કરવાથી એ સાધુ મારો ભાઈજ હોય એમ જાણી લીધું તે પછી રાજા મુનિ સમીપે ગયા; અત એવ મૂત્ર-કારે કહ્યું કે કાંપિલ્ય નગરમાં બેય ચિત્ર તથા સાંભૂત=ચક્રવર્તી અને મુનિશ્વર, એકત્ર મળ્યા. અને તે બેય જણાએ સુકૃત તથા દુષ્કૃત કર્મના અનુ-ભાવરૂપ સુખ દુઃસ્વરૂપ ફળના વિપાક એકબીજાએ પરસ્પર કહ્યા. ૩

ચક્કવટ્ટી મહેટ્ટીઓ । બંભદત્તો મહાયસો ॥ ભાયરં બહુમાણેણં હંયં વચ્ચણમચ્ચવી ॥ ૪ ॥

(મહિટ્ટીઓ) મોટી સમૃદ્ધિવાળા તથા (મહાયસો) મોટા યશવાળો (બંભદત્ત) બ્રહ્મદત્ત (ચક્કવટ્ટી) ચક્રવર્તીએ (ભાયરં) પોતાના પૂર્વ-ભવના ભાઈને (બહુમાણેણં) બહુ માન વડે (હમં) આ પ્રમાણે (વચ્ચણં) વચન (અચ્ચવી) કહ્યું. ૪

ભાષાંતર
અધ્ય૦ ૧૩

॥૭૭૫॥

उत्तराध्य-
यनसूत्रम्

॥७७६॥

ध्या०—ब्रह्मदत्तचक्रवर्ती भ्रातरं बहुमानेन मनसो रागेण इदं वचनमब्रवीत्, कथंभूतः चक्रवर्ती? महर्दिकः संप्रा-
सषडखंडराज्यः, पुनः कथंभूतो ब्रह्मदत्तः? महायशः, महद् यशो यस्य स महायशा भुवनत्रयप्रसिद्धः. ॥ ४ ॥

ब्रह्मदत्त चक्रवर्ती भ्राताने बहुमान=मनना अनुरागथी आ वचन बोल्या. केवा चक्रवर्ती? महर्दिक=छ खंडनुं राज्य जेने
प्राप्त थयेल छे तेवा. वळी ते ब्रह्मदत्त केवा? महायश=जेनुं यश महोदुं छे; अर्थात् त्रणे भुवनमां प्रसिद्ध. ४

• आसिं मो भायैरा दोविं । अन्नमन्नवसाणुगा ॥ अन्नमन्नमणुरक्ता । अन्नमन्नहिणसिणो ॥ ५ ॥
(दो वि) आपणे बन्ने [भायरा] भाइओ (अन्नमन्नवसाणुगा) परस्पर एकबीजाने वशवर्ती (आसीमो) हता, तथा (अन्नमन्नमणुरक्ता)
परस्पर प्रीतियुक्त हता तथा (अन्नमन्नहिणसीणो) परस्पर हितैषी हता. ५

मो इति आवां द्वावपि भ्रातर्भ्रातरौ आसि आस्व, पूर्वजन्मन्यावामुभौ भ्रातरावभवावेत्यर्थः कथंभूतौ द्वौ? अन्यो-
न्यवशानुगौ, अन्योन्यं परस्परं वशमनुगच्छत इत्यन्योन्यवशानुगावन्योन्यवशवर्तितावित्यर्थः. पुनः कथंभूतौ? अन्यो-
न्यमनुरक्तौ परस्परं स्नेहवन्तौ. पुनः कीदृशौ? अन्योन्यं हितैषिणौ परस्परं हितवाञ्छकौ, एतादृशावभवावेत्यर्थः. अत्र
मुहुर्मुहुरन्योन्यग्रहणं चित्ततुल्यतात्वादरख्यापनार्थः. ॥ ५ ॥

मो=आपणे बेय=पण भाइओ हता; पूर्व जन्ममां आपणे बन्ने भाइओ हता. केवा भाइओ? अन्योन्यवशानुग, एक बाजानं
वश्य रही एक बीजानी पाछळ अनुसरनारा पुनः केवा? अन्योन्य अनुरक्त=परस्पर स्नेहवाळा तथा अन्योन्य हितैषी, एक बीजानुं
हित वाञ्छनारा, आपणे बेय आवा हता. आमां वारंवार अन्योन्य शब्द आव्या तेनुं तात्पर्य एवुं छे के-आपण बन्नेनुं एक चित्त हतुं

भाषांतर
अध्य० १३

॥७७६॥

उत्तराध्य-
पनसुत्रम्

॥७७७॥

तथा परस्पर आदरभाव हतो. ५

दासा दसन्ने अण्णे । मियां कालिंजरे नगे ॥ हंसा मयंगतीराए । सोवाग कासिभूमिए ॥ ६ ॥

[दसन्ने] दशार्ण देशमां [दासा] आपणे दास [आसि] हता, [कालिंजरे नगे] कालिंजर पर्वत उपर (मिआ) मृगो थया [मयंगती-
राए] मृतगंगा नदीने कठि (हंसा) हंसो थया हता. [कासिभूमिए] काशी देशमां (सोवागा) चंडाल थया हता. ६

व्या०—क च अभूतां तत्स्थानमाह—आवां दशार्णदेशे दासौ आस्व, कालंजरनास्त्रि नगे पर्वते मृगौ आस्व, पुन-
मृतगंगानदीतटे हंसौ आवां आस्व. काशीभूम्यां वाराणस्यां चंडालावभूवाव.

क्यां थया हता? ते स्थानको कहे छे—आपणे बेय दशार्णदेशमां दास थया कालंजर नामना पर्वतमां बेय मृग थया, फरी
मृतगंगा नदीने तटे आपणे हंसो अवतर्या अने काशी भूमि=वाराणसीमां चंडाल थया हता, ६

देवा य देवलोगंमि । आसि अम्हे महद्धिया ॥ इमा णो छट्ठिया जाई । अन्नमन्नेण जाविणा ॥ ७ ॥

[य] त्यारपछी (देवलोगमि) देवलोकमां (अम्हे) आपणे [महद्धिया] महद्धिक [देवा] देवो (असि) थया हता (इमा) आ (अन्नमन्नेण)
परस्परवडे (जा) जे (विणा) वियोगवाली (णो) आपणी (छट्ठिया) छट्ठी (जाइ) जाति थइ छे ७

व्या०—पुनस्ततश्चांडालजन्मनः परं भो भ्रातः 'अम्हे' आवां देवलोके सौधर्मदेवलोके महद्धिकौ देवावभूव. हे
भ्रातः णो इत्यावयोरन्योन्ययावनिका परस्परसाहित्यरहिता परस्परवियोगसहिता षष्टिका जातिरियं प्रत्यक्षा जाता.
इति श्रुत्वा मुनिराह—

भाषांतर
अध्य० १३

॥७७७॥

उत्तराध्य-
यनसूत्रम्

॥७७८॥

फरी ते चांडाळजन्म पछी हे भाइ ! आपणे देवलोक=सौधर्म देवलोकमां महोटी ऋद्धि युक्त देव थया. हे भाइ ! आपण बन्नेनी अन्योन्य विनानी अर्थात् जे जातिमां आपणे साथे रहेवानुं न थतां एक बीजाना वियोगवाळी आ=मृत्युक्ष=छट्टी जाति=जन्म=छे. आ सांभळी मुनि बोल्या—

कम्म निपाणप्पगडा । तुंमे राय विचित्तिया ॥ तेसिं फलविवागेण । विप्पओगमुवागया ॥ ८ ॥
(राय) हे राजा (तुमे) तमे [कम्मा] कर्मो (निपाणप्पगडा) निपाणावडे कर्मां छे (विचित्तिया) चित्तव्यां छे [तेसिं] ते कर्मोनी [फलविवागेण] धळरूपो विपाके करीने आपणे [विप्पओग] परस्पर वियोगने (उवागया) पाय्या छीए. ८

व्या०—हे राजन् ! त्वया कर्माणि विचित्तितानि, आर्त्तध्यानरूपाणि ध्यानानि, ध्यातानि आर्त्तध्यानहेतुभूतानि कर्माणि विचित्तितानीत्यर्थः. कीदृशानि कर्माणि? निदानप्रकृतानि निदानेनोपार्जितानि, निदानेन भोगप्रार्थनावशेन प्रकृतानि निदानप्रकृतानि प्रकर्षेण बद्धानि तेषां कर्मणां फलविपाकेन फलोदयेन आवां विप्रयोगमुपागतौ वियोगं प्राप्ताः॥८॥ अथ चक्री प्रश्नं करोति—

हे राजन् ! तमे कर्मोनुं विचित्तन कर्तुं; आर्त्तध्यानरूप कर्मो चित्तव्यां; केवां कर्मो? निदानप्रकृत अर्थात् निपाणा [भोग प्रार्थना] वडे प्रकर्षथी बद्ध; एवां ते कर्मोना फलविपाक=फलना उदय=वडे आपणे बेय वियुक्त थया. ८

सच्चसोअप्पगडा । कम्मं मेए पुरा कडा ॥ ते अज्ज परिभुंजामो । किंनुं चित्तेवि से तंहा ॥ ९ ॥
(मए) मे (पुरा) पूर्वभवमां (सच्चसोअप्पगडा) सत्य अने शौच करनार अनुष्ठान (कम्म) कर्मो [कडा] कर्मां हता (ते) ते कर्मोना

भाषांतर
अध्य० १३

॥७७८॥

उत्तराध्य-
पनसुत्रम्

॥७७९॥

फळने (अज्ज) आजे (परिभुंजामो) हुं अनुभवुं छुं (से) ते शुभ कर्मोने (किं नु) शुं (चित्तो वि) चित्र नामना तमे पण (तद्वा) भोगवो छो.

व्या०—हे साधो ! हे भ्रातर्मया पुरा पूर्वजन्मनि कर्माणि कृतानि. कथंभूतानि कर्माणि ? सत्यशौचप्रकटानि, सत्यं मिथ्याराहित्यं, शौचमात्मशुद्धिकारकं धर्ममयमनुष्ठानं. सत्यं च शौचं च सत्यशौचे, ताभ्यां प्रकटानि प्रसिद्धानि, एतादृशानि मया सुकर्माणि कृतानि. तानि शुभकर्माणि अद्यास्मिन् जन्मनि परि समंतात् भुंजे, स्त्रीरत्नभोगद्वारेण तेषां फलं विषयसुखान्यनुभवामि. हे चित्र ! यथाहं राज्यसुखं भुंजे, तथा किं चित्रोऽपि भवानपि नु भुंक्ते ? नु इति वितर्के. कोऽर्थः ? चक्री वदति यथाहमिदानीं पूर्वोपाजितानां सुकृतानां फलानि परिभुंजे, तथा किं चित्रो भवान् परिभुंक्ते ? अपि तु भवान् न परिभुंक्ते एव, भवतस्तु मिश्रकृत्वात् तानि सुकृतानि निष्फलानि जातानीत्याशयः. ॥ ९ ॥
अथ सुनिराह—

हे साधो ! हे भाइ ! मैं पुरा=पूर्वजन्ममां कर्मो करीं छे; केवा कर्मो ? सत्य=मिथ्या रहित पणुं तथा शौच=आत्मशुद्धिकारक धर्ममय अनुष्ठान=एवां सत्यशौचवडे प्रकट=प्रसिद्ध कर्मो करीं छे ते शुभ कर्मो आजे आ जन्ममां भोगवुं छुं; स्त्रीरत्न भोग द्वारा ते कर्मोनां विषय सुखानुभवरूप फळो हुं भोगवुं छुं. हे चित्र ! जेम हुं राज्यसुख माणुं छुं तेम शुं चित्र [तमे] पण भोगवे छे ? अर्थात् चक्री कहे छे के जेम हुं पूर्वे करेलां सुकृतनां फळोने भोगवुं छुं तेम शुं आप भोगवो छो ? तात्पर्य ए छे के तमे नथीज भोगवता, तमे तो मिश्रकृ छो तेथी ते सुकृतो निष्फलज बन्यां ९

संखं सुचिण्णं सफलं नराणं । कंडाण कम्माण न सुखं अत्थि ॥

भाषांतर
अध्य० १३

॥७७९॥

उत्तरांध्य-
यनसूत्रम्

॥७८०॥

अत्थेहिं कामेहिं उ उत्तमेहिं । अप्पायां मम पुण्णफलोव्वेए ॥ १० ॥

(सव्व) सर्व (सुचिण्ण) शुभ आचरण (नराण) मनुष्योने [सफल] सफलज छे (कडाण) करेलां (कम्माण) कर्मोत्थी (मुक्खु) मोक्ष (न अत्थि) यत्तोज नथी तेथी (म) मारो [आपा] आत्मा (उत्तमेहिं) उ=म एवा (अत्थेहिं) अर्थवडे (य) तथा (कामेहिं) कामभोग-वडे (पुण्णफलोव्वेए) पुण्यना फलवडे युक्तज हतो. १०

व्या०—हे राजन्! नराणां सुचीर्णं सम्यक्प्रकारेण कृतं संयमतपःप्रमुखं सर्वं सफलमेव वर्तते, नराणामित्युप-लक्षणत्वान् सर्वेषामपि सफलं भवति. यतः कृतेभ्यः कर्मभ्यो मोक्षो नास्ति जीवैः कृतानि कर्माण्यवश्यं भुज्यन्ते, प्राकृ-तत्वात् पंचमीस्थाने षष्ठी. कृतानां कर्मणां मोक्षो नास्ति, युद्धुक्तं—कृतकर्मक्षयो नास्ति । कल्पकोटिशतैरपि ॥ अव-श्यमेव भोक्तव्यं । कृतं कर्म शुभाशुभं ॥ १ ॥ तस्मान्ममाप्यात्मा अर्थैर्द्रव्यैः पुनः कामैर्विषयसुखैः पुण्यफलैरुपेतो वर्तते. कीदृशैरर्थैः कामैः? उत्तमर्मनोहरैः. अथवा कीदृशैः कामैः? अर्थैः प्रार्थनीयैः, अर्थ्यते प्रार्थ्यते जनैरित्यर्थः, तैरर्थ्यैरित्यनेन चित्रजीवेन साधुनोक्तं मयापि सर्वेन्द्रियाणां सुखानि द्रव्याणि च पुण्यफलानि प्राप्तानीति. इति त्वया न ज्ञातव्यं यदनेन किमपि सुकृतफलं न लब्धमस्तीति भावः ॥ १० ॥ तदेव सूत्रकारो गाथया आह—

हे राजन्! नर=मनुष्योऽप्यसम्यक्प्रकारे आचरेत्तुं तपःसंयमादि सर्वं सफलजं होय छे. नर पद उपलक्षण मात्र छे एतच्छे सर्वे-जीवोन्तुं पण सफलज होय, कारण के—कृत कर्मोत्थी मोक्ष नथी; अर्थात् जीवोऽप्यकरेलां कर्म अवश्य भोगववांज पडे, [प्राकृतमां पंचमी स्थाने षष्ठी विभक्ति छे.] करेलां कर्मोन्तो एमने एम छुटकारो यतो नथी. कहुं छे के—‘करेलां कर्मोन्तो करोडो कल्पे’ पण

भाषांतर
अध्य० १३

॥७८०॥

उत्तराध्य-
यनसूत्रम्

॥७८१॥

क्षय थतो नथी. करेलुं शुभ अथवा अशुभ कर्म अवश्य भोगवबुं पडे छे? ते कारण माटे मारो पण आत्मा अर्थ=द्रव्यो तथा काम=विषयसुख इत्यादि कर्मफलोवडे उपेत=युक्त छे. अर्थ तथा काम केवा? मनोरम=सुंदर; अथवा अर्थ=लोकोए इच्छवा योग्य=एवा काम=विषय सुखोपभोग; चित्र साधुए कहुं के-में पण सर्वेन्द्रियोने सुखोत्पादक द्रव्यरूप पुण्य फलो प्राप्त कर्या छे. एटले ते एम न समजबुं के-आपणे तो सुकृत फल कंइज नथी मेळवुं. १० एज अर्थ सूत्रकार गाथावडे निरूप करे छे.

जाणासि संभूय महाणुभागं । महद्दियं पुण्यफलोव्वेयं ॥

चित्तं पि जाणासि तहेव रायं । इंद्री जेई तेस्स वि य प्पभूया ॥ ११ ॥

(संभूय) हे संभूत ! (महाणुभाग) मोटा महात्म्यवालो (महद्दियं) मोटी ऋद्धिवालो (पुण्यफलोव्वेयं) पुण्यफलवालो (जाणासि) मानो छो (तहेव) तेज प्रमाणे (रायं) हे राजा (चित्तं पि) मने चित्रने (जाणाहि) जानो (अ) कारण के (तस्स वि) तेने तेमज मारे (इंद्री) ऋद्धि (जुइ) कान्ति (प्पभूया) धणी हती. ११

पूर्वनाम्ना ऋषिर्वदति-हे संभूतमहाराज ! यथा त्वमात्मानं महानुभागं तथा महद्दिकं तथा पुण्यफलोपपेतं जानासि, तथा चित्रमपि मामपि तादृशमेव जानीहि? महान् अनुभागो यस्य स महानुभागस्तं महानुभागं बृहन्माहात्म्यं. तथा महती ऋद्धिर्यस्य स महद्दिकः, महद्दिरेव महद्दिकस्तं महद्दिकं विशाललक्ष्मीकं, पुण्यफलेन उपपेतस्तं एतादृशं. ऋद्धिर्द्विपदचतुष्पदधनधान्यादिसंपत्तिः, शुतिर्दीप्तिस्तस्य चित्रस्यापि, अर्थान्ममापि प्रचुरा वर्तते इति जानीहि? चशब्दोऽत्र यस्मादर्थे. इह वृद्धसंप्रदायः-यथा निदानसहितः संभूतसाधुश्चक्रवर्त्यभूत्, तथा चित्रसाधुर्निदानरहित एकस्य श्रेष्ठि-

भाषांतर
अध्य० १३

॥७८१॥

उत्तराध्य-
यनसूत्रम्

॥७८२॥

महर्द्धिकस्य कुले पुत्रत्वेनोत्पन्नः, तत्र चक्रवर्तिवत्तस्य ऋद्धिरासीत्, प्रतिदिनं सुवर्णदीनाराणां कोटिं याचकेभ्यो ददान् आसीत्. निरंतरं च षट्ऋतुसुखदायकेषु मनोहरोच्चैस्तरप्रासादेषु भोगान् भुञ्जानोऽनेकगजतुरगरथयानादिकऋद्धिमान् सुरूपकामिनीनां परिकरेण परिवृतो द्वात्रिंशद्विधं नाटकं पश्यन् सदा सुखनिमग्नो बहुधा भोगरसयुक्तो बभूवेति कथानकं ज्ञेयं. ॥ ११ ॥

[पूर्व भवना नामथीज ऋषि संवोधे छे.] हे संभूत ! महाराज ! जेम तमे पोतागे महानुभाग तथा महर्द्धिक अने पुण्य फळोपेत जाणो छो तेम चित्रने [मने] पण तेवोज जाणो. महोटी अनुभाग जेनो छे ते महानुभाग, एटले महोटी महात्म्यवाळो, तथा महोटी ऋद्धि=जेने होय ते महर्द्धिक=पुष्कळ लक्ष्मीवाळो तेमज पुण्य फळवडे संपन्न, एवो जाणो. 'च' शब्द हेतु अर्थमां अत्रे प्रयुक्त छे, जे कारणथी-चित्रने (मने) पण ऋद्धि एटले द्विपद=नोकर चाकर, चतुष्पद=गायो भेंसो घोडां वगेरे, धनधान्यादि सकळ संपत्ति अने द्युति=दीप्ति, प्रचुर=पुष्कळ जाणजो. अहिं वृद्ध संप्रदाय एम छे के-जेम निदान सहित संभूत साधु चक्रवर्ती थया तेम चित्र साधु निदान रहित एक समृद्ध शेठना कुलमां पुत्र थइने अवतर्या, त्यां तेने चक्रवर्तीना जेवी समृद्धि हती, प्रतिदिन एक कोटि सुवर्ण दीनार याचकोने देता हता, निरंतर छये ऋतुओमां सुखदायक मनोहर उंचा महेलोमां नाना प्रकारना भोगो भोगवता अनेक हाथी घोडा रथ वाहनादिक ऋद्धिमान् हता तथा सुरूप कामिनीओथी घेरायेला बत्रीश प्रकारनां नाटको जोता, सदाय सुखमां निमग्न रही अनेक विध भोगरस लेता हता. (आ कथानक परंपरा श्रुत छे) ११

महत्थरूवा वगणपेभूआ । गाह्णुगीया नरसंगमज्जे ॥

भाषांतर
अध्य० १३

॥७८२॥

उत्तराध्य-
यनसुत्रम्

॥७८३॥

जं भिक्षुणो सीलगुणोववेया । इहं जयंते समणोहि जाओ ॥ १२ ॥

(महत्थरूपा) महान् स्वरूपी तथा (वयणप्पभूआ) अल्प अक्षरोवाली (गाहा) गाथा ते [नरसंघमज्जे] मनुष्योना समूह मध्ये [अणु-
गीआ] अनुकूल [ज] जे गाथाने सांभळीने [भिक्षुणो] साधुओ (सीलगुणोववेआ) शील आदि गुणोए युक्त [इह] आ धर्मेने विषे
[जयंते] यत्न करे छे, ते [समणो] साधु [जाओहि] थयो छुं. १२

व्या०—अथ चेदेतादृशी ऋद्धिस्तव आसीत्, तर्हि कथं त्यक्ता? हे भ्रातः सा गाथा साधुभिर्नरसंघमध्ये, नराणां
मनुष्याणां संघो नरसंघस्तस्य मध्ये मनुष्यसभामध्येऽनुगीता उक्ता, मया श्रुतेति शेषः. गीयते इति गाथा धर्माभि-
भिधायिनी सूत्रपद्धतिर्मया स्थविरमुखात्कर्णगोचरीकृता. कथंभूता गाथा? महार्थरूपा, महान् द्रव्यपर्यायभेदसहितो
निश्चयव्यवहारसहितश्च अर्थो यस्य तन्महार्थं, तादृशं रूपं यस्याः सा महार्थरूपा. पुनः कीदृशा गाथा? वयणप्पभूआ,
वचनैर्नयभेदैः प्रभूता वचनप्रभूता, अल्पाक्षरावहर्थेत्यर्थः. सा इति का गाथा? यां गाथां श्रुत्वा इत्यध्याहारः, यां धर्मा-
भिधायिनीं सूत्रपद्धतिं श्रुत्वा, भिक्षवः साधवः शीलगुणोपपेताः संत इह जिनप्रवचने यतंते मुनयः, शीलं चारित्रं,
गुणो ज्ञानं, शीलं च गुणश्च शीलगुणौ, ताभ्यामुपेताः शीलगुणोपपेताः क्रियाज्ञानसहिताः संतोऽर्हन्मते स्थिरा भव-
तीत्यर्थः. तां गाथां श्रुत्वाहमपि श्रमणस्तपसि निरतो जातोऽस्मि, न तु दुःखात्साधुः संजातोऽस्मिति भावः. ॥ १२ ॥

ज्यारे तमारे एवी ऋद्धि हती तो तमे ते केम तजी? तेना उत्तरमां कहे छे. हे भ्रातः! ते गाथा साधुओए नर संघमध्ये=मनु-
ष्योना संघ=समुदाय, अर्थात् मनुष्य सभाना मध्यमां गवायेली; (में सांभळी छे' एटलुं शेष लेवानुं छे) गवाय ते गाथा, अर्थात्

भाषांतर
अध्य० १३

॥७८३॥

उत्तराध्य-
पनसूत्रम्

॥७८४॥

धर्म कहेनारी सूत्र पद्धति, में स्वविरोना मुख्थी काने सांभळी छे. ते गाथा केवी? महार्थरूपा=महोदो एटले द्रव्यपर्याय भेद सहित तथा निश्चय व्यवहार सहित छे अर्थ जेनो ते महार्थ, तादृश जेनुं रूप छे एवी महार्थरूपा गाथा वळी ते गाथा वचनप्रभूता एटले वचन=नयभेदवडे प्रभूता, अर्थात् वचन शब्द करतां विस्तीर्ण अर्थवाळी. अल्पअक्षरो छतां जेनो अर्थ बहु थाय तेवी, जे गाथा सांभळीने (आटलो अध्याहार छे) एटले धर्माभिधान करनारी जे सूत्र पद्धतिनुं श्रवण करीने भिक्षु=साधुओ शीळ=चारित्र तथा गुण=ज्ञानादि सहित थइने अर्हन्मतमां स्थिर थाय छे, ते गाथाने सांभळीने हुं पण श्रमण=तपोनिष्ठ थयो छुं. कंइ दुःख्थी साधु नथी थयो; एवो भावार्थ छे. १२

उच्चोदए महुं कक्के यं वंभे । पवेइया आवसहा य रम्मा ॥

इम गिहं चित्तधणप्पभूयं । पसंहि पंचालगुणोववेयं ॥ १३ ॥

(उच्चोदए) उच्च १ उदय २ (महु) मधु ३ (कक्के) कर्क ४ (अ) अने (वंभे) ब्रह्म ५ ए पांच (य) तथा (रम्मा) रमणीय (आवसहा) महेलो (पवेइया) भोगवो तथा (चित्तधणप्पभूयं) आश्चर्यकारक धणुं धन, (पंचालगुणोववेयं) पंचालदेशोना गुणो युक्त (इमं) आ (गिहं) घर छे तेने तमे (पसंहि) पालन करो. १३

व्या०—अथ ब्रह्मदत्तः पुनः साधुं निमंत्रयति, पूर्वनाम्ना संबोधनं कृत्वा वदति, हे चित्र ! त्वमिममिदं प्रभूतधनं गृहं, प्रचुरधनसहितं गृहं प्रसाधि प्रतिपालय ? गृहे स्थित्वा सुखं भुंक्ष्वैत्यर्थः. अथवा 'चित्तधणप्पभूयं' इत्येकमेव पदं गृहविशेषणं. चित्रं नानाप्रकारं, प्रभूतं प्रचुरं धनं यस्मिन् तच्चित्रप्रभूतधनं, एतादृशं मम मंदिरं गृहाणेत्यर्थः. पुनः कीदृशं

भाषांतर
अध्य० १३

॥७८४॥

उत्तराध्य-
पनसूत्रम्

॥७८५॥

गृहं ? पांचालदेशनां गुणा इंद्रयविषयाः शब्दरूपरसगंधस्पर्शास्तेरूपपेतं पांचालगुणापपेतं. च पुना रम्या रमणीया ममावसथाः प्रासादाः प्रवेदिताः प्रकर्षेण वेदिताः प्रवेदिताः प्रकटाः संति. तानपि त्वं प्रशाधीति शेषः. मम वार्धकि-
रत्नपुरस्सरैर्देवैरुपनीताः प्रसादाः, ते के प्रासादाः ? उच्च १, उदय २, मधु ३, कर्क ४, ब्रह्म ५, एते पंच प्रासादा यत्र चक्रिणो रोचते तत्रैव वार्धकिरत्नेन चक्रिसूत्रधारेण विधीयंते इति वृद्धा आहुः. तस्मादत्रेदं गृहमिति पृथगुक्तमस्ति. पांचालानां गुणग्रहणं तु अत्युदीर्णत्वात्. अन्यथा भरतक्षेत्रस्य सारं तद्गृहेऽस्त्येव. ॥ १३ ॥

वळी ब्रह्मदत्त चक्री साधुने निमंत्रण करे छे-पूर्वनामथीज संबोधीने कहे छे-हे चित्र ! तमे आ मारा प्रभूत=पुष्कळ धन सहित गृहनुं प्रतिपालन करो; घरमां रहीने सुख भोगवो. अथवा 'चित्रधनप्रभूत' एक पदमानी=नाना प्रकारनां प्रभूत=पुष्कळ धन जेमां भरेल छे एवुं, (घरनुं विशेषण) मारुं मंदिर छे ते तमे स्वीकारो. गृह केवुं छे ? पांचालदेशना गुण=विविध भोगपदार्थोथी उपेत=संयुक्त; तथा रम्य=मनोहर मारा आवसथ=प्रासाद=महेलातो छे तेने पण तमे साचवो अने उपयोगमां ल्यो; [एटलुं शेष उमेरवुं.] मारे माटे वार्धकिरत्न प्रभृति देवोए तैयार करी आणी आपेला प्रमादो जेवा के-उच्च १, उदय २, मधु ३, कर्क ४ तथा ब्रह्म ५; ए पांच प्रासादो छे. जे चक्रीने गमे त्यां वार्धकिरत्न चक्रि सूत्रधार निर्भे छे, एम वृद्धो कहे छे. तेथीज अहीं 'आ घर' एम पृथक् कहेलुं छे. पांचालना गुणोनुं गृहण उत्कृष्टता देखाडवा करेलुं छे अन्यथा आखा भरतक्षेत्रनी सारभूत वस्तुओ चक्रिना घरमां होयज.

नेट्टेहिं गीएहिं घे वाइएहिं । नारीजणाइं परिवारयंते ॥ भुंजाहिं भोगाइ इमाइ भिंक्खु । मंम रोयेंई पव्वेज्जा हु दुक्खें (नेट्टेहिं) नाटकोवडे (गीएहिं अ) संगीतवडे (वाइएहिं) घाजिजोवडे तथा (नारीजणाइ) स्त्रीजनोवडे (परिवारयंता) परिवारेला पवा

भाषांतर
अध्य० १३

॥७८५॥

उत्तराध्य-
यनसूत्रम्

॥७८६॥

(भिक्षू) हे मुनि ! (इमाइ) आ (भांगाइ) भोगोने (भुंजाहि) भोगवो कारणके (मम) मने (रोयइ) भासे छे के (पव्वज्जा) प्रवज्या पाळवी (दुक्खं हु) दुःखज छे १४

व्या०—भो चित्र ! हे भिक्षो ! हे साधो ! ममैतद्रोचते, एतद् हृदये प्रतिभाति. हु इति निश्चयेन प्रवज्या दुःखं वर्तते इति शेषः. दीक्षायां सुखं किमपि नास्ति. तस्मात् हे साधो ! त्वमिमान् प्रत्यक्षं दृश्यमानान् भोगान् भुंक्ष्व ? कथंभूतः सन ? नाटकैर्द्रात्रिंशद्विधैः, गीतैर्गांधर्वशास्त्रोक्तैः, वादित्रैर्भरतशास्त्रोक्तैर्मृदंगादिभिस्तथा नारीजनैः परिवृतः सन विषयसुखान्यनुभव ? अत्र नारीजनानामेव ग्रहणं कृतं, अन्येषां गजाश्ववस्त्रासनद्रव्यादीनां ग्रहणं न कृतं, तत्तु तस्य स्त्रीलोलुपत्वात्, सर्वविषयेषु स्त्रीणामेव प्राधान्यात्. ॥ १४ ॥

हे चित्र ! हे भिक्षो ! हे साधो ! मने तो आ रुचे छे=मारा हृदयमां एम भासे छे के निश्चये प्रवज्या दुःखज छे. दीक्षामां सुख कइ पण नथी; ते माटे हे साधो ! तमे आ=प्रत्यक्ष देखाता=भोगोने भोगवो. केवा थइने? वत्रीश प्रकारना नाद्यो, गांधर्व शास्त्रोक्त गीतो=गायनो, भरत शास्त्र वर्णित मृदंगादि वादित्रो तथा नारीजनोवडे परिवारित वनीने विषयसुखोने अनुभवो. अत्रे नारीजनो-नुंज ग्रहण कर्युं, अन्य हाथी घोडा वस्त्र आसन इत्यादिक द्रव्योनुं ग्रहण न कर्युं ते तो तेना स्त्रीलोलुप पणाने लीधे, केमके सर्व विषयोमां स्त्रीओनुंज प्राधान्य छे.

तं पुव्वनेहेण कयाणुरायं । नराहिवं कामगुणेषु गिद्धं ॥ धम्मस्सिओ तस्स हिआणुपेही । चित्तो ईमं वयणेंमुदाहरित्थो (पव्वनेहेण) पूर्वना स्नेहे करीने [कयाणुराग] रागयुक्त [गिद्धि] लुब्ध थयेला [त] ते (नराहिवं) नराधिपने [धम्मस्सिओ] धर्ममां

भाषांतर
अध्य० १३

॥७८६॥

उत्तराध्य-
यनसूत्रम्

॥७८७॥

स्थिर थयेला तथा (तस्स) ते चक्रवर्तीना [हिआंगुपेहि] हितानुप्रेक्षी एवा (चित्तो) चित्र मुनि (इमं) आगळ (वयणं) वचन (उदाहरित्था) बोलता हवा. १५

व्या०—यदा तु ब्रह्मदत्तेन संभूतजीवेन चित्रजीवं साधुं प्रत्युक्तं, तदा चित्रजीवः साधुश्चित्र इदं वचनं तं ब्रह्म-
दत्तेनराधिपं चक्रिणप्रति उदाजहार अवादीत्. कथंभूतं तं ब्रह्मदत्तं? पूर्वस्नेहेन कृतानुरागं, पूर्वभवबांधवप्रेम्णा विहि-
तप्रीतिभावं. पुनः कथंभूतं नराधिपं? कामगुणेषु विषयसुखेषु लोलुपं. कीदृशश्चित्रजीवसाधुः? धर्माश्रितो धर्ममा-
श्रितः. पुनः कीदृशश्चित्रः? तस्य ब्रह्मदत्तस्य हितानुप्रेक्षी हितवाञ्छकः, हितमनुप्रेक्षते इत्येवंशीलो हितानुप्रेक्षी.॥१५॥
किमुदाजहारेत्याह—

ज्यारे संभूत जीव ब्रह्मदत्ते चित्रजीव साधु प्रत्ये वचन कहां ल्यारे चित्रजीव साधु आ वचन ते ब्रह्मदत्त नराधिप चक्री प्रत्ये
बोलया. ते ब्रह्मदत्त केवो? पूर्व स्नेहे करी कृत छे अनुराग जेणे एवो, अर्थात् पूर्वभवना बांधव प्रेमने लड़ आ टाणे प्रीतिभाव
देखाडतो तथा काम गुण=विषयोने विषये लोलुप. अत्र साधु केवा? धर्मनो आश्रय करीने वर्त्तता तथा ते ब्रह्मदत्तना हितवाञ्छक;
हित जोवाना स्वभाववाला. १५ शुं वचन उच्चाय? ते कहे छे

सर्व्वे विलविधं गीयं । सर्व्वंनट्टं विडविधं ॥ सर्व्वे आभरणं भारा । सर्व्वे कंमा दुहावहा ॥ १६ ॥
हे राजा ! (सर्व्वं) सर्व्व प्रकारनुं (गीयं) गीत [विलविधं] विलापतुल्य छे तथा (सर्व्वं नट्टं) सर्व्व प्रकारनुं नृत्य [विडविधं]
वीटबणारूप छे (सर्व्वे) सर्व्व [आहरणा] अलंकारो (भारा) भारभूत छे, (सर्व्वे) सर्व्व प्रकारना (कामा) काम भोगो (दुहावहा)

भाषांतर
अध्य० १३

॥७८७॥

ઉત્તરાધ્ય-
યનસૂત્રમ્

॥૭૮૮॥

દુઃખ આપનારા છે ૧૬

વ્યા૦—હે રાજન્ ! ગીતં સર્વં વિલપિતં વિલાપતુલ્યં, સર્વં નાટ્યં નાટકં વિડંબિતં, ભૂતાવેષ્ટિતપીતમચાદિજનાં-
ગવિક્ષેપતુલ્યં સર્વાણ્યાભરણાનિ ભારતુલ્યાનિ. સર્વે કામા દુઃસ્વાવહા દુઃસ્વદાયકાઃ, ગજપતંગભૃંગમીનકુરંગાદીનામિવ
બંધનમરણાદિકષ્ટદા इत्यर्थः. ॥ ૧૬ ॥

હે રાજન્ ! ગીત=ગાયન તમામ વિલપિત=વિલાપતુલ્ય જાણો. સર્વ નાટ્ય=નાટકો વિડંબિત છે અર્થાત્ ભૂતાવેષ્ટિ=અથવા મચ્છપી-
જનના ચાઝા સમાન છે, સર્વ આભરણો ભાર=વોજારૂપ છે અને સર્વ કામ દુઃસ્વાવહ=દુઃસ્વદાયક છે, ગજ, પતંગ, ભૃંગ, મીન, હરિણ
આદિની પેઠે બંધન તથા મરણાદિ કષ્ટ દેનારા છે. સ્પર્શથી હાથી, રૂપથી, પતંગ, ગંધથી ભ્રમર, રસથી મીન=મત્સ્ય, અને શબ્દથી
હરિણ કષ્ટમાં ફસાય છે. ૧૬

बालाभिरामेसु दुहावहेसु । न तसुहं कामगुणेषु रायं ॥ विरक्तकामाण तवोधणाणं । जं भिक्खुणं सीलगुणेरयाणं॥१७
(રાય) રાજા [વિરક્તકામાણ] કામભોગથી વિરક્ત (તવોધનાણ) તપરૂપી ધનવાઝા [સીલગુણે રયાણ] શીલાદિ ગુણમાં આસક્ત
(ભિક્ષુણ) સાધુઓને (જ) જે સુખ હોય છે [તં સુહ] તે સુખ [બાલાભિરામેસુ] મૂઢ પુરુષોને મનોહર [દુહાવહેસુ] દુઃખને આપ-
નારા (કામગુણેસુ) કામભોગોને વિષે [ન] હોતું નથી. ૧૭

વ્યા૦—હે રાજન્ ! વિરક્તકામાનાં વિરક્તા કામેભ્ય इति વિરક્તકામાસ્તેષાં નિર્વિષયિણાં ભિક્ષૂણાં સાધૂનાં
यत्सुखं वर्तते, तत्सुखं कामगुणेषु शब्दादिषु इन्द्रियसुखेषु कामिनां पुरुषाणां नास्ति. कीदृशेषु कामगुणेषु ? बालाभि-

भाषांतर
अध्य० १३

॥७८८॥

उत्तराध्य-
यनसुत्रम्

॥७८९॥

गमेषु बालानां निर्विवेकाणामभिरामा बालाभिरामास्तेषु, मूर्खा हि विषयेषु रञ्जन्ते. पुनः कीदृशेषु कामगुणेषु? दुःखा-
वहेषु दुःखदायकेषु. कीदृशानां भिक्षूणां? तपोधनानां. तप एव धनं येषां ते तपोधनास्तेषां. पुनः कीदृशानां? शील-
गुणे रतानां, शीलस्य गुणा गुणकारिणो नवविधगुण्यस्तेषु रता आसक्तास्तेषां. ॥ १७ ॥

हे राजन्! विरक्त काम=कामथी विरक्त थयेला, अर्थात् निर्विषय भिक्षु=साधुओने जे सुख होय छे ते सुख कामगुण=शब्दादि
इन्द्रिय सुखोमां कामी पुरुषोने होतुं नथी. काम गुणो केवा? बाल=विवेकहीन जनोने अभिराम=मनोहर लागता; तेवा विषयोमां
मूर्ख जनोज अनुराग राखे छे. वळी ते कामगुणो केवा? दुःखवाह=दुःखदायक भिक्षु केवा? तपोधन एटले जेओने तप एज धन छे
वळी ते केवा? शीलगुण=गुणकारी नवविध गुणियोमां रत=निरंतर आसक्त रहेनारा. १७

नरिंद जाई अहमा नराणां । सोवागजाई दुहओ गयाणं ॥ जहि ब्रयं सर्वजणस्सवेसा । वसीय सोवंगनिवेसणेसु ॥ १८ ॥
(नरिंद) हे राजा ! (सोवागजाई) चंडालनी जातिने [गयाण] प्राप्त थयेला (दुहओ) बन्नेनी (नराण) मनुष्यो मध्ये (अहमा) अधम (जाई)
जाति हती (जहि) जे जातिमां (सर्वजणस्सवेसा) द्वेषी [ब्रयं] आपणे वन्ने [सोवाग निवेसणेसु] चंडालना घरे (वसीअ) वस्या हता.

व्या०—हे नरेन्द्र ! नराणां मनुष्याणां मध्ये अधमा निचा जातिः श्वपाकस्य चांडालस्य जातिर्वर्तते, सा जातिर्द्वि-
योरपि आवयोर्गता प्राप्ता. णं इति वाक्यालंकारे, यस्यां जातौआवां सर्वजनस्य द्वेष्यौ अभूय. श्वपाकनिवेशनेषु
चांडालगृहेषु वसीय आवामवसाव. ॥ १८ ॥

हे नरेन्द्र ! नर=मनुष्योना मध्यमां अधम=निचा जाति श्वपाक=चांडालनी छे ते जाति आपण वेयने गत=प्राप्त थइ हती ने ?

भाषांतर
अध्य० १३

॥७८९॥

उत्तराध्य-
यनसूत्रम्

॥७९०॥

जे जातिमां आपणे सर्व जनोना द्वेषपात्र थया हता अने चांडालना घरोमां वास कर्यो हतो. १८

तीसे ये जाईइ उ पावियाए । वच्छामु सोवागनिवेशणेषु ॥ संवस्स लोगस्स दुगंछणिज्जा । इहंतु कम्मंइं पुरे कंडाईं
(अ) तथा (पाविआए) पापी एवी (तीसे) ते [जाइउ] जातिने विषे [संवस्स] सर्व (लोगस्स) लोकने [दुगंछणिज्जा] जुगुप्सा करवा
(मु) आपणे [सोवागनिवेशणेषु] चांडालना घरने विषे [वुच्छा] वस्या हता [इहंतु] अही [पुरे कंडाई] पूर्वे कहेलां [कम्माइ]
कर्मो प्रगट थया छे. १९

व्या०—तस्यां च जतौ तु पापिकायां पापिष्ठायां श्वपाकनिवेशनेषु चांडालगृहेषु वच्छामु इति उचितौ निवास-
मकार्ष्व. कीदृशौ आवां? सर्वस्य लोकस्य जुगुप्सनीयौ हीलनीयौ. इह तु अस्मिन् जन्मनि पुराकृतानि कर्माणि प्रक-
टीभूतानीत्यर्थः. प्राचीनजन्मनि सम्यगनुष्ठानरूपाणि कृतानि, तेषां फलानि जातिकुलबलैश्वर्यरूपाणि इह प्रकटितानि.
तस्माद्धर्मकरणे प्रमादो न विधेय इत्यभिप्रायः. ॥ १९ ॥

ते पापिका=अति पापिष्ठ जातिमां तो आपणे श्वपाकनिवेशन=चांडालना घरोमां निवास करता हता. त्यारे आपणे केवा हता?
सर्व लोकोना जुगुप्सनीय=मृगथी तिरस्कार करवा योग्य हता, अहीं=आ जन्ममां तो हवे पूर्वे करेलां=प्राचीन जन्ममां सारी रीते
अनुष्ठित=सारां कर्मोनां फळो=जाति, कुळ, बल, ऐश्वर्य; इत्यादि आ टाणे प्रकट थतां ते भोगवो छो. माटे धर्म करवामां जराय
प्रमाद करवो नहिं; आवो अभिप्राय छे. १९

सोदाणिं सि राय महणुभागो । महंदिओ पुनफलोववेओ ॥ चइत्तु भोगांइं आसासयाइं । आदाणहेउं अभिनिक्खमाहि

भाषांतर
अध्य० १३

॥७९०॥

उत्तराध्य
यनसूत्रम्

॥७९१॥

(सो) ते (दाणिसि) हमणां (महानुभागो) महोटा प्रमाणवाळा तथा (महद्विओ) महोटी ऋद्धिवाळा (पुण्यफलोववेओ) पुण्यना फळे करी सहित (राय) राजा छो. (आयाणहेऊ) आदान (असासयाइ) अशाश्वत (भोगाइ) भोगोने (चइतु) तजीने (अभिनिक्खमाहि) सर्वथा जाओ=दीक्षा ग्रहण करो. २०

व्या०—हे राजन् ! यस्त्वं संभूतः पुरा आसीः, सोदाणिसि स त्वमिदानीं राजा चक्रधरो महानुभागो माहात्म्यसहितो जातोऽसि. कीदृशो राजा ? महद्विको विशाललक्ष्मीकः, पुनः कीदृक् ? पुण्यफलोपपेतः पुण्यफलसहितः. तस्मादादानहेतोः आदानस्य चारित्रधर्मस्य हेतोः आदीयते सविवेकैरीत्यादानं चारित्र धर्मस्तस्य हेतोः अभिनिक्खमाहि अभिनिःक्रम ? अभि समंतानिःक्रम ? गृहपाशात्त्वं निस्सर ? साधुर्भवेत्यर्थः. किं कृत्वा ? अशाश्वतान् भोगान् त्यक्त्वा. पुराकृतस्य धर्मस्य फलं चेत्त्वयेदानीं भुज्यते, तदेदानीमपि धर्ममंगीकुरु ? यतोऽग्रे शाश्वतसुखभाक् स्या इति भावः. ॥ २० ॥ धर्मस्य अकरणे दोषमाह—

हे राजन् ! जे तमे पूर्वे संभूत हता ते आ टाणे राजा चक्रधर महानुभाग=माहात्म्य सहित थया छो. केवा राजा ? महद्विक=पुष्कळ लक्ष्मी युक्त तथा पुण्य फळसहित. माटे आ दान हेतुथी एटळे चारित्र्यधर्मना हेतुथी विवेकी पुरुषो जेनुं आदान=गृहण करे छे ते आदान, तेना अनुष्ठानार्थ अभिनिष्क्रम=सर्वतः नीकळी जवुं; अर्थात् घरना पाशमांथी नीसरी जाओ, साधु थाओ. केम करीने ? अशाश्वत=क्षणिक भोगोने त्यजीने, पूर्वे करेला धर्मनुं फळ जो तमे आ बखते भोगवोछो तो हमणा पण धर्म अंगीकार करो जेथी आगळ उपर पण शाश्वत सुखभागी थाओ; एवो भाव छे.

भाषांतर
अध्य० १३

॥७९१॥

उत्तराध्य-
यनसूत्रम्

॥७९२॥

इह जीविं रोय असासंयमि । धणियं तु पुण्णाई अकुव्वमाणो ॥

से सोअह मच्चु मुहोवणीए । धुम्मं अकाऊण परम्मिं लोए ॥ २१ ॥

(राय) हे राजा ! (इह) आ (जीविण) मनुष्यनुं जीवित (धणिअ) अत्यंत (सासयम्मि) अशाश्वत (पुच्चाइ') शुभ अनुष्ठानने (अकु-
व्वमाणो) नहिं करतो बवो (से) ते (मच्चुमुहोवणीए) मृत्यु नजीक आवते सते (सोअह) शोक करे छे तथा (धम्म') धर्मने (अका-
ऊण) नहि करीने (परम्मिलोए) परलोकमां जइने शोक करे छे. २१

व्या०—हे राजन् ! इहास्मिन् मनुष्यजीविते मनुष्यायुषि पुण्यान्यकुर्वाणोऽयं मनुष्यः सुकृतानि न करोति, स
दुःकर्मभिर्मृत्युमुखपनीतः सन् धर्ममकृत्वा परस्मिन् लोके गतः शोचते पश्चात्तापं कुरुते. मरणसमये एवं जानाति हा
मया मनुष्यजन्म प्राप्य धर्मो न कृतः. इति चिंतां करोति. कथंभूते जीविते? धणियं तु अत्यंतमशाश्वते. ॥ २१ ॥

हे राजन् ! अहीं आ मनुष्य जीवित=मनुष्यना आयुष्यमां पुण्य कर्म न करनारो पुरुष सुकृत नथी करातो ते दुष्कर्मवडे मृत्यु-
मुखे प्राप्त थइने धर्म न करीने परलोकमां जइने पण शोक=पश्चात्ताप करे छे, मरण समये एम जाणे छे के—'अरे ! भैं मनुष्यजन्म
पामीने धर्म न कर्यो' आम चिंता करे छे. जीवित केवुं? अतिशय अशाश्वत=अत्यंत क्षणिक. २१

जेहेहं सीहो य मियं गिहायं । मच्चू नरं नेईं हूं अंतकाले ॥

ने तस्सै मायां व पिथां व भायां । कालंमि तस्मै सहसा हवन्ति ॥ २२ ॥

(जहा) जेम (इह) आ (सीहो व) सिंह (मिअ) मृगने (गहाय) ग्रहण करीने तेज प्रमाणे (मच्चू) यमराज [हुं] निश्चे (अंतकाले)

भाषांतर
अध्य० १३

॥७९२॥

उत्तराध्य-
यनसुश्रम

॥७९३॥

अंतकाले पूर्ण थाय त्यारे (नरं) मनुष्यने [तिइ] पोताने वश (तस्मि कालस्मि) ते वखते (तस्स) ते [माया व] माता के (पिआ व) पिता (भाया) भाइ (अंसहरा) अंशधर (न भवंति) थता नथी. २२

व्या०—यथेह संसारे सिंहो मृगं गृहीत्वा स्ववशं नयति, अत्र चशब्दः पदपूरणे, एवमनेनैव प्रकारेण, अनेनैव दृष्टान्तेन मृत्युर्मरणं. हु इति निश्चयेनांतकाले नरं मनुष्यं गृहीत्वा स्ववशं नयति. तस्मिन् मनुष्यस्य मरणकाले माता, च पुनः पिता, च पुनर्भ्राता, एते सर्वे अंशधरा न भवंति, अंशं स्वजीवितव्यभागं धारयन्ति, मृत्युना नीयमानं नरं रक्षन्तीत्यंशधराः, स्वजीवितव्यदायका न भवंतीत्यर्थः. ॥ २२ ॥ पुनर्दुःखादपि न त्रायन्ते इत्याह—

जेम आ संसारने विषये सिंह मृगने झालीने पोताने वश करे छे (अहीं 'च' शब्द पादपूरणार्थ छे) एवीज रीते, आज दृष्टां-
तथी मृत्यु=मरण निश्चये अंतकाल समये नर=मनुष्यने पकडीने पोताने वश करे छे ए मनुष्यना मरण टाणे तेनी माता के पिता
अथवा भाइ ए सर्वे अंशधर थइ शकतां नथी. पोताना आयुष्यनो अंश आवीने मृत्युए दोरी जवाता प्राणीनुं रक्षण करे ते अंशधर.
अर्थात् पोतानुं जीवित देवावाळा कोइ थता नथी. २२ मृत्युथी तो रहुं किंतु दुःखथी पण रक्षण नथी आपी शकतां.

न तस्स दुक्खं विभजंति नाइओ । न मित्तवग्गा न सुया न बंधवा ॥

इक्को सयं पच्चण्होइ दुक्खं । कत्तारमेवं अणुजाइ कम्मं ॥ २३ ॥

(तस्स) ते मनुष्यना [दुक्खं] दुःखने (नाइओ) दूरना स्वजनो [न विभजंति] विभाग करी शकता नथी, तथा [मित्तवग्गा] मित्रवर्गो
[न] विभाग करी शकता नथी [सुआ न] करी शकता [बंधवा न] वंधुओ [दुक्खं] दुःखने [पच्चण्होइ] अनुभवे छे [कम्मं] कर्म

भाषांतर
अध्य० १३

॥७९३॥

ઉત્તરાધ્ય-
યનસૂત્રમ્

॥૭૯૪॥

જે તે [કર્તારમેવં] કર્તારનેજ (અણુજાઈ) અનુસરે છે. ૨૩

વ્યા૦—પુનઃ હે રાજન્ તસ્ય મનુષ્યસ્ય અર્થાત્ દુઃખાર્ત્તસ્ય નરસ્ય દુઃખં શારીરિકં માનસિકં ચ દુઃખં જ્ઞાતયઃ સ્વજના ન વિભજંતિ, દુઃખસ્ય વિભાગિનો ન ભયંતિ. પુનર્મિત્રવર્ગા મિત્રસમૂહાઃ, પુનઃ સુતા અંગજાઃ, પુનર્વાધવા ભ્રાતરોઽપિ ન દુઃખં વિભજંતિ. તદા કિં ભવતીત્યાહ—एकोऽयं जीवोऽसहायी स्वयमेव दुःखं प्रत्यनुभवति, एकाकी स्वयमेव दुःखं असातावेदनीयं भुंक्ते. कथं स्वजनादिवर्गे सति एको दुःखं भुंक्ते? तत्राह—कर्म शुभाशुभरूपं कर्तारमेव अनुयाति अनुगच्छति. यः कर्मणां कर्ता स एव कर्मणां भोक्ता स्यादिति भावः. यदुक्तं—यथा धेनुसहस्रेषु । वत्सो विदति मातरं ॥ तथा पुरा कृत कर्म । कर्तारमनुगच्छति ॥ ૧ ॥ ૨૩ ॥

પુનરપિ હે રાજન્! તે મનુષ્યનું—અર્થાત્ દુઃખપીડિત નર દુઃખ=શારીરિક તથા માનસિક દુઃખમાં જ્ઞાતિ=સ્વજનો વિભાગ લઈ શકતાં નથી દુઃખનાં વિભાગી થતાં નથી. તેમ મિત્ર વર્ગ=મિત્રના સમૂહો વળી સુતા=અંગથી ઉત્પન્ન થયેલા પુત્રો કે વાંધવો=માઈઓ પણ દુઃખમાં વિભાગ લેતા નથી, ત્યારે કેમ થાય છે! તે કહે છે—एक आ जीव असहायी पोतेज दुःखोने अनुभवे छे. एकलो पोतेज आसाता वेदनीय दुःख भोगवे छे. स्वजनादि वर्ग छतां केम एकलोज भोगवे छे? त्यां कहे छे के—जे कंइ शुभ या अशुभ कर्म कराय ते कर्तानी पाछळज जाय छे, जे कर्मनो कर्ता तेज कर्मना फळोनो भोक्ता थाय; एवो भावार्थ छे. कहुं छे के—‘जेम हजारो धेनुमां बाछडो पोतानी याने गोती लइ तेनी पांसे रहे छे तेम पूर्व करेलुं कर्म कर्ताने खोळी काढी तेनी पाछळ जाय छे. ૨૩

ચિન્ના દુપયં ચ ચઉપ્પયં ચ । ચિન્તિં ગિહં ધણં ધનં ચ સઘ્વં ॥ સકમ્મપ્પવીઓ અવસો પયાઈ । પરં ભવં સુંદરં પાવગં વા

भापांतर
अध्य० १३

॥७९४॥

ઉત્તરાધ્ય-
યનસૂત્રમ્

॥૭૯૫॥

[સકરમપ્પગીઓ] કર્મ સંઘાતે છે એવો તથા [અવસો] પરાધીન એવો [સવ્વ] સર્વ [દુપ્પ ચ] દ્વિપદને તથા [ચઉપ્પયં ચ] ચતુષ્પદને તથા [સ્વિત્ત] ક્ષેત્રને [ગિહ] ઘરને [ધણ] ધનને [ધન્નં ચ] શાઠી વગેરે ધાન્યને [ચિચ્છા] તજીને [સુંદર] સારા [વા] અથવા [પાવગ] અશુભ એવા [પરં ભવ] પરભવ પ્રત્યે [પયાહ] જાય છે ૨૪

વ્યા૦—અશરણભાવેનામુક્તવા એકત્વભાવનાં વદતિ—અયં સ્વકર્માત્મદ્વિતીયો જીવઃ, સ્વસ્ય કર્મ સ્વકર્મ, સ્વકર્મ એવાત્મનો દ્વિતીયં યસ્ય સ સ્વકર્માત્મદ્વિતીયઃ, સ્વકર્મસહિતોઽયં જીવઃ સુંદરં દેવલોકાદિસ્થાનં વાઽથવા પાપકં નરકાદિસ્થાનં, એવંવિધં પરં ભવમન્યલોકં અવશઃ સન્ પ્રયાતિ. કિં કૃત્વા ? દ્વિપદં ભાર્યાદિ, ચ પુનશ્ચતુષ્પદં ગજાશ્વાદિ, ક્ષેત્રં ઈશ્વુક્ષેત્રાદિ, ગૃહં સપ્તભૌમિકાદિ, ધનં દીનારાદિરજતસ્વર્ણાદિ, ધાન્યં તંદુલગોધૂમાદિ, ચશબ્દાદિભ્રમણસારરત્નાદિ, એતત્સર્વં ત્યક્ત્વા હિત્વા જીવઃ પરભવે વ્રજતીત્યર્થઃ ॥ ૨૪ ॥ અથ મરણાદનંતરં પશ્ચાત્તસ્ય પુત્રકલત્રાદયઃ કિં કુર્વંતીત્યાહ—

અશરણ ભાવના કહીને હવે એકત્વભાવના કહે છે—આ, પોતાના કર્મ રૂપ જેને વીજો સહાય છે એવો જીવ=પોતાનું કર્મ એજ જેને દ્વિતીય છે એવો જીવ; સુંદર-દેવલોકાદિ સ્થાન અથવા પાપક નરકાદિ સ્થાન, એવા પ્રકારના પરભવ-અન્યલોકને અવશ વગીને પામે છે. કેમ કરીને? દ્વિપદ-ભાર્યાદિક મનુષ્યોને તથા ચતુષ્પદ હાથી ઘોડા વગેરેને, ક્ષેત્ર-શેરડીનાં ખેતરો, ગૃહ-સાત સાત માઠની મહેલાતો, ધન-સોનારૂપાના નાણાં, ધાન્ય-ઘઉં ચોખા વગેરે; ‘ચ’ શબ્દથી વસ્ત્ર આભરણ રત્ન રૂપાદિ સર્વને ત્યજીને જીવ પરભવે જાય છે. ૨૪

હવે મરણને અનંતર તેના સ્ત્રીપુત્રાદિક શું કરે છે ? તે કહે છે—

ભાષાંતર
અધ્ય૦ ૧૩

॥૭૯૫॥

ઉત્તરાધ્ય-
યનસૂત્રમ્

॥૭૯૬॥

તં ઇમં તુચ્છશરીરં સે । ચિદ્દેગયં દહિય ઉ પાવગેણં ॥ ભજ્જા ય પુત્તોવિ ય નાયઆ ય । દાયારમન્નં અણુસંકમંતિ ॥૨૫
તે મૃત થયેલાનું એકક=એકલું તુચ્છ શરીર ચિતિગત=ચિતામાં પડેલું કરીને પાવક=અગ્નિવડે બાઢીને પછી તેની માર્યા તથા પુત્ર
અને જ્ઞાતિઓ, અન્ય દાતાર=તેમનું ભરણપોષણ દેનાર=કોઈ બીજાને અનુસરે છે. ૨૫

વ્યા૦—સે ઇતિ તસ્ય મૃતસ્ય પુરુષસ્ય તત્ એકકં જીવરહિતં, અત એવ તુચ્છ અસારં શરીરં, કિં ? ચિતોગતં ઇમ-
સાનાગ્નિપ્રાપ્તં પાવકે દગ્ધ્વા ભસ્મસાત્ કૃત્વા, પ્રશ્નાત્તસ્ય માર્યા, ચ પુનઃ પુત્રોઽપિ, ચ પુનર્જ્ઞાતયઃ સ્વજનાઃ, એતે સર્વે-
ઽપિ અન્યં દાતારં સનુસંક્રમંતિ. કોઽર્થઃ? યદા કથિત્પુરુષો ગ્રિયતે, તદા તુચ્છરીરં પ્રજ્વાલ્ય તસ્ય સ્ત્રીપુત્રવાંધવા અન્યં
સ્વનિર્વાહકર્તારં ધનાદિદાયકં સેવંતે, સર્વેઽપિ સ્વાર્થસાધનપરાયણા ભવંતિ. ૨૫

સે=તે મૃત થયેલા પુરુષનું તે એકક-જીવરહિત હોઈ તુચ્છ-અસાર શરીરને ચિતામાં રાખીને, સ્મશાનાગ્નિ ગત કરી, પાવક-
વડે દાહ કરી-ભસ્મીભૂત કરીને પશ્ચાત્ તેનાં-માર્યા, પુત્ર તથા જ્ઞાતિ=સ્વજનો, એ બધાય અન્ય દાતાને ગોતી તેના અનુયાયી બને છે.
શું કહ્યું ? જ્યારે કોઈ પુરુષ મરે ત્યારે તેના શરીરને સઢગાવી તેના સ્ત્રી પુત્ર વાંધવ વગેરે પોતાના નિર્વાહને માટે ધનાદિ દેનારા કોઈ
અન્યને ગોતી તેને સેવે છે. સર્વે સ્વાર્થ સાધનમાં તત્પર થાય છે. ૨૫

ઉવણિજ્ઞઙ્ગ જીવિયમપ્પમાયં વણ્ણં જરા હરહ્ નરસ્સ રાયા ॥ પંચાલરાયા વગ્ગણં સુણાહિ । માકાસિ કમ્માઈ મહાલયાઈ
હે રાજા ! નરનું જીવિત વગર પ્રમાદે મૃત્યુ પાંસે કર્મોજ લઈ જાય છે, અને જરા વર્ણ=રૂપને હરે છે માટે હે પંચાલ દેશના રાજન્ !
આ મારું વચન સાંભળો, મહાલય-મહોટા મહેલ બંધાવવા વગેરે કર્મો મા કરશો, ૨૬

માષાંતર
અધ્ય૦ ૧૩

॥૭૯૬॥

उत्तराध्य-
यनसूत्रम्

॥७९७॥

हे राजन् ! नरस्य प्राणिनो जीवितमायुःप्रमाणमप्रमादं यथा स्यात्तथा कर्मभिर्मृत्यवे उपनीयते. पुनर्जीविते सत्यपि नरस्य वर्णं शरीरसौंदर्यं जरा हरति, वृद्धावस्था रूपं विनाशयति. तस्माद्धे पंचालराज ! हे पंचालदेशाधिप ! वचनं मम वाक्यं शृणु ? महालयानि महान्ति मांसभक्षणादीनि कर्माणि त्वं मा कार्षीः ? ॥ २६ ॥ अथ नृपतिराह—

हे राजन् ! नर=प्राणीना जीवित=आयु प्रमाणने जरा पण प्रमाद गफलत न थाय तेवी रीते कर्मोए मृत्यु समीपे लइ जवाय छे, जीवित छतां पण मनुष्यना वर्ण=शरीर सौंदर्यने जरा हरी ले छे. वृद्धावस्था रूपनो विनाश करे छे, माटे हे पांचाल देशाधिप ! वचन माहं वाक्य=सांभळ. महालय=महोटां मांस भक्षणादि कर्मो तुं मा करीश. २६ आ सांभळी राजा बोल्यो—

अहंपि जाणामि जहेह साहू । जं मे तुमं साहसि वक्कमेयं ॥ भोगा इमे संगकरा भवन्ति । जे दुज्जया अज्ज अम्हारिसेहिं हें साधो ! आ संसारमां जेम छे ते हुं पण बधुं जाणुं छुं, जे जे तमे मने आ वचनवडे शीखव्युं. आ बधा भोग संगकर संसार बंधनकारक होय छे के जे आजे अमारा जेवाये दुर्जय होय छे. २७

व्या०—हे साधो ! इह जगति यथा वर्तते तथाहमपि जानामि, यत्त्वं मे मम एतद्वाक्यं साधयसि शिक्षयांस, शिक्षारूपेण साधु कथयसि, परं किं करोमि ? इमे प्रत्यक्षं भुज्यमाना भोगाः संगकरा भवन्ति बंधनकरा भवन्ति. कीदृशा इमे भोगाः ? हे आर्य ये भोगा अस्मादशौर्गुरुकर्मभिर्दुर्जया दुस्त्याज्याः. ॥ २७ ॥

हे साधो ! आ जगत्ने विषये जेम वत्ते छे तेम हुं पण बधुं जाणुं छुं, जे तमे मने आ वाक्य शीखवो छो, शिखामणरूपे साहं कहो छो. पण शुं करं ? आ प्रत्यक्षभोगवाता भोगो संगकर थाय छे=बंधनकारक बने छे. केवा ? आर्य जे भोगो अमारा जेवा गुरु-

भाषांतर
अध्य० १३

॥७९७॥

उत्तराध्य-
यनसूत्रम्

॥७९८॥

कर्मी जनोए दुर्जय=दुस्त्याज्य होय छे, २७

हृत्थिणापुरंमि चित्त । दहुणं नखइं महद्वियं ॥ कामभोगेसु गिद्धेणं । नियाणमसुहं कडं ॥ २८ ॥
हे चित्र! हस्तिनागपुरमां महोटी ऋद्धिवाळा नरपतिने जोइने कामभोगमां लोलुप बनेला में अशुभ निदान [नियाणु] कथुं हतुं. २८

व्या०—हस्तिनागपुरे भो चित्र! मया निदानं कृतं. कीदृशं निदानं? अशुभं भोगाभिलाषत्वादशुभं. किं कृत्वा?
नरपतिं सनत्कुमारचक्रिणं दृष्ट्वा. कीदृशं चक्रिणं? महद्विकं. कीदृशेन मया? कामभोगेषु गृद्धेन, इंद्रियसुखलोलुपेन. २८

हस्तिनापुरने विषये हे चित्र! में निदान कथुं. केधुं निदान? अशुभ, एटले भोगाभिलाषने लोघे अशुभ. केम करीने? महोटी
ऋद्धिवाळा नरपति=सनत्कुमार चक्रीने जोइने हुं ते वरुते कामभोगमां गृद्ध=इंद्रिय जन्य सुखमां लोलुप बनेल हतो. २८

तस्स मे अप्पडिकंतस्स । इमं एयारिसं फलं ॥ जाणमाणोवि जं धम्मं । कामभोगेसु मुच्छिओ ॥ २९ ॥
ते अप्रतिकांत=नियाणाथी निवृत्त न थयेला मने आ आया प्रकारतुं फल मळ्युं; जे धर्मेने जाणतो छतो हुं कामभोगमां मूर्छित थयो. २९

व्या०—तस्य निदानस्य प्राग्भवकृतभोगाभिलाषस्य इदं प्रत्यक्षं भुज्यमानं एतादृशं वक्ष्यमाणं फलं जातं. कथंभू-
तस्य तस्य निदानस्य? अप्रतिकांतस्य अनालोचितस्य. यस्मिन्नवसरे हस्तिनागपुरे आवां अनशनं कृत्वा प्रसूतौ, तदा
चक्रधरस्य स्त्रीरत्नस्य केशपाशो ममचरणे लग्नः, तदा मया निदानं कृतं, तदा त्वयाहं निवारितः, भो भ्रातस्त्वं निदानं
माकार्षीः, चेन्निदानं कृतं स्यात्तदा मिथ्यादुष्कृतं दातव्यं, त्वया इत्युक्तेऽप्यहं निदानान्न निवृत्त इत्यर्थः. जं इति यस्मा-
त्कारणात् अहं जिनोक्तं धर्मं जानन् अपि कामभोगेषु सुतरामतिशयेन मूर्छितोऽस्मि, इंद्रियसुखेषु लुब्धोऽस्मि. नोचेद्

भाषांतर
अध्य० १३

॥७९८॥

उत्तराध्य-
यनसूत्रम्

॥७९९॥

ज्ञानस्य एतदेव फलं, ज्ञानी विषयेभ्यो विरक्तः स्यात्, अहं ज्ञाने सत्यपि विषयेषु रमामि, तन्निदानस्यैव फलमित्यर्थः.

ते निदान=एटले पूर्वभवमां करेला भोगाधिलापनुं आ प्रत्यक्ष अनुभवातुं (आगळ कहेवाशे तेवुं) फळ थयुं. ते निदान केवुं? अप्रतिक्रांत=अनालोचित=अविचारित; जे टाणे हस्तिनागपुमां आपणे बेय अनशन करवा सूता त्यारे चक्रधरनी स्त्रीनो केश=अंबोडो मारा पगने अड्यो तेज वखते मे नियाणुं कर्युं, त्यारे तमे मने वार्यो-हे भाइ! नियाणुं मा करो, कदाच थइ जाय तो मिथ्या दुष्कृत देवुं? आम तमे कळुं तो पण हुं निदानथी निवृत्त न थयो जेथी हुं जिनोक्त धर्म जाणतां छतां पण कामभोगमां अतिशय मूर्छित छुं; इन्द्रियमुखोमां लुब्ध बन्यो. ज्ञाननुं फल एज के ज्ञानी विषयोथी विरक्त थाय; हुं तो ज्ञान छतां विषयोमां रमुं छुं, ए नियाणानुंज फळ छे. २९

नानो जहा पंकजलावसण्णो दट्टुं थलं नाभिसमेइ तीरं ॥ एवं वयं कामगुणेषु गिद्धा । न भिक्षुणो मग्गमणुव्वयामो जेम कीचडवाला पाणीमां खुचेलो हाथी स्थल=सामे देखाता तीरप्रदेशने जोवाने तीरे आवी शकतो नथी एम अमे कामगुणोमां लोलुप होइने भिक्षुना मार्गने अनुसरी शकता नथी ३०

व्या०—हे साधो ! यथा नागो हस्ती पंकजलावसक्तः, अल्पजले बहुपंके अवसन्नोऽत्यंतं निमग्नस्तीरं दृष्ट्वापि न समेति, तीरस्य तटस्य अभिमुख सोऽपि तटं न प्राप्नोति, तीरं तुदूरतः परंतु स्थलमपि दृष्ट्वा न उच्चभूमिं प्राप्नोति. एवममुना प्रकारेण अनेन दृष्टान्तेन वयमित्यस्मादृशाः कामगुणेषु शब्दरूपरसगंधस्पर्शादिषु गृद्धाः लोभिनो भिक्षोर्मार्गं साधुमार्गं साध्वाचारं नानुव्रजामो न प्राप्नुमः, तस्मात्किं कुर्मः? वयं विषयिणो जानंतोऽप्यजानंत इव जाता इत्यर्थः.

भाषांतर
अध्य० १३

॥७९९॥

उत्तराध्य-
यनसूत्रम्

॥८००॥

हे साधो ! जेम कोइ थोहुं जळ अने घणा कादववाळा जळाशयमां गगन=गूंचेलो हाथी तीर देखे छे तो पण कांठे आवतो नथी तीर सामे छे छतां तटने प्राप्त नथी थतो. तीर तो दूर रहुं पण वचमां स्थळ जेवी उंची भूमि उपर पण नथी आवी शक्तो एम आ दृष्टांतथी अमे=अमारा जेवा काम गुण=शब्द स्पर्श रूप रस गंधादिकमां गृह=लोलुप बनेला भिक्षु=साधुना मार्ग=साधुना आचारने नथी अनुसरता, शुं करीये ? अमे विषयी थया तेथी जाणता छतां पण अजाण जेवा रह्या. ३०

अच्चेइ कालो नुरयंति राईओ। नयावि भोगा पुरिसाण निच्चा ॥ उचिच्च भोगा पुरिसं चयंति। दुमं जहा खीणफलं व पक्खी काल चाल्यो जाय छे; रात्रीयो उतावळ करे छे; पुरुषोना भोगो पण नित्य नथी कारणके भोगो पुरुषो पांसे आवीने पाछा पुरुषने त्यजी दीये छे. जेम वृक्षमां रहेता पंखी ए वृक्षनां फळ क्षीण थाय त्यारे ते द्रुम=वृक्षने त्यजे छे.

व्या०—अथ मुनिः संसारस्य अनित्यत्वेन उपदेशं ददाति. हे राजन् ! कालोऽत्येति अतिशयेन गच्छति. कालस्य किं याति ? आयुर्यातीत्यर्थः. रात्रयस्त्वरयंति उत्तालतया व्रजंति. हे राजन् पुरुषाणां भोगा अपि अनित्याः, भोगाः पुरुषमुपेत्य स्वेच्छया आगत्य पुरुषं त्यजंति. पुरुषा यद्यपि भोगांस्त्यक्तुं नेच्छंति, तथापि भोगाः स्वयमेव पुरुषांस्त्यजंतीत्यर्थः. के किं यथा ? पक्षिणः क्षीणफलं वृक्षं यथा त्यजंति. ॥ ३१ ॥

हवे मुनि संसारना अनित्यत्वनो उपदेश करे छे—हे राजन् ! काल तो अत्यंत बहो जाय छे; (काल एटले आयुष्य चाल्युं जाय छे.) रात्रीयो उतावळी थाय छे, झडपथी चाली जाय छे. हे राजन् ! पुरुषोना भोगो पण अनित्य छे, भोगो पुरुषने मळीने स्वेच्छाथी आवीने पाछा पुरुषने त्यजी दीये छे जोके पुरुषो तो भोगने तजवा इच्छता नथी पण भोगो पोतेज पुरुषाने तजी दे छे

भाषांतर
अध्य० १३

॥८००॥

उत्तराध्य-
यनसूत्रम्

॥८०१॥

केनी पेठे ? जेम जे वृक्षनी फळ संपत्ति क्षीण थइ जाय त्यारे ते द्रुमने पक्षिओ त्यजी दे छे तेम भोगो पुरुषने त्यजे छे. ३१

जइ तंमि भोगे चइउं असत्तो । अज्जाइ कम्माइ करेहि रायं ॥

धम्मे ठिओ सव्वपयाणुकंपी । तो होहिसि देवो इओ विउव्वी ॥ ३२ ॥

कदाच तमे भोगोने तजवा अशक्त हो तो हे राजा ! आर्य कर्म करो. धर्ममां स्थित रही सर्व प्रजा उपर दयाभाववाळा थाओ तेथी तमे आ भव पळी विकुर्वी=वैक्रिय देहवाळा देव थशो. ३२

व्या०—हे राजन् ! यदि त्वं भोगांस्त्यक्तुमशक्तोऽपि, असमर्थोऽसि, तदा हे राजन् ! आर्याणि शिष्टजनयोग्यानि कर्माणि कुरु ? पुनर्धर्मस्थितः सर्वप्रजानुकंपी भवेति शेषः. सर्वप्रजापालको भव ? सर्वाश्च ताः प्रजाश्च सर्वप्रजाः, तास्वनुकंपते इत्येवंशीलः सर्वप्रजानुकंपी. हे राजन् ! आर्यकर्मकरणात् त्वं वेउव्वी वैक्रिहज्जक्तिमान् देवो निर्जर इतो भवादग्रे भविष्यसि. ॥ ३२ ॥

हे राजन् ! जो तमे भोगोनो त्याग करवा असमर्थ हो तो हे राजन् ! आर्य=शिष्टजनोने उचित कर्मो करो, वळी धर्ममां स्थित रही सर्व प्रजानुकंपी 'थाओ' (एटलु शेष लेवुं.) सर्व प्रजामां अनुकंपा-दया जेने छे एवा शीलवाळा=सर्व प्रजानुकंपी. हे राजन् आर्य कर्म करवाथी तेम विकुर्वी वैक्रियशक्तिवाळा देव=निर्जर, आ भवने अंते थशो. ३२

न तुज्झ भोगे चइऊग बुद्धी । गिद्धोस आरंभपरिगहेसु ॥

मोहं कओ इत्तिओ विप्पलावो । गच्छामि रायं आमंतिओसि ॥ ३३ ॥

भाषांतर
अध्य० १३

॥८०१॥

उत्तराध्य-
यनसूत्रम्

॥८०२॥

भोगोने त्याग करवानी तमारी बुद्धि थती नथी किंतु आरंभ परिग्रहने विषये तमे गृद्ध=लोलुप छो. में आटलो विप्रलाप=वाणीनो व्यय=व्यर्थ कर्यो. हे राजा ! हुं जाउं छुं. तमारी रजा में लीधी छे. ३३

व्या०—हे राजन्नहं गच्छाम्यहं ब्रजामि, मया त्वमामंत्रितोऽसि, मया त्वं पृष्टोऽसि, धातूनामनेकाथत्वात्. हे राजन् तुञ्ज इति तव भोगांस्त्यक्तुं बुद्धिर्नास्ति, अनार्यकार्याणां भोगा एव कारणानि सन्ति. अतो भोगाननार्यकार्याण्यपि त्यक्तुं मतिर्नास्ति. पुनरारंभपरिग्रहेषु त्वं गृद्धोऽसि लुब्धोऽसि, आरंभपरिग्रहान्न त्यजसीत्यर्थः. एतावान् विप्रलापो विविधवचनोपन्यासो मोघः कतो निरर्थकः कृतः, जलविलोडनवद्वयर्थो जातः. तस्मात्कारणादथाहं त्वत्तः शकाशादन्यत्र ब्रजामि. तवाज्ञास्तीत्युक्त्वा मुनिर्गतः. ॥ ३३ ॥ अथ भुनौ गते सति ब्रह्मदत्तस्य किमभूत्तदाह—

हे राजन् ! हवे हुं जाउं छुं. में तने आमंत्रित कर्यो छे अर्थात् मे तमने पूछी लीधुं छे धातुना अनेक अर्थ होय छे तेथी आमंत्रित एटले में तारी रजा लइ लीधी छे; हे राजन् ! तारी भोगोनो त्याग करवानी बुद्धि नथी थती, अनार्य कार्यनां कारणो भोगोज थाय छे; आथी भोगरूप अनार्य कार्यो त्यजवा मति नथी थती. फरी तुं तो आरंभपरिग्रहमां गृद्ध छो आरंभपरिग्रहने पण तुं त्यजतो नथी. माटे आटलो में विप्रलाप=विविध वचनोना उपन्यास=में मोघ=निरर्थक कर्यो. पाणी बलोववा जेवो व्यर्थज थयो. तेथी हवे हुं तमारी आगळथी अन्यस्थाने जाउं छुं. तमारी आज्ञा छेज—आटलुं बोली चित्रमुनि गया. ३३

मुनि गया पछी ब्रह्मदत्तनुं शुं थयुं ? ते कहे छे.—

पंचालरायावि य बंभदत्तो । साहुस्स तस्सा वयणं अकाउ ॥ अणुत्तरे भुंजिय कामभोए । अणुत्तरे सो नरए पविट्ठो ॥

भाषांतर
अध्य० १३

॥८०२॥

उत्तराध्य-
यनसूत्रम्

॥८०३॥

पंचाल देशनो राजा ब्रह्मदत्त चक्रवर्ती ते साधुना वचनो न करीने=न स्वीकारीने, अनुत्तर कामभोगो भोगवीने अनुत्तर नरकमा प्रविष्ट थया. [तेना कर्म भारे होवाथी साधुना वचनने अवकाश न मळयो.] ३४

व्या०—पांचालदेशानां राजा पांचालराजो ब्रह्मदत्तश्चक्रवर्तिरप्यनुत्तरे सकलनरकावासेभ्य उत्कृष्टे अप्रतिष्ठान-
नान्नि प्रविष्टस्तत्रोत्पन्न इत्यर्थः. किं कृत्वा? अनुत्तरान् सर्वोत्कृष्टान् कामभोगान् भुङ्क्त्वा. पुनः किं कृत्वा? तस्य
चित्रजीवसाधोर्वचनुमुपदेशवाक्यमकृत्वा. निदानकारकस्य नरकगतिरेव. तस्य गुरुकर्मत्वान्न साधोरुपदेशावकाशो
जात इत्यर्थः. ॥ ३४ ॥

पांचालदेशना राजा ब्रह्मदत्त चक्रवर्ती अनुत्तर=सकळ नरकावास करतां उत्कट=अप्रतिष्ठान नामना नरकमां उत्पन्न थयो. केष
करीने? अनुत्तर सर्वोत्कृष्ट कामभोगो भोगवीने बळी भुं करीने? ते चित्र साधुनां वचन=उपदेश वाक्यो न करीने निदानकार-
कने नरकगतिज मळे. ३४

चित्तोवि कामेहिं विरक्तकामो । उदग्गचारित्ततवो महेसी ॥ अणुत्तरं संजम पालइत्ता । अणुत्तरं सिद्धिगइं गओत्ति वेमि
कामभोगथी जेनी अभिलाषा निवृत्त थइ छे तथा=उदग्र=मुख्य साधुओ चार अने तपवाळा महर्षि चित्रमुनि पण अनुत्तर=सर्वोत्कृष्ट
समय पाळीने अनुत्तर=सर्वाधिक सिद्धि गतिने पाय्या. ३५

व्या०—चित्रोऽपि पूर्वभवचित्रजीवसाधुरपि महर्षिर्महामुनिरनुत्तरं सर्वोपरिवर्तिसिद्धिस्थानं गतः. किं कृत्वा?
अनुत्तरं जिनाज्ञाविशुद्धं सप्तदशविधं संयमं पालयित्वा. कथंभूतः स साधुः? कामेभ्यो विरक्तकामः, भोगेभ्यो विर-

भाषांतर
अध्य० १३

॥८०३॥

उत्तराध्य-
यनसूत्रम्

॥८०४॥

क्ताभिलाषः. पुनः कीदृशः सः ? उदग्रचारित्रतपाः, उदग्रं प्रधानं साध्वाचारे सर्वविरतिलक्षणं दशविधरूपं चारित्रं, तपो द्वादशविधं यस्य स उदग्रचारित्रतपाः. एतादृशः सन् मोक्षं प्राप्तश्चित्रजीवमुनिरिति सुधर्मास्वामी जंबूस्वामिनं ब्रवीति. हे जंबू ! अहं तवाग्रे इति ब्रवीमि. ॥ ३५ ॥ इति चित्रसंभूतीयं त्रयोदशमध्ययनं संपूर्णं. ॥ १३ ॥ इति श्रीमदुत्तराध्ययनसूत्रार्थदीपिकायां उपाध्यायश्रीलक्ष्मीकीर्तिगणिशिष्यलक्ष्मीवल्लभगणिविरचितायां चित्रसंभूतीयमध्ययनं संपूर्णं. ॥ १३ ॥

चित्रमुनि पण=पूर्वभवना चित्रजीव साधु पण महर्षि=महामुनि, अनुत्तर सर्वनी उपर वर्त्तता सिद्धिस्थाने गया. केम करीने ? अनुत्तर=जिनाज्ञा विशुद्ध सत्तरप्रकारनो संयम पालीने, केवा ते साधु ? कामभोगथी विरक्त=निवृत्ताभिलाष तथा उदग्र=प्रधान साधुना आचार, सर्वविरति लक्षण दशविध चारित्र तथा द्वादशविध तपःसंपन्न थइ मोक्ष पाप्म्या. चित्रजीव मुनि. एम सुधर्मास्वामी जंबूने कहे छे के—हुं एम बोळुं छुं.

अहिं चित्रसंभूतीयनामक त्रयोदश अध्ययन पूर्ण थहुं. एवीरीते लक्ष्मी कीर्तिगणिना शिष्य लक्ष्मीवल्लभमूरिण निर्मित उत्तराध्ययनना तेरमा अध्ययननी वृत्ति समाप्त थाय छे.

भाषांतर
अध्य० १३

॥८०४॥

उत्तराध्य-
यनसूत्रम्

॥८०५॥

॥ अथ चतुर्दशमध्ययनं प्रारभ्यते ॥

अथ इषुकारीय नामनुं चतुर्दश अध्ययन

त्रयोदशोऽध्ययने हि निदानस्य दोष उक्तः, चतुर्दशोऽध्ययने हि निर्निदानस्य गुणमाह—अत्र मुख्यतस्तु निदान-
राहित्यमेव मुक्तेः कारणमित्युच्यते. तत्र संप्रदायः—यौ तौ गोपदारकौ चित्रसंभूतपूर्वभवमित्रौ साधुसेवाकरौ देवलोकं
गतौ, ततश्च्युत्वा क्षिनिप्रतिष्ठिते नगरे इभ्यकुले द्वावपि भ्रातरौ जातौ. तत्र तयोश्चत्वारः सुहृदो जाताः. तत्र भोगान्
भुंक्त्वा स्थविराणामंतिके च धर्मं श्रुत्वा सर्वेऽपि प्रव्रजिताः, सुचिरकालं संयममनुपाल्य भक्तं प्रत्याख्याय कालं कृत्वा
सौधर्मे कल्पे पद्मगुल्मविमाने षडपि सुहृदः पल्योपमायुष्का देवत्वेनोत्पन्नाः, तत्र ये ते गोपजीववर्जा देवाश्चत्वारस्त-
तश्च्युत्वा कुरुजनपदे इषुकारपुरे अवतीर्णास्तत्र प्रथम इषुकारराजा जातः.

त्रयोदश अध्ययनमां निदान (नियाण)नो दोष कह्यो, हवे आ चतुर्दश अध्ययनमां निर्निदान (नियाणा रहित)ना गुण कहेवाशे,
आमां मुख्यत्वे तो निदानरहितपणुंज मुक्तिनुं कारण छे एम कहेवाय छे. आ विषयमां संप्रदाय [परंपराथी चाल्यो आवतो प्रसंग]
एम छे के—जे बे गोपवाळको चित्र तथा संभूतना पूर्वभवना मित्रो हता अने जे साधु पुरुषोनी सेवा करता तेथी देवलोकने पामेला,
त्यांथी च्यवीने क्षितिप्रतिष्ठित नामना नगरमां कोइ धनाढ्यने त्यां बेय भाइओ अवतर्या, त्यां तेओने चार मित्रो थया. आ छये
जणा स्थविरोनी समीपे धर्म श्रवण करी सर्व प्रव्रजित=साधु=थया. घणा काळ सुधी संयम पाळी अन्ननुं प्रत्याख्यान लइ काळ पाम्या
अने सौधर्मकल्पमां पद्मगुल्म विमानने विषये ए छये मित्रो पल्योपम आयुष्यवाळा देवभावे उत्पन्न थया. त्यां ते बे गोपवाळक

भाषांतर
अध्य० १४

॥८०५॥

उत्तराध्य-
यनसूत्रम्

॥८०६॥

जीव सिवायना चार देवो त्यांथी च्यवीने कुरु देशमां इषुकारपुरने विषये चारे अबतर्या, तेमां प्रथम तो इषुकारनगरनो राजा थयो.

द्वितीयस्तस्यैव राज्ञः पट्टदेवी कमलावती जाता, तृतीयस्तस्यैव राज्ञो भृगुनामा पुरोहितः संवृत्तः, चतुर्थस्तस्यैव पुरोहितस्य भार्या संवृत्तः, चतुर्थस्तस्यैव पुरोहितस्य भार्या संवृत्ता. तस्या वासिष्ठं नाम गोत्रं, यशा इति नाम जातं. स च भृगुपुरोहितः प्रकामं संतानलाभमभिलषति, अनेकदेवोपयाचनं कुरुते, नैमित्तिकान् प्रश्नयति. तौ द्वावपि पूर्व-भवगोपदेवौ वर्धमानावधिना एवं ज्ञातवंतौ, यथा आवामेतस्य भृगुपुरोहितस्य पुत्रौ भविष्यावः. ततः श्रमणरूपं कृत्वा द्वावपि भृगुगृहे समायातौ, सभार्येण भृगुणा वंदितौ, सुखासनस्थौ धर्मं कथयतः. तयोरंतिके सभार्येण भृगुणा श्रावकव्रतानि गृहीतानि. पुरोहितेन कथितं भगवन्! अस्माकमपत्यं भविष्यति न वा? इति. साधुभ्यामुक्तं भवतां द्वौ दारकौ भविष्यतः, तौ च बालावस्थायामेव प्रव्रजिष्यतः, तयोर्भवद्भ्यां व्याघातो न कार्यः. तौ प्रव्रज्य घनं लोकं प्रति-बोधयिष्यतः. इति भणित्वा तौ देवौ स्वस्थानं गतौ. ततोऽचिरेण च्युत्वा पुरोहितभार्याया उदरेऽवतीर्णौ.

बीजो जीव ते राजानी पट्टराणी कमलावती नामे थइ; बीजो तेज राजानो भृगु नामे पुरोहित थयो अने चोथो एज पुरोहितनी भार्या थइ, जेनुं वासिष्ठ गोत्र तथा यशा नाम हतुं. ए भृगु पुरोहित अत्यंत संताननी अभिलाषा राखतो हतो अने संतान माप्ति माटे अनेक देवोनी याचना करतो, कोइ सामुद्रिक जाणनार मळे तो तेने पोतानो हाथ बतावी संतान बाबत पूछतो. पेला बे पूर्वभवना गोपबालक देव थयेला तेओए वृद्धि पामता अवधिज्ञानथी जाण्युं के-‘आपणे बेय जणा आ भृगुपुरोहितना पुत्र थइथुं.’ तेथी बन्ने श्रमणरूप धारण करीने भृगुने घरे आन्या, त्यारे पोतानी भार्या सहित भृगुए तेओने वंदन कर्तुं, सुखासनपर बसाड्या त्यारे तेओए

भाषांतर
अध्य० १४

॥८०६॥

उत्तराध्य-
यनसूत्रम्

॥८०७॥

धर्म कहेवा मांड्यो. भृगु तथा तेनी भार्याए आ बेयनी पासे थावकवत ग्रहण कर्यो. पुरोहितते कहुं के-हे भगवन् ! अमने अपत्य प्रजा=थशे के नहिं ? त्यारे साधुए कहुं के तभने बे पुत्रो थशे पण ते बन्ने बाल्यावस्थामांज प्रव्रज्या ग्रहण करशे तेमां तेओने तमारे व्याघात=अडचण=न करवी, तेओ दीक्षा लइने घणां लोकोने प्रतिबोध आपशे; आटलुं कहीने ते बन्ने देवो पोताने स्थाने गया, ते पछी थोडाज समयमां च्यवीने पुरोहितनी भार्याना उदरमां अवतीर्ण थया.

ततोऽसौ पुरोहितः सभार्यो नगरान्निर्गत्य प्रत्यंतग्रामे स्थितः, तत्रैव ब्राह्मणी प्रसूता, दारकौ जातौ, लब्धसंज्ञौ तौ ताभ्यां मुनिमार्गविरक्तताकरणार्थमेवं शिक्षितौ, य एते मुंडितशिरस्काः साधवो दृश्यन्ते, ते बालकान्मारयित्वा तन्मांसं खादन्ति, तत एतेषां समीपे श्रीमद्भिर्न कदापि स्थेयं. अन्यदा तस्माद् ग्रामादेतौ क्रीडन्तौ बहिर्निर्गतौ, तत्र पथश्रान्तान् साधूनागच्छतः पश्यतः. ततो भयभ्रान्तौ तौ दारकावेकस्मिन् वटपादपे आरूढौ. साधवस्तु तस्यैव वटपादपस्थाधः पूर्व-गृहीताशनादिभोजनं कर्तुं प्रवृत्ताः. वटारूढौ तौ कुमारौ स्वाभाविकमन्नपानं पश्यतः. ततश्चितितुं प्रवृत्तौ, नैते बालमांसाशिनः, किंतु स्वाभाविकाहारकारिणः, कचिदेतादृशाः साधवोऽस्माभिर्दृष्टा इति चिंतयतोस्तयोर्यांतिस्मरणमुत्पन्नं. ततः प्रतिबुद्धौ साधून् वंदित्वा गतौ मातृपितृसमीपं. अध्ययनोक्तवाक्येस्ताभ्यां मातापितरौ प्रतिबोधितौ. तद्धनलिप्सुं राजानं च राज्ञी प्रतिबोधितवती. एवं पडपि जीवा गृहीतप्रव्रज्याः केवलज्ञानमासाद्य मोक्षं गताः. अथ सूत्रं व्याख्यायते—

आ पुरोहित पोतानी भार्याने साथे लइ नगरमांथी नीकळीने पांसेना गामडामां जइने स्थिति करी. त्यां ब्राह्मणीने प्रसव ययो

भाषांतर
अध्य० १४

॥८०७॥

उत्तराध्य-
यनसूत्रम्

॥८०८॥

अने बे बाळको जोडलारूपे जन्म्या. आ बाळको जरा समजणा थया ल्यारथी तेओनां मावापे तेओने मुनिमार्गथी विरक्त करवा माटे शिखवव मांडयुं के-‘आ जे मूढेलां माथांवाळा साधुओ देखाय छे ते बाळकोने लइ जइ तेने मारीने खाय छे तेथी तेओने हुकडा पण कदापि न जवुं. एक समये ते ग्रामथी बहार आ बे बाळको रमता रमता नीकळ्या त्यां चालीने थाकी गयेला साधु-ओने आवता जोया; आ साधुओने जोइ भवथी बेवाकळा थयेला बे बाळको दोडीने एक वडना झाड उपर चढी गया, एज वडना झाड तळे साधुओ आवीने बेठा अने प्रथम लावेल अन्ननुं भोजन करवा लाग्या. पेला वड उपर चढेला बे बाळको उपरथी जुए छे तो स्वाभाविक अन्नपान जोयुं तेथी ते विचारवा मांडया के-‘आ साधुओ तो स्वाभाविक अन्नादिकनुं भोजन करे छे एमनी पांसे बाळमांस जेवुं तो कंइ देखातुं नथी. क्यांय आपणे आवा साधुओ जोया छे’ आम विचारतां तेओने जातिस्मरण=पूर्वभवनुं स्मरण थइ आव्युं, तेथी प्रतिबुद्ध थया. नीचे उतरी साधुओने वंदन करी मातापिता पांसे जइने अध्ययनोक्त वाक्योवडे मावापने प्रतिबोध आप्यो. आ पुरोहितनुं धन लइ लेवा इच्छता राजाने तेनी राणीए प्रतिबोध आप्यो. एम ए छये जणा प्रव्रज्या ग्रहण करी केवळ-ज्ञान मेळवी मोक्षे गया, हवे सूत्रनुं व्याख्यान आरंभाय छे;

देवा भवित्ताण पुरे भवंमि । केई चुआ एगदिमाणवासी ॥ पुरे पुराणे ऊसुयारनामे । खाए समिद्धे सुरलोअरम्म॥१॥
सकम्मसेसेण पुरा कएणं । कुलेसुदग्गेसु य ते पसूया ॥ निव्विण्णसंसारभया जहाय । जिणिंदमग्गं सरां पवण्णा॥२॥
पूर्वभवमां एकज विमानमां निवास करनारा केटलाक देवो थइने, पछी ते देवभावथी च्युत थयेला तेओ इपुकार .नामे प्रख्यात देवलोक जेवा रमणीय समृद्धिवाळा पुरातन पुरमां पूर्वे करेला पोताना कर्मो अवशेष शुभांशवडे उदग्र=उंचा=कुळमां प्रसूत=जन्म्या,

भाषांतर
अध्य० १४

॥८०८॥

उत्तराध्य-
यनसूत्रम्

॥८०९॥

त्यां संसारना भयथी कंटाळी विषय सुखना त्याग करी जिनेन्द्र मार्गनुं शरण पाग्या जिनधर्मनो आश्रय लीधो. २

व्या०—गाथाद्वयेन संबंधः. केचिज्जीवाः, येषां केनापि नाम न ज्ञायते. यतो हि पूर्वं चतुर्णामपि जीवानां नाम नोक्तं. यौ पुनर्द्वौ चित्रसंभूताभ्यामवशेषावभूतौ, ताविभ्यव्यवहारिणः सुतत्वेनोत्पन्नौ, तयोः पुनश्चत्वारो मित्रजीवाः, तेषामपि नाम केनापि न ज्ञायते. एवं षडपि जीवाः पूर्वमनिर्दिष्टनामानोऽभूवन्. अहो ! पश्यत धर्मस्य माहात्म्यं ! जीवानां भव्यकर्मपरिपाकत्वं च ! केचिज्जीवाः पूर्वस्मिन् भवे देवीभूय देवत्वं प्राप्य सौधर्मदेवलोके नलिनीगुल्मविमाने एकत्र विनासं कृत्वा स्वकर्मशेषेण, स्वस्य कर्मणः पुण्यप्रकृतिलक्षणस्य शेषेण ते षडपि जीवा इषुकारनाम्नि पुरे पुराणे पुरातने नगरे, पुनः ख्याते सर्वत्र प्रसिद्धे, पुनः समृद्धे धनधान्यपूर्णे, पुनः सुरलोकवत् रम्ये, उदग्रे उत्कटे क्षत्रियादिके कुले प्रसूता उत्पन्नाः. कथंभूतेन स्वकर्मशेषेण ? पुरातनेन पूर्वजन्मोपाजितेन, ते जीवा इषुकारपुरे समुत्पद्य, तत्र संसारभयात् निर्वेश निर्वेदं प्राप्य, चतुर्गतिभ्रमणभयादुद्वेगमासाद्य, तदा जहाय इति भोगन् त्यक्त्वा, जिनेन्द्रमार्गं जिनेन्द्रेणोक्तो मार्गो जिनेन्द्रमार्गस्तं ज्ञानदर्शनचारित्र्यरूपं मोक्षस्य मार्गं शरणं जन्मजरामृत्युभयापहं प्रपन्नाः प्राप्ता इति गाथाद्वयार्थः ॥ २ ॥

केटलाक जीवो के जेना नाम जाण्या नथी; कारण के-पूर्वे चारे जीवोनां नाम न कहां, जे बे चित्र तथा संभूतना अवशेषभूत हता ते इभ्य=धनाद्वय व्यवहारीने त्या पुत्र थइ उत्पन्न थया, तेना मित्रो चार, तेनां एण नाम नथी जाण्यां; आ छये जीव पूर्वे जेना नामनो निर्देश करवामां आव्यो नथी तेवा थया. अहो ! धर्मनुं माहात्म्य तो जुओ ! अने ते साधे भव्य कर्मना केवा परिपाक

भाषांतर
अध्य० १४

॥८०९॥

उत्तराध्य-
यनसूत्रम्

॥८१०॥

थाय छे ते पण ध्यान दइ अवलोको, केटलाक जीवो पूर्वभवे देव थइने=सौधर्म देवलोकमां नलिनी गुल्मविमानने विपये एकत्र निवास करी पोताना पुण्य प्रकृतिरूप पुराण=पुरातन=पूर्वजन्मोपार्जित कर्मना शेषने लीधे ते छये जीवो इषुकार नामथी प्रख्यात, अतिसमृद्धि=धनधान्यादि पूर्ण=देवलोक जेवा रमणीय पुरातन पुरमां उदग्र=उत्कट क्षत्रियादि कुळमां उत्पन्न थया. आ छये जीवो इषुकार पुरमां अवतरीने संसारभय=चतुर्गतिमां भटकवारूप संसारना भयथी उद्वेग पामीने तेज टाणे भोगोनो त्याग करी जिनेंद्र कथित=ज्ञानदशेना चारित्ररूप=मार्ग=जन्मजरा मृत्यु भयने टाळनार मोक्ष मार्गने प्रपन्न=पाम्या. ३

पुमत्तमागम्य कुमारदोवि । पुरोहिओ तस्स जसा य पत्ती ॥ विसालकिती य तहेसुयारो । रायत्थ देवी कमलावइ य पुरुषपणाने पामीने ए बेच कुमार थया, पुरोहित तथा तेनी यशा नामनो पत्नी तथा विशाल कीर्तिमान् इषुकार राजा तथा आ भवमांज देवी [रोजानी राणी थएली] कमलावती; एम ए छये जीवो उत्पन्न थया. ३

व्या०—तेषां षण्णामपि पृथक् भेदं दर्शयति सूत्रकारः—तेषां षण्णां मध्ये द्वौ जीवौ गोपौ तु पुंस्त्वमागम्य पुरुष-वेदत्वं प्राप्य कुमारौ जातौ, भृगुब्राह्मणस्य पुत्रौ समुत्पन्नौ. अत्र कुमारत्वेन एवमुक्तौ. यौ हि अपरिणीतावेव दीक्षां जगृहतुः. तृतीयो जीवः पुरोहितो भृगुनामा ब्राह्मणश्चासीत्. तद्वार्या यशानाम्नी चतुर्थो जीवः. तथा विशाला विस्तीर्णा कीर्तिर्यस्य स विशालकीर्तिः, एतादृशा इषुकारनामा राजा पंचमो जीवः. च पुनरिह राज्ञो भवे एव तस्यैव राज्ञो देवी राज्ञी कमलावती जातेति षष्ठो जीवः. एते षडपि जावाः स्वस्वायुःक्षये च्युत्वा केचिदग्रतः, केचित्तत्पश्चात्पूर्वसंबंधेन एकत्र नगरे मिलिता इत्यर्थः. ॥ ३ ॥

भाषांतर
अध्य० १४

॥८१०॥

उत्तराध्य-
यनसूत्रम्

॥८११॥

ते छये जणानो पृथक् भेद सूत्रकार देखाडे छे-ते छयेना मध्यमां जे बे जीव गोपवाळकना हता ते तो पुरुषपणाने पामीने= पुरुषवेदत्वने प्राप्त थइने=कुमार-अर्थात् भृगु ब्राह्मणना पुत्ररूपे उत्पन्न थया, एटले ए बे कुमारें तो परण्या पहेलांज दीक्षा ग्रहण करी लीधुं, त्रीजो जीव भृगुनामा ब्राह्मण पोते पुरोहित थयो; तेनी भार्या यशा चतुर्थ जीव तथा विशाल कीर्तिमान एवा इषुकार राजा छट्टो जीव; आ छये जीवो पोतपोताना आयुः क्षय थतां च्यवीने कोइ आगळ तो कोइ पाछळ एम पूर्वसंबंधने लीधे एकज नगरमां भेळा मल्या. ३

जाईजरामच्चुभयाभिभूया । बहिविहाराभिनिविष्टचित्ता ॥ संसारचक्रस्स विमोक्खणट्ठा । दट्टुण ते कामगुणे विरत्ता जाति जरा मृत्यु इत्यादि भयथी अभिभूत=पराभव पामेला तथा बहिविहारादिकमा जेओनुं चित्त निविष्ट थयेलुं होय छे तेवा ए बेय कुमारो साधुओने संसारचक्रमांथी विमोक्षण=छूटकारो थवा माटे कामभोगमां विरक्त थया. ४

व्या०—तौ द्वौ कुमारौ कामगुणेभ्यः शब्दरूपरसगंधस्पर्शेभ्यो विरक्तौ जातौ. किं कृत्वा ? दट्टुण इति दृष्ट्वा साधून् विलोक्य, अथवा शब्दादिविषयान् मोक्षप्राप्तिविघ्नभूतान् दृष्ट्वा, किमर्थ ? संसारचक्रस्य विमोक्षार्थ, संसारस्य चातुर्गतिकस्य यच्चक्रं योनिकुछभेदात् समूहः, चक्रवद्भ्रमणं वा, तस्य विमोक्षणार्थं निवारणार्थं. कीदृशौ तौ कुमारौ ? जाजिरामृत्युभयाभिभूतौ जन्मजरामरणभयेन पीडितौ. पुनः कीदृशौ तौ कुमारौ ? बहिविहाराभिनिविष्टचित्तौ, बहिः-संसारद्विहारः स्थानं बहिविहारो मोक्षस्तस्मिन्नभिनिविष्टं बद्धादरं चित्तं ययोस्तौ बहिविहाराभिनिविष्टचित्तौ. ४

ते बे कुमारो कामगुण=शब्द, रूप, रस गंध तथा स्पर्श; ए पांचेयमां विरक्त थया, केम करीने? साधुओने जोइने, अथवा

भाषांतर
अध्य० १४

॥८११॥

उत्तराध्य-
यनसूत्रम्

॥८१२॥

शब्दादि विषयोने मोक्ष प्राप्तिमां विघ्नभूत जोइने; शा माटे ? संसार एटले चतुर्विध गतिरूप चक्र-योनि तथा कुळना भेदथी समूह, अथवा चक्रनी पेठे भ्रमण होवाथी संसार चक्र; तेमांथी छुटवा माटे, ते कुमारो केवा ? जन्म, जरा, मृत्यु इत्यादि भयवडे परिपो-
डित वळी बहिः=संसारनी बहारनो विहार=मोक्ष, तेने विषये अभिनिविष्ट छे चित्त जेनुं एवा; अर्थात् मोक्षमां परमादरवाळुं जेनुं
चित्त छे तेवा. ४

पियपुत्तगा दुन्निकि माहणस्स । सकम्मीलस्स पुरोहियस्स ॥ सरित्तु पोराणिय तत्थ जाइं । तद्दा सुचिन्नं तवसंजमं च
पोताना कर्ममां तत्पर ण पुरोहित ब्राह्मणना बेय प्रिय पुत्रो ते गाममां पौराणिकी=पूर्वभवनी जातिनुं स्मरण करीने तथा पूर्वे सम्य-
क्प्रकारे आचरेलां तपः तथा संयमने याद करीने कामभोगथी विरक्त थया. (एमां संबंघ छे) ५

व्य०—ब्राह्मणस्य भृगुनाम्नः पुरोहितस्य राज्ञः पूज्यस्य द्वौ प्रियपुत्रकौ लघुवल्लभपुत्रौ यावास्तां, ताभ्यां द्वाभ्यां
पुरोहितस्य वल्लभपुत्राभ्यां तथा तेन प्रकारेण तपो द्वादशविधं, च पुनः संयमं सप्तदशविधं सुचीर्णं सुतरामतिशयेन
निदानादिशल्यरहितेनाचरितं संचरितं. किं कृत्वा ? तत्र तस्मिन् ग्रामे एव पुरातनीं जातिं स्मृत्वा, जातिस्मरणं प्राप्य,
कीदृशस्य पुरोहितस्य ? स्वकर्मशीलस्य, स्वकीयं ब्राह्मणस्य यजनादिकं षड्विधं कर्म स्वकर्म, तदेव शीलमाचारो यस्य
स स्वकर्मशीलस्तस्य, राज्ञः शांतिपुष्ट्यादिकारस्य. ॥ ५ ॥

ब्राह्मण=भृगुनामना राजना पूज्य मनाता पुरोहितना बे प्रियपुत्र=लघुवल्लभ पुत्रो जे हता तेमणे तपः=चार प्रकारनुं तथा संयम
सत्तर प्रकारनो जे सुचीर्ण हता-अर्थात् सम्यक्प्रकारे नियाणा आदिक शल्य हितरूपे जे आचरेलां. केम करीने ? ते गाममां ज

भाषांतर
अध्य० १४

॥८१२॥

ઉત્તરાધ્ય-
યનસૂત્રમ્

॥૮૧૩॥

પૂર્વની જાતિ સ્મરીને=જાતિસ્મરણ પામીને પુરોહિત કેવા ? સ્વકર્મ શીલ=પોતાનું=બ્રાહ્મણનું યજનાદિક છ પ્રકારનું કર્મ એજ સ્વકર્મ, તેને આચરવાનું જેનું શીલ છે તે સ્વકર્મ શીલ, રાજાના શાંતિક પૌષ્ટિક કરવાવાળા.

તે કામભોગેસુ અસજ્જમાણા । માણુસ્સણુ જે આવી દિવ્વા ॥

મુક્ષ્વાભિકંચી અભિજાયસદ્દા । તાતં ઉવાગમ્મ હમં ઉદાહુ ॥ ૬ ॥

તે મનુષ્ય સંબંધી કામભોગમાં આસક્ત ન થયેલા તેમજ દિવ્ય=દેવ સંબંધી ભોગને પણ નહિ ચાહનારા, કિં તર્હિ માત્ર મોક્ષનીજ અભિકાંક્ષાવાળા અને અભિજાત શ્રદ્ધા=અર્થાત્ જેઓને તત્ત્વરુચિ ઉત્પન્ન થઈ ચૂકી છે એવા બંને કુમારો તાત=પિતા પાસે જઈને આ પ્રમાણે બોલ્યા. ૬

વ્યા०—તો દ્વૌ પુરોહિતકુમારૌ તાતં સ્વજનકમુપાગમ્ય તાતસમીપે આગત્ય હૃદમગ્રે વક્ષ્યમાણં વચનમુદાજહતુઃ. વાક્યમૂચતુરિત્યર્થઃ. કીદશૌ તૌ કુમારૌ ? માનુષ્યકેષુ કામભોગેષુ અસજ્જમાણા ઇતિ અસજ્જૌ અનાદરૌ અપિ તુ પુનર્યે દિવ્યાઃ કામભોગાસ્તેષ્વપ્યસજ્જૌ. એતાવતા મનુષ્યદેવસંબંધિકામસુખેષુ ત્યક્તોચ્ચમૌ. પુનઃ કીદશૌ તૌ ? મોક્ષાભિકાંક્ષિણૌ સકલકર્મક્ષયાભિલાષિણૌ ઇત્યર્થઃ. પુનઃ કીદશૌ તૌ ? અભિજાતશ્રદ્ધૌ ઉત્પન્નતત્ત્વરુચી ઇત્યર્થઃ. ॥ ૬ ॥

કિં ડચતુરિત્યાહ—

તે બેય પુરોહિતના કુમારો તાત=પોતાના બાપને પાસે જઈ=પિતાની સમીપે આવીને આ (હવે તરતજ કહેવાશે) વચન બોલ્યા. કેવા ત્રે કુમારો ? માનુષ્યક=મનુષ્યના કામભોગમાં અનાસક્ત તેમ દિવ્ય=દેવલોક સંબંધી કામ ભોગમાં પણ નિઃસ્પૃહ અર્થાત્ મનુ-

ભાષાંતર
અધ્ય૦ ૧૪

॥૮૧૩॥

उत्तराध्य-
यनसूत्रम्

॥८१४॥

प्यलोक तथा देवलोक बन्नेना कामसुखोने विषये त्यक्त छे अभिलाष जेणे एवा बळी अभिजातश्रद्ध, एटछे जेने तत्त्वरुचि उत्पन्न थई छे तेवा. ६

असासयं ददृशु इमं विहारं । बहु अंतरायं न य दीहआउं ॥

तस्मा गिहिसि न रइं लभानो । आमंतयामो चरिस्सामु मोणं ॥ ७ ॥

[शुं बोल्या ते कहे छे,] आ मनुष्यत्व अशाश्वत छे तथा बहु अंतरायवाळो छे एम जोइने तेमज दीर्घ आयुष्य पण नथी ते कारणथी अमे घरमां रति=प्रीति नथी पामता माटे आपने आमंत्रीये' छीये=रजामागीये' छीये'; के अमे' मौन=मुनिधर्मनु' आचरण करीए?.

व्या०—भो तात ! आवां गृहे रति सुखं न लभावहे. तस्मात्कारणात् आवां भवंतमामंत्रयावहे, त्वां पृच्छावहे, आवां द्वावपि मौनं चरिष्यावः, मुनेर्भावो मौनं साधुधर्ममंगीकरिष्याव इत्यर्थः. आवां गृहे रति न लभावहे. तत् किं कृत्वा ? इमं विहारं, इमं मनुष्यत्वावस्थानमशाश्वतमनित्यं दृष्ट्वा इति. कीदृशं विहारं ? बह्वंतरायं, बह्वोतराया यस्मिन् स बह्वंतरायस्तं च पुनस्तत्र विहारे मनुष्यभवे दीर्घं पल्योपमसागरोपमादिकमायुर्नास्ति, मनुष्याणां हि स्वल्पमेवायु-बह्वोतरायाः संति. तस्माद् गृहे आवयोः सर्वथा प्रीतिर्नास्तीत्यर्थः. ॥ ७ ॥

भो तात ! अमे बेय घरमां रति=सुख नथी पामता; ते कारणथी अमे आपने आमंत्रीये=पूछीये' छीये', अमे बेय मौन=मुनि-भाव=साधुधर्मनो अंगीकार करीशुं. केमके अमने घरमां प्रीति नथी थती. केम ? आ मनुष्यत्वावस्थान मनुष्यरूपे रहेवुं अशाश्वत=अनित्य=छे वळी ते विहारमां घणाय अंतरायो छे तेम ए मनुष्यभवमां पल्योपम के सागरोपम वगेरे आयुष्य पण नथी. केमके

भाषांतर
अध्य० १४

॥८१४॥

उत्तराध्य-
यनसूत्रम्

॥८१५॥

मनुष्योनुं तो स्वल्पज आयुष्य होय छे तेमां वळी अनेक अंतराय=नडतरो=होय तेथी घरमां अमारा बेयनी सर्वथा प्रीति थती नथी.
अहं तायगो तत्थ मुणीण तेसिं । तवस्स वाघायकरं वयासी ॥ इमं वयं वेदविदो वयंति । जहा न होई असुयाण लोगो
अर्थ=ते पछी तातक=पिता ते समये मुनि थया तैयार थयेला ते पुत्रोने तपना व्याघात करनाहं बोल्या के-वेदविदपुरुषो एवुं वचन
बोले छे के-पुत्रविनाना असुत पुरुषोने परलोक नथी मळतो. ८

व्या०—अथ पुत्राभ्यामेवमुक्ते सति तद्वाक्यान्तरं तातकस्तयोर्जनको भृगुपुरोहितस्तत्रावसरे तत्र ग्रामे वा तेसि-
मिति तयोस्तपोव्याघातकरमिदं वचनमवादीत्. कथंभूतयोस्तयोः ? मुन्योर्भावश्रमणयोः, द्रव्यतस्तु ब्राह्मणपुत्रावगृ-
हीतवेषौ, भावतस्तु धृतसंयमोद्यमौ तौ, तस्माद्भावमुन्योरित्यर्थः. किमवादीदित्याह—हे पुत्रौ ! वेदविदो वेदज्ञा इदं
वचनं वदंति, यथा येन प्रकारेणासुतानां जनानां लोको गतिर्नास्ति. न विद्यते सुतो येषां ते असुताः, तेषामसुताना-
मपुत्राणां. यतो हि पुत्रं विना पिंडप्रदानाद्यभावात्. क्षुधया म्रियमाणत्वेनार्त्तध्यानपरायणत्वेनाऽगतित्वं पितॄणां स्यात्.
यदाह स्मृतिः—अपुत्रस्य गतिर्नास्ति । स्वर्गो नैव च नैव च ॥ तस्मात्पुत्रमुखं दृष्ट्वा । पश्चाद्दुर्म समाचरेत् ॥ १ ॥ ८ ॥

हवे ज्यारे पुत्रोए आम कहुं ल्यारे तेना वचन पछी तातक=ए बेयनो जनक=भृगु पुरोहित ते अवसरे अथवा ते गाममां
ते बेय पुत्रोने तपनो व्याघात करनाहं आहुं वचन बोल्या. ते पुत्रो केवा ? मुनि=भावथी श्रमण थयेला द्रव्यथी तो ब्राह्मण
पुत्रो, वेश धारण नथी कर्यो. मात्र भावथी संयम धारण करवाने उद्यत थयेला, तेथीज कहुं के-भावमुनि तेना पिता शुं बोल्या ?
ते कही देखाडे छे. हे पुत्रो ! वेदविद=वेदने जाणनारा आहुं वचन बोले छे, के-अपुत्र जनोनी लोकगति नथी थती; केमके पुत्र

भाषांतर
अध्य० १४

॥८१५॥

उत्तराध्य-
यनसूत्रम्

॥८१६॥

विना पिंड प्रदानादिना अभावने लीधे भूखेप्रखुं पडे एवं आर्चध्यान यतां पितृओनी अगति थाय स्मृतिमां लखुं छे के-‘अपुत्रनी गति नथी, तेम तेने स्वर्ग पण नथीज मळतुं. माटे पुत्रमुख जोइने पछीथी धर्माचरण करवुं. ८

अहिज्ज वेए परिविस्स विप्पे । पुत्ते परिठप्प गिहसि जाया ॥

मुच्चाण भोगे सह इत्थियाहिं । आरणया होइ मुणी पसत्था ॥ ९ ॥

हे जात=पुत्रो ! वेद अध्ययन करीने, तथा विप्रोने परिवेषण करीने=जमाडीने, तेम घरने विषये पुत्रोने स्थापित करीने अने स्त्रीओनी साथे भोग भोगवीने ते पछी अरण्यमां जइने तमे प्रशस्त मुनि थजो. ९

व्या०—हे पुत्रो ! युवामारण्यकौ भूत्वा तदनंतरं प्रशस्तौ मुनी भूयास्तां, परं किं कृत्वा ? पूर्वं वेदान् चतुरोऽधीत्य पठित्वा, पुनर्विप्रान् परिवेष्य ब्राह्मणान् भोजयित्वा, पुनः पुत्रान् परिष्टाप्य कलासु निपुणान् कृत्वा, गृहभारयोग्यान् पुत्रान् गृहं भलाप्य पुनः स्त्रीभिः सह भोगान् भुङ्क्त्वा, इति भृगुपुरोहितेनोक्तं. ॥ ९ ॥

हे पुत्रो ! तमे वेय आरण्यक=वानप्रस्थ थइने पछी प्रशस्त मुनि थजो. केम करीने ? पूर्वे वेदो चारेने भणीने=पाठे करीने वळी विप्र=ब्राह्मणोने परिवेषण करीने, अर्थात् जमाडीने तथा पुत्रोने परिस्थित=कलामां निपुण=करीने एटले घरनो भार उपाडवा योग्य पुत्रोने घरनो वोजो भळावीने अने स्त्रीओनी साथे भोगो भोगवीने आवी रीते भृगुपुरोहिते पुत्रोने वचन कहां. ९

सोअग्गिणा आयगुणेंधणेणं । मोहानिलपज्जलणाहिएण ॥ संतत्तभावं परितप्पमाणं । लालप्पमाणं बहुहा बहुं च॥१०॥
पुरोहितं तं कमसो सुणयंतं । निमंतयंतं च सुए धणेणं ॥ जहक्कमं कामगुणेषु चैव । कुमारगा ते पसमिक्ख वक्कं॥११॥

भाषांतर
अध्य० १४

॥८१६॥

उत्तराध्य-
यनसूत्रम्

॥८१७॥

(वे गाथानो संबंध भेलो होवाथी युग्म छे.) आत्मगुण=रागादिक जेमां इंधन=काष्ठरूप छे वली मोहरूपी वायुवडे अधिक प्रज्वलनने पामेला शोकाग्निवडे संतप्तभाव=जेनु अंतःकरण तपी गयुं छे एवा, तथा परितप्यमान=मनमां अत्यंत संताप करता तेमज अनेक प्रकारे बहुवार लालप्यमान=हीन वचनो बोलता तथा क्रमे क्रमे अनुनय करता=वीनवता, वली सुत=पुत्रोने धनवडे निमंत्रण करता तेमज अनुक्रमे कामभोगवडे पण निमंत्रण करता एवा ते पुरोहित=पिताने मोहावृत्त बुद्धिवाळा जोशने ते कुमारो आ प्रमाणे वाक्य बोल्या. १० ११

भाषांतर
अध्य० १४

॥८१७॥

व्या०—युग्मं द्वाभ्यां गाथाभ्यां ॥ तौ पुत्रौ भृगुपुरोहितं स्वजनकमाहनुः, तौ कुमारौ तं पुरोहितं स्वजनकं वाक्य-
मृचतुरित्यध्याहारः. किं कृत्वा? पसमिक्ख प्रकर्षेण अज्ञानाच्छादितमति समीक्ष्य दृष्टेति द्वितीयगाथया संबंधः. किं कुर्वतं तं पुरोहितं? क्रमशोऽनुक्रमेणानुनयंतं, स्वाभिप्रायेण शनैः शनेस्तौ पुत्रौ प्रति ज्ञापयंतं. पुनः किं कुर्वतं? धनेन सुतौ प्रति निमंत्रयंतं. च पुनर्यथाक्रमं कामगुणैर्भोजनैर्निमंत्रयंतं, यथाक्रममिति यथावसरं, पूर्वमित्युक्तं, वेदानधीत्य. ब्राह्मणान् भोजयित्वा, भोगान् भुङ्क्त्वा, इत्याद्यवसरं दर्शयंतमित्यर्थः. इति द्वितीयगाथार्थः. अथ पूर्वगाथाया अर्थः—
'सोयग्गीति' पुनः कीदृशं पुरोहितं? शोकाग्निना संतप्तभावं, शोकवह्निना संतप्तभावं, शोकवह्निना प्रज्वलितचित्तं. अत एव परितप्यमानं समंताद्भस्मसाज्जायमानं. पुनः कीदृशं पुरोहितं? बहुधा बहुप्रकारेण वेदादिवचोयुक्त्या बहु वारंवारं यथास्यात्तथा लालप्यमानं, मोहवशाद्हीनहीनवचांस्यतिशयेन भाषमाणं. कीदृशेन शोकाग्निना? आत्मगुणधनेन, आत्मनः स्वस्य शोकाग्नेरेव सहचारित्वेन तद्गुणकारित्वात् शोकाग्नेरेवोद्दीपकत्वाद्गुणा रागादय आत्मगुणास्ते एव-

उत्तराध्य-
यनसूत्रम्

॥८१८॥

धनमुद्दीपनं यस्य स आत्मगुणोधनस्तेन. पुनः कीदृशेन ? मोहानिलप्रज्वलताधिकेन, मोहानिलादज्ञानपवनादधिकं प्रज्व-
लनमस्येति मोहानिलाधिकप्रज्वलनस्तेनाज्ञानपवनाधिकजाज्वल्यमानेन, प्राकृतत्वादधिकशब्दस्य परनिपातः॥१०॥११॥
अथ तौ कुमारवृत्तरं वदतः—

(बे गाथानुं युग्म छे.) ते बे पुत्रो भृगु पुरोहित=तेना पिता=ने बोल्या. ते बे कुमारो तेना जनक पुरोहितने वाक्य बोल्या; एम
अध्याहार छे. केम करीने ? प्रसमीक्ष्य प्रकर्षे करी अज्ञानवडे आच्छादित छे मति जेनी एवा जोइने (आम बीजी गाथामां संबंध छे.)
ते पुरोहित केवा ? क्रमशः=क्रमे करी अनुनय करता, अर्थात् पोतानो अभिप्राय प्रकट करता, फरी केवा ? धनवडे पुत्रोने निमंत्रता
तथा कामगुण=भोगवडे पण निमंत्रता. यथाक्रम एटले यथा अवसर=पूर्वे कहुं तेम=वेद भणीने ब्राह्मणोने भोजन करावीने; भोगो
भोगवीने इत्यादिक अवसर दर्शावता एवा; एम बीजी गाथानो अर्थ कह्यो हवे पूर्व गाथानो अर्थ कहेवाय छे. सोअग्गीति=फरी
केवल ते पुरोहित ? शोकाग्निवडे जेनुं अंतःकरण संतप्त छे एवा, शोकवद्विथी जेनुं चित प्रज्वलित छे एवा, अने तेथीज परितप्य-
मान=चारेकोरथी अंतर्दाइ अनुभवता फरी केवा ? बहुप्रकारे वेदादि वचनोनी युक्तियोवडे वारंवार लालप्यमान=मोहवश बनी दीनव-
चनो अतिशय बोलता एवा, शोकाग्नि केवो ? आत्मगुण एटले शोकनाज सहचारी होइ तद्गुणकारी=शोकाग्निना उद्दीपक रागादिक
आत्मगुणोज जेनां इन्धन=उद्दीपन छे; वळी मोहरूपी वायुवडे जेनुं अधिक प्रज्वलन थाय, अर्थात् अज्ञान पवनथी अधिक जाज्व-
ल्यमान थता शोकाग्निवडे अत्रे प्राकृत होवाथी अधिक पदनो समासमां परनिपात थयो छे. १० ११

वेया अहीया न हवांत ताणं । भुत्ता दिया निति तमंतमेणं ॥

भाषांतर
अध्य० १४

॥८१८॥

उत्तराध्य-
यनसूत्रम्

॥८१९॥

जया य पुत्ता न हवंति ताणं । को नाम ते अणुमनिज्ज एयं ॥ १२ ॥

अधोत वेदो ज्ञाण=रक्षण देनार=थता नथी, तेम भोजन करावेलो द्विजो पण निश्चये तमंतम=अंधता मिस्स=नरकमां लइ जाय छे' वली जाया=भार्या तथा पुत्रो=रक्षण करनार थता नथी: तो तमारा ए वचनने कोण अनुमति आपे ? १२

व्या०—पूर्वोक्तस्य वेदानधीत्य प्रव्रजितव्यमित्येतस्योत्तरं—भो तात ! वेदा अधीतास्त्राणं न भवन्ति, वेदाभरणा-
द्वेदपाठिनं न त्रायन्ते. यदुक्तं वेदविद्विरेव—शिल्पमध्ययनं नाम । वृत्तं ब्राह्मणलणं शरणं ॥ वृत्तस्थं ब्राह्मणं प्राहु-नेतरान्
वेदजीवकान् ॥१॥ पुनर्भो तत ! द्विजा ब्राह्मणा भुक्ता भोजिता: 'तमंतमे इति' तमस्तमसि नरकसृमिभागे रोद्रे रौर-
वकादिके नयन्ति प्रापयन्त. णमिति वाक्यालंकारे. तमसोऽपि यत्तमस्तमस्तमस्तस्मिन् तमस्तमसि, ते हि ब्राह्मणा
भोजिता: कुमार्यपशुवधाश्रवसेवनादौ प्रवर्तन्ते. अतस्तद्भोजनदानं नरकहेतुकं. च पुनः पुत्रा जाता उत्पन्नास्त्राणं शरणं
न भवन्ति, नरकपातान्न रक्षन्तीत्यर्थः. उक्तं च वेदानुगैरेव—यदि पुत्राद्भवेत् स्वर्गो । दानं धर्मो निरर्थकः ॥ धनधान्य-
व्ययं कृत्वा । रिक्तं कुर्यान्न मंदिरं ॥ १ ॥ बहुपुत्रादुलीगोधा—स्ताम्रचूडा तथैव च ॥ तेषां च प्रथमं स्वर्गः । पश्चाल्लोको
गमिष्यति ॥ २ ॥ तदा भो तात ! तव तद्वचनं को नाम पुरुषोऽनुमन्येत ? सविवेकः पुमान् कः सम्यक् कृत्वा जानीने
इत्यर्थः. इत्यनेन वेदाध्ययनं, ब्राह्मणानां भोजनं, पुत्राणां गृहे स्थापनमेतत्त्रयस्योत्तरं दत्वा भोगान् भुक्त्वा इत्य-
स्योत्तरं ददनः. ॥ १२ ॥

पूर्वोक्त 'वेद भणीने प्रव्रज्या लेवी' इत्यादि वचननुं उत्तर कहे छे. भो तात ! वेदोने भणवाथी ए वेदो ज्ञाण=शरण नथी थता.

भाषांतर
अध्य० १४

॥८१९॥

For Private and Personal Use Only

ઉત્તરાધ્ય-
યનસૂત્રમ્

॥૮૨૧॥

ભવંતીત્યર્થઃ. તદેવાહ—કીદૃશાઃ કામભોગાઃ ? ક્ષણમાત્રસુખાઃ ક્ષણમાત્રં સેવનકાલે એવ સુખયંતીતિ ક્ષણમાત્રસુખાઃ પુનઃ કીદૃશાઃ? બહુકાલદુઃખાઃ, બહુકાલં નરકાદિષુ દુઃખં યેભ્યસ્તે બહુકાલદુઃખાઃ. પુનઃ કીદૃશાઃ ? પ્રકામદુઃખાઃ, પ્રકામમત્યંતં દુઃખં યેભ્યસ્તે પ્રકામદુઃખાઃ. પુનઃ કીદૃશાઃ? અનિકામસુખાઃ, અપ્રકુષ્ટસુખાસ્તુચ્છસુખા इत्यर्थः. પુનઃ કીદૃશાઃ? સંસારસ્ય ભવભ્રમણસ્ય મોક્ષઃ સંસારમોક્ષસ્તસ્ય વિપક્ષભૂતાઃ શત્રુભૂતાઃ, સંસારભ્રમણવૃદ્ધિકારિણ इत्यर्थः. ॥૧૩॥

હે તાત ! કામભોગ અનર્થોની સ્થાણ સમાન છે, અર્થાત્ આ લોકનાં તથા પારલૌકિક દુઃસ્વરૂપ અનર્થોના ઉત્પત્તિ સ્થાન જેવા છે. એજ કહે છે—કામભોગ કેવા છે ? ક્ષણમાત્ર=ભોગવતી વેળાયેજ. સુખ આપે તેથી ક્ષણમાત્ર સુખરૂપ તથા બહુકાલ દુઃસ્વ=વળા કાલ પર્યંત નરકાદિકમાં દુઃસ્વ ભોગવાવે તેથી બહુકાલ દુઃસ્વ કહ્યા. વળી તે પ્રકામ=અતિશય દુઃસ્વ જેમાંથી નીપજે તેવા તથા અનિકામ સુખ=અપ્રકુષ્ટ (તુચ્છ) સુખવાળા અને સંસાર=ભવભ્રમણમાંથી મોક્ષ મળવામાં વિપક્ષ=શત્રુભૂત છે, અર્થાત્ સંસાર ભ્રમણની વૃદ્ધિ કરનારા હોવાથી મોક્ષના વિરોધી છે. ૧૩

परिव्रज्यंते अनिष्टकामे । अहो अ राओ परितप्पमाणो ॥ अण्णप्पमत्ते धनमेसमाणे । पपुत्ति मच्चुं पुरिसो जरं च॥

ચારે કોર ભટકતો, જેની કામના નિવૃત્ત થઈ નથી તેવો, દિવસ અને રાત્રી પરિતાપ કર્યા કરતો તથા અન્ય માટે પ્રમત્ત બની ધનની ષષ્ણા=ચાંલો કરતો પુરુષ, મૃત્યુ તથા જરા પામે છે. ૧૪

व्या०—एतादृशः पुरुषो मृत्युं प्राप्नोति, च पुनर्जरां प्राप्नोति. कीदृशः सन्? परिव्रजन्, परि समंताद्विषयसुख-
लाभार्थमितस्ततो भ्रमन्, पुनः कीदृशः? अनिवृत्तकामः, न निवृत्तः कामोऽभिलाषो यस्य सोऽनिवृत्तकामोऽनिवृत्तेच्छ

भाषांतर
मध्य० १४

॥८२१॥

ઉત્તરાધ્ય-
યનસૂત્રમ્

॥૮૨૨॥

इत्यर्थः पुनः कीदृशः ? अह इति अहनि, राओ इति रात्रौ परितप्यमानः, आर्षत्वादहो अ राओ इति स्थितिः. अहो-
रात्रेऽप्राप्तवस्तुप्राप्तिनिमित्तं चिंतामग्नश्चितया दग्धः. पुनः कीदृशः ? अन्यप्रमत्तः अन्यप्रमत्तः, अन्ये स्वजनमातापितृपु-
त्रकलत्रभ्रात्रादयस्तदर्थं प्रमत्तस्तत्कार्यकरणासक्तोऽन्यप्रमत्तः. पुनः कीदृशः ? धनमेषयन्, विविधोपायैर्धनं बांछन्ति-
त्यर्थः. एवमेव मूढः पुमान् म्रियते, स्वार्थं किमपि न करोति. पुनः स्थितौ पूर्णायामेकदा मृत्युत्वा जरा वा अवश्यं
प्राप्नोत्येवेति भावः. ॥ १४ ॥

આવો પુરુષ મૃત્યુ પામે છે વઢી જરા પળ પામે છે, કેવો પુરુષ ? પરિવ્રજન=ચારેકોર વિષયસુખ મેઢવવા માટે આમ તેમ મટ-
કનારો, તથા અનિવૃત્ત કામ=જેના કામ=વિષયાભિલાષ=નિવૃત્ત નથી થયા તેવો, અને અહઃ=દિવસના તથા રાત્રીમાં પળ અપ્રાપ્ત
વસ્તુની પ્રાપ્તિ માટે ચિંતામગ્ન બની સંતાપ કર્યા કરતો એવો; (અહો અ રાઓ આર્ષ પ્રયોગ છે) તથા અન્ય જે માતા પિતા પુત્ર ભાર્યા
ભાઈ ઇત્યાદિ સ્વજન, તેઓના કાર્ય કરવામાં આસક્ત રહેતો હોવાથી અન્ય મત્ત, વઢી ધનની ઇષણવાઢો, અર્થાત્ વિવિધ ઉપાયોવઢે
ધન મેઢવવાની બાંછના કરનારો પુરુષ એમને એમ મરે છે, કંઈ પળ સ્વાર્થ સાધી શકતો નથી અને ઉમેદ પૂરી થતામાં તો મૃત્યુ
અથવા જરા અવશ્ય આવી પહોંચે છે. ૧૪

इमं च मे अत्थि इमं च नत्थि । इमं च मे किञ्चमिमं अकिञ्च ॥ तमेवमेवं लालप्समाणं । हरा हरंतिसि कहां पमाहं॥१५
આ મારે છે અને આ મારે નથી, આ મેં કર્યું અને આ મેં નથી કરાણું, ષવી રીતે લવારો કરનારા તે (પ્રમાદી)ને હર=આયુષ્ય હર-
નારા=રાત્રી દિવસો હરી જાય છે, માટે પ્રમાદ શા સારું કરાય છે ? ૧૫

भाषांतर
अध्य० १४

॥८२२॥

उत्तराध्य-
यनसूत्रम्

॥८२३॥

व्या०—पुनः पूर्वोक्तमेव दृढयति, हराः कालास्तं मनुष्यं हरन्ति, हरन्ति प्राणिनामायुरिति हराः, दिवसरजन्यादयः कालाः, तं किं कुर्वन्तं? एवमेव लालप्यमानं, व्यक्तं वचनं वदन्तं. एवमेवमिति किं? इदं च मे ममास्ति, इदं प्रत्यक्षं धान्यादिकं मम गृहे वर्तते, पुनरिदं च रजतस्वर्णाभरणादिकं च मे मम नास्ति. च पुनरिदं मम कृत्यं षड्ऋतुसुखं गृहादिकं करणीयं वर्तते, इदं च मे ममाकृत्यं, अस्मिन् वाणिज्ये लाभो नास्ति. तस्मान्न कृत्यमकृत्यमित्यर्थः. इति हेतोर्भो तात ! कथं प्रमाद ? कथं प्रमादं कुर्यात् ? प्रमादः कर्तुं कथमुचित इत्यर्थः. ॥ १५ ॥

फरीथी पूर्वोक्त विषयने हग करे छे—हर एटले काल, ते मनुष्यने हरे छे=प्राणिओना आयुष्यने हरी जाय छे तेथी दिवस रात्रीरूपी काल 'हर' कहेवाय छे, केवाने हरे छे? आवी रीते लालप्यमान=वचनो बोल्या करतो होय तेवाने, केवी रीते बोलनारो? आ मने छे=आ प्रत्यक्ष धनधान्यादिक मारा घरमां विद्यमान छे, हजी आ सुवर्ण तथा रुपानां घरेणां मारे नथी; वळी आ छये ऋतुमां सुख थाय तेवा घर वगेरे मारे करवानां छे, अने आ व्यापारमां कंड लाभ जेवुं नथी तेथी ए धंधो मारे करवो नथी. एटला माटे हे तात ! केम प्रमाद कराय ? अर्थात् प्रमाद करवो केम उचित कहेवाय. १५

धणं पभूयं सह इत्थीयाहि । सयणा तहा कामगुणा पगामा ॥

तवं कए तप्पइ जस्स लोगो । तं सव्वसाहीणमिहेव तुज्झं ॥ १६ ॥

प्रभूत=पुष्कळ धन, स्त्रीओ सहित स्वजनो, तथा प्रकाम=मनमानता कामभोगो; आ सघलुं के—जेने सारं लोक तप तपे छे तेतो सर्वे तारे स्वाधीन विद्यमान छे. १६

भाषांतर
अध्य० १४

॥८२३॥

ઉત્તરાધ્ય-
યનસૂત્રમ્

॥૮૨૪॥

વ્યા૦—અથ પુનઃ પુનઃ પુરોહિતસ્તૌ લોભયિતુમાહ—મો પુત્રૌ ! યસ્ય કૃતે યદર્થ લોકો જનસ્તપસ્તપ્યતે, તત્સ-
ર્વમિહાસ્માકં ગૃહે તુજ્ઞં ઇતિ યુવયોઃ સ્વાધીનં વર્તતે. તત્ કિં કિમિત્યાહ—ધનં પ્રભૂતં પ્રચુરં વર્તતે, ધનર્થં હિ લોકો
બહુદુઃસ્વં ભુંકે, તદ્વનં પ્રભૂતં સ્ત્રીભિઃ સહિતમસ્તિ, ધનાદેવ સ્ત્રિયઃ સ્વાધીના એવ સ્યુઃ. તથા સ્વજના જ્ઞાતયોઽપિ વર્તતે,
યસ્ય હિ કુટુંબં પ્રચુરં ભવતિ ત કેનાપિ ધર્ષિતું ન શક્યત ઇત્યર્થઃ. પુનઃ પ્રકામા ભૂયાંસઃ પ્રચુરાઃ કામગુણા રૂપરસ-
ગંધસ્પર્શાદય ઇન્દ્રિયવિષયા વર્તન્તે, તસ્માત્કિમર્થ તપસ્તપનીયં ? ॥ ૧૬ ॥

હવે પુરોહિત તેના બે પુત્રોને લોભાવવા કહે છે—હે પુત્રો ! જેને અર્થે લોકો તપ તપે છે તે તો સર્વે આપણા ઘરમાં તમારા વન્નેને
સ્વાધીનજ છે, તે શું ? પ્રભૂત ધન, ધનને માટે લોકો વહુ દુઃસ્વ વેઠે છે તે ધન પુષ્કલ સ્ત્રીયો સહિત આપણે ત્યાં છે; ધનથીજ સ્ત્રીયો
સ્વાધીન થાય છે, તથા સ્વજનો=જ્ઞાતિઓ પણ છે. જેનું કુટુંબ વહોલું હોય તે કોઈથી ધર્ષણ કરી શકાતો નથી, વહી પ્રકામ=પુષ્કલ
કામગુણ=રૂપ રસાદિક ઇન્દ્રિયોના વિષયો આપણે ત્યાં વિદ્યમાન છે તો પછી તપ શા માટે તપવું ? ૧૬

ધણેણ કિં ધમ્મધુરાહિગારે । સયણેણ વા કામગુણેહિ ચેવ ॥

સમણા ભવિસ્સામુ ગુણોહધારી । બહિ વિહારા અભિગમ્મ મિક્કલ્લં ॥ ૧૭ ॥

હે પિતા ! ધર્મની ધુરા=ધોંસરી=(ઉઠાવવા)ના અધિકારમાં ધનથી શું પ્રયોજન હોય ? તેમ સ્વજનથી અથવા કામગુણોથી પણ શું મત-
લબ ? અમે તો ગુણ સમુદાયને ધારણ કરનારા તથા ભિક્ષા મેલવોને બાહર વિહાર કરવાવાળા શ્રમણ=સાધુ થશું. ૧૭

વ્યા૦—અથ પુત્રૌ વદતઃ—મો તાત ! ધર્મધુરાધિકારે દશવિધયતિધર્મધૂર્વહનાધિકારે આવાં શ્રમણૌ ભવિષ્યાવઃ.

भाषांतर
अध्य० १४

॥८२४॥

उत्तराध्य-
यनसूत्रम्

॥८२५॥

कीदृशौ श्रमणौ ? गुणौघधारिणौ ज्ञानदर्शनचारित्ररूपगुणसमूहधारिणौ. किं कृत्वा ? बहिर्विहारमधिगम्य, द्रव्यतो बहिर्गामाकरनगरादिभ्य एकांतमाश्रित्य, भावतो बहिः क्वचिदप्रतिबद्धत्वमाश्रित्य. तस्मादावयोर्धनेन किं ? अथवा स्वजनेन किं ? च पुनः कामगुणैरिन्द्रियसुखैः किं ? धनस्वजनविषया हि न परलोसुखाय स्युरित्यर्थः. यदुक्तं वेदेऽपि न प्रजया धनधान्येन त्यागेनैकेनामृतत्वमानश्रुत्यादि ॥ १७ ॥ अथ भृगुस्तयोर्धर्मनिराकरणाय परलोकनिराकरणाय च आत्मनोऽभावमाह—

हवे पुत्रो बोल्या—हे तात ! धर्म धुराधिकार=दशविध यतिधर्मनी धोंसरी बहन करवाना अधिकारमां अमे बन्ने श्रमण थइशुं. केवा श्रमण ? गुणौघधारी=ज्ञानदर्शन चारित्ररूप गुण समूहने धारण करनारा. केम करीने ? बहिर्विहार=द्रव्यथी गामनी बहार एकांतस्थाने आश्रय लइने, भावथी क्यांयथी अप्रतिबद्धपणाने अवलंबीने तो पछी अमने धनवडे के स्वजनवडे अथवा इन्द्रियसुख-जनक कामगुणोवडे शुं करवानुं होय ? धन, स्वजन तथा विषयो कंइ परलोकमुख माटे नज होय वेदमां कथुं छे के—‘प्रजा अथवा धनधान्यथी नहिं किंतु केवल ज्ञानथीज अमृतत्व=मोक्षने पाम्या; इत्यादि १७

हवे भृगु ते वे पुत्रोने धर्म तथा परलोकना निराकरणार्थ आत्मानो अभाव कहे छे —

जहा य अग्गी अरणीओ असंतो । खीरे घयं तिल्लमहातिल्लेसु ॥ एमेव जाया सरीरंमि सत्ता । संमुच्छई नासइ नावचिह्ने जेम अग्नि अरणी [काष्ठ]मां प्रथम नहिं, छतां उत्पन्न थाय छे तथा क्षीर=दूधमां प्रथम न देखातुं घी उत्पन्न थाय छे; वळी जेम तिलमां प्रथम न जणातुं तेल उत्पन्न थाय छे. एमने एम हें पुत्रो ! शरीरने विषये पण प्रथम न छता सत्व=जीवो उत्पन्न थाय छे

भाषांतर
अध्य० १४

॥८२५॥

उत्तराध्य-
यनसूत्रम्

॥८२६॥

तथा नाश पामे छे अने ते जीवो स्थिर रहेता नथी. १८

ध्या०—हे जायौ ! हे पुत्रौ ! सत्वा जीवा एवमेव अमुना दृष्टान्तेन शरीरे असंतः पूर्वमविद्यमाना एव संनृच्छंते उत्पद्यन्ते. पृथिव्यप्तेजोवाय्वाकाशानां समुदायसंयोगाच्चेतना उत्पद्यते. पुनः स जीवो नश्यति नावतिष्ठते, शरीरनाशे तन्नाशः. शरीरे सति पंचभूतमेलापे सति स भवेत्, पंचभूतानां पृथग्भावे तस्यापि नाश एव. एवमिति केन प्रकारेण जीवाः पूर्वमविद्यमाना उत्पद्यन्ते ? तद्दृष्टान्तमाह—यथा एव. चशब्दोऽत्र एवार्थे, अग्निररणीओ अरणीतोऽग्निमथन-काष्ठतः पूर्वमदृश्यमानोऽपि संयोगादुपरितनारणिकाष्टेन, अथो वंशवर्वादिकाष्टसंयोगादग्निरुत्पद्यते, न त्वेकाकिनि अरणिकाष्टे पूर्वमग्निर्दृष्टः. एवं क्षीरे घृतं, क्षीरमपि पूर्वमुष्णीकृत्य पश्चात्तन्मध्ये तक्रं स्तोकं प्रिक्षिप्य चतुर्यामं स्था-नीकृत्य पश्चान्मंथानेन विलोड्यते, तदा ततः पूर्वमसदेव घृतमुत्पद्यते. एवं महातिलेषूत्तमतिलेषु, यंत्रादिमथनसंयोगा-त्तिलेभ्यस्तैलं पूर्वमप्रत्यक्षमविद्यमानमप्युत्पद्यते. अरणिकाष्टादधः काष्टसंयोगाभावे चैतन्यरूपजीवाभाव इत्यर्थः. ॥१८॥
अथैतरस्योक्तस्योत्तरं तावाहतुः—

हे पुत्रो ! सत्व=जीवो, एवीज रीते=आ दृष्टान्त उपरथी शरीरमां न छतां=पूर्वे अविद्यमान होवा छतां=उत्पन्न थाय छे, पृथ्वी, जल, तेज, वायु तथा आकाश; आ पंचभूत समुदायना संयोगथी चेतना उत्पन्न थाय छे अने पाछो ते जीव नाश पामे छे, अव-स्थित रहेतो नथी; शरीरना नाशनी साथे तेनो पण नाश थाय छे, शरीर होय त्वारे पंचभूतना मेलापथी ते थाय छे अने ए पंच-भूत ज्यारे पृथक् थाय त्वारे तेनो पण नाश थाय छे. एम क्या प्रकारे पूर्वे अविद्यमाने जीवो उत्पन्न थाय छे? तेना दृष्टान्तो कहे छे

भाषांतर
अध्य० १४

॥८२६॥

ઉત્તરાધ્ય-
યનસૂત્રમ્

॥૮૨૭॥

યથા=જેમ, (ચ શબ્દ એવના અર્થમાં છે.) જેવી રીતે અગ્નિ, અરણી=અગ્નિમંથન કાષ્ઠ=માંથી પ્રથમ ન દેખાતાં છતાં પણ ઉપરના ઉત્તરારણિ કાષ્ઠના સંયોગથી અગ્નિ ઉત્પન્ન થાય છે. એકલા અરણિકાષ્ઠમાં પ્રથમ ક્યાંય અગ્નિ દેખાતો નથી. એપજ ક્ષીરમાં ઘૃત; દૂધ પણ પ્રથમ ઉનું કરી પછી તેમાં થોડી છાશ નાચી ચાર પહોર સુધી જમાવીએ અને તે પછી મંથાન=રવૈયાવડે વલોવીએ ત્યારે તેમાંથી પૂર્વે અપ્રતીત ઘી ઉત્પન્ન થાય છે, એમ મહાતિલ=સારાતલમાંથી યંત્રાદિમથનના સંયોગથી પૂર્વે પ્રત્યક્ષ ન દેખાયેલું તૈલ ઉત્પન્ન થાય છે, નીચેના કાષ્ઠનો સંયોગ ન હોય તો અરણિકાષ્ઠમાંથી અગ્નિની પેઠે ચૈતન્યરૂપ જીવનો અભાવજ હોય. ૧૮

હવે આ દૃષ્ટાંતોથી કહેલ અર્થનું ઉત્તર તે વે પુત્રો આપે છે—

નો ઇંદ્રિયગિજ્ઞ અમુત્તભાવા । અમુત્તભાવા વિ ય હોઇ નિચ્છો ॥ અજ્ઞાત્યહેઝ નિયઓસ્સ બંધો । સંસારહેઝં ચ વયંતિ બંધં
અમૂર્તમણાને લીધે આ જાતમા ઇન્દ્રિયોવડે ગ્રાહ્ય થતો નથી. પણ અમૂર્તપણાને લીધેજ તે નિત્ય છે. આ આત્માને શરીરમાં બંધ અધ્યાત્મ હેતુ=મિથ્યાદિ હેતુવાળો નિયત=નિશ્ચિત છે, તેમ બંધનેજ સંસારનો હેતુ કહે છે. ૧૯

વ્યા૦—હે તાત ! આયમાત્મા અમૂર્તભાવાદિંદ્રિયગ્રાહ્યો નો ઇતિ નાસ્તિ, શબ્દરૂપરસગંધસ્પર્શાદીનામભાત્વમ-
મૂર્તત્વં, તસ્માદમૂર્તત્વાદિંદ્રિયગ્રાહ્યો નાસ્તિ. યોઽમૂર્તો ભવતિ સ ઇંદ્રિયગ્રાહ્યોઽપિ ન ભવતિ, ય ઇંદ્રિયગ્રાહ્યો ભવતિ
સોઽમૂર્તોઽપિ ન સંભવતિ, યથા ઘટાદિઃ. પુનરયં જીવોઽમૂર્તભાવાદપિ નિત્યો ભવતિ. યદ્ દ્રવ્યત્વે સત્યમૂર્તે તન્નિત્યં,
યથા વ્યોમ. અથ કદાચિત્ કશ્ચિદ્રક્ષ્યતિ ચેદયમમૂર્ત આત્મા તદા કથમસ્ય બંધઃ ? તત્રોત્તરં વદતઃ—અસ્ય જીવસ્ય
શરીરે બંધો નિયતો નિશ્ચિતોઽધ્યાત્મહેતુર્વર્તતે. કોઽર્થઃ ? આત્મન્યધિકૃત્ય ભવતીત્યધ્યાત્મં મિથ્યાત્વાવિરતિકષાય-

ભાષાંતર
અધ્ય૦ ૧૪

॥૮૨૭॥

ઉત્તરાધ્ય-
યનસૂત્રમ્

॥૮૨૮॥

યોગાદિકં, તદેવ હેતુઃ કારણં યસ્ય સોઽધ્યાત્મહેતુઃ. અસ્ય જીવસ્ય યઃ શરીરે બંધો ભવતિ સ મિથ્યાત્વાદિભિર્હેતુ-
ભિરેવ સ્યાદિતિ. યથા અમૂર્તસ્યાપ્યાકાશસ્ય ઘટાદાવિવ ઘટોત્પાદનકારણૈર્ઘટે આકાશસ્ય બંધો જાયતે. તથાત્મનઃ
શરીરે બંધ इत्यर्थः. ચ પુનરુદ્યાઃ સંસારસ્ય હેતું ભવભ્રમણસ્ય કારણં સંવંધં વદંતિ. યાવચ્છરીરેણ વદ્વસ્તાવદયં જીવો
ભવભ્રમણં કરોતીત્યર્થઃ. યદુક્તં વેદાંતેઽપિ—કર્મવદ્દો ભવેજ્જીવઃ । કર્મમુક્તો ભવેચ્છિવઃ ॥ इति. ॥ ૧૯ ॥

હે તાત ! આ આત્મા અમૂર્તપણાને લીધે ઇન્દ્રિય ગ્રાહ્ય નથી. જેમાં શબ્દ સ્પર્શ રૂપ રસ ગંધ ઇત્યાદિકનો અભાવ હોય તે અમૂર્ત
કહેવાય, ઇટલે અમૂર્ત હોવાથી ઇન્દ્રિયગ્રાહ્ય નથી. જે અમૂર્ત હોય તે ઇન્દ્રિય ગ્રાહ્ય ન હોય અને જે ઇન્દ્રિય ગ્રાહ્ય હોય તે અમૂર્ત પણ ન
હોય. જેવા કે ઘટ આદિક પદાર્થ. વળી આ જીવ તો અમૂર્તપણાને લીધે નિત્ય છે, કારણકે—જે દ્રવ્ય હોઈને અમૂર્ત હોય તે નિત્ય
હોય. જેવું વ્યોમ=આકાશ. કદાચ કોઈ એમ કહે કે—જો આ આમાં અમૂર્ત છે તો તેને બંધ કેમ હોય શકે? તેનું ઉત્તર કહે છે—
આ જીવને શરીરમાં બંધ તો નિયત=નિશ્ચિત છે કે જે અધ્યાત્મ હેતુ છે. શો અર્થ સમજાયો? આત્માને ઉદ્દેશીને થાય તે અધ્યાત્મ,
ઇટલે મિથ્યાત્વ, અવિરતિ, કષાય યોગ, ઇત્યાદિક; તેજ જેનાં હેતુ=કારણ છે તે અધ્યાત્મ, હેતુ આ જીવને વિષયે જે બંધ થાય છે
તે મિથ્યાત્વ વગેરે હેતુથીજ થાય છે. જેમ અમૂર્ત આકાશને પણ ઘટ આદિકને વિષયે ઘટના ઉત્પાદક કારણોવડે ઘટમાં આકાશને
બંધ થાય છે તેમ આત્માને શરીરમાં બંધ થાય છે; બુધ=વિદ્વાન પુરુષો સંસાર=ભવભ્રમણ=નું કારણ સંવંધ કહે છે. જ્યાં સૂધી શરી-
રથી બંધાણો છે ત્યાં સૂધી એ જીવ ભવભ્રમણ કર્યેજ જવાનો, કહ્યું છે કે—‘કર્મથી વદ્દ છે તાવત્ પર્યંત તે જીવ છે પણ જ્યારે કર્મ
મુક્ત થાય ત્યારે તે શિવ છે. ૧૯.

भाषांतर
अध्य० १४

॥८२८॥

उत्तराध्य-
यनसूत्रम्

॥८२९॥

जहा वयं धम्ममयाणमाणा । पावं पुरा कम्ममकासि मोहा ॥ ओरुज्झमाणा परिरक्खियंता । तं नेव भुज्जो वि समायरामो
जेम अमे णहेलां धर्मेने न जाणता तथा अवरोध पामता अने सर्वे रीते रक्षित रहेता मोहथी पाप कर्मों कयां तेयां पाप कर्मोंने
हवे भूयोऽपि=फरीने पण नहींज आचरीये-नहींज करीशुं. २०

व्या०—हे तात ! यथा पुरा पूर्व मोहात्तत्त्वस्याऽज्ञानादावां पापं पापहेतुकं कर्माकार्ष्व. आवां किं कुर्वाणौ ? धर्म
सम्यक्त्वादितत्त्वमजानानौ, पुनः कथंभूतौ ? अवरुध्यमानौ गृहान्निःसरणमप्राप्यमाणौ. पुनरावां कथंभूतौ ? परिरक्ष्य-
माणौ साधुदर्शनाद्वार्यमाणौ. पुरा ईदृशावावामज्ञाततत्त्वौ पापकर्मपरायणावभूव, तत्पापं कर्म भूयः पुनर्नैव समाच-
रावो न कुर्व इत्यर्थः. ॥ २० ॥

हे तात ! जेम पूर्व मोहथी=तत्त्वना अज्ञानथी अमो वन्ने जणाए पाप हेतुक कर्मों कयां. अमे थुं करता ? धर्म जे सम्यक्त्वादि
तत्त्व तेने नहीं जाणता, तथा अवरुध्यमान=घरथी बहार नीकळवामां रोकता=निषेध कराता, वळी परिरक्ष्यमाण, अर्थात् कोइ साधु
दर्शनादिकथी वारण कराता; आवीरीते अमे अज्ञात तत्त्व होवाथी पूर्व पापकर्मपरायण थया हता, ते पापकर्म हवे फरी नहीं आचरीये

अभ्याहयंमि लोगंमि । सच्चओ परिवारिए ॥ अमोहाहिं पडंतीहिं । गिहसि न रहं लभे ॥ २१ ॥
अमोघ=खाली न जाय तेवी पडती (शखधारा तुल्य) विपत्तिओवडे अभ्याहत=चारेकोरथी हणाता तथा सर्वतः=फरता विंटायेला
आ लोकमां घरने विषये अमने रति=प्रीति नथी मळती. २१

व्या०—भो तात ! अस्मिन् लोके जगत्यामावां गृहे गृहवासे रतिं न लभावहे. कथंभूते लोके ? अमोघाभिरवश्यं

भाषांतर
अध्य० १४

॥८२९॥

उत्तराध्य-
यनसूत्रम्

॥८३०॥

भेदिकाभिः शस्त्रधाराकाराभिः पतंतीभिरागच्छंतीभिः शस्त्रधाराभिः कदर्थिते. पुनः कथंभूते लोके ? अभ्याहते
आभिमुख्येन पीडिते. पुनः कथंभूते लोके ? सर्वतः सर्वासु दिक्षु परिवारिते परिवेष्टिते, वागुरादौ पतितमृगवद्
दुःखितां स्वः. ॥ २१ ॥ तदा पुरोहितोऽपृच्छत्—

हे तात ! आ लोक=जगत्मां अमे घरमां रहेवामां रति नथी पामता केवो लोक ?—अमोघ=अवश्य भेद न करे तेवी, शस्त्रधारा
समान आकारवाली पतंती=आवी पडती शस्त्रधाराओथी कवथायेल; तथा अभ्याहत=सामेथी पण हणायेल, तेमज सर्वतः=चारे
कोरथी परिवारित घेराइ गयेल. पाशलामां फसायेला मृगना जेवा अमे बेय दुःखित छीये तेथी अमने कृपा करीने जवा द्यो. २१

केण अभ्याहओ लोओ । वा परिवारिओ ॥ केण वा अमोहा वुत्ता । जाया चिंतापरो हु मे ॥ २२ ॥
आ लोक केणे अभ्याहत छे तथा केणे परिवारित छे ? वळी अमोघ शस्त्रधारा ते कही ते कइ ? हे जात=पुत्रो ! हुं
चिंतापरायण थाउं छुं. २२

व्या०—हे पुत्रो ! केन लोकोऽभ्याहतः ? वाऽथवा केनायं लोकः परिवेष्टितः ? वाऽथवा का अमोघा अवश्यं भेदिका
शस्त्रधारोक्ता ? हे पुत्रावहमिति चिंतापरो भवामि. ॥ २२ ॥ तदा पुत्रौ प्रत्येक प्रश्नानामुत्तरं वदतः—

हे पुत्रो ! केणे आ लोकने आघात कयो छे ? अथवा केणे आ लोकने घेरी लीधो छे ? अने ए अमोघ=अवश्य भेदनारी
कही ते शस्त्रधारा कइ ? हुं तो ए चिंतापरायण थाउं छुं. २२ त्वारे हवे बेय पुत्रो प्रत्येकप्रश्ननां उत्तर कहे छे—

मच्चुणाभ्याहओ लोओ । जरीए परिवारिओ ॥ अमोहा रयणी वुत्ता । एयं ताय बियाणह ॥ २३ ॥

भाषांतर
अध्य० १४

॥८३०॥

ઉત્તરાધ્ય-
યનસૂત્રમ્

॥૮૩૧॥

આ લોક મૃત્યુષ અભ્યાહત છે, જરાયે પરિવારિત=ઘેરેલ છે અને રાત્રી અમોઘ=અર્થ ન જાય તેવી પ્રહારરૂપ કહી છે; એ પ્રમાણે હે તાત ! વિશેષતયા જાણો. ૨૩

વ્યા૦—હે તાત ! ત્વમેવમમુના પ્રકારેણ જગજ્ઞનીહિ ? એવમિતિ કથં ? તદાહ—લોકોડયં મૃગરૂપો મૃત્યુના વ્યા-
ધેનાભ્યાહતઃ પીડિતઃ, સ ચ મૃત્યુર્હિં સર્વસ્ય જંતોઃ પૃષ્ઠે ધાવતિ. જરયા વૃદ્ધત્વેન પરિવેષ્ટિતઃ. જીર્યતે શરીરમનયેતિ
જરા, પલિતમાત્રમિહ જરા નોચ્યતે, બલવીર્યપરાક્રમાણાં હાનિરેવ જરા, તયા સર્વં જગત્ પરિવેષ્ટિતમસ્તિ. તયૈવ મૃત્યુ-
ર્જગજ્જંતું ઘાતયતિ. અમોઘાઃ શસ્ત્રધારા રાત્રય ઉક્તાઃ, ન કેવલં રાત્રય એવ ભવંતિ. કિંતુ દિનાન્યપિ ભવંતિ, પરમત્ર
રાત્રિગ્રહણં ભયોત્પાદનાર્થ. સ્ત્રીલિંગશબ્દસ્ય અમોઘા इत्यस्योपमार्થ જ્ઞેયં. ॥ ૨૩ ॥

હે તાત ! તમેજ આ પ્રકારે જગત્ જાણી લ્યો, કેવી રીતે ? તે કહે છે—આ લોક મૃગરૂપ મૃત્યુરૂપ પારાધિવડે અભ્યાહત=
પીડિત છે, અને તે મૃત્યુ પણ સર્વ જંતુઓની પૃંઠે દોડે છે. વઢી જરા=વૃદ્ધાવસ્થાવડે સર્વ જગત્ પરિવેષ્ટિત છે, જેનાથી શરીર જરી=
ખલ્લખલ્લી=જાય તે જરા અહીં માત્ર થોડા વાઢના પાત્રને જરા નથી કહેવાની; કિં તર્હિં બઢ, વીર્ય તથા પરાક્રમની હાનિ એજ જરા,
એ જરાયે સકઢ જગત્ પરિવેષ્ટિત=ઘેરાયેલું=છે અને એ જરાદ્વારાજ મૃત્યુ જગત્ના જંતુઓને હણે છે, અમોઘ શસ્ત્રધારા રાત્રીયોને
કહી. કંઈ રાત્રીજ માત્ર નથી કિંતુ દિન પણ હોય છે, પરંતુ અહીં રાત્રીનું ગ્રહણ ભય ઉત્પાદય કરવા માટે છે. સ્ત્રી લિંગ અમોઘા એ
પદની ઉપમાર્થ છે એમ જાણવું. ૨૩

जा जा वच्चइ रयणी । न सा पडिनियत्तई ॥ अहम्भं कुणमाणस्स । अफला जंति राईओ ॥ २४ ॥

भाषांतर
अध्य० १४

॥८३१॥

ઉત્તરાધ્ય-
યનસૂત્રમ્

॥૮૩૨॥

જે જે રાત્રીઓ વીતે છે તે પાછી આવતી નથી, અધર્મ કરતા જીવની તે રાત્રીઓ અફલ જાય છે. ૨૪

વ્યા૦--હે તાત ! યા યા રજન્યસ્તત્સંબંધાદ્ દિવસાશ્ચ વ્યુત્ક્રામંતિ વ્રજંતિ, તાસ્તા રજન્યો ન પ્રતિનિવર્તંતે, પુન-
વ્યાંયુદ્ય નાયાંતિ. અધર્મ કુર્વતઃ પુરુષસ્ય રાત્રયો દિવસાશ્ચાફલા નિરર્થકા યાંતિ, તસ્માદ્ધર્માચરણેન સફલા વિધેયા
इत्यर्थः. ॥ ૨૪ ॥ તદેવ પુનરપ્યાહતુઃ--

હે તાત ! જે જે રાત્રિયો, અને તેની સાથે સંબદ્ધ દિવસો પણ--વ્યતીત થાય છે તે તે રજનીઓ પ્રતિનિવૃત્ત થતી નથી, વળીને
પાછી આવતી નથી; એટલે અધર્મ કરનાર પુરુષની તે રાત્રિયો તથા દિવસો અફલ=નિરર્થક જાય છે માટે ધર્માચરણવડે તે સફલ
કરવી જોઈએ ૨૪ પુનરપિ તેજ કહે છે--

जा जा वच्चइ रयणी । न सा पडिनि यत्तई ॥ धम्मं तु कुणमाणस्स । सहला जंति राईओ ॥ ૨૫ ॥

જે જે રાત્રીયો વ્યતીત થાય છે તે પાછી આવતી નથી. તેથી ધર્મને કરનાર જીવની તે રાત્રીયો સફલ જાય છે. ૨૫

વ્યા૦--પૂર્વાર્ધસ્યાર્થસ્તથૈવ, હે તાત ! ધર્મ કુર્વાણસ્ય પુરુષસ્ય રાત્રયો દિવસાશ્ચ સફલા યાંતિ, ધર્માચરણં વિના
निःफला इत्यर्थः. પ્રાકૃતત્વાદ્ધર્મચનસ્ય વ્યત્યયઃ. નૃજન્મનઃ ફલં ધર્માચરણં, ધર્માચરણં હિ વ્રતં વિના ન સ્યાત્, અત-
શ્ચાવાં વ્રતં ગૃહીષ્યાવઃ. નૃજન્મનિ રાત્રિદિવસાન્ સફલાન્ કરિષ્યાવ ઇતિ ભાવઃ. ॥ ૨૫ ॥ તદ્ધર્મચનાલ્લબ્ધબોધો મૃગુપુ-
રોહિતઃ પુત્રૌપ્રત્યાહ--

પૂર્વાર્ધનો અર્થ તો તેજ છે એટલે--હે તાત ! જે જે રાત્રી તથા દિવસો વ્યતીત થાય છે તે પાછા વળીને ફરી આવતાં નથી પણ

ભાષાંતર
અધ્ય૦ ૧૪

॥૮૩૨॥

ઉત્તરાધ્ય-
યનસૂત્રમ્

॥૮૩૩॥

ધર્મને કરનારા પુરુષની તે રાત્રીઓ તથા દિવસો સફળ જાય છે. ધર્માચરણ વિના નિષ્ફળ થાય છે, એમ તાત્પર્ય છે. પ્રાકૃત છે તેથી વચન વ્યત્યય છે. નર જન્મનું ફળ ધર્માચરણ છે, અને ધર્માચરણ વ્રત વિના નથી થતું માટે અમે બેય વ્રત ગ્રહણ કરશું; અને એમ કરીને મનુષ્યજન્મનાં રાત્રી દિવસોને સફળ કરશું. એવો ભાવ છે. ૨૫

તે પુત્રોનાં વચનોથી જેને બાંધ પ્રાપ્ત થયો એવો મૃગુપુરોદિત પુત્રો પ્રત્યે કહે છે--

એમઓ સંવસિસ્તાણં । દુહઓ સંમત્સસંજુયા ॥ પચ્છા જાયા ગમિસ્સામો । મિક્ષ્યમાણા કુલે કુલે ॥ ૨૬ ॥
હે જાતાઃ=પુત્રો ! સમ્યક્ત્વવડે સંયુક્ત એવા તમે તથા અમે બેય એકક=એક ઠેકાણે [ઘરવાસમાં] સાથે વસીને પશ્ચાત્ કુલે કુલે=ઘરે ઘરે મિક્ષ્યા માગતા આપણે જઈશું. ૨૬

વ્યા૦--હે પુત્રો ! દ્વયં ચ દ્વયં ચ દ્વયે, આવાં યુવાં ચ સર્વેઽપિ સમ્યક્ત્વસંયુતાઃ સંત એકત એકત્ર ગૃહવાસે સમ્યક્ સુખેનોષિત્વા ગૃહસ્થાશ્રમં સંસેવ્ય પશ્ચાદ્ વૃદ્ધાવસ્થાયાં ગમિષ્યામ, ગ્રામનગરાણ્યાદિષુ માસકલ્પાદિક્રમેણ પ્રવ્રજિષ્યામ इत्यर्थः. કિં કુર્વાણાઃ ? કુલે કુલે ગૃહે ગૃહે અજ્ઞાતે ડંઢવૃત્ત્યા ગોચર્યયા મિક્ષ્યમાણા મિક્ષ્યાં ગૃહ્ણન્તો મિક્ષ્વો મિક્ષ્યામ इत्यर्थः. ॥ ૨૬ ॥ તદા તૌ પુત્રૌ જનકં પ્રત્યાહતુઃ--

હે પુત્રો ! (દ્વયં ચ દ્વયં ચ દ્વયે.) એટલે અમે (ધણી ધણીયાણી) બે તથા તમે બે (ભાઈઓ) સર્વે પળ સમ્યક્ત્વથી સંયુક્ત થઈને એકતઃ=એકસ્થાને ઘરમાં સારી રીતે નિવાસ કરીને=ગૃહસ્થાશ્રમ સેવીને પશ્ચાત્ વૃદ્ધાવસ્થામાં ગમન કરીશું અર્થાત્-ગ્રામ નગર અરણ્ય વગેરેમાં માસકલ્પાદિ ક્રમે કરી પ્રવ્રજ્યા ગ્રહીને ફરશું. કેમ કરીને ? કુલે કુલે-ઘરે ઘરે અજ્ઞાત ડંઢવૃત્તિથી ગોચરીવડે મિક્ષમાણ=

માર્ગાંતર
અધ્ય૦ ૧૪

॥૮૩૩॥

उत्तराध्य-
यनसूत्रम्

॥८३४॥

भिक्षा मागता फरीशुं=भिक्षुओ धइशुं. २६ त्वारे ते पुत्रो पिता प्रत्ये कहे छे—

जस्सत्थि मच्चुणा सख्ख । जस्स वत्थि पलायणं ॥ जो जाणइ न मरिस्सामि । सो हु कंखे सुए सिया ॥ २७ ॥
जेने मृत्यु साथे सख्य=मैत्री होय, अथवा जेने पलायन=पटले नासी जवानुं होय, तथा जे जाण तो होय के हुं मरीश नहिं तेज मनुष्य एम आकांक्षा करे के श्वः=आवती काले (आ काम) थशे. २७

व्य०—हे तात ! हु इति निश्चयेन स एव पुरुष इति कांक्षतीति प्रार्थयति. सुए इति श्व आगामिदिने प्रभाते इदं स्यात्, अद्य न जातं तर्हि किं ? कल्ये स्यादित्यर्थः. इति स चिंतयति. स इति कः? यस्य पुरुषस्य मृत्युना सह कालेन सह सख्यं मित्रत्वमस्ति, य एवं जानाति मृत्युर्मम सखा वर्तते. च शब्दः पुनरर्थे पुनर्यस्य पुरुषस्य मृत्योः पलायनमस्ति यः पुरुष एवं जानाति मृत्युर्मे मम किं करिष्यति ? यदा मृत्युरायास्यति तदाहं प्रपलाय्य कुत्रचिदन्यत्र यास्यामि, अहं मृत्युगोचरो न भविष्यामि. पुनर्य एवं जानाति, अहं न मरिष्यामि, अहं चिरंजीव्यस्मि. ॥ २७ ॥

हे तात ! हु निश्चये तेज पुरुष एम इच्छे=चाहे=मनमां प्रार्थन करे के—श्वः=आवती काले प्रभाते आ थाय. आज न थयुं तो थुं ? काले थशे. (एवो अर्थ छे.) एम ते धारे छे; ते कोण ? जे पुरुषने मृत्युना साथे=काळनी जांडे सख्य=मित्रता=होय, जे एम जाणतो होय के मृत्यु तो मारो सखा छे. (अत्रे 'च' शब्द 'पुनः'ना अर्थमां छे) वळी जे पुरुषने मृत्युथी पलायन होय; जे पुरुष एम जाने के मृत्यु मने थुं करशे ? ज्यारे मृत्यु आवशे त्वारे हुं पालयन करीने क्यांक अन्य ठेकाणे जतो रहीश; मृत्युना झपाटामां आवीश नहिं; फरी ते एम जाणतो होय के हुं मरीशज नहिं; हुं तो चिरंजीवी छुं. २७

भाषांतर
अध्य० १४

॥८३४॥

उत्तराध्य-
यनसूत्रम्

॥८३५॥

अज्जेव धम्मं पडिज्जवयामो । जहिं पवन्ना न पुणप्भवामो ॥ अणागयं नेव य अत्थि किंचि । सद्धा खमं ने विणइत्तु रागं
आजेज धर्मेने प्रतिपन्न थइए=धर्म प्रवृत्तिमां लागी जइए जे धर्मेने प्रसन्न=प्राप्त थयेला आपणे फरी प्रभव=जन्म पामथुं नहिं. आ
संसारमां कथुं अनागत=आपणने न मल्लेखुं होय तेवुं=नथी, माटे आपणे राग त्यजीने श्रद्धा योग्य छे. २८

व्या०--भो तात ! अद्यैव तं धर्मं वयं प्रतिपद्यामहे, आर्षत्वात्. किं कृत्वा ? रागं स्नेहं स्वजनादिषु प्रेम, विण-
इत्तु इति विनीय स्फोटयित्वा, कीदृशं धर्मं ? ने इति नोऽस्माकं श्रद्धाक्षमं श्रद्धया तत्त्वरुच्या क्षमो योग्यस्तं, यतो हि
साधुधर्मे स्नेहः सर्वथा निवार्यः, तत्त्वरुचिश्च कार्या, तथा हीनो हि साधुधर्मो निःफलः, यत्तदोर्नित्याभिसंबंधात्, तं कं
धर्मं ? जहिं इति यस्मिन् धर्मे प्रपन्नाः संतो न पुनर्भवामः, पुनः संसारे नोत्पत्स्यामः. यद्भवता पुरोक्तं भोगान् भुक्त्वा
पश्चात्प्रव्रजिष्यामः, तस्योत्तरं शृणु ? हे तात ! अनागतमप्राप्तवस्तुविषयादिसुखं किंचिन्न चैवास्य जीवस्यास्ति, सर्वेषां
भावानामनंतशः प्राप्तत्वात्. ॥ २८ ॥ इति स्वपुत्रयोरुपदेशं श्रुत्वा भृगुः प्रतिबुद्धः सन् ब्राह्मणीं प्रत्याह--

हे तात ! आजेज ते धर्मेने आपणे प्रतिपन्न थइए. (आर्ष प्रयोग छे.) केम करीने ? राग=स्वजनादिकने विषये जे प्रेम=छे
तेने फेडी नाखीने=शिथिल करीने; केवो धर्म ? 'ने' आपणी श्रद्धाने क्षम=योग्य तत्त्व रुचिने लायक; कारणके साधुधर्ममां स्नेह
सर्वथा निवारवा योग्यज गण्यो छे; अने श्रद्धा=तत्त्वरुचि क्षम=योग्य छे; श्रद्धाहीन साधुधर्म निष्फल छे. यत् तथा तत् ए बेनो
नित्य संबंध छे तेथी=ते कयो धर्म ? के जे धर्मेने विषये प्रपन्न=आश्रित थइने फरी पुनर्भव=पुनर्जन्म नथी यतो एटले आपणे संसारमां
पुनः उत्पन्न थइथुं नहिं, जे आपे प्रथम कथुं के-भोग भोगवी पश्चात् प्रव्रजित थथुं; तेनुं उत्तर सांभळो. हे तात ! आ जीने आ

भाषांतर
अध्य० १४

॥८३५॥

उत्तराध्य-
यनसूत्रम्

॥८३६॥

संसारनी अंदर अनागत=कंड पण विषयसुख नहि आवेलुं=छेज नहि. सर्व पदार्थो अनंतवार मळया छे. २८
आवो पोताना पुत्रोनो उपदेश सांभळी भृगु प्रतिबुद्ध थइ पोतानी स्त्रीने कहे छे--

प्रहीणपुत्तस्स हु नत्थि वासो । वासट्ठि भिक्षावरियाइकालो ॥

साहाहिं रुक्खो लहए समाहिं । छिन्नाहिं साहाहिं तमेवठाणुं ॥ २९ ॥

हे वासिष्ठि ! पुत्र व्होणा थयेलाने पछेवास=घरमां वसवानुं नथी एटले मारे हवे भिक्षाचर्यानो काल=समय छे. वृक्ष शाखाओवडे समाधि=शोभा लीये छे, पण ज्यारे तेनी शाखाओ छेदाइ जाय त्यारे तेनेज लोको हूठ कहे छे. २९

व्या०—हे वासिष्ठि ! वशिष्ठमुनिगोत्रोत्पन्ने ब्राह्मणि प्रिये ! प्रहीणपुत्रस्य पुत्राभ्यां त्यक्तस्य हु इति निश्चयेन मम वासो गृहे वसनं नास्ति, ममेति पदमध्याहार्यं, हे प्रिये ! भिक्षाचर्याया अयं कालोऽयमवसरोऽस्तीति शेषः. उक्तमर्थ-मर्थांतरन्यासेन दृढयति—वृक्षः शाखाभिरेव समाधिं स्वास्थ्यं शोभां वा लभते, छिन्नाभिः शाखाभिस्तमेव वृक्षं जनाः स्थाणुं कीलं वदन्ति. शाखाहीनस्य वृक्षस्य स्थाणुत्वं स्यात्, तथा ममापि पुत्राभ्यां विद्युक्तस्य गृहे वासे स्थितस्य समाधिर्नास्तीत्यर्थः. ॥ २९ ॥

हे वासिष्ठि ! वसिष्ठमुनिना गोत्रमां उत्पन्न थयेली ! ब्राह्मणि ! प्रिये ! प्रहीणपुत्र=वे पुत्रोए त्यजायेला मने हवे निश्चये वास=घरमां वसवुं नथी. (अत्रे 'मम=मारे' एटला पदनो अध्याहार करवानो छे.) हे प्रिये ! भिक्षाचर्यायनो आ काल=आ अवसर छे. (आटलुं शेष छे.) उक्त अर्थने अर्थान्तरन्यासवडे दृढ करे छे—वृक्ष शाखाओवडेज समाधि=स्वस्थता पामे छे=शोभे छे; ज्यारे तेनी

भाषांतर
अध्य० १४

॥८३६॥

ઉત્તરાધ્ય-
યનસૂત્રમ્

॥૮૩૭॥

શાસ્ત્રાઓ છેદાઈ જાય ત્યારે એજ વૃક્ષને લોકો સ્થાણુ=ટુંટ=લીંતો કહે છે. શાસ્ત્રાહીન વૃક્ષને જેમ સ્થાણુત્વ આવે તેમ પુત્રોથી વિયુક્ત બનેલા મને ઘરે રહેવામાં સુખ નથી. ૨૯.

પંખાવિહૂણો વ્વ જહેવ પક્ષી । મિચ્છવિહીણુવ્વ રણે નરિંદો ॥ વિવન્નસારો વણિઉવ્વ પોણ । પહીણપુત્તોમિ તદ્દા અહંપિ જેવો પાંચ વ્હોણો પંચી, જેવો મૃત્યુ=યોદ્ધાઓ વિનાનો રણસંગ્રામમાં નરેન્દ્ર=રાજા, તથા વિપન્નસાર=જેની માલમત્તા સમુદ્રમાં વામાઈ ગઈ હોય તેવો વહાણમાં ચડેલો વણિક, તથા=તેવો પુત્ર વિનાનો હું છું. ૩૦

વ્યા૦—વશ્વદો દૃષ્ટાંતસમુચ્ચયે, હે પ્રિયે ! હહાસિન્ લોકે પક્ષાભ્યાં વિહીનઃ પક્ષી યાદશઃ સ્યાત્, પક્ષહીનો હિ પક્ષી આકાશમાર્ગોલ્લંઘનાયાઽશક્તો યેન કેનાપિ હિંસ્રેણ પરાભૂયતે. પુના રણે સંગ્રામે મૃત્યૈઃ સેવકૈર્વિહીનો નરેન્દ્રો નૃપ-તિરિચ રિપુભિઃ પરાભૂયતે. પુનર્વણિક્ વ્યાપારીચ, યથા પોતે પ્રવહણે ભગ્ને સતીત્યધ્યાહારઃ, વિપન્નસારો વિગતસર્વ-દ્રવ્યભાંડો વિષાદં કરોતીતિ શેષઃ, તથાહમપિ પ્રહીણપુત્રઃ પ્રવ્રજિતપુત્રો વિષાદવાન્ ભવામીતિ શેષઃ. ॥ ૩૦ ॥ इति पुरोहितप्ररूपितं वचनं श्रुत्वा वासिष्ठ्याह—

‘વ’ શબ્દ દૃષ્ટાંત સમુચ્ચય અર્થ સૂચવે છે. હે પ્રિયે ! આ લોકને વિષયે પાંચોથી વિહીન પંચી જેવો થાય, પાંચ વ્હોણો પંચી આકાશમાર્ગે ઉડવાને અશક્ત બનેલો જેમ કોઈ હિંસ્રપાળીથી પરાભવ પામે; વ્હી જેમ રણસંગ્રામમાં મૃત્યુ=સેવકોથી વિહીન નરેન્દ્ર=નૃપતિ જેમ શત્રુઓથી પરાભવ પામે, તથા જેમ વણિક્=વેપારી પોત=વહાણમાં (‘તે વહાણ ભાંગે ત્યારે’ આટલો અધ્યાહાર લેવો.) વિપન્નસાર=સર્વ દ્રવ્ય ભાંડ=તમામ માલમત્તા સમુદ્રમાં નષ્ટ થતાં વિષાદ=ખેદ કરે, તેવી રીતે હું પણ પ્રહીણપુત્ર=પુત્રો પ્રવ્રજિત થતાં ખેદયુક્ત થઉં છું. (પટલું શેષ છે.) ૩૦

भाषांतर
अध्य० १४

॥८३७॥

उत्तराध्य-
यनसूत्रम्

॥८३८॥

सुसंभिया कामगुणा इमे ते । संपिडिया अग्नरसप्भूया । भुंजाम ता कामगुणे पगामं । पच्छा गमिस्सामु पहाणमग्गं ॥
तमारा आ कामगुणो=कामभोगना पदार्थो सुसंभृत=सारी रीते तैयार करेला छे, वळी संपिडित=एकत्र भेळा करी मूकेला छे तेम
अग्नरस प्रभूत पटले जेमां पुष्कळ श्रेष्ठ रस छे एवा छे तेथी हमणां तो प्रकामं=इच्छा प्रमाणे कामभोगोने भोगवीए ने पछी
प्रधानमार्ग=मोक्षमार्गे गमन करशु. ३१

व्या०—हे स्वामिस्ते तवेमे प्रत्यक्षं दृश्यमानाः कामगुणाः पंचेन्द्रियसुखदाः पदार्थाः सदस्त्रसरसमिष्टान्नपुष्पचंद-
ननाटकगीततालवेणुवीणादयः सुसंभृताः संति, सभ्यक् संस्कृताः सज्जीकृताः संति. पुनः कामगुणाः संपिडिताः पुंजी-
कृताः संति, न तु यतस्ततः पातिताः संति, किंत्वेकत्र राशीकृता एव तिष्ठंति. पुनः कीदृशाः कामगुणाः ? अग्नयरसप्र-
भूताः, अग्न्यः प्रधानो रसो येभ्यस्तेऽग्नयरसाः, शृंगाररसोत्पादका इत्यर्थः, यदुक्तं—रतिमाल्यालंकारैः । प्रियजनगं-
धर्वकामसेवाभिः ॥ उपवनगमनविहारैः । शृंगाररसः समुद्भवति ॥ १ ॥ इत्युक्तेः, अग्नयरसाश्च ते प्रभूताश्चाग्नयरस-
प्रभूताः प्रचुरा इत्यर्थः. अथावाग्नयरसेन शृंगाररसेन प्रचुरास्तान् कामगुणान् प्रकामं यथेच्छं भुंजीवहि, पश्चाद् भुक्त-
भोगसुखौ भूत्वा वृद्धत्वे प्रधानमार्गं प्रव्रज्यारूपं मोक्षमार्गं गमिष्यावः. ॥ ३१ ॥

हे स्वामिन् ! तमारा आ=प्रत्यक्ष दीसता=कामगुणो एटले पांचे इंद्रियोने सुख देनारा पदार्थो=सारां वस्तु, सरस मिष्टान्न, पुष्प,
चंदन, नाटक, गीत, ताल, वेणु, वीणा आदिक वस्तुओ, सुसंभृत छे; अर्थात् सारी रीते सुधारी सुसज्ज करी राखेल छे; ते पण
संपिडित=एक ठेकाणे गोठवी राखेल छे, ज्यां त्यां छुटी छवाइ कोइ वस्तु पडेल नथी, किंतु एकत्र भेळी तैयार करेली पडो छे.

भाषांतर
अध्य० १४

॥८३८॥

उत्तराध्य-
यनसूत्रम्

॥८३९॥

ए काम गुण केवा छे? अय्यरसमभूत=शृंगाररसना उत्पादक; कथुं छे के-‘रति=प्रीति, मात्स्य=पुष्पहार, अलंकार, प्रियजन संसर्ग, मनोभिळषित पदार्थोनुं सेवन, तथा उपवनमां जवुं तथा त्यां विहार करवा; इत्यादिक सामग्रीथी शृंगार रस उद्भवे छे.’ १ अय्यरस जेमां प्रचुर होय अथवा जेमां श्रेष्ठ रस=आनंद पुष्कळ आवे तेवा कामभोगो हमणां तो प्रकाम=मरजी प्रमाणे भोगवी लइये, पश्चात् भोगसुख खुब भोगवीने वृद्धपणामां प्रधानमार्ग=मोक्षमार्गे गमन करीशुं. ३१

भुक्ता रसा भोई जहाइ णे वओ । न जीवियट्ठा पजहामि भोए ॥

लाभं अलाभं च सुहं च दुःखं । संविक्खमाणो चरिस्सामि मोणं ॥ ३२ ॥

हे भगवति ! रसो तो घणाय भोगव्या पण आ वयः=आयुः आपणने छोडतुं जाय छे; माटे हुं तो लाभ, अलाभ, सुख, दुःख, तमामने समभावे जोतो सतो मौन=मुनिपणुं आचरीश, हुं काइ जीवितने अर्थे भोगोने तजतो नथी. ३२

व्या०—अथ भृगुब्राह्मणीप्रत्याह—भोई इति हे भगवति ! ब्राह्मणि ! रसाः शृंगारादयो भोगाश्च भुक्ताः संतो न इति नोऽस्मान् जहति त्यजन्ति, वयो यौवनमपि त्यजति. हे ब्राह्मणि ! भोगान् जीवितव्यार्थं न प्रजहामि, किंतु लाभं, च पुनरलाभं, च पुनः सुखं, च पुनर्दुःखं संविक्खमाणः समतयेश्चमाणः समभावेन पश्यन्नहं मौनं चरिष्यामि, मुनेः कर्म मौनं, मुनयो हि—लाभालाभे सुखे दुःखे । जीविते मरणे तथा ॥ शत्रौ मित्रे तृणे स्त्रौणे । साधवः समचेतसः॥१॥ अस्मिन् साधुधर्मे रसेषु भोगेषु जीवितव्येषु निःस्पृहत्वं तन्मुनित्वमंगीकरिष्यामि. ॥ ३२ ॥

हवे भृगु ब्राह्मणीने कहे छे—हे भगवति ! ब्राह्मणि ! रस शृंगारादिक तथा भोग=नाना प्रकारना पदार्थो भोगव्या, ए भोग-

भाषांतर
अध्य० १४

॥८३९॥

उत्तराध्य-
यनसूत्रम्

॥८४०॥

वेला भोगोए आपणने तज्यां, तेम वयः=यौवन पण आपणने त्यजतुं जाय छे. हे ब्राह्मणि ! हुं आ भोगोने जीवितव्य माटे नथी तजतो किंतु लाभ, (च पुनः) अलाभ, सुख, तथा दुःख; ए सर्वेने समभावे जोतो सतो हुं मौन=मुनिव्रत आचरीश. (मुनिनुं कर्म ते मौन.) मुनियो तो-‘लाभ, अलाभ, सुख, दुःख, जीवित, मरण, शत्रु, मित्र, तृण, तथा स्त्री वर्ग; ए तमाममां साधु पुरुषो समान चित्तवृत्तिवाळा होय छे? १ आ साधु धर्ममां हुं रसोमां, भोगोमां तथा जीवितमां निःस्पृहत्वरूप मुनिपणानो अंगीकार करीश. ३२

मा हु तुमं सोयरियाण संभरे । जुन्नो व हंसो पडिसुत्तगामी ॥

भुंजाहि भोगाहं मए समाणं । दुक्खं खु भिक्षावरियाविहारो ॥ ३३ ॥

प्रतिश्रोतगामी=सामे पूरे चालनार जीर्ण=वृद्ध हंसनी पेटे तमे सोदर=भाइओने मा संभारशो. माटे मारा समान भोगोने भोगवो. केमके भिक्षाचर्या तथा विहार खरेखर दुःखदायक छे. ३३

व्या०—अथ पुनर्ब्राह्मणी प्राह—हे पुरोहित ! त्वं मया समं भोगान् भुंक्ष्व ? हु इत्यलंकारे, णं इत्यपि. हे स्वामिस्त्वं पुनः सौंदर्याणां सहोदराणां भ्रातृणां स्वजनसंबंधिनां गृहे स्थितानां मा स्पर्शीः. कोऽर्थः ? त्वं मुनिर्भूत्वा पश्चाद्दुःखितः सन् गृहस्थान् स्वबंधून् स्मरिष्यसि, तस्मान्मया सार्धं विषयसुखं भुंजानो गृहे तिष्ठेत्यर्थः. खु इति निश्चयेन भिक्षाचर्याविहारो दुःखं दुःखहेतुरेवास्ति. भिक्षाचरत्वमसहमानस्त्वं गृहवासं स्मरिष्यसीति भावः. त्वं क इव सोदरान् स्मरिष्यसि ? जीर्णो हंस इव, वृद्धो हंसो यथा प्रतिश्रोतोगामी सन्मुखजलप्रवाहं तरंस्तत्र तरणाशक्तः पश्चादनुश्रोतोजलतरणं स्मरति, मनसि खिन्नः सन्निति जानाति मया किमर्थं सन्मुखजलप्रवाहतरणमारब्धं?

भाषांतर
अध्य० १४

॥८४०॥

उत्तराध्य-
यनसूत्रम्

॥८४१॥

जलवहनमार्गेण सह तरणमेव मम श्रेयस्तथा त्वमपि माभूरित्यर्थः. ॥३३॥ अथ भृगुपुरोहित आह—

फरीने ब्राह्मणी कहे छे—हे पुरोहित ! तमे मारी साथे रहीने भोगोने भोगवो; 'हु' ए पद अलंकारार्थ छे. 'ण' ए पण अलं-
कारार्थज छे. हे स्वामिन ! तमे पाछा सोदर्य=तमारा सगा भाइओने तेमज सहु सहुने घरे बेठेला स्वजन संबंधीओने संभारशोमां.
थुं कहुं ? तमे मुनि थइ पाछळथी दुःखी थइने तमारा गृहस्थ बंधुओने संभारशो. माटे मारी साथे विषयसुखो भोगवता घरेज रहो.
कारणके निश्चये भिक्षाचर्या विहार दुःखहेतुज छे. ज्यारे भिक्षाचरणं सहन नहिं थाय त्यारे तमे गृहवासने याद करशो. (एवो भाव छे.)
केनी पेठे तमे सोदरोने याद करशो ? ते कहे छे—जेम जीर्ण=वृद्ध थयेलो हंस प्रतिस्त्रोतोगामी=सामे पूरे तरतो तरतो ज्यारे
तरतां थाके पछी प्रवाह बहेतो होय ते बाजु तरवाने याद करे छे. मनमां खिन्न थइ—'अरे में जलप्रवाहने सामे तरवानो आरंभ कां
क्यों ? जेम जल बहेतुं होय ते मार्गे तरवुं एज मारुं श्रेयस्कर छे.' एम जाणे. तेम तमे पण थजोमां. ३३

जहा य भोई तणुजं भुअंगो । निम्मोयणि हिच्च पलाइ सुतो ॥ एमेए तेहि जाया पयहंति भोए । कहं नाणुगमिस्समिक्को
हे भगवति ! जेम भुजंग=सर्प तनुज=पोताना शरीरथी उत्पन्न थयेल निमोचनी=कांचलीने त्यजीने मुक्त थयेलो पळे छे=चाह्यो जाय छे
एज प्रमाणे पुत्रो भोगने छेक त्यजे छे तो पछी हुं ते पुत्रोने एकलो केम न अनुसरुं ? ३४

व्या०—भोई इति हे भगवति ! हे ब्राह्मणि ! भुजगः सर्पस्तनुजां शरीरादुत्पन्नां निमोचनीं निमोचकं कंचुकं
हित्वा मुक्तः सन् प्रयाति, एवमेतौ जातौ पुत्रौ भोगान् प्रजहीतः. तौ भोगत्यागिनौ पुत्रौप्रत्यहमेकःकी सन् कथं नानु-
गमिष्यामि ? पुत्राभ्यां विहीनस्यैकाकिनो मम कीदृशो गृहवासः ? धन्यौ तौ पुत्रौ यौ तरुणावेव कंचुकमिव विषय-

भाषांतर
अध्य० १४

॥८४१॥

ઉત્તરાધ્ય-
યનસૂત્રમ્

॥૮૪૨॥

સુખં ત્યક્ત્વા ભુજંગમવદ્ વ્રજતે इत्यर्थः. ॥૩૪॥

हे भगवति ! हे ब्राह्मणि ! भुजंग=सर्प तनुजा=शरीरथी उत्पन्न थयेલી निर्मોચની=निर्मोक=कांचळीने त्यजीने मुक्त=छुटो थयेलो चाल्यो जाय છે, एम आ बे पुत्रो भोगोने तदन्न त्यजी दे છે; हवे ते भोगत्यागी बे पुत्रोना प्रति हुं एकलो केम अनुगमन न करूं? बे पुत्रोथी विहीन थयेला एकला मारा जेवाने गृहवास केवो? ते बेय पुत्र धन्य છે કે જેઓ તરુણ અવસ્થામાંજ કાંચळીની પેઠે વિષયસુખોને ત્યજી ભુજંગની પેઠે ચાલી નીકલે છે. ૩૪

छिदित्तुं जालं अबलं व रोहिया । मच्छा जहा कामगुणे पहाय ॥

धौरेयशीला तवसा उदारा । धीरा हु भिक्षाचरियं चरन्ति ॥ ३५ ॥

जेम रोहित (जातना) माछलां अबल=जीर्ण थइ गयेल जाळने छेदीने फरेछे, तेम धीर पुरुषो पण कामगुणोने त्यजीने धौरेयशील=धोरीबळदना समान शीलवाळा, तपवडे उदार थइ भिक्षाचर्याने आचरे છે. ૩૫

व्या०—हे ब्राह्मणि ! धीरा धैर्यवंतो जना हु इति निश्चयेन भिक्षाचर्या भिक्षावृत्ति साधुधम चरन्ति. कीदृशा धीराः ? तपसा उदाराः, अथवा कीदृशीं भिक्षाचर्या ? तपसा उदारां, तपसा प्रधानां, प्राकृतत्वादिभक्तिर्लिंगव्यत्ययः. पुनः कीदृशा धीराः ? धौरेयशीलाः, धौरेयाणां धुरंधराणामिव शीलमुदूढभारोद्धहनसामर्थ्यं येषां ते धौरेयशीलाः. किं कृत्वा धीरा भिक्षाचर्या चरन्ति ? कामगुणान् प्रहाय प्रकर्षेण हित्वा. के किं यथा ? यथाशब्द इवार्थे, के किमिव ? रोहिता मत्स्या रोहितजातीयमीना अबलं जीर्णं जालमिव, यथा बलिष्ठमत्स्या जीर्णजालं छित्वा निर्भयस्थाने चरन्ति,

भाषાંતર
અધ્ય૦ ૧૪

॥૮૪૨॥

उत्तराध्य-
यनसूत्रम्

॥८४३॥

तथा धीराः कामगुणान् पाशसदृशांस्त्यक्त्वा भिक्षाचर्यामाद्रियन्ते, अहमपीत्थमेव चरिष्यामीति भावः. ॥ ३५ ॥ इति
भृगुवचनं श्रुत्वा ब्राह्मण्याह—

हे ब्राह्मणि ! धीर=धैर्यवान् पुरुषो निश्चये भिक्षाचर्यारूप साधुधर्मने आचरे छे. केवा धीरपुरुषो ? तपवडे उदार; अथवा तपथी
प्रधान एवी भिक्षाचर्या, (माकृत होवाथी लिंग तथा विभक्तिनो व्यत्यय थइ शके छे.) फरी ते धीर केवा ? धौरेय शील.=धुरंधर
(बळद)ना जेवुं जेनुं शील होय, अर्थात् उपाडेला भारने बढन करवानुं जेमां सामर्थ्य होय तेवा. केवी रीते ? कामगुणोने प्रकर्षे
करी (छेक) छोडी दइने, (अत्रे यथा शब्द इव अर्थमां छे.) रोहित जातिना माछला अबळ=जीर्ण थइ गयेली जाळने जेम छेदीने
निर्भय स्थानमां विचरे छे तेम धीरपुरुषो कामगुणो के जे जाळ पाश जेवा छे तेने त्यजीने भिक्षाचर्याने आदरे छे. हुं पण एज
प्रमाणे विचरीश; ३५. आबुं भृगुनुं वचन सांभळी ब्राह्मणी बोली—

नहे व कुंचा समइक्रमंता । तयाणि जालानि दलित्तु हंसा ॥ पलंति पुत्ता य पई य मज्झं । तेह कहं नाणुगमिस्समेक्का
आकाशमां जेम क्रौंच पक्षीओ तथा हंसो ते ते स्थानोने उल्लंघन करता करता वच्चे पसारेला जाळ=पाशलाने. तोडीने पलायन
करे छे; तेज प्रमाणे मारा पुत्रो तथा आ पति पणजो विचरवा तैयार थया छे; तो हुं एकली तेओनी पाळळ केम न जाउ? ३६

व्या०—पुत्रौ द्वावपि, पतिर्भृगुः पुरोहितः, एते त्रयोऽपि मद्यमिति मां दलयित्वा मत्संबन्धिस्नेहजालं भोगाभि-
ष्वंगजालं छित्वा पलंति परियांति, परि समंताद्यान्ति संगमाध्वनि चरंतीत्यर्थः. एते के इव ? क्रौंचाः क्रौंचपक्षिणः, हंसा
हंसपक्षिणो वा, ते इव, यथा क्रौंचपक्षिणो हंसपक्षिणश्च ततानि विस्तीर्णानि जालानि दलयित्वा भित्वा समतिक्रा-

भाषांतर
अध्य० १४

॥८४३॥

उत्तराध्य-
यनसूत्रम्

॥८४४॥

मंतो नानाप्रदेशानुल्लंघयंतो नभसि परियांति गगने परियांति, स्वेच्छया विचरंति, अत्र हि विषयसुखं जालोपमं, निरुपलेपत्वात्साधुवर्त्म नभःकल्पं, उत्तमजीवानां क्रौंचविहंगमहंसविहंगोपमानं. यदैते त्रयोऽपि मां त्यक्त्वा व्रजंति, तदाहमेकाकिनी तान् कथं नानुगमिष्यामि ? अपि त्वनुगमिष्याम्येव. ३६

पुत्रो बेय, पति भृगु पुरोहित; ए त्रणे मने दलित करीने अर्थात्-मारा संबंधी स्नेहजाळने तेमज भोगासक्तिरूप जाळने छेदीने पलायन करे छे. परियाण करे छे=संयममार्गे संचरे छे. ए केनी पेडे ? क्रौंचपक्षी अथवा हंसपक्षिओ जेम तत=कोइए पसारेळां जाळ=पाशलाने भेदीने समतिक्रांत यता-विविधप्रदेशोने उल्लंघता नभ=आकाशमां परियान करे छे; गगनमां स्वेच्छा प्रमाणे संचार करे छे. अहीं विषयसुखने जाळनी उपमा आपी छे; उपलेप रहित होवाथी साधुमार्ग आकाश तुल्य कह्यो, उत्तम जीवोने क्रौंच तथा हंस पक्षिओनी उपमा आपी. ज्यारे आ त्रणे जण मने त्यजीने जाय छे त्यारे हुं एकली तेओनी पाछळ केम न जाउं ? किंतु जइशज.

पुरोहितं तं ससुयं सदारं । सुच्चाभिनिक्खम्म पहाय भोए ॥ कुटुंबसारं विउल्लुत्तमं तं । रायं अभिक्खं समुवाय देवी । ससुत=पुत्रो सहित तथा सदार=स्त्री सहित, भोगोનો त्याग करीने तथा विपुल कुटुंब अने सार=धनादि उत्तम पदार्थोने त्यजीने, घर छोडी बहार नीकळेला पुरोहितने सांभळीने ते=इष्टकार राजाने तेनी देवी=राणी कमलावती अभीक्ष्ण=फरी फरीने कहेवा लागी.

अथ यदा चतुर्णां प्रव्रज्याया मनोऽभूत् तदा किं समभूदित्याह—राजानं तमिषुकारिणं देवी कमला अभीक्ष्णं वारंवारं ममुवाच, सम्यक्प्रकारेण शिक्षापूर्वकमुवाच. किं कृत्वा ? पुरोहितं भृगुं ससुतं पुत्रसहितं, सदारं सपत्नीकं भोगान् प्रहाय प्रकर्षेण त्यक्त्वा, पुनर्विपुलं विस्तीर्णमुत्तमं तं कुटुंबसारं प्रहाय त्यक्त्वा, कुटुंबं स्वजनवर्गं, सारं धन-

भाषांतर
अध्य० १४

॥८४४॥

ઉત્તરાધ્ય-
યનસૂત્રમ્

॥૮૪૬॥

ધાન્યાદિકં, ઉભયમપિ ત્યક્ત્વા, અભિનિઃક્રમ્ય ગૃહાન્નિર્ગત્ય પ્રવ્રજિતમિતિ શ્રુત્વા. તસ્ય પુરોહિતસ્ય ધનાદિકં ગૃહ્ણંતં
રાજાનં રાજ્ઞી પ્રાહેત્યર્થઃ. ॥ ૩૭ ॥

પછી જ્યારે ચારે જણાનું પ્રવ્રજ્યા લેવા મન થયું ત્યારે શું થયું ? તે કહે છે—તે ઇષુકારી રાજાને દેવી કમલા અભીક્ષણ=વાર-
વાર સમ્યક્પ્રકારે શિક્ષાપૂર્વક વચન બોલ્યાં; કેમ કરીને ? પુરોહિત ધૃગુનામા સસુત=પુત્રોસહિત તથા સદાર=સ્ત્રીસહિત ભોગોને અત્યંત
ત્યજીને, વઢી વિપુલ=વિસ્તારવાળાં કુટુંબ=સ્વજન વર્ગને અને ઉત્તમ સાર=ધનધાન્યાદિકને પણ ત્યજીને ઘરમાંથી નીકળેલા=પ્રવ્ર-
જિત થયેલા સાંભળીને. તે પુરોહિતના ધનાદિક લઈ લેતા રાજાને રાણીએ કહ્યું. ૩૭

વંતાસી પુરિસો રાયં । ન સો હોઝ પસંસિઓ ॥ માહ્ણેણ પરિચ્છતં । ધણં આઘાડમિચ્છસિ ॥ ૩૮ ॥
હે રાજન્ ! વાંતાશી=વમન કરેલાં અન્નને खानારા હોય તે પ્રશંસિત થતો નથી. એ બ્રાહ્મણે પરિત્યજેલું ધન તમે લેવા ઇચ્છો છો. ૩૮

વ્યા०—રાજ્ઞી કિમુવાચેત્યાહ—હે રાજન્ ! યો વાંતાશી સ પુરુષઃ પ્રશંસનીયો ન ભવેત્. હે રાજન્ ! શ્લાઘ્યો ન
ભવેત્. બ્રાહ્મણેન પરિત્યક્તં ધનં ત્વમાદાતુમિચ્છસિ. બ્રાહ્મણેન ત્યક્તં ધનં વાંતાહારસદૃશં ગૃહીત્વા ત્વં શ્લાઘ્યો ન
ભવિષ્યસીત્યર્થઃ. વાતં વદનાદુદ્ગતમાહારમશ્રાતીત્યેવંશીલો વાંતાશી વાંતાહારભોક્તેત્યર્થઃ. ॥ ૩૮ ॥

તે રાણી શું બોલ્યા ! તે કહે છે—હે રાજન્ ! જે વાંતાશી થાય તે પુરુષ પ્રશંસનીય=વચાણવા યોગ્ય નથી રહેતો. હે રાજન્ !
બ્રાહ્મણને પરિત્યક્ત=ત્યજી દીધેલું ધન તું લઈ લેવાને ઇચ્છે છે ? બ્રાહ્મણે ત્યજેલું ધન વમન કરી નાખેલા આહાર જેવું છે તેને ગૃહણ
કરીને તું શ્લાઘ્ય=લોકોમાં પ્રશંસાપાત્ર થઈશ નહિં. વાત=મોઢામાંથી ઉછળેલા આહારનું અશન=ભક્ષણ કરનાર વાંતાશી, અર્થાત્ વમન

भाषांतर
अध्य० १४

॥८४६॥

ઉત્તરાધ્ય-
યનસુત્રમ્

॥૮૪૬॥

કરેલું खानारो कहेवाय. ३८

सर्वं जगं जइ तुम्हं । सर्वं वावि धणं भवे ॥ सर्वंपि ते अपज्जत्तं । नेवताणाय त तव ॥ ३९ ॥
(हे राजन् !) कदाचित् आ सर्वं जगत् तमने होय, तेमज सर्व धन पण तमने होय, तो ते सघळुं पण तमने अपर्याप्त=तृप्ति न आपनारुं थाय=पूरुं न थाय तेम तमारा रक्षण माटे पण नज थाय; ३९

हे राजन् ! यदि सर्वं जगत् समस्तोऽपि भूलोकस्तव भवेत्, तवायत्तः स्यात्, वा अथवा सर्वमपि धनं रजतस्वर्णरत्नादिकमपि तव भवेत्. तत्सर्वं जगत् पुनः सर्वमपि धनं ते तवाऽपर्याप्तं भवेत्, तवेच्छापूर्णायाऽसमर्थं स्यात्, यत इच्छाया अनंतत्वात्, पुनस्तत्सर्वं जगत्, तत्सर्वं धनं च त्राणाय मरणभयाद्रक्षणाय तव न भवेत्. यदि जगद्धनं तवेच्छापूर्णाया, अथ च मरणाद्रक्षणायऽसमर्थं, तदा किं ब्राह्मणपरित्यक्तधनग्रहणेनेत्यर्थः. ॥ ३९ ॥

हे राजन् ! यदि=कदाच जगत्=आ समस्त भूलोक तमने होय, તમારે સ્વાધીન થાય; અથવા જગત્નું સર્વ ધન સોના રૂપા રત્ન આદિક તમામ તમને હોય, તે પણ તે સર્વ જગત્ તથા તે સર્વ ધન પણ તમને અપર્યાપ્ત=થાય, અર્થાત્ તમારી ઇચ્છા પરિપૂર્ણ કરવામાં પૂરું ન પડે. કેમકે ઇચ્છા અનંતા છે. વળી તે સર્વ જગત્ તથા સર્વ ધન તમને રક્ષણ દેવાને ઇચ્છા મરણના ભયથી બચાવવાને પણ સમર્થ ન થાય. જ્યારે આજુ જગત્ તથા જગતનું તમામ ધન પણ તમારી ઇચ્છા પરિપૂર્ણ કરવાને અને મરણથી રક્ષણ આપવા અસમર્થ હોય, તો પછી આ બ્રાહ્મણે ત્યજેલું ધન લઈને શું થવાનું હતું. ૩૯.

मरिहिसि रायं जया तया वा । मणोरमे कामगुणे पहाय ॥ एकोहु धम्मो नरदेव ताणं । न विज्झई अन्नमिहेह किंचि॥४०॥

માણાંતર
અધ્ય૦ ૧૪

॥૮૪૬॥

ઉત્તરાધ્ય-
યનસૂત્રમ્

॥૮૪૭॥

હે રાજન્ ! જ્યારે ત્યારે પણ તમે મનોરમ કામભોગોને ત્યજીને નિશ્ચયે મરશો; એ ટાળે હે નરદેવ ! એકલો ધર્મજ ત્રાણ=રક્ષણરૂપ છે, અન્ય આ સંસારમાં કંઈ પણ છે નહિં. ૪૦

વ્યા૦—હે રાજન્ ! યદા તદા યસ્મિન્સ્તસ્મિન્ કાલે મનોરમાન્ મનોહરાન્ કામગુણાન્ પ્રહાય પ્રકર્ષેણ ત્યક્ત્વા મરિ-
વ્યસિ, ત્રિયમાણસ્ય પુરુષસ્ય ધનાદિ સાર્થે ન ભવતિ. હે નરદેવ ! હુ ઇતિ નિશ્ચયેનૈકો ધર્મ એવ ત્રાણં શરણં વિદ્યતે.
ઇહ જગતિ, ઇહ મૃત્યૌ વા જીવસ્યાન્યત્કિંચિત્ ત્રાણં ન વિદ્યતે. ॥ ૪૦ ॥

હે રાજન્ ! યદા તદા=જે તે કાલે, મનોરમ=મનોહર કામગુણોને પ્રકર્ષે=તદ્દન ત્યજીને નિશ્ચયે તમે મરશો, મરનાર પુરુષનાં ધનાદિક તેની સાથે નથી જતા. હે નરદેવ ! 'હુ'=નિશ્ચયે જાણજો જે એકલો ધર્મજ માત્ર ત્રાણ=શરણ છે. આ જગત્માં એ મૃત્યુ ટાળે જીવને વીજું કંઈ પણ ત્રાણ=રક્ષણ નહીં આપી શકે. ૪૦

નાહં રમે પક્ષિણિ પંજરે વા । સંતાણછિન્ના ચરિસ્સામિ મોણં ॥

અકિંચના ઉજ્જુકડા નિરામિસા । પરિગ્રહારંભનિઅત્તદોસા ॥ ૪૧ ॥

પાંજરામાં પૂરાયેલી પક્ષિણીની પેટે હું રમણ કરતી નથી, અર્થાત્ મને જેન પડતું નથી; માટે હું આ સ્નેહબંધોને છેદી નાશીને અકિંચના=કશું પાસે ન રાખતાં તેમજ સરલ રીતે કાર્ય કરતી અને વિષયરૂપી માંસ રહિત તથા પરિગ્રહ અને આરંભ દોષથી નિવૃત્ત બનીને મૌન=મુનિવ્રત આચરીશ. ૪૧

વ્યા૦—અહમિત્યધ્યાહારઃ. હે રાજન્નહં ન રમે, રતિં ન પ્રાપ્નોમિ, વાશન્દ્વદ્વાર્થે, પક્ષિણી પંજરે એવ, યથા પક્ષિણી

ભાષાંતર
અધ્ય૦ ૧૪

॥૮૪૭॥

उत्तराध्य-
यनसूत्रम्

॥८४८॥

पंजरे रति न प्राप्नोति, अहं संतानच्छिन्ना सती मौनं मुनीनामाचारं चरिष्याम्यंगीकरिष्यामि. छिन्नः संतानः स्नेहसं-
ततिर्यया सा छिन्नसंताना. पुनः कथंभूता सत्यहं? अकिंचना सचित्ताचित्तद्विविधपरिग्रहरहिता. पुनरहं कथंभूता सती?
ऋजु मायारहितं कृतं तपोधर्म यया सा ऋजुकृता. पुनः? कथंभूता सती, निरामिषा सती, निःकांता आमिषाद्विषया
दिपदार्थादिति निरामिषा. विषयादयः पदार्था हि विषयिजीवानां शृद्धिहेतुत्वादामिषोपमा एव. तस्मादहं निर्विषया
सती. पुनः कथंभूता सत्यहं? परिग्रहारंभनिवृत्तदोषा, परिग्रहश्चारंभश्च परिग्रहारंभौ, तौ निवृत्तौ दोषौ यस्याः सा
परिग्रहारंभनिवृत्तदोषा. ॥ ४१ ॥

('अहं' पदनो अध्याहार छे.) हे राजन् ! हुं रमती नथी,=मने क्यांय प्रीति थती नथी. ('वा' शब्द 'इव'ना अर्थमां छे.)
जेम पक्षिणी पांजरामां रति नथी पामती तेम आ राजभवनरूपी पांजरामां मने पण चेन पडतुं नथी तेथी हुं तो हवे संतानछिन्ना=
छेदी नाखेल छे स्नेह संतति=धनादिकमांनी वासनाधारा=जेणे एवी बनीने मौन=मुनिओना आचारने चरीश=अंगीकार करीश.
पुनः केवी थइने? अकिंचना=सचित्त तथा अचित्त बेय प्रकारना परिग्रहथी रहित तथा ऋजु=सरल=माया रहित छे कृत=तपोधर्मा-
धनुष्ठान जेनुं एवी, तेमज निरामिषा=आमिष जे विषयादि पदार्थो तेथी नीकळी गयेली=विषयोथी सर्वदा दूरज रहेनारी; विषयादि
पदार्थो विषयमां रच्या पच्या रहेता विषयि जीवोना आकांक्षा हेतु होवाथी तेने आमिष=मांसनी उपमा आपेली छे; माटे हुं निर्वि-
षया थइने तथा परिग्रह अने आरंभ आ बन्ने दोषो जेना निवृत्त थया छे तेवी बनीने मुनिना आचार स्वीकारवा इच्छुं छुं. ४१

द्वगिणा जहाण्णे । डञ्झमाणेसु जंतुसु ॥ अन्ने सत्ता पमोयंति । रागदोसवसंगया ॥ ४२ ॥

भाषांतर
अध्य० १४

॥८४८॥

ઉત્તરાધ્ય-
યનસૂત્રમ્

॥૮૪૯॥

જેમ અરણ્યમાં દાવાગ્નિથી જંતુઓ દહ્યમાન=વઢતા હોય ત્યારે તેઓને જોઈ અન્ય=બીજા રાગ તથા દ્વેષને વશ થયેલા પ્રાણીઓ પ્રમોદ=હર્ષ પામે છે. ૪૨ (પછીની ગાથા સાથે સંબંધ છે.)

વ્યા૦—અપરં ચ યથારણ્યે દવાગ્નિના જીવેષુ દહ્યમાનેષુ સત્સ્વન્યેઽદગ્ધાઃ સત્વાઃ પ્રમોદંતે હર્ષિતા ભવંતિ, મનસ્યેવ જાનંત્યેતે જ્વલંતુ, વયમદગ્ધાસ્તિષ્ટામઃ. કથંભૂતાસ્તે ? રાગદ્વેષયોર્વશં ગતા રાગદ્વેષપ્રસ્તાઃ. ॥ ૪૨ ॥

બીજું પળ—જેમ અરણ્યને વિષયે દાવાગ્નિવડે જીવો દહ્યમાન=વઢતા હોય ત્યારે અન્ય=ન દાણેલા પ્રાણિયો હર્ષ પામે છે. મનમાં તેઓ એમ જાણે છે કે—‘આ મહે વઢો, આપણે તો જરા પળ દાણ્યા વિના આમ છેટા ઉમા છડાઈ.’ તે કેવા ? રાગ તથા દ્વેષને વશ થયેલા=રાગદ્વેષ ગ્રસ્ત બનેલા. ૪૨

एवमेव वयं मूढा । कामभोगेषु मूर्च्छित्या ॥ बुद्ध्यमाणं न बुद्ध्यमानो रागदोषगिणा जगं ॥ ४३ ॥
एवीज रीते आपणे पण मूढ तथा कामभोगमां मूर्छित थयेला रागद्वेषरूप अग्निशी दह्यमान=सळगतुं जगत्ने नथी जाणता. ४३

વ્યા૦—એવમમુનૈવ દૃષ્ટાંતેન વયં મૂઢા અવિવેકિનઃ કામભોગેષુ મૂર્છિતાઃ સંતો રાગાદ્વેષાગ્નિના જગદહ્યમાનં ન બુદ્ધ્યામહે ન જાનીમહે વયમિતિ બહુવચનાદ્દહ્યોઽસ્માદશા જીવા इति ज्ञापनार्थ. ॥ ૪૩ ॥

એમ=આજ દૃષ્ટાંતથી, આપણે મૂઢ=અવિવેકી તથા કામભોગોમાં મૂર્છિત=બેહોશ=બનીને રાગદ્વેષરૂપી અગ્નિવડે આ જગત્ વઢે છે તેને નથી જાણતા-નથી સમજતા. અત્રે ‘વયમ્’ એ બહુવચન પ્રયોગ, આ સંસારમાં ઘણા જીવો આપણા જેવાજ છે એમ જ્ઞાપન કરવા માટે કરેલ છે. ૪૩

भाषांतर
अध्य० १४

॥८४९॥

उत्तराध्य-
यनसूत्रम्

॥८५०॥

भोगे भुञ्चा वमिता य । लघुभूय विहारिणो ॥ आमोदमाणा गच्छन्ति । दिया कामक्रमा इव ॥ ४४ ॥
भोगोने भोगवीने तथा ते भोगोनुं वमन करीने अर्थात् ते भोगो पुरुषार्थ नथी एम समजी तेनो त्याग करीने, लघुभूय=हलवा गनीने
अर्थात् हृदयमांथी कामभोगनो भार दूर थतां हलका फुल जेवा थइने; विहार करता, आमोदमान=मनमां हमेशां हर्षपूर्ण रहेता विवेकी
जनो कामक्रम=मरजीमां आवे त्यां फरी शकनारा द्विज=पक्षिओनी येठे विचरे छे. ४४

व्या०—धन्यास्ते जीवा इत्यध्याहारः, ये जीवा भोगान् भुक्त्वा, पुनरुत्तरकाले वांत्वा त्यक्त्वा, अर्थात् साधवो
भूत्वा, आमोदमानाः साधवाचरणीयानुष्ठानेन संतुष्टाः संतो गच्छन्ति विचरन्ति, वांछितं स्थानं व्रजन्ति, ते जीवाः, के
इव ? कामक्रमा द्विजा इव पक्षिण इव, कामं स्वेच्छया क्रमो विचरणं येषां ते कामक्रमाः स्वेच्छाचारिणः. यथा द्विजाः
स्वेच्छया अप्रतिबद्धविहारत्वेन यत्र यत्र रोचन्ते तत्र तत्रामोदमाना भ्राम्यन्ति, एवमेतेऽप्यभिष्वंगाभावात् यत्र यत्र
संयमनिर्वाहस्तत्र तत्र यांतीत्याशयः. पुनः कथंभूतास्ते जीवाः ? लघुभूतावहारिणः, लघुर्वायुस्तद्भूतास्तदुपमाः संतो
विहरन्तीत्येवंशीला लघुभूतविहारिणः. अथवा लघुश्चासौ भूतश्च लघुभूतो वायुस्तद्विहरन्तीत्येवंशीला लघुभूतविहा-
रिणः, वायुरिवाऽप्रतिबद्धविहारिणः. ॥ ४४ ॥

(‘ते जीवो धन्य छे,’ एटले अध्याहार करवानो छे.) जे जीवो भोगोने भोगवी पाछा भोगने अंते ते भोगोने वमन करी=
त्यजी दइने; अर्थात् साधुओ थइने आमोदमान=साधुए आचरवा योग्य अनुष्ठानवडे संतुष्ट थयेला=विचरे छे; वांछित स्थाने जाय छे
ते जीवो, कामक्रम, पक्षियोना जेवा, एटले—स्वेच्छा प्रमाणे जेनुं विचरण होय एवा—स्वेच्छाचारी द्विज=पक्षियोना जेवा; जेम

भाषांतर
अध्य० १४

॥८५०॥

ઉત્તરાધ્ય-
યનસૂત્રમ્

॥૮૫૧॥

પક્ષિયો પોતાની ઇચ્છા પ્રમાણે અપ્રતિબદ્ધ=રોકટોક વગર=જ્યાં જ્યાં રુચે ત્યાં ત્યાં મોદમાન=પસન્નતાપૂર્વક ભમે છે એમ આ મુનિ પળ અભિષ્ટાંગ=કશામાં આસક્તિ ન હોવાથી જ્યાં જ્યાં સંયમ નહીં શકે ત્યાં ત્યાં જાય છે. (એવો આશય છે.) તે જીવો કેવા ? લઘુ=વાયુ, તેના સમાન થઈ વિહાર કરતા; અથવા વાયુની પેઠે વિહરણ શીઝ=વાયુવત્ અપ્રતિબદ્ધ વિહાર કરનારા. ૪૪

इमे य बद्धा फंदंति । मम हृत्थज्जमागया ॥ वयं च सत्ता कामेसु । भविस्सामो जहा इमे ॥ ४५ ॥
હે આર્ય ! આ મારા હાથમાં આવેલા (વિષયો) ગદ્ધ=પકડાયેલા હોવા છતાં પણ સરકી જાય છે: અને આપણે તો એ કામ=વિષય-ભોગો=માં સક્ત=ચોંટ્યા પડ્યા છઈએ, હવે તો આ (પુરોહિતાદિક)ની પેઠે આપણે પણ થઈશું. ૪૫

व्या०—हे आर्य ! इमे च प्रत्यक्षाः शब्दरूपरसगंधस्पर्शादयः पदार्था बद्धा नियंत्रिताः सुदृढीकृता मम हस्ते पुनस्तव हस्ते आगता अपि फंदंति स्पंदंति, अस्थितिधर्मतया गत्वरा दृश्यंते, सुरक्षिता अपि यांतीत्यर्थः. एतादृशेषु च गत्वरेषु कामेष्वज्ञा वयं सक्ताः संजाता लिप्ता जाताः. तस्मादेतेषु गत्वरेषु कः स्नेहः? हे स्वामिन्नावां यथेमे पुरोहि-तादयश्चत्वारो जानास्तथा भविष्यामः. ॥ ४५ ॥

हे आर्य ! आ प्रत्यक्ष प्रतीत यथा शब्द स्पर्श रूप रस गंधादि पदार्थो, बद्ध-नियंत्रित-अति दृढताया मारा तेमज तमारा पण हाथમાં आवेला છતાં સ્પંદ પામે છે-અસ્થિરતા ધર્મવાળા હોવાથી ભાગતા હોય તેવા જણાય છે. સારી રીતે સાચવતાં છતાં પણ જતા રહે છે. એવા એ કામભોગને વિષયે આપણે અજ્ઞ થઈ સક્ત-ચ્ચરડાયેલા બન્યા છઈએ માટે એ નશ્વર કામભોગોમાં વળી સ્નેહ કેવો ? હે સ્વામિન ! જેમ આ પુરોહિતાદિક ચાર થયા તેવીજ રીતે આપણે પણ થઈશું. ૪૫

भाषांतर
अध्य० १४

॥८५१॥

उत्तराध्य-
यनसूत्रम्

॥८५२॥

सामिसं कुललं दिस्स । बज्झमाणं निरामिसं ॥ आमिसं सव्वमुज्झित्ता । विहरामि निरामिसा ॥ ४६ ॥

मांस सहित गीध पक्षीने जोइ बीजा पक्षिओ बाझे छे-अने निरामिष=मांस वगरनाने कोइ बाधा करतुं नथी तेथी सर्व आमिष=विषयो=ने त्यजी दइने निरामिष=निराकांक्ष वनीने विहरणुं. ४६

व्या०—हे राजन्नहं सर्वमामिषमभिष्वंगहेतुं धनधान्यादिकं उज्झित्ता त्यक्त्वा निरामिषा त्यक्तसंगा सत्यप्रतिष-द्विहारतया विहरिष्यामि. किं कृत्वा ? सामिषमामिषसहितं कुललं गृह्णमपरं पक्षिणं वा परैरित्यन्यैर्बध्यमानं पीड्य-मानं दृष्ट्वा. सामिषः पक्षी ह्यामिषाहारिपक्षिभिः पीड्यते, अथवा सामिषं सस्पृहं भोजनाद्यर्थे लुब्धं कुललं पक्षिणं परैर्बध्यमानं पीड्यमानं दृष्ट्वा. यतो हि पक्षिणो यदा गृह्यते, तदा तान् भक्ष्यं दर्शयित्वा पाशादिना बध्यन्ते. आमिषा-हारी शकुनिस्तु आमिषदर्शनेनैव लोभयित्वा मीनवद्वध्यन्ते. सह आमिषेण आमिषरसास्वादलोभेन वर्तन्ते इति सामिषस्तं सामिषं ॥ ४६ ॥

हे राजन् ! हुं सर्व आमिष—आसक्तिनां हेतुभूत धनधान्यादिकने त्यजीने निरामिषा—त्यक्तसंग थइ प्रतिबंध रहित विहार करीश केम करीने? कसामिष—आमिष सहित कुलल—गीध पक्षीने (अथवा जेनी पांसे मांस छे एवा बीजा पक्षीने) अन्य पक्षियोए हणाता जोइ. आमिषाहारी पक्षिओ मांसवाळां पक्षीने तेनी पांसेथी मांस पडावी लेवा बाझे छे—पीडे छे; अथवा सामिष—सस्पृह भोजनार्थे लुब्ध बनेल कुलल पक्षीने परपक्षियोए पीडा करतो जोइने. पक्षियो ज्यारे पकडाय छे त्यारे तेओने कंड भक्ष्य देखाडी पाशलावती तेने बांधी ले छे, मांसाहारी पक्षी तो मांस देखाडीनेज लोभावी भाउलानी पेठे बंधाय छे, आमिषे सहित—आमि

भाषांतर
अध्या० १४

॥८५२॥

उत्तराध्य-
यनसूत्रम्

॥८५३॥

रसास्वादना लोभवाळो सामिप कहेवाय. ४६

गिद्धोवमे उ नच्चा ण । कामे संसारवट्टणे ॥ उरगो सुवण्णपासेव्व । संकमाणो तणुं चरे ॥ ४७ ॥

पूर्व गाथामां कहेला मांस युक्त गीधनी उपमावाळा भोगासक्त जीवने जाणी तथा कामने संसार वधारनारो जाणी सुपर्ण-गरुडनी पांसे उरग-सर्प जेम तेम शंकमान-शंकित चित रही तनु-धीरे धीरे विचारो. ४७

व्या०—हे राजन् ! त्वमपि विषयेभ्यः शंकमानः सन् तनुं स्वल्पं यतनया चरेरिति चरस्व ? विषयेभ्यो भीतिः पदे पदे विधेत्यर्थः. किं कृत्वा ? गृद्धोपमान् पूर्वोक्तसामिषकुललोपमान् विषयलोलुपान् जनान् ज्ञात्वा. तु पुनः कामान् संसारवर्धकान् ज्ञात्वा, विषयलोलुपाः कामैः पीडिताः संसारे भ्रमंतीति ज्ञात्वा. त्वं क इव शंकमानः सन् ? सुपर्ण-पार्श्वे गरुडसमीपे उरग इव सर्प इव. यथा गरुडपार्श्वे सर्पः शनैः शनैः शंकमानः सन् चरति, यथा गरुडो न जानाति तथा अविश्वासी सन् स्वल्पं तनु यथास्यात्तथा चलति, तथा त्वमपि गरुडोपमानां विषयाणां विश्वासं मा कुर्याः. अत्र हि विषयाणां गरुडोपमानं संगमरूपजीवितापहारकत्वात्. नरस्य हि भोगलोलुपत्वादुरगोपमानं, यत उरगो भोग्येवोच्यते विषयास्तु दृश्यमानाः सुंदराः, गरुडकाराः भोगिनां हि विषयेभ्य एव मृत्युः स्यात्, तस्माद्विषयेभ्यः शंकनीयमित्यर्थः.

हे राजन् ! तमे पण विषयोथी शंकाकुल रही तनु=स्वल्प जतनवडे विचरो. विषयोथी पगळे पगळे भीति राखवी. केम करीने? गृद्धोपम=पूर्वोक्त मांसयुक्त कुलल=गीधनी उपमावाळा विषय लोलुप जनोने जाणीने, तेमज काम वधाय संसारने वधारनारा छे एम जाणीने; विषयलोलुप मनुष्यो कामनाओथी पीडित थइ संसारमां भगे छे एम जाणीने तमे सुपर्ण=गरुडना पांसे उरग=सर्प

भाषांतर
अध्य० १४

॥८५३॥

ઉત્તરાધ્ય-
યનસૂત્રમ્

॥૮૫૪॥

જેમ તેમ શંકમાન=શંકિતચિત્ત બની, ધીમે ધીમે જેમ ગરુડ ન જાણે તેમ અવિશ્વાસી રહી તનુ=સ્વલ્પ જેમ થાય તેમ સર્પ ચાહે તેવી રીતે ચાલો. અર્થાત્ તમે પણ ગરુડની જેને ઉપમા કહી તેવા વિષયોનો વિશ્વાસ કરશોમાં અત્રે વિષયોને સંયમરૂપ જીવિતના અપ-હારક હોવાથી ગરુડોપમાન આપ્યું, તથા નર=મનુષ્યોને ભોગલોલુપ હોવાથી સર્પોપમાન આપ્યું, કારણ કે સર્પ ભોગીજ કહેવાય છે. વિષયો તો દેસાતા સુંદર હોવાથી ગરુડાકાર કહ્યા. ભોગીજનોનું વિષયોથીજ મૃત્યુ થાય છે. માટે વિષયોથી સર્વદા સંકિત-ચેતતા રહેવું.

નાગોઽવ બંધનં છિત્તા । અપ્પણો વસહિં વણ ॥ એયં પથં મહારાય । હસુયારિતિ મે સુયં ॥ ૪૮ ॥

જેમ નાગ=હાથી બંધન છેદીને પોતાની વસતિ=અરણ્યમાં જાય, [તેમ તમે પણ કર્મનાં બંધન છેદીને આત્માની વસતિ=મોક્ષગતિષ જશો.] હે મહારાજ હણુકાર ! આ પથ્ય=હિતકારક મેં જે સામઘ્યું હતું તે તમને કહ્યું: ૪૮

ઘ્વા૦—હે રાજન્ ! નાગ ઇવ હસ્તીવ બંધનં છિત્વાઽત્મનો વસતિ સ્વકીયસ્થાનં વિધ્યાટવીં યાંતિ, તથા ત્વમપિ બલવત્વાન્નાગો વિષયશૃંખલાં છિત્વાત્મનઃ સ્થાનં મુક્તિં વ્રજેઃ, ધીરપુરુષા ગજતુલ્યાઃ, વિષયાઃ શૃંખલાતુલ્યાઃ, મુક્તિર્વિ-ધ્યાટવીવાત્મગજસ્ય સ્થાનમુક્તં. હે હણુકારિમહારાજ ! મયા સાધુમુખાદિતિ પથ્યં હિતં શ્રુતમસ્તિ, નાહં સ્વબુધ્યા વ્રવીમીત્યર્થઃ. ॥ ૪૮ ॥

હે રાજન્ ! નાગ જેમ-હાથી જેમ બંધન છેદીને આત્માની વસતિ-પોતાનું રહેઠાણ-વિધ્યાટવીમાં જાય તેમ તું પણ બલવાન હોવાથી નાગ જેવો છો તો વિષયશૃંખલારૂપ બંધનને છેદીને આત્માનું સ્થાન-મોક્ષે જાઓ; ધીર પુરુષો હાથી સમાન અને વિષયો શૃંખલા તુલ્ય તેમ મુક્તિ વિધ્યાટવી જેવી આત્મા રૂપી ગજનું સ્થાન કહ્યું. હે હણુકારિ મહારાજ ! મેં સાધુઓના મુખેથી આવું પથ્ય-

માર્ગાંતર
અધ્ય૦ ૧૪

॥૮૫૪॥

ઉત્તરાધ્ય-
યનસૂત્રમ્

॥૮૫૫॥

હિતકર સાંભળેલું છે તે હું કહું છું. હું કંઈ મારી બુદ્ધિથી કલ્પીને નથી કહેતી. ૪૮

ચઈતા વિઝલં રજ્જં । કામભોગે ય દુષ્ટા ॥ નિર્વિસયા નિરામિસા । નિન્નેહા નિપરિગ્રહા ॥ ૪૯ ॥

સમ્મં ધમ્મં વિઆણિતા । ચિચ્ચા કામગુણે વરે ॥ તવં પગજ્ઞહક્ષાયં । ઘોરં ઘોરપરક્કમા ॥ ૫૦ ॥

एवं ते कमसो बुद्धा । सच्चे धम्मपरायणा ॥ जम्ममच्चुभओविग्गा । दुक्खस्संतगवेसिणो ॥ ५१ ॥

[ત્રણે ગાથાઓનો સંબંધ હોવાથી કુલક કહેવાય છે.] વિપુલ=વિશાળ રાજ્યને ત્યજીને તથા દુસ્ત્યજ=જેનો ત્યાગ દુષ્કર છે એવા=કામભોગોને પણ ત્યજીને નિર્વિષય=વિષયોથી પર થયેલા તથા નિરામિષ=આકાંક્ષા રહિત થયેલા વઢી નિઃસ્નેહ=કશામાં સ્નેહ ન કરતા=સર્વ સંગ રહિત બની અને નિર્પરિગ્રહ=પરિગ્રહ શૂન્ય રહી, સમ્યક્ ધર્મને જાણીને તેમજ વર-શ્રેષ્ઠ કામગુણો-વિવિધ ભોગોને ત્યજીને યથા યથાત-જીનેશ્વરે કહ્યા પ્રમાણે ઘોર-ઉગ્ર તથા ગ્રહણ કરી ઘોર પરાક્રમ-કામાદિ શત્રુ જીતવામાં પ્રચંડ પરાક્રમવાળા તે રાજા અને રાણી બન્નેયે પ્રવ્રજ્યા લીધી. ધર્મી રીતે તે છુપે જણા કામે કરી બુદ્ધ થયા અને તે સર્વે ધર્મપરાયણ રહી જન્મ તથા મૃત્યુના ભયથી ઉદ્વિગ્ન થયેલા; દુઃખના અંતની ગવેષણા-શોધખોળમાં લાગ્યા. ૪૯-૫૦-૫૧

વ્યા૦--એવમમુના પ્રકારેણ તે સર્વેઽપિ ક્રમશઃઽનુક્રમેણ ષડપિ જીવા બુદ્ધાઃ પ્રતિબોધં પ્રાપ્તાઃ, કિં કૃત્વા ? વિપુલં વિસ્તીર્ણં રાજ્યં ત્યક્ત્વા. ચ પુનર્દુસ્ત્યજાન્ કામભોગાંસ્ત્યક્ત્વા. કથંભૂતાસ્તે ? સર્વે નિર્વિષયા વિષયાભિલાષરહિતાઃ, પુનઃ કથંભૂતાઃ ? નિરામિષાઃ સ્વજનાદિસંગરહિતા નિઃસ્નેહાઃ, પુનઃ કીદૃશાઃ ? નિઃપરિગ્રહા ચાહ્યાભ્યંતરપરિગ્રહિતાઃ. પુનસ્તે જીવાઃ કિં કૃત્વા પ્રતિબોધં પ્રાપ્તાઃ ? સમ્મં સમ્યક્પ્રકારેણ ધર્મં સાધુધર્મં વિજ્ઞાય, પુનર્વરાન્ દુર્લભાન્ પ્રધનાન્

માર્ગાંતર

અધ્ય૦ ૧૪

॥૮૫૫॥

उत्तराध्य-
यनसूत्रम्

॥८५६॥

कामगुणांस्त्यक्त्वा, कामस्य मदनस्य गुणकारित्वात्कामवृद्धिकरत्वाद् गुणाः कामगुणास्तान् कामगुणान् दुर्लभान्
स्रक्चंदननवीतादीन् कामोद्दीपनौषधादींस्त्यक्त्वा. अत्र पुनः कामगुणग्रहणं तेषामतिशयख्यापनार्थं. पुनः किं कृत्वा ?
घोरमधीरपुरुषैर्दुर्नुचरं यथाख्यातं तीर्थकरोद्दिष्टं द्वादशविधं तपः प्रगृह्य भावतोंगीकृत्य. पुनः कथंभूतास्ते सर्वे ? घोर-
पराक्रमाः, घोरं पराक्रमं धर्मानुष्ठानविधिर्येषां ते घोरपराक्रमाः. पुनः कीदृशास्ते सर्वे ? धर्मपरायणा धर्मध्याने तत्परा
इत्यर्थः. पुनः कीदृशास्ते ? जन्ममृत्युभयोद्विधा जन्ममरणभीतिभीताः. पुनस्ते सर्वे किं कर्तुमिच्छवः ? दुःखस्यांतं मोक्षं
गवेषिणो मोक्षाभिलाषिण इत्यर्थः. ॥ ४९-५०-५१ ॥

एम् उक्त प्रकारे ते सर्वे क्रमशः-अनुक्रमे छये जीवो बुद्ध थया-प्रतिबोध पाम्या. केम् करीने ? विपुल-विस्तीर्ण राज्यने
त्यजीने तेमज दुस्त्यज-छोडी न शकाय तेवा-कामभोगोने पण त्यजीने ते सर्वे केवा ? निर्विषय-विषयाभिलाष रहित, तथा निरा-
मिष-स्वजनादि संग रहित, निःस्ने-शेमांय स्नेह न करनारा; तथा निष्परिग्रह-वाह्य तथा आभ्यंतर वेय प्रकारना परिग्रह रहित.
पुनः ते, जीवो शुं करीने प्रतिबोध पाम्या ? ते कहे छे-सम्यक्प्रकारे धर्म-साधुधर्मने जाणीने. वळी वर-श्रेष्ठ दुर्लभ कामगुणोने
त्यजीने काम-मदन, तेना, गुणकारी होयने-कामनी वृद्धि करनारा गुण ते कामगुणो; ते केवा ? दुर्लभ-पुष्पमाळा चंदन माखण
इत्यादिकने तथा कामोद्दीपक औषधादिकने पण त्यजीने अहीं पुनः 'कामगुण' पदनुं ग्रहण तेओना अतिशयनुं ख्यापन करवा माटे छे.
शुं करीने ? घोर-अधीर पुरुषे न आचरी शकाय तेवुं यथाख्यात-तीर्थकरोए कहेछ छे ते प्रमाणे वार प्रकारनुं तप भावथी ग्रहण
करीने ते सर्वे केवा ? घोर पराक्रम-जेनो अनुष्ठान विधि अति घोर-कठिन होय छे तेवा. वळी ते केवा ? धर्मपरायण-धर्मध्यानमां

भाषांतर
अध्य० १४

॥८५६॥

उत्तराध्य-
यनसूत्रम्

॥८५७॥

तत्पर, तथा जन्म मृत्युना भयथी उद्विग्न, जन्ममरणनी भीतिथी त्रास पामता. तेओ शुं करवानुं इच्छीने तेम करे छे? दुःखना अंत मोक्षनी गवेषणा करता; अर्थात् मोक्षनी अभिलाषावाळा. (आम अर्थ छे.) ४९-५०-५१

सासृणौ विगयमोहानं । पुंश्च भावणभाविगया ॥ अचिरेणैव कालेन । दुःखस्संनमुवागया ॥ ५२ ॥
पूर्वे=पूर्वजन्ममां विगतमोह=मोह रहित जिनेश्वरना शासनमां भावे करी भावित=संस्कारवान् बनेला ते छय अचिर=थोडाज कालमां दुःखना अंतने प्राप्त थया. ५२

व्या० पुनस्ते षडपि जीवा अचिरेणैव कालेन स्तोककालेन दुःखस्य संसारस्यांतमवसानमर्थान्मोक्षमुपागता मोक्ष प्राप्ताः. कीदृशास्ते? विगतमोहानां वीतरागाणां शासने तीर्थे पूर्व पूर्वस्मिन् भवे भावनया सम्यक्क्रियाभ्यासरूपया द्वादशविधमनःपरिणतिरूपया भाविता रंजितात्मानः. ॥ ५२ ॥ अथ तेषां सर्वेषां षण्णामपि जीवानां नामान्याह—

पुनः ते छये जीवो अचिरकाले करी—स्वल्पसमयमांज दुःख-संसारना अंत-अवसानने अर्थात् मोक्षने प्राप्त थया. केवा ते? विगतमोह-वीतरागना शासनमां पूर्वभवमां सम्यक्क्रियाना अभ्यासरूप भावनावडे-द्वादशविध मनःपरिणामरूप भावनावडे-भावित-रंगायेला. ॥५२॥ इवे ते छये जीवोनां नामो कही उपसंहार करे छे—

राया य सह देवीए । माहणो य पुरोहिओ ॥ माहणी दारगा चेव । सत्त्वे ते परिनिव्वुडेत्ति वेमि ॥ ५३ ॥
देवीए सहित राजा, ब्राह्मण पुरोहित, तथा ब्राह्मणी अने दारक=वे तेना पुत्रो ओ सर्वे=छये जणां परिनिवृत्त थया अर्थात्-परितः आत्यंतिक निवृत्तिरूप मोक्ष पाम्यां. एम हुं कहुं छुं. ५३

भाषांतर
अध्य० १४

॥८५७॥

उत्तराध्य-
यनसूत्रम्

॥८५८॥

व्या०—राजा इषुकारी, देव्या पट्टराज्ञ्या कमलया सह, ब्राह्मणो भृगुनामा पुरोहितो राज्ञः पूज्यः, पुनर्ब्राह्मणी पुरोहितस्य पत्नी यशा, च पुनर्दारकौ ब्राह्मणब्राह्मण्योः पुत्रौ, एते सर्वे परिनिर्वृता मोक्षं प्राप्ताः, इत्यहं ब्रवीमि. इति सुधर्मास्वामी जंबूस्वामिनं प्राह. इतीषुकारीयमध्ययनं चतुर्दशं संपूर्णं. ॥ ५३ ॥ इति श्रीमदुत्तराध्ययनसूत्रार्थदीपिका-यामुपाध्यायश्रीलक्ष्मीकीर्तिगणिशिष्यलक्ष्मीवल्लभगणिविरचितायामिषुकारीयस्यार्थः संपूर्णः ॥ १४ ॥ श्रीरस्तु ॥

फरीने ते छये जीवो-जेवा के-राजा इषुकारी, देवी पट्टराणी कमलावती ए सहित, ब्राह्मण भृगु नामनो पुरोहित राजानो पूज्य, तथा ब्राह्मणी-पुरोहितनी पत्नी यशा, अने तेना वे दारक-ए ब्राह्मण ब्राह्मणीना पुत्रो; ए सर्वे परिनिर्वृत थया-मोक्षने पाम्या; 'एम हुं बोलुं छुं,' आम सुधर्मास्वामी जंबूस्वामीने कहे छे. ए प्रमाणे इषुकारीयनामक आ चतुर्दश अध्ययन संपूर्ण थयुं एवीरीते श्रीलक्ष्मीकीर्तिगणिना शिष्य लक्ष्मीवल्लभगणि विरचित श्रीमद् उत्तराध्ययन सूत्रनी अर्थदीपिका नामनी वृत्तिमां चतुर्दश इषुकारीय नामना अध्ययननो अर्थ संपूर्ण थयो.

॥ इति श्रीमदुत्तराध्ययनसूत्रस्य तृतीयो भागः समाप्तः ॥

भाषांतर
अध्य० १४

॥८५८॥

उत्तराध्य-
यनसूत्रम्

॥८५९॥

निवेदन.

उत्तराध्ययनसूत्र प्रथम चार भागमां प्रसिद्ध करवानुं जाहेर करेल, परंतु मूल, मूलार्थ टीका अने भाषान्तर विगेरे विस्तारथी दाखल करवामां आवर्ता ग्रन्थनो विस्तार वधी जतां पांच भागमां प्रसिद्ध थशे छतां किंमतमां कांइ वधारो कर्यो नथी.

ली०

पं० हीरालाल हंसराज

श्री जैनभास्करोदय प्रेसमां—
मेनेजर-बालचंद हीरालाले छाप्पुं-जामनगर.

भाषांतर
अध्य० १४

॥८५९॥

उत्तराध्य-
यनसूत्रम्

॥८६०॥

॥ इति श्रीमदुत्तराध्ययनसूत्रे तृतीयो भागः समाप्तः ॥

भाषांतर
अध्य० १४

॥८६०॥

